

UNIVERSITATEA AGRARĂ DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.:631.15:634.1(478)

GRINCIUC LILIANA

**DEZVOLTAREA DURABILĂ A ANTREPRENORIATULUI
POMICOL ÎN REPUBLICA MOLDOVA**
(în baza datelor întreprinderilor agricole din Regiunea de Dezvoltare Nord)

SPECIALITATEA: 521.03 – ECONOMIE ȘI MANAGEMENT
(în domeniul de activitate)

Teză de doctor în economie

Conducător științific:

Litvin Aurelia
dr. hab., prof. univ.int.

Autor:

Grinciuc Liliana

Chișinău, 2019

©Grinciuc Liliana, 2019

CUPRINS

ADNOTARE.....	6
LISTA TABELELOR.....	9
LISTA FIGURILOR.....	12
LISTA ABREVIERILOR.....	14
INTRODUCERE	15
1 BAZELE CONCEPTUALE PRIVIND ANTREPRENORIATUL ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ.....	22
1.1 Abordări teoretice ale conceptului de antreprenoriat.....	22
1.2 Dezvoltarea conceptului de antreprenor și rolul acestuia în cadrul activității antreprenoriale.....	32
1.3 Dezvoltarea durabilă – concept multidimensional.....	40
1.4 Concluzii la capitolul 1.....	51
2 ANALIZA ANTREPRENORIATULUI POMICOL ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	53
2.1 Caracteristica generală și tendințele de dezvoltare ale antreprenoriatului în Republica Moldova.....	53
2.2 Analiza antreprenoriatului pomicol în Regiunea de Dezvoltare Nord a Republicii Moldova.....	64
2.3 Profilul antreprenoriatului pomicol din cadrul SRL „Domultera”.....	79
2.4 Concluzii la capitolul 2.....	89
3 DIRECȚII VIZÂND DEZVOLTAREA DURABILĂ A ANTREPRENORIA- TULUI POMICOL.....	91
3.1 Instrumentele dezvoltării durabile ale antreprenoriatului pomicol.....	91
3.2 Direcțiile dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol prin prisma problemelor din ramură	110
3.3 Concluzii la capitolul 3.....	124
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI.....	127
BIBLIOGRAFIE.....	130
ANEXE.....	142
Anexa 1. Succesul antreprenorial în viziunea autorilor clasici.....	143
Anexa 2. Obiectivele activității de antreprenoriat.....	144

Anexa 3. Caracteristicile întreprinzătorului de succes.....	145
Anexa 4. Satisfacții și insatisfacții ale întreprinzătorului.....	146
Anexa 5. Tipologia întreprinzătorilor.....	148
Anexa 6. Trăsăturile semnificative întreprinzătorului-manager.....	149
Anexa 7. Principiile dezvoltării durabile aprobate la Conferința de la Rio.....	150
Anexa 8. Indicatorii dezvoltării durabile la nivelul Uniunii Europene	153
Anexa 9. Evoluția în dinamică și structura IMM pe principalele genuri de activitate în Republica Moldova în perioada 2013-2017.....	154
Anexa 10. Numărul IMM pe principalele genuri de activitate și tip de întreprindere în perioada 2015-2017.....	155
Anexa 11. Veniturile din vânzări ale IMM pe principalele genuri de activitate în perioada 2015-2017.....	156
Anexa 12. Rezultatele activității întreprinderilor mici și mijlocii în profil teritorial în anul 2017.....	157
Anexa 13. Rezultatele activității întreprinderilor mici și mijlocii în RDN în perioada 2015-2017.....	158
Anexa 14. Dinamica dezvoltării ramurii pomicole în Republica Moldova	159
Anexa 15. Fondul funciar și structura lui după modul de folosință	160
Anexa 16. Analiza în dinamică a producției de fructe sămânțoase și sămburoase în toate categoriile de gospodării sub aspectul speciilor	161
Anexa 17. Volumul producției și suprafața cultivată cu mere în întreprinderile agricole în perioada 2010-2017	162
Anexa 18. Suprafața totală și suprafața pe rod a plantațiilor multianuale de sămânțoase în întreprinderi agricole pe raioane din RDN	163
Anexa 19. Suprafața totală și suprafața pe rod a plantațiilor multianuale de sămburoase în întreprinderi agricole pe raioane din RDN	164
Anexa 20. Suprafața totală și suprafața pe rod a speciilor sămânțoase și sămburoase în întreprinderile agricole din r. Soroca, anii 2015-2017.....	165
Anexa 21. Recolta medie și producția globală a speciilor de fructe sămânțoase și sămburoase în întreprinderile agricole din r. Soroca, anii 2015-2017.....	166
Anexa 22. Pronosticul volumului producției globale de mere.....	167
Anexa 23. Pronosticul veniturilor din comercializarea producției de mere.....	168
Anexa 24. Perioada de recuperare a investiției.....	169

Anexa 25. Numărul dosarelor recepționate și sumelor autorizate din mijloacele FNDAMR pentru anii 2014-2018.....	170
Anexa 26. Dosare depuse la subvenționare de producătorii agricoli în anul 2018.....	171
Anexa 27. Chestionar pentru antreprenori.....	172
Anexa 28. Sortimentul de specii și soiuri pomicole cultivate în întreprinderea agricolă SRL „Domultera”	175
Anexa 29. Certificate de implementare.....	190
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	192
CURRICULUM VITAE.....	193

ADNOTARE

la teza de doctor în științe economice cu tema „Dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol în Republica Moldova (în baza datelor întreprinderilor agricole din Regiunea de Dezvoltare Nord)”, Grinciuc Liliana, Chișinău, 2019

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 155 de titluri, 29 anexe, 115 pagini text de bază, 41 de figuri, 30 tabele. Rezultatele sunt publicate în 17 lucrări științifice.

Cuvinte cheie: antreprenoriat, dezvoltare durabilă, antreprenor, subvenții, pomicultură, tehnologii moderne, eficiență economică.

Scopul lucrării constă în studierea aprofundată a aspectelor teoretice și metodologice ale antreprenoriatului pomicol și determinarea metodelor și instrumentelor manageriale ce vor asigura dezvoltarea durabilă a lui în Republica Moldova.

Obiectivele cercetării: studierea și dezvoltarea teoretico-științifică a conceptelor din domeniul antreprenoriatului și dezvoltării durabile; elucidarea dezvoltării antreprenoriatului în Republica Moldova; analiza evoluției și a tendințelor de dezvoltare a ramurii pomicole (speciile sămânțoase și sămburoase) în Republica Moldova; cercetarea dezvoltării antreprenoriatului pomicol din Regiunea de Dezvoltare Nord a Republicii Moldova; analiza profilului antreprenoriatului pomicol din cadrul SRL „Domultera”; studierea modalităților de susținere a antreprenoriatului pomicol de către stat; evidențierea și analiza problemelor din domeniul antreprenoriatului pomicol în baza chestionarului; determinarea metodelor și instrumentelor manageriale ce vor asigura dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol din Republica Moldova.

Metodologia cercetării științifice: pe parcursul elaborării tezei, informațiile au fost colectate prin documentări directe și indirecte de cunoaștere a fenomenelor reale, fiind utilizate diverse metode clasice de cercetare: observarea empirică, analiza (cantitativă, calitativă, istorică), metoda interviului, comparația, sinteza, inducția și deducția, metoda chestionării, ilustrarea grafică și tabelară a materialelor selectate, care apoi au fost sistematizate și analizate, utilizând metodele statistice, matematice și econometrice.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în dezvoltarea noțiunilor de antreprenoriat, antreprenoriat pomicol, antreprenor, dezvoltare durabilă; determinarea metodelor și instrumentelor manageriale de asigurare a dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol; evidențierea modalităților de dezvoltare durabilă a antreprenoriatului pomicol în Republica Moldova; demonstrarea necesității și importanței antreprenoriatului pomicol pentru economia națională; efectuarea unei analize complexe a domeniului „antreprenoriat pomicol” din Republica Moldova; elaborarea sortimentului de specii și soiuri pomicole cultivate în întreprinderea SRL „Domultera”, s. Domulgeni, r-nul Florești.

Problema științifică importantă soluționată constă în determinarea metodelor și instrumentelor manageriale ale antreprenoriatului pomicol din cadrul întreprinderilor autohtone, ce vor asigura dezvoltarea durabilă a lui.

Semnificația teoretică a tezei: rezultatele obținute în lucrare constituie un suport revelator de concepte teoretice și metodologice în domeniul antreprenoriatului pomicol.

Valoarea aplicativă a tezei: constă în faptul că utilizarea recomandărilor propuse, inclusiv, Sortimentului de specii și soiuri pomicole cultivate în întreprindere, elaborat și propus de către autor, va permite dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol la nivel micro și macroeconomic.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele cercetării au fost apreciate pozitiv de SRL „Domultera”, s. Domulgeni, r-ul Florești și Direcția „Politici de producție, procesare și reglementare a calității produselor de origine vegetală” a MADRM.

АННОТАЦИЯ

к диссертации на соискание учёной степени доктора экономических наук на тему:
**„Устойчивое развитие предпринимательства в отрасли плодоводства в Республике Молдова
(на основе данных сельскохозяйственных предприятий Северного региона)”, Гринчук
Лилиана, Кишинёв, 2019**

Структура диссертации: введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография, состоящая из 155 источников, 29 приложения, 115 страниц основного текста, 41 рисунков, 30 таблиц.

Количество публикаций по теме исследования: полученные результаты опубликованы в 17 научных работах.

Ключевые слова: предпринимательство, устойчивое развитие, предприниматель, субсидии, плодоводство, современные технологии, экономическая эффективность.

Цель исследования состоит в углубленном изучении теоретических и методологических аспектов предпринимательства и устойчивого развития, а также определение управленческих методов и инструментов, обеспечивающих устойчивое развитие предпринимательства в отрасли плодоводства в Республике Молдова.

Задачи диссертации нашли свое отражение в следующих положениях работы: изучение и научно-теоретическая разработка концепций в области предпринимательства и устойчивого развития; выявление развития предпринимательства в Республике Молдова; анализ развития и тенденций развития отрасли плодоводства (семечковые и косточковые виды) в Республике Молдова; исследование развития предпринимательской деятельности в отрасли плодоводства в Северном регионе развития Республики Молдова; анализ профиля предпринимательства в отрасли плодоводства на основе тематического исследования: ООО „Домултера”; изучение путей государственной поддержки предпринимательства в отрасли плодоводства; выявление и анализ проблем в области плодоводческого предпринимательства на основе анкетирования; определение управленческих методов и инструментов, обеспечивающих устойчивое развитие предпринимательства в отрасли плодоводства.

Методология научного исследования: при разработке диссертации информация собиралась путем прямого и косвенного документирования знаний о реальных явлениях с использованием различных классических методов исследования: эмпирическое наблюдение, анализ (количественный, качественный, исторический), метод интервью, сравнение, синтез, индукция и дедукция, метод опроса, графическая и табличная иллюстрация выбранных материалов, которые затем систематизировались и анализировались с использованием статистических, математических и эконометрических методов.

Научная новизна и оригинальность исследования заключаются в теоретической и методологической разработке концепций предпринимательства и устойчивого развития; внедрении и определении новой концепции предпринимательства в отрасли плодоводства; разработке метода и комплексного инструмента управления для оценки устойчивого развития предпринимательства в отрасли плодоводства; выявлении возможностей устойчивого развития предпринимательства в отрасли плодоводства; демонстрации необходимости и значимости предпринимательства в отрасли плодоводства для национальной экономики; проведении комплексного анализа сферы „предпринимательства в отрасли плодоводства” в Республике Молдова, разработке ассортимента фруктовых видов и сортов, выращенных на предприятии ООО „Домултера”, село Домулжень, Флорештского района.

Важная научная задача, решаемая в диссертации, заключается в определении управленческих методов и инструментов, обеспечивающих устойчивое развитие предпринимательства в отрасли плодоводства.

Теоретическая значимость. Результаты исследования представляют собой основной свод теоретических и методологических концепций для предпринимательства в отрасли плодоводства и его устойчивого развития.

Практическая значимость диссертации состоит в том, что использование предложенных рекомендаций, в том числе разработанного и предложенного автором ассортимента фруктовых видов и сортов, выращенных на предприятии, позволит обеспечить устойчивое развитие предпринимательства в отрасли плодоводства на микро – и макроэкономическом уровнях.

Внедрение научных результатов. Результаты исследования были положительно оценены коммерческой организацией ООО „Домултера”, села Домулжень, Флорештского района, и Управлением „Производство, переработка и регулирование качества продукции растительного происхождения” Министерства сельского хозяйства, регионального развития и окружающей среды Республики Молдова.

ANNOTATION

to the PhD in Economic Sciences thesis „Sustainable development of fruit-growing entrepreneurship in the Republic of Moldova (based on the data of agricultural enterprises from the Northern Development Region)”, Grinciuc Liliana, Chisinau, 2019

The structure of the thesis: introduction, three chapters, conclusions and recommendations, 155 bibliography sources, 29 annexes, 115 basic text pages, 41 figures, 30 tables. The obtained results are published in 17 scientific papers.

Key words: entrepreneurship, sustainable development, entrepreneur, subsidies, fruit growing, modern technologies, economic efficiency.

The aim of the research consists in the thorough study of the theoretical and methodological aspects of fruit-growing entrepreneurship and the determination of managerial methods and tools, which will ensure the sustainable development of fruit-growing entrepreneurship in the Republic of Moldova.

The objectives of the thesis are summarized in: concepts studying and theoretical-scientific development in the field of entrepreneurship and sustainable development; elucidating the development of entrepreneurship in the Republic of Moldova; analysis of evolution and development trends of the fruit-growing branch (seed and stone species) in the Republic of Moldova; research on the development of fruit-growing entrepreneurship in the Northern Development Region of the Republic of Moldova; the analysis of the profile of fruit-growing entrepreneurship based on the "Domultera" Ltd; studying ways to support fruit growing entrepreneurship by the State; highlighting and analyzing problems in the field of fruit-growing entrepreneurship based on the questionnaire; determining those managerial methods and tools, which will ensure the sustainable development of fruit-growing entrepreneurship.

Methodology of scientific research: during the thesis elaboration, the information was gathered through direct and indirect documentation in order to get acquainted with the real phenomena. There were used various classical research methods: empirical observation, analysis (quantitative, qualitative, historical), interview method, comparison, synthesis, the induction and the deduction methods, the questioning method, the graphic and tabular illustration of the selected materials, which were then systematized and analysed, using the statistical, mathematical and econometric methods.

Scientific novelty and originality of the paper consists in the theoretical and methodological development of the concepts of entrepreneurship and sustainable development; introducing and defining a new concept of fruit-growing entrepreneurship; developing a method and a complex management tool for assessing the sustainable development of fruit-growing entrepreneurship; highlighting the ways of sustainable development of fruit-growing entrepreneurship; demonstrating the necessity and importance of fruit-growing entrepreneurship for the national economy; carrying out a complex analysis of the field of „fruit-growing entrepreneurship” in the Republic of Moldova, elaborating the assortment of fruit species and varieties cultivated in the agricultural enterprise „Domultera” Ltd., Domulgeni village, Florești district, the Republic of Moldova.

The important scientific problem solved in the thesis consists in the determination of those managerial methods and tools, which will ensure the sustainable development of fruit-growing entrepreneurship.

The theoretical significance. The results obtained in the paper are a support of theoretical and methodological concepts in the field of fruit-growing entrepreneurship and its sustainable development.

The applicative value of the thesis consists in the fact that the use of the proposed recommendations, including the assortment of fruit species and varieties cultivated in the agricultural enterprise, elaborated and proposed by the author, will allow the sustainable development of fruit-growing entrepreneurship at micro and macroeconomic level.

The implementation of scientific results. The results of the research were appreciated positively by „Domultera” Ltd, Domulgeni village, Florești district and by the Department „Production, processing and regulation of the plant origin products quality” of the Ministry of Agriculture, Regional Development and Environment of the Republic of Moldova.

LISTA TABELELOR

Tabelul 1.1.	Decizii financiare în derularea afacerii.....	30
Tabelul 1.2.	Motivațiile intrării în afaceri.....	31
Tabelul 1.3.	„Inventarul” accețiunilor întreprinzătorului.....	35
Tabelul 1.4.	Tipurile de agenți ai schimbării.....	36
Tabelul 2.1.	Evoluția IMM în Republica Moldova în perioada 2010–2017.....	56
Tabelul 2.2.	Evoluția numărului de salariați și a veniturilor din vânzări în IMM în perioada 2010-2017.....	60
Tabelul 2.3.	Concentrarea IMM în profil teritorial în perioada 2013-2017.....	62
Tabelul 2.4.	Analiza veniturilor din vânzări ale IMM și structura lor în profil teritorial în perioada 2013-2017.....	63
Tabelul 2.5.	Dinamica dezvoltării ramurii pomicole în Republica Moldova.....	65
Tabelul 2.6.	Evoluția suprafețelor plantațiilor de fructe sămânțoase și sămburoase în Republica Moldova în perioada 2013-2017.....	67
Tabelul 2.7.	Recolta medie la hectar de fructe sămânțoase și sămburoase în întreprinderile agricole.....	68
Tabelul 2.8.	Dinamica producției globale de fructe sămânțoase și sămburoase în Republica Moldova în perioada 2013-2017.....	68
Tabelul 2.9.	Analiza în dinamică a producției de fructe sămânțoase și sămburoase în Republica Moldova sub aspectul speciilor.....	69
Tabelul 2.10.	Suprafața cultivată și volumul producției de mere obținut în Republica Moldova în perioada 2013-2017.....	71
Tabelul 2.11.	Suprafața plantațiilor pomicole, recolta medie și globală de fructe în pe regiuni teritoriale ale Republicii Moldova.....	74
Tabelul 2.12.	Suprafața totală și suprafața pe rod a plantațiilor de sămânțoase în întreprinderile agricole pe raioanele din RDN.....	75
Tabelul 2.13.	Suprafața și structura plantațiilor de fructe sămânțoase în întreprinderile agricole din RDN.....	76
Tabelul 2.14.	Suprafața totală și suprafața pe rod a plantațiilor de sămburoase în întreprinderile agricole din RDN.....	78
Tabelul 2.15.	Suprafața de livezi și recolta globală de fructe în perioada 2013-2017.....	80
Tabelul 2.16.	Planul de plantare a noii livezi în perioada 2013-2016.....	81

Tabelul 2.17.	Partea investițională acoperită din sursele FIDA IV.....	84
Tabelul 2.18.	Partea investițională acoperită din sursele FIDA V.....	85
Tabelul 2.19.	Recuperarea investițiilor în SRL „Domultera”.....	85
Tabelul 2.20.	Eficiența economică a producției de mere în modelul superintensiv în SRL „Domultera” în perioada 2015-2018.....	86
Tabelul 2.21.	Eficiența economică a producției de mere în modelul intensiv în SRL „Domultera” în perioada 2016-2018.....	87
Tabelul 2.22.	Eficiența economică a producției de prune cultivate în SRL „Domultera” în perioada 2016-2018.....	88
Tabelul 3.1.	Prezentarea investiției și a surselor de finanțare la plantarea a 10 ha livadă superintensivă.....	93
Tabelul 3.2.	Tipurile și structura plantațiilor pomicole înființate și subvenționate în perioada 2014-2018.....	107
Tabelul 3.3.	Instalații antigrindină subvenționate.....	109
Tabelul 3.4.	Instalații ale sistemelor de suport subvenționate.....	110
Tabelul A.1.1.	Succesul antreprenorial în viziunea autorilor clasici.....	143
Tabelul A.4.1.	Satisfacții și insatisfacții ale întreprinzătorului.....	146
Tabelul A.5.1.	Tipologia întreprinzătorilor.....	148
Tabelul A.7.1.	Principiile dezvoltării durabile aprobate la Conferința de la Rio.....	150
Tabelul A.8.1.	Indicatorii dezvoltării durabile la nivelul Uniunii Europene.....	153
Tabelul A. 9.1.	Evoluția în dinamică și structura IMM pe principalele genuri de activitate în Republica Moldova în perioada 2013-2017.....	154
Tabelul A.10.1.	Numărul IMM în anii 2015-2017 pe principalele genuri de activitate și tip de întreprindere.....	155
Tabelul A.11.1.	Veniturile din vânzări ale IMM pe principalele genuri de activitate în perioada 2015-2017.....	156
Tabelul A.12.1.	Rezultatele activității întreprinderilor mici și mijlocii în profil teritorial în anul 2017.....	157
Tabelul A.13.1.	Rezultatele activității întreprinderilor mici și mijlocii în RDN în perioada 2015-2017.....	158
Tabelul A.14.1.	Dinamica dezvoltării ramurii pomicole în Republica Moldova.....	159
Tabelul A. 15.1.	Fondul funciar și structura lui după modul de folosință.....	160

Tabelul A.16.1.	Analiza în dinamică a producției de fructe sămânțoase și sămburoase în toate categoriile de gospodării sub aspectul speciilor.....	161
Tabelul A.17.1.	Volumul producției și suprafața cultivată cu mere în întreprinderile agricole în perioada 2010-2017	162
Tabelul A.18.1.	Suprafața totală și suprafața pe rod a plantațiilor multianuale de sămânțoase în întreprinderi agricole pe raioane din RDN.....	163
Tabelul A.19.1.	Suprafața totală și suprafața pe rod a plantațiilor multianuale de sămburoase în întreprinderi agricole pe raioane din RDN.....	164
Tabelul A. 20.1.	Suprafața totală și suprafața pe rod a speciilor sămânțoase și sămburoase în întreprinderile agricole din r. Soroca, anii 2015-2017.....	165
Tabelul A. 21.1.	Recolta medie și producția globală a speciilor de fructe sămânțoase și sămburoase în întreprinderile agricole din r. Soroca, anii 2015-2017.....	166
Tabelul A. 22.1.	Pronosticul volumului producției globale de mere.....	167
Tabelul A. 23.1.	Pronosticul veniturilor din comercializarea producției de mere.....	168
Tabelul A. 24.1.	Perioada de recuperare a investiției în livada superintensivă.....	169
Tabelul A. 24.2.	Perioada de recuperare a investiției în livada intensivă.....	169
Tabelul A. 24.3.	Perioada de recuperare a investiției în livada tradițională.....	169
Tabelul A. 25.1.	Numărul dosarelor recepționate și sumelor autorizate din mijloacele FNDAMR pentru anii 2014-2018.....	170

LISTA FIGURILOR

Fig. 1.1.	Schema de ansamblu a abordării fenomenului antreprenorial prin prisma lucrărilor științifice (după J.P.Becharde).....	29
Fig. 1.2.	Schema abordării triaxiale a întreprinzătorului.....	36
Fig. 1.3.	Rolurile întreprinzătorului.....	37
Fig. 1.4.	Pluridimensionalitatea întreprinzătorului.....	38
Fig. 1.5.	Dezvoltarea durabilă ca obiectiv strategic internațional	43
Fig. 1.6.	Elementele dezvoltării durabile și interacțiunea dintre ele.....	44
Fig. 2.1.	Principalele avantaje ale sectorului IMM	54
Fig. 2.2.	Evoluția IMM în Republica Moldova în perioada anilor 2010 – 2017.....	57
Fig. 2.3.	Structura întreprinderilor după formele organizatorico-juridice pe teritoriul Republicii Moldova, anul 2019.....	58
Fig. 2.4.	Evoluția în dinamică a numărului de salariați în IMM.....	60
Fig. 2.5.	Evoluția în dinamică a veniturilor din vânzări ale IMM.....	61
Fig. 2.6.	Raportul dintre recolta globală și suprafața plantațiilor pe rod.....	66
Fig. 2.7.	Dinamica volumului producției fructelor sâmburoase în perioada 2013-2017.....	70
Fig. 2.8.	Dinamica volumului producției și suprafeței cultivate cu mere în perioada 2013-2017.....	72
Fig. 2.9.	Dinamica volumului producției de pere și gutui.....	73
Fig. 2.10.	Structura suprefețelor plantațiilor de fructe sâmânțoase în întreprinderile agricole din RDN, 2017.....	77
Fig. 2.11.	Structura suprefețelor plantațiilor de fructe sâmburoase în întreprinderile agricole din RDN, 2017.....	78
Fig. 2.12.	Top 5 soiuri de măr în anul 2017 în UE.....	82
Fig. 2.13.	Soiurile de mere cultivate în SRL „Domultera”.....	83
Fig. 3.1.	Pronosticul volumului producției de mere.....	95
Fig. 3.2.	Pronosticul costurilor de producție pe tipuri de tehnologii.....	96
Fig. 3.3.	Pronosticul marjei brute pe tipuri de tehnologii.....	97
Fig. 3.4.	Termenul de recuperare a investiției în SRL „Getodava”.....	98
Fig. 3.5.	Obiectivele versus principiile de subvenționare.....	99
Fig. 3.6.	Evoluția fondului de subvenționare a producătorilor agricoli în perioada 2010-2018.....	100
Fig. 3.7.	Distribuirea FNDAMR în anul 2018.....	101

Fig. 3.8.	Beneficiari de subvenții ce au solicitat sprijin financiar în perioada 2010-2018.....	102
Fig. 3.9.	Dosare depuse de producătorii agricoli din RDN în anul 2018.....	103
Fig. 3.10.	Subvenții alocate pentru înființarea plantațiilor multianuale.....	106
Fig. 3.11.	Evoluția suprafețelor de plantații pomicole defrișate.....	108
Fig. 3.12.	Suprafețele cultivate de către antreprenori în anul 2017.....	112
Fig. 3.13.	Gruparea întreprinderilor chestionate după mărime și specia de fructe.....	112
Fig. 3.14.	Durata activității antreprenoriale.....	113
Fig. 3.15.	Anul în care a luat amploare afacerea.....	114
Fig. 3.16.	Impedimentele în antreprenoriatul pomicol	114
Fig. 3.17.	Elementele succesului în activitatea antreprenorială.....	115
Fig. 3.18.	Cât de mulțumit este antreprenorul de activitatea sa.....	116
Fig. 3.19.	Mărimea medie a investițiilor capitale pentru înființarea unui hectar de livadă de meri.....	117
Fig. 3.20.	Țările considerate ca potențiale piețe de realizare a fructelor.....	117
Fig. 3.21.	Principalele obstacole în exportul producției pomicole.....	118
Fig. 3.22.	Cota-parte a veniturilor obținute din realizarea producției pomicole.....	119
Fig. A.2.1.	Obiectivele activității de antreprenariat.....	144
Fig. A.3.1.	Caracteristicile întreprinzătorului de succes.....	145
Fig. A.6.1.	Trăsăturile semnificative întreprinzătorului-manager.....	149
Fig. A.26.1.	Dosare depuse la subvenționare de producătorii agricoli în anul 2018.....	171

LISTA ABREVIERILOR

AIPA	-	Agenția pentru Intervenție și Plăți în Agricultură
APM	-	Agricultura Performantă în Moldova
BNS	-	Biroul Național de Statistică
COOP	-	Cooperativa de Producție
DEX	-	Dicționarul Explicativ al Limbii Române
FNDAMR	-	Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural
GATT	-	General Agreement on Tariffs and Trade
GȚ	-	Gospodărie Țărănească
HG	-	Hotărâre de Guvern
INCE	-	Institutul de Național de Cercetări în Economie
ÎI	-	Întreprindere Individuală
ÎM	-	Întreprindere municipală
IMM	-	Întreprinderi mici și mijloci
ÎS	-	Întreprindere de Stat
MADRM	-	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
ODIMM	-	Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii
OCDE	-	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
OMC	-	Organizația Mondială a Comerțului
ONU	-	Organizația Națiunilor Unite
PAC	-	Politica Agricolă Comună
PNAET	-	Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor
PNUD	-	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
RDN	-	Regiunea de Dezvoltare Nord
SA	-	Societate pe Acțiuni
SRL	-	Societate cu Răspundere Limitată
UASM	-	Universitatea Agrară de Stat din Moldova
UE	-	Uniunea Europeană
UTAG	-	Unitatea Teritorială Administrativă Găgăuzia
WAPA	-	The World Apple and Pear Associatio
WCED	-	Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare (The Western Cape Education Department)

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. Legitatea obiectivă de cerere crescândă a necesităților omenești solicită insistent perfecționarea permanentă a formelor tradiționale de activitate, determinarea și dezvoltarea altora noi în scopul ridicării la cel mai înal nivel al bunăstării sociale. La baza acestor schimbări, încă din acele timpuri, în opinia autorilor, a stat antreprenoriatul, ca o inițiativă de activitate inovatoare a unor persoane talentate în domeniul economiei. Anume tendința de înnoire, de introducere a ceva inedit, de perfecționare, precum și de reformare a sistemului economic sunt direcțiile principale ale activității antreprenoriale.

Antreprenoriatul este un gen de activitate ce joacă un rol important în dezvoltarea economică, fiind o sursă de inovare și schimbare, care stimulează creșterea productivității și a competitivității economice. Antreprenoriatul este strâns legat de cunoștințe și flexibilitate, doi factori care au câștigat o nouă semnificație ca sursă a competitivității într-o economie mondială tot mai globalizată. Odată cu schimbările tehnologice și cu intensificarea concurenței mondiale aduse de globalizare și de liberalizarea economică, ipoteza că încurajarea spiritului antreprenorial reprezintă încurajarea competitivității unei țări, astăzi pare mai valabilă decât oricând. În condițiile economiei de piață, interesul pentru activitatea de antreprenorat este în continuă creștere.

Antreprenoriatul este asociat cu succesul, banii și prosperitatea atât pentru individ, cât și pentru societate. Cu cât mai mulți întreprinzători există, cu cât mai multe afaceri de succes sunt, cu atât mai dezvoltată este țara. Astăzi antreprenoriatul oferă fiecărui șansa de a-și realiza scopurile și de a obține venit din propria afacere. Acest lucru este demonstrat prin faptul că anual în Republica Moldova își deschid propria afacere mii de persoane, majoritatea nefiind ghidată de visul de a deveni cel mai bogat sau prosper, ci de dorința de a-și asigura un nivel de trai decent și apropiat al săi.

Eficacitatea activității de antreprenorat depinde de condițiile de dezvoltare ale businessului, precum și de introducerea politicilor de dezvoltare durabilă ce garantează crearea de valoare durabilă și, în consecință, de beneficii pe termen lung. Compania care acționează și își desfășoară activitatea prin prisma dezvoltării durabile, va urmări ca toate acțiunile sale să fie planificate ținând cont de perspectiva pe termen lung. Numai în acest mod se poate crea astăzi valoare adevărată, lucru ce va susține durabil dezvoltarea afacerii pentru mâine.

Perspectiva integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană, globalizarea economiei mondiale, mediul concurențial cu reguli înrădăcinate implică necesitatea de evidențiere și clarificare a unor noțiuni precum și de promovare a valorilor antreprenoriatului contemporan. Reformele economice din anii 1990 în Republica Moldova au adus la schimbări esențiale în

mentalitatea oamenilor privind proprietatea particulară, concurența și antreprenoriatul. Actualmente, antreprenoriatul este recunoscut de către organele de resort, se dezvoltă conform legislației Republicii Moldova, devenind unul dintre cei mai populari termeni, fiind frecvent utilizat de către economiști, politicieni, reprezentanți ai presei, precum și de oameni simpli. Activitatea de antreprenorat este considerată în prezent un factor primordial în dezvoltarea economiei de piață a republicii.

Desfășurându-și activitatea conform legislației Republicii Moldova, antreprenoriatul este în siguranță, iar dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol în Republica Moldova este un generator de prosperitate în societate, fiind un element determinant pentru creșterea economică, crearea de locuri de muncă și o soluție pentru ieșirea din criză și stoparea ratei îngrijorătoare a șomajului, iar rezolvarea acestei probleme ar prezenta interes pentru știință și practică.

Considerăm actuală tema selectată pentru cercetare, reieșind din faptul că domeniului dat i se acordă o mare atenție din partea organismelor naționale și internaționale, instituțiilor publice centrale, prin aprobarea unui șir de acorduri, planuri de acțiuni, legi, hotărâri guvernamentale, precum:

- Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii din Republica Moldova pentru anii 2012-2020 [74];
- Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020” [123];
- Agenda 2030 de Dezvoltare Durabilă la contextul Republicii Moldova;
- Programul de Restructurare a Sectorului Horticola „Livada Moldovei”;
- Legea privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii nr. 206-XVI din 07.07.2006 [83];
- Legea cu privire la antreprenorat și întreprinderi nr. 845-XII din 03.01.1992 [81];
- Hotărârea de Guvern cu privire la Programul de Stat de susținere a dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2009-2011[73].

Problemele menționate mai sus ne demonstrează necesitatea efectuării unei cercetări aprofundate pentru domeniul antreprenorat pomicol.

Gradul de studiere a problemei. Problematika antreprenoriatului pomicol și a dezvoltării durabile este studiată, într-o anumită măsură, de savanții din Republica Moldova. Menționând mai jos autorii și studiile acestora cu referire la tema dată, am remarcat însă faptul că nu există o cercetare profundă pe tema „Dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol în Republica Moldova”, fapt ce a condiționat acest studiu.

Efectuând un studiu asupra tezelor de doctor și doctor habilitat din Republica Moldova pentru anii 2005-2019, putem menționa tangențe (*performanțe, antreprenorat, dezvoltare*

durabilă, sustenabilitate, înnoire, perfecționare, competitivitate, productivitate, prosperitate, eficiență economică, tehnologii moderne) ale temei de cercetare cu alte lucrări, ca: Litvin, A.: „*Managementul promovării exportului producției agroalimentare al Republicii Moldova*”, 2013[97]; Donică, A.: *Dezvoltarea durabilă a ramurii pomiculturii în Republica Moldova*, 2008 [43].

Printre autorii autohtoni, care au dedicat lucrări științifice antreprenoriatului și antreprenoriatului pomicol, se evidențiază următorii: Stratan A.: „*Perspectivile dezvoltării antreprenoriatului inovațional în Republica Moldova*”[122], Cimpoeș Gh.: „*Pomicultură specială*”[33], Litvin A.: „*Antreprenoriatul Rural*”, [96], Solcan A.: „*Managementul micului business*”[119], Peșteanu A.: „*Efectul răririi manuale a merelor asupra productivității și calității fructelor*” [105], Solcan A.: *Bazele antreprenoriatului: Inițierea unei mici afaceri*. Chișinău, 2006 [118], Certan S.: *Teoria administrării afacerilor*, Chișinău 2011[31], Grinciuc L., Litvin A.: *Entrepreneurship – a major factor in the development of moldovian economy* [64], Grinciuc L.: *The small and medium enterprises as the basic component of the entrepreneurial activity in the Republic of Moldova* [66], Grinciuc L., Bujor T.: *Rolul antreprenoriatului în dezvoltarea economiei Republicii Moldova* [22].

Scopul lucrării constă în studierea aprofundată a aspectelor teoretice și metodologice ale antreprenoriatului pomicol și determinarea metodelor și instrumentelor manageriale ce vor asigura dezvoltarea durabilă a lui în Republica Moldova.

În vederea realizării scopului propus, au fost înaintate următoarele **obiective**:

- studierea și dezvoltarea teoretico-științifică a conceptelor din domeniul antreprenoriatului și dezvoltării durabile;
- elucidarea dezvoltării antreprenoriatului în Republica Moldova;
- analiza evoluției și a tendințelor de dezvoltare a ramurii pomicole (speciile sămânțoase și sămburoase) în Republica Moldova;
- cercetarea dezvoltării antreprenoriatului pomicol din Regiunea de Dezvoltare Nord a Republicii Moldova;
- analiza profilului antreprenoriatului pomicol din cadrul SRL „Domultera”;
- studierea modalităților de susținere a antreprenoriatului pomicol de către stat;
- evidențierea și analiza problemelor din domeniul antreprenoriatului pomicol în baza chestionarului;
- determinarea metodelor și instrumentelor manageriale, ce vor asigura dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol din Republica Moldova.

Ipoteza de cercetare: dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol poate fi atinsă prin intermediul combinării în procesul de activitate a diferitor metode și instrumente manageriale.

Metodologia cercetării științifice: Pentru realizarea studiului, informațiile au fost colectate prin documentări directe și indirecte de cunoaștere a fenomenelor reale, fiind utilizate diverse metode clasice de cercetare: observarea empirică, analiza (cantitativă, calitativă, istorică), metoda interviului, comparația, sinteza, inducția și deducția, metoda chestionării, ilustrarea grafică și tabelară a materialelor selectate, apoi acestea fiind ulterior sistematizate și analizate, utilizând metodele statistice, matematice și econometrice.

Baza informațională privind investigația științifică a temei au constituit-o sursele de informare din domeniul economiei și managementului, având utilitate importantă atât în lucrările savanților autohtoni, cât și în cele ale savanților din străinătate. Întrucât lucrarea este prezentată într-o abordare complexă, se va menționa, în mod prioritar, contribuția deosebită a următorilor autori, privind teoriile generale, dar și tematica selectată, precum: K. Marx, F. Enghels, A. Smith, J.B. Say, J. Schumpeter, P. Drucker, Litvin A., Certan S., Solcan A., Bugaian L., Aculai E.

Altă sursă informațională o constituie datele și informațiile din publicațiile organizațiilor naționale: Biroul Național de Statistică, Agenția de Intervenții și Plăți în Agricultură, Organizația de Dezvoltare a Întreprinderilor Mici și Mijlocii, Asociația Producătorilor și Exportatorilor de Fructe „Moldova Fruct”, legislația Republicii Moldova cu privire la activitatea antreprenorială și pomicultură; rapoarte naționale și internaționale, publicații electronice, calculele autorului în baza Cercetării statistice Nr. 2-liv-vii, Nr. 14-AGR, Nr. 21-Vânz, rapoarte ale conferințelor științifice, rezultatele Chestionarului etc.

Noutatea și originalitatea științifică a tezei rezidă în:

1. Dezvoltarea noțiunilor de antreprenoriat, antreprenoriat pomicol, antreprenor, dezvoltare durabilă;
2. Determinarea metodelor și instrumentelor manageriale de asigurare a dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol în Republica Moldova;
3. Demonstrarea necesității și importanței antreprenoriatului pomicol pentru economia națională;
4. Efectuarea unei analize complexe a domeniului „antreprenoriat pomicol” din Republica Moldova;
5. Elaborarea Sortimentului de specii și soiuri pomicole cultivate în întreprinderea SRL „Domultera”, s. Domulgeni, r-nul Florești.

Rezultatele științifice înaintate spre susținere.

1. s-a elaborat conceptul de antreprenoriat pomicol;
2. s-au determinat metodele și instrumentele manageriale de asigurare a dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol;
3. s-a elaborat Sortimentul de specii și soiuri pomicole cultivate în SRL „Domultera”;
4. s-a argumentat necesitatea și importanța antreprenoriatului pomicol pentru economia națională a Republicii Moldova;
5. s-au prezentat rezultatele analizei complexe ale antreprenoriatului pomicol în baza chestionării antreprenorilor din regiunea de Dezvoltare Nord a Republicii Moldova;
6. s-a efectuat studiul de fezabilitate ce are drept scop identificarea și analiza oportunității de investiții în crearea plantațiilor pomicole prin aplicarea tehnologiilor moderne în SRL „Getodava”.

Problema științifică importantă soluționată constă în determinarea metodelor și instrumentelor manageriale ale antreprenoriatului pomicol din cadrul întreprinderilor autohtone, ce vor asigura dezvoltarea durabilă a lui.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a tezei. Rezultatele obținute în lucrare constituie un suport revelator de concepte teoretice și metodologice în domeniul dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol. Drept argument în favoarea valorii aplicative a cercetării, servesc certificatele de implementare din cadrul a două organizații în care a avut loc realizarea în practică a rezultatelor cercetării.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în utilitatea argumentelor științifice și recomandărilor practice realizate în teză, care pot fi utilizate într-un larg spectru de domenii:

1. *La nivel teoretico-metodologic*, materialele lucrării pot fi utilizate atât în mediul academic, în procesul didactic pentru cursul universitar „Bazele antreprenoriatului”, cu scopul fundamentării cunoștințelor teoretice privind noțiunile antreprenoriat, durabilitate sau sustenabilitate, pomicultură, cât și de către cercetătorii științifici în activitatea lor de cercetare.
2. *La nivel macroeconomic*: rezultatele obținute în cercetare pot fi recepționate și utilizate de către instituțiile de stat: AIPA, MADRM.
3. *La nivel microeconomic*: rezultatele obținute în cercetare pot fi preluate și aplicate de către agenții economici din domeniul pomiculturii.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele teoretico-metodologice și practice elaborate în lucrare au fost raportate și aprobate la conferințele științifico-practice naționale și internaționale: Conferința Internațională Științifico-Practică „Creșterea economică în condițiile

internaționalizării”, Chișinău, INCE, 2011; Conferința Științifică „Tendințe moderne de dezvoltare economică și financiară a spațiului rural”, Chișinău, UASM, 2012; Conferința științifico-practică internațională „Politici economice și financiare pentru o dezvoltare competitivă”, Chișinău, ULIM 2013; Conferința Internațională Științifico-Practică „Abordări europene în cercetare și inovare”, Chișinău, USEM, 2014; Simpozionul Științific Internațional dedicat aniversării a 50 de ani de la fondarea Facultății de Economie, Chișinău 2015; Conferința Internațională „Agriculture for Life, Life for Agriculture”, București, 2015; Simpozionul Științific Internațional dedicat aniversării a 85 de ani de la fondarea UASM, Chișinău, 2018 etc.

Un rol aparte, în aprobarea rezultatelor științifice a avut participarea în cadrul proiectului de stat *„Dezvoltarea durabilă a sectorului horticol în contextul securității economice a Republicii Moldova”, nr. 65P, cifrul 15.858.06.02A din cadrul Programului de Stat „Securitatea economică în contextul integrării regionale și europene a Republicii Moldova”*.

Rezultatele lucrării au fost publicate în 17 lucrări științifice. Rezultatele cercetării au fost recunoscute și aprobate de către două organizații notorii din Republica Moldova: SRL „Domultera”, r-ul Florești, MADRM, prin certificatele de implementare (Anexa 29).

Sumarul compartimentelor tezei. Teza are o structură clasică, scopul și obiectivele tezei au determinat structura lucrării, care este formată din introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, referințe bibliografice din 155 surse și, respectiv, 29 de anexe.

Introducerea are o structură ordinară în care au fost justificate actualitatea și importanța temei de cercetare, a fost prezentat domeniul de cercetare, suportul metodologic, științific și informațional, a fost expus gradul de studiere a temei date în lucrările savanților autohtoni și străini, a fost formulat scopul și obiectivele propuse spre realizare, a fost evidențiată problema științific soluționată, respectiv, noutatea științifică și aprobarea rezultatelor cercetării.

În primul capitol **„BAZELE CONCEPTUALE PRIVIND ANTREPRENORIATUL ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ”** în baza literaturii științifice este analizat conceptul de *antreprenoriat*; sunt expuse caracteristicile sale; sunt prezentate principalele teorii conceptuale ale termenului de antreprenoriat; sunt analizate caracteristicile antreprenorului și rolul lui în cadrul activității antreprenoriale; sunt identificate și justificate elementele conceptuale ale noțiunii de dezvoltare durabilă; sunt descrise cele trei laturi ale dezvoltării durabile, precum și principiile, și setul de indicatori, orientat, în special, pentru măsurarea progresului diferitor țări în vederea dezvoltării durabile.

În capitolul doi **„ANALIZA ANTREPRENORIATULUI POMICOL ÎN REPUBLICA MOLDOVA”** se descriu rolul, importanța și avantajele sectorului IMM-lor în dezvoltarea economiei naționale; în baza datelor statistice se face o caracterizare și analiză

generală a evoluției în dinamică a IMM din Republica Moldova, precum și pe principalele genuri de activitate; sunt prezentați și analizați principalii indicatori specifici ce caracterizează starea actuală a IMM; este prezentată componența și dinamica fondului funciar al Republicii Moldova, în baza căruia se determină ponderea plantațiilor multianuale, inclusiv, a livezilor în structura fondului funciar; se descrie dinamica dezvoltării ramurii pomicole din ultimele trei decenii; se prezintă raportul dintre recolta globală și suprafața plantațiilor pomicole pe rod; se analizează evoluția suprafețelor plantațiilor de fructe sămânțoase și sămburoase în întreprinderile agricole din RDN; se prezintă în dinamică producția de fructe sămânțoase și sămburoase în întreprinderile agricole din RDN sub aspectul speciilor; se prezintă profilul antreprenoriatului pomicol în baza întreprinderii SRL „Domultera” din s. Domulgeni, r-nul Florești.

În capitolul trei **„DIRECȚII VIZÂND DEZVOLTAREA DURABILĂ A ANTREPRENORIATULUI POMICOL”** se efectuează studiul privind producerea merelor prin aplicarea diferitor tehnologii de cultivare în întreprinderea agricolă SRL „Getodava”; se analizează măsurile și submăsurile de subvenționare în pomicultură de către AIPA; se fac referiri la actele legislativ-normative ce reglementează procesul și modul de promovare a politicii de subvenționare în scopul susținerii sectorului agroindustrial prin dezvoltarea și modernizarea plantațiilor pomicole; se analizează chestionarul pentru antreprenori care a fost elaborat de autor în anul 2017 și aplicat pe un eșantion de 55 de agenți economici din raioanele Regiunii de Nord a Republicii Moldova; în baza datelor obținute din analiza chestionarului au fost elucidate problemele de bază cu care se confruntă antreprenorii autohtoni. Cercetând tema dată, este de menționat, că aceste probleme sunt caracteristice nu numai celor intervievați, dar tuturor antreprenorilor din țară. În același capitol sunt propuse unele metode și instrumente în scopul dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol.

În compartimentul **„CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI”** sunt sintetizate principalele concluzii asupra tematicii tezei și înaintate recomandări privind dezvoltarea durabilă antreprenoriatului pomicol din Republica Moldova atât instituțiilor abilitate, cât și antreprenorilor din ramură.

Lista bibliografică cuprinde 155 surse relevante, recente și importante din literatura de specialitate.

Anexele lucrării cuprind 24 tabele care completează teza și chestionarul.

Obiectul cercetării îl constituie întreprinderile agricole din domeniu. Astfel, au fost utilizate datele colectate de către autor din cadrul a 55 de întreprinderi agricole din RDN a Republicii Moldova.

1 BAZELE CONCEPTUALE PRIVIND ANTREPRENORIATUL ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ

1.1 Abordări teoretice ale conceptului de antreprenoriat

Decenii întregi omenirea se confruntă cu un șir de probleme și încearcă să găsească acele soluții, care ar conduce la creșterea economică și îmbunătățirea nivelului de trai. În acest sens, au fost aplicate diferite metode și modele economice, inclusiv, și acel care este cunoscut ca sistemul hipercentralizat socialist. Însuși sistemul acesta a falimentat, demonstrând că sectorul întreprinderilor de stat nu este capabil să ofere șansa relansării economiei țării și s-a ajuns la concluzia că prosperitatea oricărei economii, inclusiv, și a celei naționale, se datorează dezvoltării antreprenoriatului.

Dezvoltarea antreprenoriatului ca fenomen socio-economic complex și multilateral orientat spre satisfacerea maximă a nevoilor economice a parcurs o etapă îndelungată.

Din punct de vedere istoric, antreprenoriatul își face apariția din timpurile antice, iar dezvoltarea lui a avut loc odată cu dezvoltarea forțelor de producție. Odată cu apariția capitalismului, tendința de îmbogățire duce la dorința de a obține cât mai mult venit și acțiunile antreprenorului încep să contureze un caracter specific mai civilizat: are loc trecerea celor mai simple activități individuale ale omului preluate de la natură – culegerea, vânatul animalelor, stupăritul – la alte tipuri de activitate, mai complicate și mai avansate, solicitând participarea unui număr tot mai mare de persoane, în baza aprofundării specializării și dezvoltării cooperării în procesul de producție și schimb.

Legitatea obiectivă de cerere crescândă a necesităților omenești solicită insistent perfecționarea permanentă a formelor tradiționale de activitate, determinarea și dezvoltarea altora noi în scopul ridicării la cel mai înal nivel al bunăstării sociale. La baza acestor schimbări, încă în acele timpuri, în opinia autorilor, a stat antreprenoriatul, ca o inițiativă de activitate inovatoare a unor persoane talentate în domeniul economiei. Anume tendința de înnoire, de introducere a ceva inedit, de perfecționare, precum și de reformare a sistemului economic sunt direcțiile principale ale activității antreprenoriale.

Mult timp în literatura privind antreprenoriatul acesta era examinat preponderent în sfera schimb – comerț. Cu timpul, concepția statului și a societății față de antreprenoriat s-a schimbat, iar antreprenoriatul și-a cucerit locul său în diversitatea sferelor de activitate a omului, aceasta fiind demonstrată de opiniile multor teoreticieni din trecut. Prin urmare, vom încerca să identificăm relevanța antreprenoriatului dintr-o perspectivă istorică. Punctul de plecare în abordarea acestui subiect îl reprezintă etimologia și semnificația cuvântului „antreprenoriat”.

Conform dicționarului explicativ ilustrat al limbii române, cuvântul antreprenoriat are la bază termenul „antreprenor” care este de proveniență franceză, derivă de la franțuzescul „entrepreneur” și pune accent pe funcția primară a antreprenorului: „Antreprenor, antreprenoare, persoană fizică sau juridică care execută lucrări în antrepriză; persoană care conduce o antrepriză” [40, p. 93].

Autorii Bugaian L., Catanoi V., Cotelnic A., descriu că noțiunea de antreprenor în Evul Mediu a căpătat diferite sensuri, elucidând astfel persoanele a căror ocupație de bază era comerțul exterior, organizatorii de spectacole, parade, dar și persoanele responsabile de anumite șantiere sau obiecte industriale. Persoanele considerate în postură de antreprenori, conduceau toate activitățile fără a-și asuma unele riscuri. Activitățile erau desfășurate în baza resurselor materiale, financiare și comerciale de care dispuneau ca urmare a alocațiilor concrete. Mai târziu, în secolul al XVII-lea, apare o nouă categorie – antreprenoriatul de risc condiționat de valoarea inițial stabilită a contractului, cu consecințe incerte de obținere a profitului sau de înregistrare a pierderilor, acestea fiind însoțite de noroc. Antreprenorul avea un rol identic cu al statului. De asemenea, se accentua și rolul statului ca antreprenor cu putere de influență asupra capitalului propriu.

Tot autorii menționați mai sus, susțin că în literatura economică, noțiunea de antreprenor a apărut pentru prima dată în Dicționarul Universal de Comerț, editat la Paris în anul 1723, desemnând „persoana care își asumă obligații în vederea gestionării construcției unui obiect” [19, pp. 11-12, 42].

Pe măsură ce termenul „antreprenor” a început să fie folosit tot mai des în contextul dezvoltării economice, sensul și caracteristicile sale au primit o atenție din ce în ce mai mare. Astfel, în literatura economică antreprenorială sunt întâlnite concepte clasice, neoclasice și neoaustriece.

Una din teoriile și conceptele clasice ale antreprenoriatului este întâlnită la autorul Sebastian Văduva. El descrie că Richard Cantillon (1680–1734) a fost primul economist francez care a folosit termenul de întreprinzător, descriindu-l ca un negustor care-și risca propriul capital. Richard Cantillon prin teoriile sale a constatat și a demonstrat că funcția antreprenorială există în sistemul economic atât la nivel micro, cât și macro. În concepția sa, antreprenorul joacă un rol esențial în acest sistem, „fiind responsabil pentru toate schimburile și fluxurile din economie”. Din acea perioadă și până în zilele noastre, activitatea antreprenorială a fost asociată cu asumarea riscului [130, pp. 22-23].

De asemenea autorul Văduva S., menționează că o contribuție semnificativă școlii de gândire antreprenorială clasică, a adus cel de-al doilea economist *Jean-Baptiste Say* prin lucrarea

sa „*A Treatise on Political Economy or the Production, Distribution and Consumption of Wealth*” (1803, 1971). Jean-Baptiste Say a fost savantul care a introdus în teoria economică conceptul de „întreprinzător”. Economistul francez consideră că întreprinzătorul este pivot al întregului mecanism economic, deosebindu-se de ceilalți agenți economici prin faptul că anume el este organizatorul producției. El procură factorii de producție, îi combină în scopul obținerii produselor pe care apoi le vinde pe piață și obține un profit. Totodată el consideră că profitul este o formă de salariu, pe care întreprinzătorul o obține pentru munca sa de organizare și gestionare a afacerilor. În concepția lui Say, antreprenorul deține un rol important atât în producerea, cât și în distribuirea bunurilor și serviciilor produse și consumate de societate în ansamblu. Antreprenorul lui Say își asumă toate riscurile, deoarece el este de părerea că „orice activitate antreprenorială are în sine probabilitatea eșecului, iar antreprenorul își poate pierde averea și într-o anumită măsură reputația”. El este primul economist care a văzut antreprenorul în primul rând ca și un manager. În concluzie, Say consideră că întreprinzătorii sunt nevoiți să-și hărăzească timpul, talentul și resursele în scopul producerii, distribuirii și consumului de bunuri și servicii, punând la bază cele mai bune calități și experiențe de succes [130, pp. 23-25].

O mare importanță au acordat teoriei antreprenoriatului și economiștii de la începutul erei neoclasice reprezentată de *Joseph Schumpeter, Alfred Marshall, F.Y. Edgeworth și A.C. Pigou*.

Una din cele mai cunoscute teorii neoclasice despre antreprenoriat este cea a economistului și renumitului teoretician al antreprenoriatului și școlii austriece *Joseph Schumpeter* prezentată în lucrarea autorilor Bugaian L., Catanoi V., etc. în care susține că „în antreprenoriat există o înțelegere pe care o facem în legătură cu un anumit tip de comportament și care include: inițiative, organizarea și reorganizarea mecanismelor socio-economice, acceptarea riscului și a eșecului” [19, p.12]. Tot el impune un nou subiect istoric al antreprenoriatului, în care „inovatorul” reprezintă persoana care întruchipează relațiile de producție capitaliste dezvoltate. Activitatea de antreprenoriat a „inovatorului” care tinde spre a obține profit maxim, asigurând astfel necesitățile societății, a fost posibilă numai în condițiile capitalismului dezvoltat, capabil să întrevadă orientările cele mai indicate. În opinia lui J. Schumpeter, inovația este forma prioritară a activității de antreprenoriat. Conform concepției sale, procesul de inovare a antreprenorului poate avea forma de lansare a unui nou produs, utilizarea materiei prime noi, lansarea pe o nouă piață de desfacere, utilizarea unei metode noi de producere, desfășurarea activității sub o formă nouă de organizare [130, pp. 29-32].

Teoria lui J. Schumpeter poate fi considerată sinteza a două curente anterioare. Primul a fost concentrat asupra definiției funcției specifice antreprenoriale, pentru a le deosebi de alte

activități economice. Promotorii acestei teorii sunt savanții renumiți *Alfred E Marshall* (1842-1924) și *Frank Knight* (1885-1972).

Importanța antreprenorului în gândirea neoclasică este dezvăluită în lucrarea de referință a lui *Alfred Marshall* „*Principle of Economics*”, publicată pentru prima dată în 1890. Mai mult decât oricare alt economist neoclasic, A. Marshall atribuie un rol remarcabil antreprenorului atât la nivel macro, cât și microeconomic. Savantul consideră că, aportul cel mai important al antreprenorului îl reprezintă furnizarea de mărfuri deopotrivă cu inovarea și progresul realizate simultan. În concepția sa, a fi un întreprinzător de succes, presupune măiestrie și iscusință. A. Marshall, în lucrarea sa, impune o serie de abilități pentru un întreprinzător de succes și tot el este de părerea că aceste calități nu sunt suficiente, deoarece un bun întreprinzător are la bază, în primul rând, mediul familial, educația și abilitățile naturale. În al doilea rând, un întreprinzător de succes are nevoie de abilități speciale, cum ar fi cunoașterea domeniului de activitate, capacitatea de a prevedea oportunitățile și abilitatea de a profita rapid de aceste oportunități. În acest sens, rolul jucat de întreprinzător trebuie să fie cel de lider natural.

O contribuție esențială la gândirea teoretică despre antreprenoriat a avut și marele economist Frank Knight, prin teza sa de doctorat intitulată „*Risk, Uncertainty and Profit*” în care a definit clar diferența dintre risc și incertitudine, considerând că funcția adevărată a antreprenorului în sistemul economic poartă cu sine adevărata incertitudine. Conform părerii lui Knight, adevăratul întreprinzător suportă incertitudinea sistemului economic: eveniment care nu poate fi clasificat după criterii solide pentru că are legătură cu rezultatul unui eveniment unic pentru care nu există precedent sau model de previziune. În sensul acesta, antreprenorul este cu mult mai mult decât un arbitru al economiei, iar în final, antreprenorul este răsplătit cu profitul permanent, precum și cu prestigiu și satisfacția muncii [130, pp. 27-35].

O atenție deosebită o acordă antreprenoriatului și economiștii neoaustrieci. Dacă economistul neoclasic vede sistemul economic mondial într-un echilibru general, economiștii neoaustrieci privesc economia planetei în termenii „dinamicii descoperirii” sau altfel spus, economia mondială nu se află aproape niciodată în poziție de echilibru, din moment ce ea este într-un dinamism permanent, cu schimbări permanente.

I.M.Kirzner, unul din marii economiști neoaustrieci, prin lucrarea sa „*Competition and Entrepreneurship*”, publicată în anul 1973, a contribuit la gândirea antreprenorială austriacă și la teoria antreprenoriatului prin modul în care a descris antreprenorul ca fiind o persoană atentă, în primul rând, să identifice și să exploateze oportunitățile de profit înaintea altora. Oportunitățile de profit despre care vorbește Kirzner includ: cumpărarea sau vânzarea într-un loc și vânzarea sau cumpărarea în altul; cumpărarea într-o perioadă și vânzarea în alta și cumpărarea de produse

și vânzarea de produse modificate. Prin urmare, antreprenorul, conform teoriei lui Kirzner, trebuie să fie vigilent și să posede o capacitate peste medie de a învăța din greșelile trecutului și de a face diferența dintre oportunitățile aparente și cele reale [130, pp. 35-38], (Tabelul A.1.1).

Autoarea E. Chișlari, făcând o delimitare conceptuală a activității antreprenoriale, a demonstrat că de analiza antreprenoriatului au fost interesați și unii savanți-sociologi: *Saint-Simon, Comte, Karl Marx, F. Enghels, Sombart, T. Veblen și Max Weber*. În lucrările lor, analiza antreprenoriatului a ocupat un loc secundar în analiza capitalismului, dar fiecare din ei a demonstrat care sunt factorii ce au contribuit la apariția antreprenoriatului, precum și principalele caracteristici în reflectarea impactului antreprenoriatului asupra dezvoltării și creșterii economice. Max Weber, de exemplu, a făcut o analiză clasică a importanței „Eticii Protestante” și a demonstrat care este rolul ei în apariția antreprenoriatului. *Karl Marx* și *F. Enghels* au analizat și prezentat care este rolul implicării revoluționare în creșterea clasei antreprenoriale. *T.Veblen* a prezentat o analiză critică a caracteristicilor negative ale antreprenoriatului prin „Teoria clasei fără ocupații” în care descrie că întreprinzătorii, muncitorii și inginerii numiți „industriași” sunt factori pozitivi ai progresului economic, însă businessmanii, speculanții etc. nu produc nimic, ci numai consumă și constituie clasa fără ocupații [32, p. 5].

Antreprenoriatul, în opinia autorilor *D. Gortolomei* și *S. Marin* ai dicționarului explicativ „Economia de piață”, reprezintă „o formă de activitate în domeniul producerii mărfurilor și prestării serviciilor pe propriul risc și răspundere materială. El presupune elaborarea noilor idei și implementarea operativă a celor mai importante cu scopul obținerii de beneficii. Antreprenoriatul nu este o formă de ocupație, da un tip de gândire venit de la natură” [56, pp. 36-38].

Autorii *Calvin, A. Kent, Donald L. Sexton* în „Encyclopedie of entrepreneurship” oferă o abordare exhaustivă activității antreprenoriale, afirmând că antreprenoriatul este important, este descris ca un factor de dezvoltare istorică și poate fi considerat ca o posibilă soluție la problemele actuale. Lansarea de noi produse și tehnologii care să satisfacă mai bine pretențiile consumatorului și să crească productivitatea a reprezentat forța cea mai de seamă în toată istoria lungă și spinoasă a ascensiunii omului de la subdezvoltare la prosperitate. Această afirmație califică antreprenoriatul drept una din cele mai importante funcții ale societății, dacă nu cea mai importantă [137, p. 237].

Cercetătorul *Certan S.* în lucrarea sa „Teoria administrării afacerii”, este de părerea că în prezent, pentru a exprima activitatea economică ce are ca scop satisfacerea nevoilor omului și ale statului în care viețuiește, se utilizează noțiunea de antreprenoriat. Antreprenoriatul este „un proces de creare a ceva nou, care conține în sine o anumită valoare economică; proces care

consumă timp și forțe; proces care presupune o responsabilitate financiară și morală; proces al cărui rezultat este un beneficiu material, satisfacție personală și bucurie de propriile succese”.

De asemenea, autorul S. Certan, susține că antreprenoriatul se exprimă ca un proces economic creativ de realizare și comercializare a bunurilor materiale, adică producerea alimentelor, mărfurilor de larg consum, obiectelor electronice, utilajului cu diferită destinație, mașinilor etc., construcția spațiului locativ, edificiilor industriale, științifice și experimentale, prestarea de servicii, de altfel a tot ce se produce pentru vânzare, având calități consumabile concrete și un preț capabil să satisfacă cerințele oamenilor [31, p. 10].

Un alt savant preocupat de această activitate este profesorul Howard Stevenson care definește antreprenoriatul ca „fiind urmărirea unei oportunități, abordarea și efectuarea de schimbări rapide, adoptarea de decizii multifazice, utilizarea resurselor altor persoane, dirijarea de relații și rețele umane și recompensarea inițiatorilor pentru valoarea nou creată” [145].

În Legea nr. 845-XII din 03.01.1992 cu privire la antreprenariat și întreprinderi a Republicii Moldova, antreprenoriatul se definește ca o „activitate de fabricare a producției, executare a lucrărilor și prestare a serviciilor, desfășurată de cetățeni și de asociațiile acestora în mod independent, din proprie inițiativă, în numele lor, pe riscul propriu și sub răspunderea lor patrimonială în scopul de a-și asigura o sursă permanentă de venituri” [81, art. 1].

Este important să menționăm că autorul S. Certan, în unele publicații ale sale, susține că se întâlnește noțiunea de activitate antreprenorială ca un corespondent semantic al afacerii și definește antreprenoriatul „o afacere, adică o activitate utilă de fabricare a mărfurilor sau de prestare a serviciilor” [31, p. 10].

După părerea noastră, pentru a aborda acest subiect, este nevoie de a cunoaște etimologia și semnificația cuvântului „afacere”, care se consideră a fi corespondentul semantic al termenului englezesc „business”. Cuvântul „business”, în dicționarul explicativ al limbii române, este explicat ca afacere sau ocupație, muncă.

O mulțime de abordări ale termenului „afacere” sunt întâlnite în literatura contemporană. Dacă e să pornim de la explicația termenului „afacere” din DEX al limbii române, afacerea se prezintă ca o „activitate comercială, industrială, financiară, desfășurată în scopul obținerii de profit” [40, p. 32].

Autorii T. Gavrilă și V. Lefter în lucrarea „Managementul general al firmei” sunt de părerea că afacerea este „un raport între doi întreprinzători care tratează pentru a-și impune unul altuia interese morale sau materiale” [49, p. 242].

De altă părere sunt autorii M. Băcescu și A. Băcescu-Cărbunaru care consideră că „afacerea este o activitate comercială, industrială sau financiară având ca scop obținerea de profit” [10, p. 18].

Studiind multitudinea de surse bibliografice la tema cercetării, putem menționa că afacerile au apărut odată cu diviziunea muncii, odată cu apariția necesității schimbului de bunuri și servicii. Cu două milenii înainte de Hristos, în antichitate, a apărut Codul lui Hammurabi, care prevedea principiile de comportament și conduită a comercianților și vânzătorilor ambulanți. Însă folozofii din Grecia Antică priveau comerțul cu dispreț, chiar dacă afacerile și, îndeosebi, comerțul s-au dezvoltat. În Roma Antică comerțul a fost tolerat, dar nu era văzut ca activitate nobilă.

În Evul Mediu aristocrații, clerul bisericii catolice și militarii nu puteau face comerț din motivul că această activitate era considerată degradantă, iar negustorii nu aveau bani pentru a-și desfășura normal activitatea. Soluția a fost găsită prin unirea capitalului nobililor, clerului și militarilor cu priceperea negustorilor, ceea ce a generat apariția „societa in comandita semplice” care există și astăzi în multe țări.

Atitudinea față de afaceri, în general, și față de comerț, în special, s-a schimbat în era capitalismului. Adam Smith, economist, om politic și filozof scoțian prin lucrarea sa „*Avuția națiunilor*”(1776), a făcut primele încercări de a studia dezvoltarea istorică a industriei și comerțului în Europa. Această lucrare a ajutat la crearea economiei ca disciplină academică modernă, a furnizat una dintre cele mai bune argumentări intelectuale pentru comerțul liber și capitalism, a fundamentat teoretic dezvoltarea afacerilor și a introdus în economie conceptul de „mâna invizibilă”. Acest concept este specific și activității antreprenoriale, deoarece explică cum se realizează bunăstarea generală în circumstanțele în care fiecare individ își urmărește propriul interes [100, pp. 47-49].

În perioada contemporană afacerile au luat o amploare fără precedent. Această situație este caracterizată de rezultatele înregistrate în țările dezvoltate, îndeosebi SUA, Japonia și țările-membre ale UE, care impun cunoașterea diversității teoriilor cu privire la antreprenoriat.

Autorul O.Nicolescu, descrie că o prezentare amplă și interesantă asupra fenomenului antreprenorial, a realizat, recent, specialistul canadian Jean Pierre Bechard, care consideră că fenomenul antreprenorial trebuie să fie abordat la trei niveluri:

- a. **Praxeologic**, care grupează ansamblul cunoștințelor practice privind activitățile antreprenoriale. În domeniul practicilor de dezvoltare antreprenorială se remarcă K. Vasper. Un aport considerabil în domeniul practicilor afacerilor îi revine lucrării lui Peter Drucker „Inovare și activități antreprenoriale”.

- b. **Disciplinelor științifice**, care-și propun să explice afacerile prin patru grupe de teorii: *economice, psihologice, organizaționale și culturale*.
- c. **Epistemologic**, care este o abordare de tip holistic elaborată de Jean Pierre Bechard și oferă o imagine cuprinzătoare și complexă asupra fenomenului antreprenorial [101, pp. 36-38].

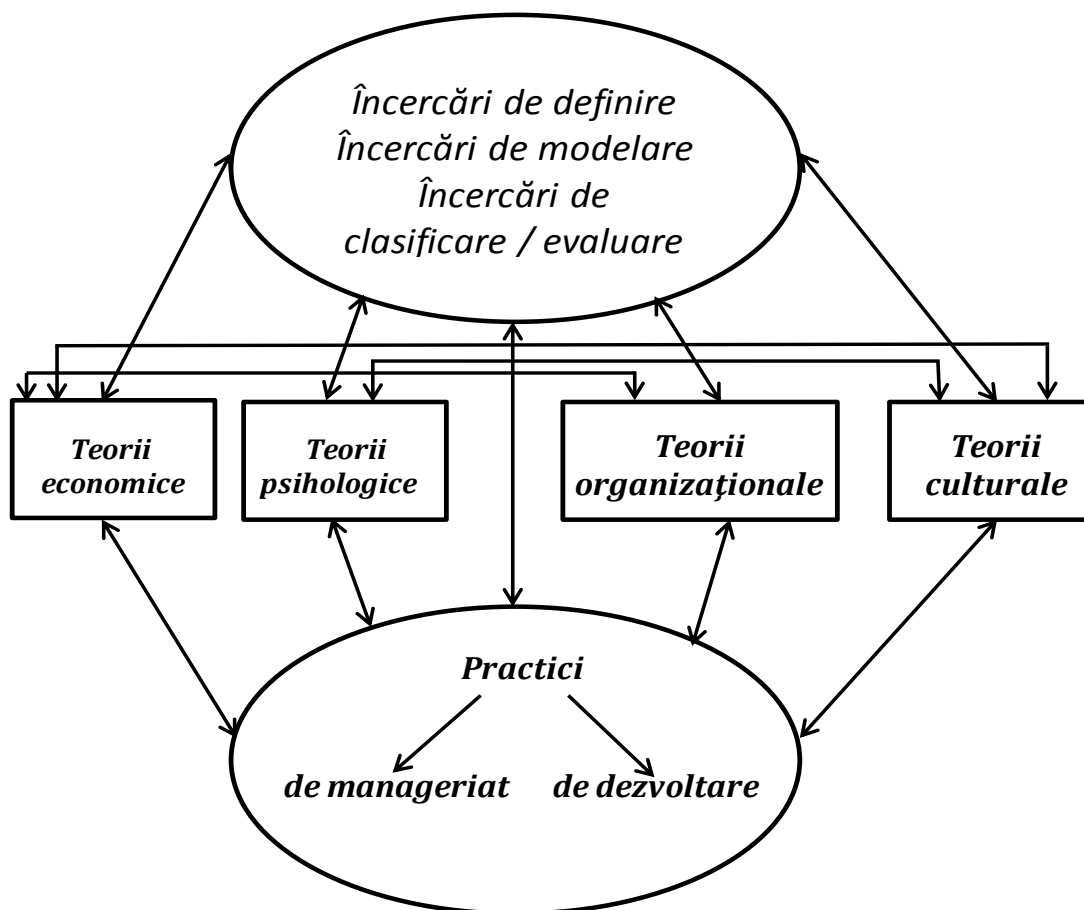

Fig. 1.1. Schema de ansamblu a abordării fenomenului antreprenorial prin prisma lucrărilor științifice (după J.P. Bechard)

Sursa: [101, p. 37]

În literatura de specialitate sunt identificate două grupări de școli antreprenoriale pornind de la *viziunea micro și macroeconomică*.

Viziunea macroeconomică este influențată de o gamă largă de factori de succes sau eșec ce determină intrarea sau nu în afaceri și care sunt în afara controlului întreprinzătorului. Această viziune se regăsește în: *școala de gândire de mediu, școala de gândire financiară, școala de gândire a mutațiilor*.

Școala de gândire de mediu se preocupă de factorii externi care afectează stilul de viață al potențialilor întreprinzători. Reprezentanții acestei școli pun accentul pe instituțiile și valorile ce formează un cadru de mediu socio-politic care influențează dezvoltarea antreprenoriatului.

Școala de gândire financiară (a capitalului) se bazează pe procesul de căutare a capitalului initial sau de creștere. Această orientare este reflectată și în Ghidurile de planuri de afaceri. De fapt, deciziile financiare se iau în toate fazele derulării afacerii.

Tabelul 1.1. Decizii financiare în derularea afacerii

Stadiu	Considerații financiare	Decizie
Inițiere (cumpărare)	Capital inițial Surse de capital pentru afaceri	Inițiere Cumpărare Abandonare
Derulare	Administrarea fluxului de casă Investiții Analiza și evaluarea financiară	Menținerea mărimii firmei Creșterea mărimii firmei Reducerea mărimii firmei
Declin sau succesiune	Problema profitului Cumpărarea firmei Succesiunea firmei	Vinderea firmei Retragerea firmei Lichidarea firmei

Sursa: [31, p. 115]

Școala de gândire a mutațiilor se concentrează asupra mutațiilor realizate în societate. Antreprenorii văd schimbarea ca pe un model și ca ceva sănătos. De obicei, nu ei singuri cauzează schimbarea. Există trei tipuri de mutații sau schimbări care îl pot impulsiona pe individ să intre în afaceri:

- *Mutațiile politice*, determinate de schimbarea regimului politic (de genul cele petrecute în Republica Moldova în anii '90 ai secolului trecut, care au cauzat premise pentru dezvoltarea antreprenoriatului);
- *Mutațiile culturale*, care sunt cauzate de excluderile pe bază de rasă, sex etc. din unele activități. Situații respective îi pot determina pe indivizii excluși să înceapă alte activități pe cont propriu;
- *Mutațiile economice*, care se referă la variațiile economiei în cadrul ciclului economic.

Viziunea microeconomică studiază factorii specifici antreprenoriatului care sunt sub controlul întreprinzătorului. Viziunea microeconomică include următoarele școli:

1. școala de gândire privind trăsăturile antreprenoriale – se ocupă cu studiul și identificarea acelor trăsături ale oamenilor care contribuie la sporirea șanselor de reușită în afaceri;
2. școala de gândire a oportunităților de afaceri – se concentrează asupra oportunității inițierii și derulării afacerilor. Cheia succesului în afaceri, după această școală, o constituie dezvoltarea unei idei viabile de afaceri, la momentul oportun, pentru o nișă de piață adecvată;
3. școala de gândire privind formularea strategică – subliniază rolul planificării în succesul afacerii. Factorii care se iau în calcul la elaborarea strategiei sunt: organizarea,

managementul, mediul, procesul de producție, scopul sistemului de planificare.

În literatura de specialitate sunt și păreri care susțin că antreprenoriatul nu ar fi generat doar de împrejurări favorabile. Astfel, autorul Certan S., face referiri la savanții E. E. Hagen, ce afirmă că pierderea statutului social este un motiv personal de a intra în afaceri, P. Marris și A. Somerset ce menționează frustrarea ca generatoare de acțiuni antreprenoriale.

Prin urmare, putem considera că principalele motivații ale intrării indivizilor în afaceri sunt cele prezentate în Tabelul 1.2.

Tabelul 1.2. Motivațiile intrării în afaceri

Motivații	Componente
Motivații profesionale	Muncă atrăgătoare Perspectiva descoperirilor Perspectiva obținerii prestigiului
Motivații psihologice	Respectul social Renumele ce se poate obține Extinderea relațiilor Satisfacția de a fi propriul stăpân
Motivații materiale	Posibilitatea unor câștiguri mari Asigurarea unui nivel de trai ridicat pentru familie Siguranța locului de muncă
Motivații morale	Perspectiva de a realiza ceva deosebit Perspectiva participării la progresul societății

Sursa: [31, p. 117]

Și renumitul specialist canadian Louis Jacques Fillion a studiat și analizat cu mare atenție tema activității antreprenoriale și a ajuns la concluzia că procesul antreprenorial poate fi structurat în zece activități:

- identificarea oportunității economice;
- conceperea viziunii asupra demersului antreprenorial;
- adoptarea deciziilor referitoare la demararea inițiativei antreprenoriale;
- implementarea viziunii antreprenoriale prin organizarea afacerii;
- procurarea echipamentelor;
- aprovizionarea cu materii prime;
- realizarea marketingului aferent afacerii;
- vânzarea produselor;
- asigurarea forței de muncă competente;
- subcontractarea și atragerea de colaboratori externi pentru activitățile pentru care nu se dispune de competența și mijloacele necesare [101, p. 41].

Prin urmare, considerăm, că activitățile antreprenoriale în ansamblul lor alcătuiesc procesul antreprenorial care prezintă un șir de caracteristici: este un act de voință umană, se produce la nivelul unei firme, implică o schimbare de stare a organizației, determină discontinuități în procese, este un proces holistic, este un proces dinamic, reprezintă un demers unic, implică numeroase variabile, rezultatul antreprenorial depinde de numeroase variabile.

În opinia noastră, este important să menționăm, că odată ce activitatea antreprenorială este structurată într-un șir de activități și prezintă un șir de caracteristici, urmărește scopul de a atinge și unele obiective, precum: *obiectivele personale ale antreprenorului, obiectivele afacerii cât și obiectivele mixte*. Aceste obiective apar în situația în care obiectivele personale sunt corelate în concordanță cu obiectivele afacerii (Figura A. 2.1).

Studiind și analizând multitudinea de teorii ale savanților privind activitatea antreprenorială, rezultă că, antreprenoriatul însumează o combinație de factori de producție pentru a atinge scopuri specifice. Reieșind din definiția generală, pot fi determinate două tipuri de antreprenoriat: *economic și neeconomic*. Tipul *neeconomic*, cum ar fi antreprenoriatul politic, antreprenoriatul din activitățile nonguvernamentale, se deosebește de cel economic prin factorii implicați și prin scopurile finale care sunt atinse. *Cel economic* atrage factori economici de producție ca pământ, muncă, capital, tehnologii, scopurile economice fiind realizate, de obicei, prin producerea produselor și serviciilor. Fiecare tip are specificul său, reieșind din domeniul de activitate. Autorul a evidențiat următoarele tipuri de antreprenoriat: în zootehnie, viticol, vinicol, legumicol, culturi bacifere, pomicol etc.

În urma cercetărilor efectuate, autorul a constatat că, nu există o definiție aparte a acestor tipuri de antreprenoriat. Dar, având ca scop analiza situației privind dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol în Republica Moldova, în special, în Regiunea de Dezvoltare Nord și de a aprofunda și dezvolta conceptele teoretico-metodologice și aplicative din domeniul antreprenoriatului pomicol, s-a decis de recomandat un nou concept al noțiunii date: **Antreprenoriatul pomicol reprezintă o activitate independentă sau de grup în sectorul pomicol, promovând schimbarea și inovația, prin asumarea de riscuri inerente unei afaceri în schimbul obținerii profitului maxim.**

1.2 Dezvoltarea conceptului de antreprenor și rolul acestuia în cadrul activității antreprenoriale

Evoluția activității antreprenoriale a făcut ca economiștii să acorde antreprenorului o atenție din ce în ce mai mare, inclusiv prin determinarea profilului său psihologic care include următoarele caracteristici: nivel ridicat de ambiție, nevoia de performanță, predicție spre

asumarea riscului, experiență de muncă, comportament demn de urmat [137, p.2]. Prin analiza sa, Bygrave subliniază faptul că diferitele culturi și regiuni din mai multe țări indică o concentrare geografică a antreprenoriatului [136]. Antreprenorul, prin activitatea sa, poate crea condiții pentru dezvoltarea piețelor și noilor oportunități de afaceri, devenind catalizatori ai activității economice din întreaga economie.

În condițiile economiei de piață libere, antreprenorii sunt considerați principalii promotori ai afacerii, principalii artizani ai bogăției, iar țările care tind și vor să fie bogate, trebuie să le acorde o atenție deosebită. Întreprinzătorii se adaptează încontinuu la mediul antreprenorial, ceea ce le asigură supraviețuirea economică. Cunoașterea mediului facilitează contracararea elementelor și influențelor sale negative, concomitent cu sesizarea și valorificarea componentelor și impacturilor contextuale pozitive. Întreprinzătorii reușesc să modeleze în bună măsură mediul, contribuind decisiv la conturarea unui mediu antreprenorial favorizant, esențial pentru succesul dezvoltării economice și sociale a fiecărei țări.

Antreprenorul sau întreprinzătorul, ca noțiune, a existat de demult, iar în timp, pe parcursul evoluției, a obținut diferite sensuri. Dacă vorbim despre sensul vechi al acestui cuvânt, atunci putem spune că în perioada capitalismului timpuriu, antreprenorul era persoana care investea resurse financiare în pământ, stocuri de mărfuri și materiale sau exploata angajații în scopul obținerii unui profit personal cât mai înalt.

Pe măsură ce termenul „antreprenor” a început să fie folosit tot mai des în contextul dezvoltării economice, sensului și caracteristicilor sale i s-au dat o atenție tot mai mare.

Autorii compendiului de macroeconomie consideră că întreprinzător este persoana juridică sau fizică care:

- își asumă singură sau în colectiv, ca manager, răspunderea conducerii unei întreprinderi, firme, societăți; atunci când este de sine stătător, el este proprietarul mijloacelor de producție și dispune de profitul obținut, dar, în aceeași măsură, își asumă întregul risc;
- combină factorii de producție pentru a obține bunuri și servicii;
- inițiază, organizează și desfășoară individual sau în asociere o anumită activitate economică, o afacere, prin investirea de capital în scopul obținerii unui profit [10, p. 121].

Pe parcursul anilor, această noțiune a avut diferite semnificații. Astfel, în timpurile străvechi, întreprinzătorul putea fi găsit în rândul militarilor și negustorilor. În evul mediu, întreprinzătorul era numit „cleric”. Întreprinzătorul din secolul XVII era persoana care încheia contracte cu guvernul pentru a presta un serviciu sau a achiziționa un anumit produs. În secolul XIX întreprinzătorul nu era deosebit de manager.

În viziunea economistului francez Jean-Baptiste Say, antreprenorul este „persoana care înființează o întreprindere, acționează ca intermediar între muncă și capital, transformând în timp resursele economice într-un profit mai mare, iar în rezultat culege roadele”. El accentua rolul antreprenorului ca agent economic, ca un mijlocitor, intermediar care are o mare experiență, dispune de anumite cunoștințe [56, p. 37].

J. Schumpeter consideră că „a fi antreprenor, înseamnă a nu face ceea ce fac alții. Trebuie să dispui de o fantezie specifică, de darul de a prevedea, trebuie să fii capabil de a găsi noul și să te folosești de posibilitățile lui, trebuie să poți risca, să înfrunți sentimentul fricii și să activezi indiferent de procesele ce decurg”. El a creat o viziune eroică a întreprinzătorului, ca fiind o persoană motivată de „visul și dorința de a întemeia un regat privat, dorința de a cuceri, impulsul de a lupta, de a se dovedi superior celorlalți și bucuria de a crea” [130, pp. 29-30].

În literatura de specialitate prevalează două concepții asupra noțiunii de întreprinzător:

Potrivit *primei concepții*, întreprinzătorul este persoana care îndeplinește sarcina identificării și obținerii resurselor necesare înființării unei afaceri și, în același timp, își asumă riscul utilizării resurselor alocate.

Întreprinzătorul, potrivit celei de-a *doua concepții*, este inițiatorul unei afaceri care se concentrează pe inovație, elaborând produse și servicii noi și creând o nouă piață și un nou client.

În sensul modern al economiei de piață, un antreprenor este un agent economic care adoptă un comportament activ și novator, care acceptă deliberat riscuri financiare pentru a dezvolta proiecte noi. În acest sens, un număr semnificativ de societăți acordă o mare atenție și recunoaștere antreprenorilor, în mare parte, și datorită aportului pe care îl au aceștia în evoluția mediului antreprenorial și a influenței pe care o au asupra indicatorilor macroeconomici [54, p. 126].

În acest context, deosebit de importantă este cunoașterea mai multor definiții ale noțiunii de antreprenor.

Antreprenorul este persoana fizică sau juridică care inițiază și desfășoară o activitate de antreprenariat și se obligă conform unor clauze sau condiții contractuale să producă diferite bunuri sau să presteze servicii în beneficiul altor persoane sau companii, în schimbul unor mijloace bănești, asupra cărora se convine din timp.

Antreprenorul este o persoană activă, cu idei inovatoare, care posedă abilități și competențe deosebite de lider, deține sau obține resursele financiare de care are nevoie pentru înființarea unei întreprinderi, își asumă riscuri în această privință, formează o echipă puternică pentru a dezvolta o afacere profitabilă și acționează în această direcție.

Antreprenor este considerată persoana care deține o idee de afaceri, formulează un plan de afaceri, își asumă riscuri și responsabilități pentru a-și atinge obiectivele, în scopul de a obține profit.

Antreprenorul este persoana care deține o idee de afaceri, cunoaște modul de implementare a acesteia în practică, își asumă riscuri pentru a da viață acestei idei, previne și soluționează problemele ce apar pe parcursul dezvoltării afacerii, toate acestea pentru a-și atinge scopurile propuse și pentru a obține un oarecare profit.

Antreprenorul sau întreprinzătorul activează în toate domeniile – educație, medicină, cercetare, inginerie etc., dar cei mai mulți se manifestă în sfera economică [116, p. 39].

În acest context, deosebit de importantă este cunoașterea caracteristicilor întreprinzătorilor de succes. Autorul O. Nicolescu prezintă principalele 10 caracteristici ale întreprinzătorului de succes formulate de către americanul Freeley, specializat în domeniul antreprenorial [101, pp. 17-18], (Figura A. 3.1).

O idee aparte vine din partea autorului C. Kevin în care prezintă un inventar de 12 accepțiuni ale întreprinzătorului a căror cunoaștere oferă o imagine completă asupra variatelor optici care s-au conturat de-a lungul timpului în acest domeniu.

Tabelul 1.3. „Inventarul” accepțiunilor întreprinzătorului

Accepțiuni	Autor
O persoană care-și asumă riscuri și incertitudini	Cantillon, Thunen, Magoldt, Mill, Hawley, Knight, Mises, Cole, Shackle
Un furnizor de capital financiar	Smith, Turgot, Ricardo, Bohm-Bawerk, Edgeworth, Pigou, Mises
Un inovator	Bandeau, Bentham, Thunen, Schomoller, Sombart, Weber, Schumpeter
Un decident	Cantillon, Menger, Marshall, Wieser, Walker, Deynes, Mises, Shackle, Cole, Kirzner, Schultz
Un lider industrial	Say, Walker, Marshall, Wieser, Sombart, Weber, Schumpeter
Un manager sau un superintendent	Say, Mill, Marshall, Menger
Un organizator sau coordonator de resurse economice	Wieser, Schomoller, Sombart, Weber, Clark, Schumpeter
Un proprietar de firmă	Wieser, Pigou
Un utilizator al factorilor de producție	Walker, Keynes, Wieser
Un contractant	Bertham
Un arbitru	Cantillon, Kirzner
O persoană care alocă resurse pentru utilizări alternative	Kirzner, Scultz, Herbert, Kink
O persoană care imaginează, dezvoltă și concretizează viziuni	J.L.Fillion

Sursa: Preluat de autor din sursa [101, p. 47]

O abordare mai recentă este cea a cunoscutului specialist canadian Jean-Marie Toulouse. Originalitatea sa se conturează printr-o analiză triaxială, după cum se poate vedea și din figura de mai jos.

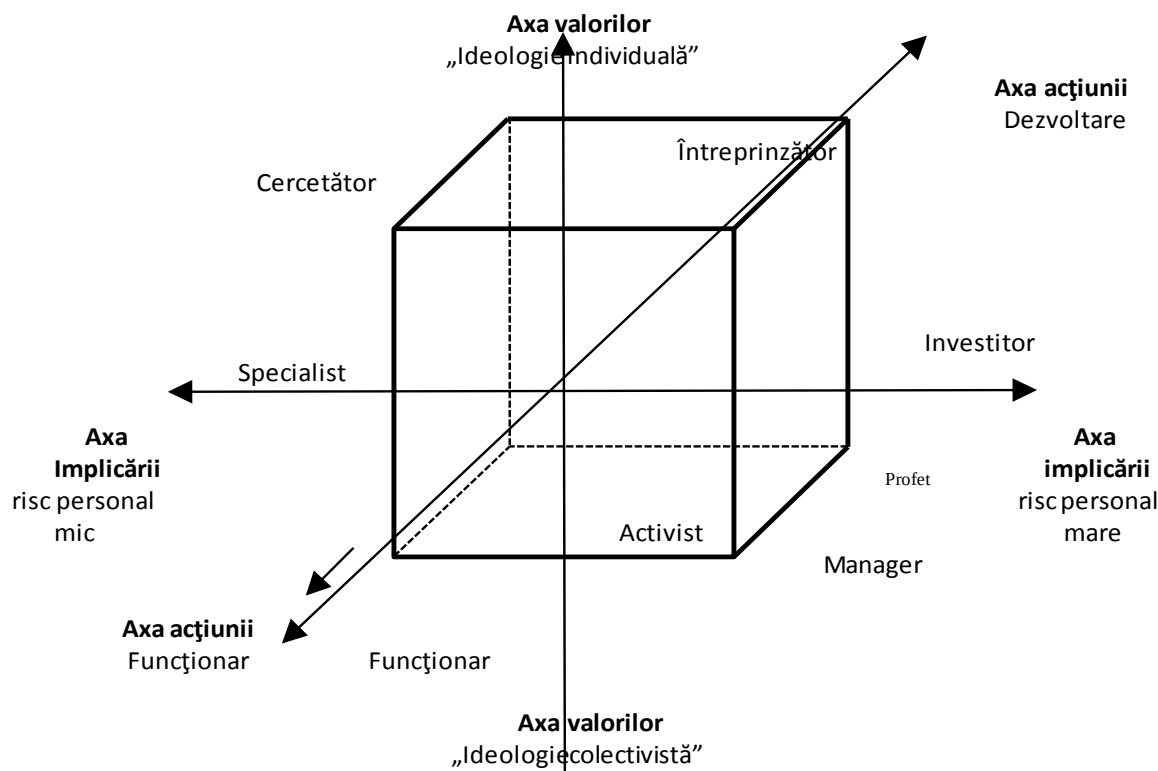

Fig. 1.2. Schema abordării triaxiale a întreprinzătorului

Sursa: [101, p. 49]

Analiza focalizată pe trei caracteristici de bază ale activității umane – sistemul de valori, gradul de implicare și intensitatea acțiunilor a dus la delimitarea a opt tipuri de agenți ai schimbării.

Tabelul 1.4. Tipurile de agenți ai schimbării

Tipul de agent al schimbării	Categoria de valori	Intensitatea riscului	Natura acțiunii
Întreprinzător	Individualistă	Mare	Dezvoltare
Cercetător	Individualistă	Mare	Dezvoltare
Investitor	Individualistă	Mare	Funcționare
Specialist	Individualistă	Mare	Funcționare
Profet	Colectivistă	Mică	Dezvoltare
Activist	Colectivistă	Mică	Dezvoltare
Manager	Colectivistă	Mică	Funcționare
Funcționar	Colectivistă	Mică	Funcționare

Sursa: [101, p. 48]

Prin prisma acestei abordări triaxiale, întreprinzătorul se caracterizează astfel:

- a. Din punct de vedere sociologic al valorilor, printr-un puternic individualism, acordând o atenție prioritară autonomiei și libertății de decizie.
- b. Din punct de vedere psihologic al implicării prin asumarea de riscuri ridicate referitoare la cariera sa, la familie, la propria imagine și, firește, la bani.
- c. Din punct de vedere operațional, întreprinzătorului îi este proprie o capacitate sporită de acțiune, asociată cel mai adesea cu o abordare creativă, inovațională. Așa cum afirma J. Schumpeter, „întreprinzătorul improvizează, revoluționează rutinele, obișnuințele și realizează combinații noi” [101, pp. 48-49].

Howard Stevenson definește întreprinzătorul de o manieră mai concretă și sintetică: asumator de riscuri, fondator de organizații sau activități, inovator, capitalist, flexibil moral și comportamental. De asemenea, identifică caracteristicile întreprinzătorilor de succes: tenacitatea, atenția majoră acordată detaliilor, înțelegerea riscului asumat, încrederea în sine și scopul urmărit și înțelegerea motivațiilor celorlalte persoane [145].

O abordare foarte semnificativă și pragmatică a caracteristicilor întreprinzătorilor de succes aparține chiar unui întreprinzător, elvețianul Kambley, care le-a prezentat astfel la Conferința Internațională a Întreprinderilor Mici:

- să aibă puterea să lupte să schimbe ceea ce se poate schimba;
- să posede răbdarea să se suporte ceea ce nu poate schimba;
- să aibă suficientă înțelepciune pentru a ști când să lupte să schimbe și când să aibă răbdare pentru a suporta ceea ce nu poate schimba.

În manualul său, autorul S. Certan prezintă o imagine mai completă și mai realistă asupra a ceea ce este un întreprinzător se obține punctând principalele roluri pe care le realizează concomitent.

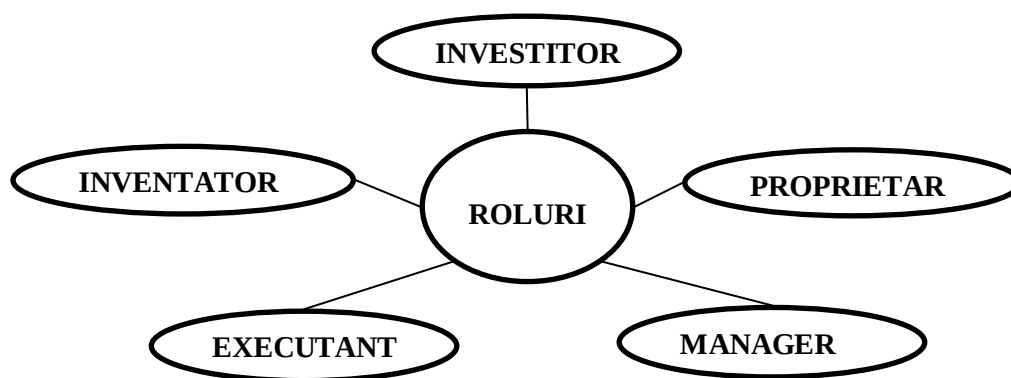

Fig. 1.3. Rolurile întreprinzătorului

Sursa: [31, p. 28]

Aceste roluri sunt parțial contradictorii, ceea ce reflectă în complexitatea și tensiunea deosebite, specifice activităților întreprinzătorilor. De asemenea, proporția în care aceste roluri sunt exercitate depinde de o multitudine de variabile care țin de personalitatea întreprinzătorilor, de organizația sa și de modul în care acționează.

Se consideră că întreprinzătorul prezintă concomitent patru dimensiuni majore:

1. Dimensiunea creativă: inovează tehnic, comercial, financiar, managerial, uman.
2. Dimensiunea acțională: induce schimbarea, realizează schimbarea.
3. Dimensiunea psihologică: încredere în sine, luptător, rezistent la efort și presiuni, încredere în viitor.
4. Dimensiunea financiară: riscă propriile resurse, atrage resursele altora.

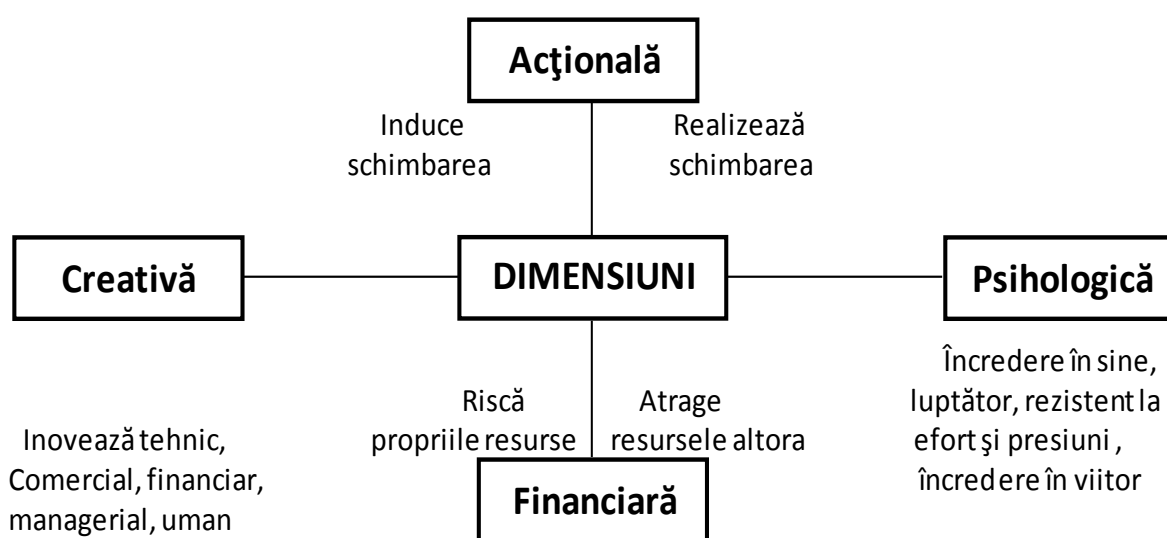

Fig. 1.4. Pluridimensionalitatea întreprinzătorului

Sursa: [101, p. 55]

În urma inițierii unei afaceri, întreprinzătorul poate avea atât satisfacții cât și insatisfacții [22, pp. 79-84], (Tabelul A. 4.1).

Prin dinamicele și concretele lor caracteristici, roluri și dimensiuni, întreprinzătorii generează o schimbare binevenită în societate, în țară, în special, în plan economic și social. În plan economic, întreprinzătorii, prin afacerile pe care le fondează și dezvoltă, determină mișcări semnificative de capitaluri, concomitent cu multiplicarea lor și a veniturilor capitaliste și salariale. Schimbările din plan economic se reflectă în modificări considerabile în plan social.

Reieșind din caracteristicile și trăsăturile atribuite antreprenorilor de către savanți și cercetători, aceștia pot fi clasificați în mai multe categorii (Tabelul A. 5.1).

John Miner, într-o clasificare recentă, realizată în 1997, evidențiază patru tipuri de întreprinzători.

1) Întreprinzătorul performant personal, caracterizat prin:

- alocă foarte mult timp afacerii;
- crede puternic în propria persoană și în ceea ce face;
- încearcă să învețe cât mai mult despre afacerea pe care o derulează;
- manifestă reacții rapide față de schimbările mediului;
- posedă o mare capacitate de a rezolva probleme ș.a.

Acest tip de întreprinzător are foarte mare nevoie de realizare și crede că munca trebuie bazată și ghidată, în primul rând, de scopuri personale și apoi de scopurile altora.

2) Întreprinzătorul „supervânzător”:

- este permanent preocupat să vândă;
- se concentrează asupra a ceea ce vinde și cum vinde;
- apelează la alții pentru a dirija afacerile curente ale firmei;
- pune accent pe relațiile umane și pe munca în echipă;

Ei au o foarte mare capacitate de a te înțelege și de a-i percepe pe alții (empatie) și cred mult că procesele sociale sunt foarte importante.

3) Întreprinzătorul-manager se caracterizează prin:

- posedă pregătire și calități manageriale apreciabile;
- îi place să conducă proprii salariați, în acest scop se străduiește să dezvolte o firmă de dimensiuni cât mai mari;
- încurajează personalul să-și construiască și să urmeze o carieră în cadrul companiei.

Ei au o foarte mare dorință de a concura cu alții și dorința de a ieși în evidență (Figura A. 6.1).

4) Întreprinzătorul expert, generator de idei:

- posedă suficiente cunoștințe într-un domeniu pentru a fi considerat expert;
- deține „libertatea de a inova și de a-și implementa propriile idei;
- acordă atenție atragerii de persoane cu calități complementare lui, pentru a finaliza noua idee. Ei au un atașament foarte mare față de idei și o mare dorință de a inova [101, pp. 58-61, 138].

O altă clasificare cunoscută și citată în ultimii ani în Europa este cea realizată de un grup de cercetători în cadrul proiectului de cercetare STRATOS (Strategic Orientations of Small European Business). La baza acestei tipologii se află criteriul: natura atitudinilor intelectuale și

comportamentul întreprinzătorului. Combinând aceste caracteristici în diferite proporții, s-au definit patru tipuri de întreprinzători:

- 1) universal sau complet – posedă o bună pregătire economică și tehnică, manifestă o capacitate ridicată de cuprindere a problemelor implicate de demersul antreprenorial, demonstrând o disponibilitate ridicată de adaptare la mediu. Obiectivele urmărite cu precădere, sunt obținerea mijloacelor bănești și un stil de viață atractiv bogat în satisfacții personale;
- 2) dinamic sau pionier – este deosebit de creativ, foarte disponibil de a-și asuma riscuri. Se adaptează la schimbările din mediul antreprenorial. Are ca obiectiv principal la fel obținerea banilor. Temperament sanguinic;
- 3) organizator – se caracterizează prin acordarea unei atenții majore aspectelor administrative. Își bazează deciziile și acțiunile pe o capacitate ridicată de a raționa, manifestând un puternic spirit organizatoric. În conceperea și operaționalizarea acțiunilor antreprenoriale situează în prim-plan realizarea de scopuri de natură familial-antreprenorială. Temperament melancolic;
- 4) clasic sau „rutinier” – este cel mai puțin antreprenorial ca mod de abordare și se caracterizează prin amplexarea mai redusă a deciziilor și acțiunilor, prudență apreciabilă, negenerând firme puternice și dinamice. Temperament flegmatic [101, pp. 61-62].

În concluzie, se poate menționa că antreprenoriatul va rămâne pentru toate țările o importantă configurație organizatorică și managerială, continuând să existe atâta timp cât societatea va genera condițiile pentru apariția acestui tip de organizație, iar rolurile și contribuția antreprenorilor se amplifică substanțial, simultan cu manifestarea lor pe plan calitativ superior, ceea ce se reflectă în revoluția antreprenorială actuală [22, p. 83].

1.3 Dezvoltarea durabilă – concept multidimensional

În contextul în care omenirea se confruntă cu dezvoltarea masivă a mediului prin schimbarea cursului dezvoltării întregii comunități mondiale, se impune „un alt tip de dezvoltare”, capabil să asigure pe termen lung creșterea economică, îmbunătățirea condițiilor de mediu și conservarea resurselor naturale – dezvoltarea durabilă.

Termenul „*dezvoltare durabilă*” poate fi subiectul a numeroase definiții și interpretări. De exemplu, se poate defini printr-o îmbunătățire generală a bunăstării economice și sociale a locuitorilor și a mediului instituțional și fizic în care ei trăiesc.

Dezvoltarea comunităților poate fi descrisă ca un proces în care comunitatea este implicată în mod activ, în scopul mobilizării tuturor inițiativelor pentru valorificarea resurselor

proprii în beneficiul social și economic al comunității. De foarte multe ori noțiunea de dezvoltare se suprapune frecvent cu cea de creștere, deși ele nu sunt sinonime.

Creșterea înseamnă extinderea întregii activități economice într-un teritoriu și este măsurabilă prin numărul crescând al locurilor de muncă, prin creșterea veniturilor populației. Programele care generează aceste creșteri pun accentul pe crearea imediată a unor locuri de muncă, în general, cu sprijin de la stat.

Dezvoltarea are ca scop creșterea durabilă a productivității individuale, comunitare și instituționale, ceea ce poate duce la asigurarea unor venituri mai mari pentru indivizi.

Conceptul de dezvoltare durabilă formulat la finele secolului al XX-lea, este relativ nou în literatura economică modernă, acesta încercând să traducă cât mai fidel termenul englez „*sustainability*”; se mai vehiculează uneori, mai rar, ce-i drept, expresia dezvoltare sustenabilă. Definițiile dezvoltării durabile derivă, în mare măsură, de la sensul etimologic al acestei sintagme. Cuvântul „*sustainable*” provine din „*sustain*” – a susține și „*able*” – *capabil*. De aici rezultă două interpretări, care țin propriu-zis de „*dezvoltare în limitele capacității de suport sau de rezistență, de sprijin, etc*”:

- *Capacitate de susținere* – capacitatea resurselor naturale de a susține dezvoltarea societății omenesti pe timp nelimitat, adică o utilizare durabilă a resurselor naturale.
- *Capacitate de autosusținere* – capacitatea de dezvoltare care să asigure evoluția sistemului socio-economic uman pe o traiectorie continuă, fără a afecta existența generațiilor viitoare [67, pp. 66-67].

Bazele dezvoltării durabile au fost puse în cadrul conferinței ONU pentru Mediu de la Stockholm în anul 1972. Încă de la mijlocul anilor 1970, Programul ONU pentru Mediu utiliza pe larg noțiunea de „*dezvoltare fără distrugere*”, iar mai târziu cea de „*ecodezvoltare*”, în sensul unei dezvoltări ecologic acceptate, adică având cel mai neînsemnat impact negativ asupra mediului înconjurător. Sintagma *dezvoltare durabilă* a fost acceptată de toate țările lumii, având în vedere pericolul ce ne așteaptă în legătură cu agravarea situației ecologice globale, cerând implicarea fiecărui individ la soluționarea tuturor problemelor și evaluarea permanentă a impactului lor pe termen scurt și lung [65, p. 254].

Conferința de la Rio a fost cea mai mare întâlnire a conducătorilor lumii din toate timpurile, la care au participat 182 șefi de state și de guverne. Ea s-a desfășurat în două etape: între 3 și 12 iunie 1992 a avut loc întâlnirea de lucru dintre miniștrii mediului și reprezentanții unor instituții naționale neguvernamentale sau internaționale, între 12 și 13 iunie 1992 a avut loc întâlnirea la nivel înalt, numită „*Earth Summit*” [120, p. 21].

La conferința de la Rio s-au prezentat cinci documente de o importanță deosebită, dintre care doar două au fost semnate:

- *Declarația de la Rio*, care cuprinde principiile după care omenirea trebuie să se conducă în relațiile de interacțiune om-mediu;
- *Agenda 21*, document care analizează posibilitățile de aplicare a principiilor cuprinse în Declarație, dimensiunile sociale și economice ale problemelor de mediu, conservarea și gestionarea resurselor în scopul dezvoltării etc [5].

Pentru prima dată *sintagma de dezvoltare durabilă* a fost utilizată de către premierul Norvegiei, Gro Harlem Brundtland în anul 1987. Fiind în calitate de președinte al Comisiei Mondiale pentru Mediu și Dezvoltare (WCED), ea a prezentat raportul „*Viitorul nostru comun*”, cunoscut și sub numele de Raportul Brundtland, în care definea dezvoltarea durabilă ca fiind „*dezvoltarea care corespunde necesităților prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile necesități*” [105, p. 17, 66, p. 68].

Într-o formulare foarte generală și aplicabilă oricărui sistem particular, Bygrave W concepe dezvoltarea durabilă drept „*capacitatea unui sistem de a menține un nivel bine definit de performanță în timp, și, dacă i se impune, de a ridica acest nivel prin legăturile sale cu alte sisteme fără a-și diminua potențialul propriu pe termen lung*” [133].

Printr-o altă definiție formulată de către Comitetul pentru mediu al Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) și adresată nivelului economic se consideră că „*dezvoltarea durabilă înseamnă maximizarea beneficiului net al dezvoltării economice, în condițiile menținerii dimensiunilor calității și producției la nivelul resurselor în decursul timpului*”. În esență, menținerea calității și a nivelului producției este înțeleasă ca „*utilizarea resurselor regenerabile într-o proporție care să nu depășească niciodată capacitatea reglementărilor, iar utilizarea eficientă a resurselor re folosibile să fie optimizate prin creșterea posibilităților de substituie între resurse, și acesta pe baza progresului tehnologic*” [107, p. 19].

Autorul V. Câmpeanu și alții definesc dezvoltarea durabilă ca pe un „*proces de schimbare în care exploatarea resurselor, direcția investițiilor, orientarea dezvoltării tehnologice și schimbarea instituțională sunt considerate atât cu nevoile din viitor, cât și cu cele din prezent*” [28, p. 11].

Profesorul universitar român Constantin Popescu, pe baza unei analize de fond, constată că modelul tradițional de dezvoltare, în confruntare cu marile probleme energetice și ecologice, a cedat locul noului concept de dezvoltare durabilă, care presupune „*o nouă atitudine față de mediul ambiant, modificarea relațiilor dintre om și natură în sensul stabilirii unui nou parteneriat între cele două entități, a echilibrului și armoniei între ele*” [110, p. 169].

Autorul Vădineanu A. susține că *dezvoltarea durabilă* este un proces lent de schimbări care permite folosirea pe termen lung a mediului, astfel încât dezvoltarea economică să rămână posibilă concomitent cu menținerea calității mediului la un nivel acceptabil [127].

În acest context, putem spune că dezvoltarea durabilă a devenit un obiectiv strategic internațional adaptat la specificul fiecărei țări.

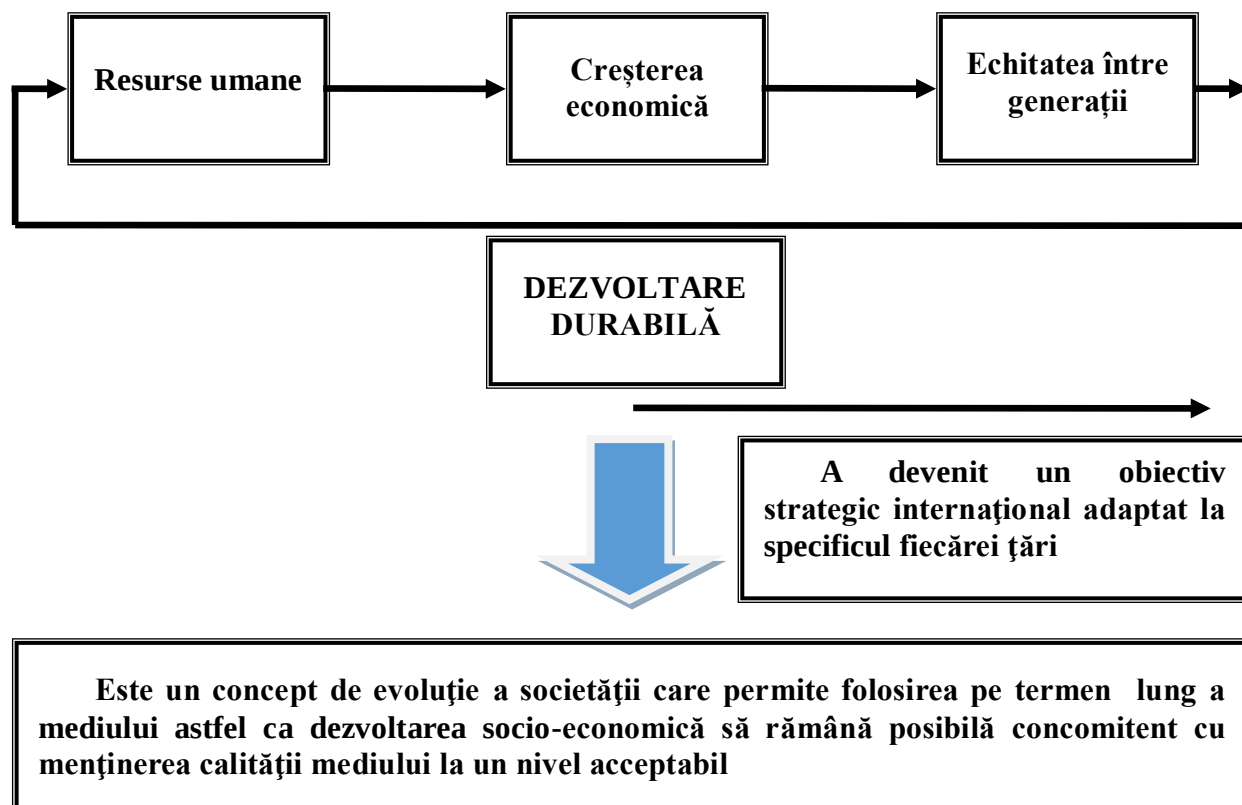

Fig. 1.5. Dezvoltarea durabilă ca obiectiv strategic internațional

Sursa: Elaborată de autor în baza surselor analizate

Brown L. este de părerea că apare nevoia de a suprapune ecologia economiei cu cea a socialului și, respectiv, nevoia de a integra cerințele ecologice în evaluarea activităților economice și sociale [15, p. 86].

Dezvoltarea durabilă urmărește și încearcă să găsească un cadru teoretic stabil pentru luarea deciziilor în orice situație în care se regăsește un raport de tipul om - mediu, fie că e vorba de mediul înconjurător, mediul economic sau mediul social.

Astfel, provenită din confruntarea societăților cu crizele ecologice, *dezvoltarea durabilă* se manifestă ca o acțiune la nivelul întregii societăți, cu includerea problematicei mediului în contextul general al societății. De aici și apare cerința majoră ca principiile ecologice ale *dezvoltării durabile* să fie înglobate în procesele economice și sociale globale, în cadrul unei abordări tridimensionale problematicei *dezvoltării durabile*.

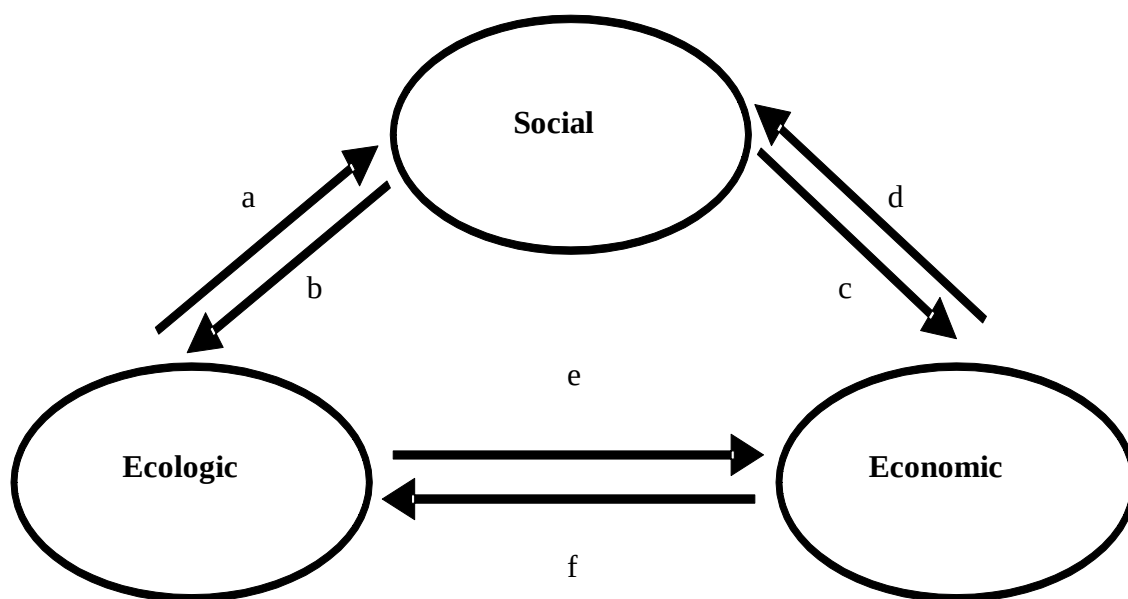

Fig. 1.6. Elementele dezvoltării durabile și interacțiunea dintre ele

Sursa: [107, p. 21]

Legendă:

- a. pericole ce privesc sănătatea populației sau au impact asupra condițiilor de viață și de muncă;
 - b. presiuni asupra resurselor mediului; acțiunile de conștientizare a cetățenilor cu privire la problemele ecologice;
 - c. consumul de forță sub aspect cantitativ și calitativ;
 - d. problematica distribuirii venitului; situația locurilor de muncă disponibile;
 - e. implicarea problemelor de mediu în producție, cu accent pe resurse și evacuarea deșeurilor;
 - f. acțiuni de natura presiunilor asupra mediului și enunțarea investițiilor în protecția mediului
- [107, p. 21].

Dezvoltarea durabilă în plan economic presupune diversificarea economică, accesul la servicii și protecția mediului ce sunt necesare pentru a asigura succesul și durabilitatea dezvoltării rurale. Durabilitatea dezvoltării rurale poate fi asigurată și prin dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului rural. Pentru a stopa declinul zonelor rurale, este nevoie de asigurat dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului. În acest context trebuie să ne asigurăm, că există piața pentru produsele autohtone, în cazul de față pomicole, să urmărim cum se modifică această piață în timp și să ne adaptăm la cerințele pieței. Avem nevoie și de o echipă de lucru, familie sau alți membri. Înscrierea într-o asociație de profil ne-ar putea fi de folos mai ales pe segmentul informării și al desfacerii produselor.

Ca orice acțiune și activitate desfășurată, dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol trebuie să se deruleze în condiții de rentabilitate și să acționeze pe toate căile pentru a avea exploatații ferme și viabile.

În plan ecologic principiile dezvoltării durabile trebuie să vină în concordanță cu dezvoltarea în plan economic și social și să evite degradarea mediului. Principiile dezvoltării durabile în condiții ecologice sunt:

- ⇒ regenerarea resurselor naturale și păstrarea stocului lor natural la un nivel acceptabil;
- ⇒ reducerea poluării la un „nivel minim de siguranță”;
- ⇒ respectarea limitelor pentru conservarea biodiversității;
- ⇒ evitarea ireversibilității efectelor proceselor economice prin:
 - strategii orientate către prevenirea riscurilor;
 - orientarea dezvoltării tehnologice în direcția protejării mediului;
 - orientarea schimbărilor instituționale și a deciziilor economice în direcția protejării mediului;
 - distribuția veniturilor în mod echitabil și rezonabil [67, p. 71].

Protecția mediului constituie elementul fundamental al dezvoltării durabile și trebuie să fie în concordanță cu principiile practicării unei agriculturi durabile.

În prezent, marea majoritate a antreprenorilor pomicoli, în scopul creșterii productivității la hectar, utilizează îngrășăminte chimice și pesticide într-o oarecare doză. Cu cât dozele sunt mai ridicate, cu atât efectele negative asupra mediului și ecosistemelor naturale sunt mai pronunțate. Reieșind din aceasta, autorul evidențiază importanța păstrării mediului ca element de bază al dezvoltării durabile la general și a antreprenoriatului pomicol, în special.

În condițiile actuale ale economiei este necesar să se găsească un raport optim între tehnologiile cultivate, producțiile obținute și ecologie, care să asigure dezvoltarea economico-socială a comunităților rurale prin:

- promovarea practicilor ecologice de folosire a pământului și folosirea rațională a resurselor (sol, apă, energie, ecosisteme), în special, la nivelul întreprinderilor agricole;
- conservarea diversității habitatelor și peisajelor (paralel cu practicarea agriculturii);
- asigurarea stabilității populației ca număr;
- satisfacerea cerințelor alimentare și sociale;
- îmbunătățirea calității mediului înconjurător și a bazei de resurse naturale;
- utilizarea cu eficiență maximă a resurselor limitate și a celor neregenerabile;
- îmbunătățirea calității vieții [61, pp. 261-267].

Practicarea unui antreprenoriat pomicol durabil are ca scop: menținerea calității solului și asigurarea unei corelații optime între cantitatea și calitatea produselor pomicole, sănătatea oamenilor și menținerea calității mediului înconjurător. Realizarea acestor corelații de echilibru pot fi asigurate prin practicarea unei agriculturi alternative, a cărei funcție-obiectiv este determinată de restricții ecologice și de producție. Ca direcții de acțiune sunt necesare desfășurarea următoarelor activități: rotația culturilor; reciclarea resturilor de culturi și a gunoiului de grajd; folosirea îngrășămintelor chimice, a pesticidelor și a altor substanțe chimice în doze restricționate; extinderea culturilor de protecție și ameliorare a solului, inclusiv, leguminoase fixatoare de azot (soia, mazărea, lucerna etc.); combaterea integrată a bolilor și dăunătorilor.

Acționând în spiritul dezvoltării durabile, trebuie evitată cu orice preț distrugerea solului din considerente economice, care au rezultate scontate pe termen scurt, însă pe termen mediu și lung pot avea efecte cu implicații negative.

Dezvoltarea durabilă nu reprezintă numai obținerea de produse agricole de bună calitate și nepoluante, ci și asistarea procesului de prelucrare a fructelor în produse alimentare, pe baza procedurilor tehnologice de fabricație.

În general, procesatorii de fructe, urmăresc în realizarea proiectelor de investiții indicatorii de eficiență economică, reprezentați prin rentabilitatea randamentelor de valorificare a factorilor de producție.

Strategiile de dezvoltare durabilă îi obligă pe procesatori să-și analizeze proiectele și din punct de vedere ecologic, care conduc, de obicei, la creșterea costurilor. Astfel, putem menționa că este necesar ca activitatea economică să fie analizată și din punct de vedere al efectelor sale în plan ecologic.

Pe plan economico-ecologic optimul dezvoltării durabile se caracterizează prin:

- internalizarea costurilor externe, inclusiv, a celor cu efect pe termen lung;
- promovarea unor programe de cercetare-dezvoltare care să fie axate pe realizarea de strategii, planuri și măsuri necesare dezvoltării măsurilor ecologice;
- stabilirea indicatorilor specifici ai măsurilor ecologice, care vor trebui, în permanență, urmăriți, valoarea acestora necesitând a fi în concordanță cu cea a indicatorilor generali de dezvoltare socio-economică a societății;
- asigurarea unei rate de întrebuințare mai mari pentru resursele regenerabile, față de cele neregenerabile, concomitent cu utilizarea unor noi tipuri de materii și materiale, eficiente din punct de vedere tehnic și ecologic;

- reducerea în ansamblu a consumului de combustibil prin eficientizarea sistemelor și activității, în principal, adoptarea atât a traseelor minime de deplasare, cât și a unui mod de conducere corespunzător;
- adoptarea unor măsuri administrative și de natură fiscală, în ideea încurajării transporturilor ecologice (o prioritate trebuie să fie transporturile publice), în detrimentul celor poluante;
- constituirea unor fonduri speciale destinate dezvoltării măsurilor ecologice;
- utilizarea unor modele de prognoză specifice necesare adoptării, pe termen lung, a tuturor acțiunilor care să concureze la implementarea măsurilor ecologice, prin considerarea concomitentă a aspectelor din domeniul ecologic, economic, social, financiar, urbanistic etc.

Principalul obiectiv al politicii de dezvoltare durabilă a antreprenoriatului pomicol, în viziunea autorului, constă în menținerea comunităților rurale în stare viabilă. Diversificarea economică, accesul la servicii și protecția mediului sunt necesare pentru a asigura succesul și durabilitatea dezvoltării antreprenoriatului.

În plan socio-ecologic optimul dezvoltării durabile poate fi asigurat prin:

- sporirea accesibilității la măsurile ecologice prin adoptarea celor mai viabile variante, care să satisfacă în totalitate cerințele de mobilitate ale societății;
- asigurarea transparenței tuturor măsurilor și explicitarea acestora, concomitent cu încurajarea participării publice la dezbaterile utilității, scopului și costurilor acestor acțiuni;
- evaluarea impactului social și ecologic înaintea aplicării oricărei acțiuni;
- asigurarea unei permanente informări și educări în spiritul promovării măsurilor ecologice;
- acordarea priorității în dezvoltarea sistemelor de transport, în favoarea celor ecologice, cu impact negativ, minim sau nul;
- reorientarea și reorganizarea tuturor modurilor de transport în direcția măsurilor ecologice;
- minimizarea producerii și evacuării de reziduuri, pentru fiecare fază a ciclului de viață a vehiculelor, concomitent cu reciclarea acestora;
- stoparea degradării habitatelor, divizării ecosistemelor și a pierderilor de terenuri agricole sau cu destinații sociale [67, p. 73].

Dezvoltarea durabilă în plan social constituie, de fapt, asigurarea condițiilor de viață la nivelul condiției umane, pentru toate localitățile și regiunile unde este prezentă activitatea umană. Dezvoltarea în plan social, spre exemplu, a Regiunii de Nord a Republicii Moldova trebuie să fie în corelație cu dezvoltarea economică a ei și să se regăsească în relație de dependență cu aceasta. Cu cât o regiune prosperă în plan economic, cu atât mai puțin se înregistrează efecte negative, care să conducă la regres social [65, pp. 258-261].

Dezvoltarea durabilă trebuie înțeleasă ca un mecanism logic care acționează în orientarea evoluției fenomenelor economico-sociale spre o dezvoltare individuală și comunitară care să conducă la ameliorarea nivelului de „bunăstare a antreprenoriatului” și a menținerii echilibrului factorilor naturali. Astfel, creșterea bunăstării antreprenoriale se poate realiza prin:

- oprirea migrării populației de la sat la oraș, prin crearea de alternative care să-i motiveze existența și să-i stimuleze inițiativa de acțiune pentru asigurarea celor necesare traiului;
- combaterea sărăciei;
- stimularea și diversificarea serviciilor;
- asigurarea unor condiții minime de viață pentru populația rurală comparativ cu populația urbană;
- dreptul la o viață mai bună, la ocrotirea sănătății, educație și protecție socială [67, p. 74].

În felul acesta, în trinomul sistemic „mediu-economic-social” *dezvoltarea durabilă* pune în evidență interdependența componentelor și subliniază necesitatea realizării egalității și imparțialității între oamenii ridicați la rangul de „cetățean universal”. Pledând pentru armonizarea dezvoltării omenirii cu protejarea naturii, experții au ajuns la un consens în soluționarea problemelor de mediu, capabil să influențeze viața sănătoasă, prosperă și stabilă pe întreaga planetă, prin normalizarea relației dintre situația economiei și bunăstarea societății [101, p. 17].

Dezvoltarea durabilă trebuie aplicată după principiul concentrării și diferențierii. Acest proces se bazează pe o abordare integrată care reunește în cadrul juridic și instrumental adaptarea și dezvoltarea ramurilor, diversificarea economică, gestiunea resurselor naturale, îmbunătățirea activităților legate de mediu, punerea în valoare a patrimoniului cultural și a turismului.

În elaborarea programului cadru privind dezvoltarea durabilă a unei regiuni de dezvoltare a Republicii Moldova, în viziunea autorului ar fi bine de realizat o evaluare a situației social – economice actuale, precum și o evaluare a condițiilor de mediu care să evidențieze calitățile naturale și deficiențele produse prin intervenția omului.

Caracterizarea stării social-economice se bazează pe calculul indicatorilor specifici care trebuie interpretați atât în cadrul general al țării căreia îi aparține teritoriul, cât și în funcție de tradițiile și nivelul local al evoluției comunității respective.

Caracterizarea condițiilor de mediu necesită evaluarea cadrului natural prin anumite studii de specialitate. Sunt necesare studii climatice care să prezinte valorile medii și valorile extreme ale principalelor elemente climatice, precum și dinamica lor în timp. Trebuie analizată calitatea naturală a solurilor, productivitatea lor și factorii limitativi care împiedică valorificarea

lor deplină. Acest studiu trebuie să ia în considerare și efectul geotehnicii și hidrogeologiei asupra solurilor. De asemenea, trebuie studiată hidrologia zonei supusă evaluării cu indicarea resurselor disponibile de apă și a calității acestora atât la suprafață cât și în mediul subteran.

Studiile globale privind evaluarea unei regiuni geografice, trebuie valorificate prin audit de mediu al cărui scop principal este să precizeze, în timp util, dacă măsurile de protecție a mediului aplicate în cazul unor activități distincte sunt satisfăcătoare față de prevederile legislative și cerințele publice [126, pp. 156-182].

Societatea va deveni durabilă sau rezistentă la oricare provocări interne sau externe doar când va putea din timp să evite și să le transforme în așa fel, ca ele să nu mai prezinte nici un pericol, iar în caz de imposibilitate, să se elaboreze măsuri eficiente de protecție sau să se adapteze efectiv la modificările inevitabile de mediu.

Pentru a obține asemenea deprinderi, este și va fi necesar de a mobiliza forțele intelectuale și spirituale ale societății din întreaga lume în vederea respectării principiilor dezvoltării durabile propuse în Raportul Brundtland și Conferința de la Rio de Janeiro. Raportul Brundtland propune în rezumat o serie de principii generale cu caracter juridic, economic și politic: *principiul prudenței, principiul de gestiune a cererii, principiul de solidaritate, principiul subsidiarității, principiul eficienței ambientale, principiul eficienței social-economice, principiul onestității, principiul echității, principiul abordării ecosistemice, principiul gândire globală-acțiune locală.*

Spre deosebire de Raportul Brundtland, Declarația de la Rio proclamă un număr de 27 de principii ale dezvoltării durabile [120, pp. 21-24], (Tabelul A. 7.1).

Ca urmare a principiilor dezvoltării durabile propuse în Raportul Brundtland și Declarația de la Rio și datorită eforturilor și reușitelor în procesul de cuantificare a dezvoltării durabile, au fost elaborate seturi de indicatori, care au asigurat, pe de o parte înțelegerea conținutului, iar pe de altă parte, măsurarea și managementul procesului de dezvoltare durabilă. Astfel, în anii 1995-1996, comisia de Dezvoltare Durabilă a Națiunilor Unite a elaborat un prim-set de 134 de indicatori, axați pe patru domenii semnificative: 41 de natură socială, 23 de factură economică, 55 din domeniul mediului și 15 din sfera instituțională. Setul de indicatori a fost testat în 22 de țări. În urma testării a fost generat în anul 2000 un set modificat, cuprinzând 57 de indicatori, orientat, în principal, pentru măsurarea progresului diferitor țări către dezvoltarea durabilă. În anul 2003, OCDE a elaborat Setul Central de Indicatori de Mediu destinat să măsoare progresul în domeniul dezvoltării durabile, cu accent pe monitorizarea integrării politicilor și efectuarea de studii comparative de dezvoltare durabilă la scară internațională. În anul 2005, însă, în urma unor

străduințe insistente, UE a reușit să structureze indicatorii de dezvoltare durabilă pe 10 teme și mai multe subteme redate în Tabelul A. 8.1.

Din perspectiva mai analitică, se evidențiază ca indicator specific dezvoltării durabile, *Indicatorul Dezvoltării Umane* (Human Development Index - H.D.I.) ce cuprinde o serie de parametri sociali și economici, prin care se compară ritmul de evoluție pentru toate statele lumii. În urma stabilirii de valori pentru acest indicator, statele sunt incluse în una din următoarele categorii: state dezvoltate, state în curs de dezvoltare ori state subdezvoltate. Acest indicator a fost elaborat în 1990 de către economistul pakistanez Mahbub ul Haq și se utilizează în prezent în Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare pentru conceperea Raportului de Dezvoltare Umană. Valorile pe care le poate căpăta HDI sunt cuprinse între 0 și 1; de exemplu, o valoare a HDI sub 0,5 arată un nivel scăzut de dezvoltare, iar o valoare de peste 0,8 arată un nivel de dezvoltare ridicat.

Un alt indicator de maximă importanță în dezvoltarea durabilă este denumit *Indexul de prosperitate economică viabilă (I.P.E.V.)*, care se consideră a fi cel mai cuprinzător indicator al nivelului de trai, deoarece este capabil să măsoare simultan consumul mediu și distribuția degradării mediului ambiant.

Consumul de cereale/locuitor este un indicator relevant pentru nivelul de trai din țările cu venituri mici, întrucât producția de cereale este un barometru foarte sensibil la degradarea mediului natural.

În cele din urmă, putem menționa că un rol determinant în dezvoltarea durabilă îl au deopotrivă fiecare membru al societății, guvernul, parlamentul, care la luarea deciziilor privind promovarea unor acțiuni și lucrări de investiții trebuie să aibă în vedere protecția mediului înconjurător. Este foarte important de menționat că unul din factorii ce asigură dezvoltarea durabilă a unei țări, este Cadrul Regulatoriu al ei. În cazul Republicii Moldova, la baza acestui cadru regulatoriu este *Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020”*, care a fost adaptată la nivel național și are ca obiectiv principal asigurarea dezvoltării economice calitative și, implicit, reducerea sărăciei prin promovarea principiilor și obiectivelor dezvoltării durabile.

1.4 Concluzii la capitolul 1

Activitatea de antreprenoriat este una din activitățile ce a fost studiată din cele mai vechi timpuri, traversând o etapă destul de îndelungată în scopul descoperirii cum poate fi obținută „o creștere economică esențială” care ar conduce la îmbunătățirea nivelului de trai al populației.

Activitatea antreprenorială este un proces care se derulează în diferite medii și unități de afaceri ce cauzează schimbări în sistemul economic prin inovări realizate de persoanele care valorifică oportunitățile economice creând valori atât pentru indivizi, cât și pentru societate.

În urma cercetărilor efectuate, conform **scopului**, care constă în studierea aprofundată a aspectelor teoretice și metodologice ale antreprenoriatului pomicol și determinarea metodelor și instrumentelor manageriale ce vor asigura dezvoltarea durabilă a lui, prin intermediul **obiectivelor**: elucidarea dezvoltării antreprenoriatului în Republica Moldova; analiza evoluției și a tendințelor de dezvoltare a ramurii pomicole (speciile sămânțoase și sămburoase) în Republica Moldova; cercetarea dezvoltării antreprenoriatului pomicol din Regiunea de Dezvoltare Nord a Republicii Moldova, etc., autorul susține punctul de vedere că la definirea antreprenoriatului nu este corect a se limita doar la una dintre caracteristicile sale. Este necesar să se ia în considerație mai mulți parametri importanți ce definesc spiritul antreprenorial: un proces de creare a ceva nou, un tip special de activitate economică, care are următoarele caracteristici: probabilitate de eșec, activitate și inițiativă, independență și responsabilitate, dorința de a-și asuma riscuri, caracter inovator, orientare spre obținerea veniturilor.

Un aport considerabil în cercetarea antreprenoriatului l-au avut reprezentanții diferitor curente ale școlii de dândire antreprenorială: R. Cantillon, J.B. Say, F. Knight, A. Marshall, F. Walker, M. Weber, T. Veblen, J. Schumpeter, P. Drucker, I.M. Kirzner, A. Smith etc. Dintre cercetătorii din Europa Centrală și de Est pot fi menționați O. Nicolescu, C. Russu, C. Sasu, M. Stoica, I. Petrescu, A. Ursul, S. Văduva, A. Vădineanu ș.a. În Republica Moldova, aspectele activității de antreprenoriat, formele și metodele de susținere ale acesteia sunt abordate în lucrările cercetătorilor E. Aculai, L. Bugaian, E. Chișlari, I. Bumbu, S. Gorobievski, T. Bujor, L. Stih, V. Catanoi, A. Litvin, A. Solcan, A. Stratan, S. Certan.

Autorul susține, că interesul pentru activitatea de antreprenoriat, în condițiile economiei de piață, este în continuă creștere. Aceasta necesită o înaltă competență și pregătire profesională din partea tuturor persoanelor ce doresc să se inițieze într-o afacere. De aceea, transmiterea și însușirea unui volum de cunoștințe din domeniul afacerilor, poate prezenta un suport substanțial în alegerea celei mai avantajoase forme organizatorico-juridice a activității de antreprenoriat.

Astăzi, antreprenoriatul oferă fiecărui șansa de a-și realiza scopurile și de a obține venit din propria afacere. Aceasta se demonstrează prin faptul că anual în Republica Moldova își

deschid propria afacere mii de persoane, majoritatea fiind ghidați nu de visul de a deveni cel mai bogat sau prosper, dar dorința de a-și asigura un nivel de trai decent și al apropiaților săi.

În condițiile contemporane, principalii promotori ai afacerii sunt întreprinzătorii. Studiind rolul întreprinzătorului în dezvoltarea economică, se poate menționa că fiecare antreprenor se concentrează pe caracteristicile specifice și indispensabile activității lui: idei de afaceri, propriul risc, trăsături inovatoare, trăsături specifice de măiestrie și iscusință, ceea ce dovedește că până în prezent încă nu există o definiție unică acceptată a antreprenorului și a spiritului antreprenorial.

Odată cu dezvoltarea masivă a mediului și schimbările la nivel social, omenirea se confruntă cu un șir de probleme care impune cunoașterea unui „alt tip de dezvoltare”- dezvoltarea durabilă, capabilă să asigure pe termen lung creșterea economică, îmbunătățirea condițiilor de mediu și conservarea resurselor naturale.

Cercetând și analizând opiniile savanților cu referire la termenul de dezvoltare durabilă, autorul menționează că cea mai cunoscută definiție este cu siguranță cea dată de Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare (WCED) în raportul „Viitorul nostru comun”, unde *„dezvoltarea durabilă este dezvoltarea care corespunde necesităților prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile necesități”*.

Dezvoltarea durabilă urmărește și încearcă să găsească un cadru teoretic stabil pentru luarea deciziilor în orice situație în care se regăsește un raport de tipul om - mediu, fie că e vorba de mediul înconjurător, mediul economic sau mediul social.

Axându-ne pe cele trei elemente ale dezvoltării durabile, putem spune că practicarea unui antreprenariat pomicol durabil are ca scop: menținerea calității solului și asigurarea unei corelații optime între cantitatea și calitatea produselor pomicole, sănătatea oamenilor și menținerea calității mediului înconjurător, iar realizarea acestor corelații de echilibru, pot fi asigurate prin practicarea unei agriculturi alternative a cărei funcție-obiectiv este determinată de restricții ecologice și de producție.

În contextul Republicii Moldova, poate fi menționat că la baza dezvoltării durabile, stă Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020”, care are ca obiectiv principal asigurarea dezvoltării economice calitative și, implicit, reducerea sărăciei prin promovarea principiilor și obiectivelor dezvoltării durabile.

În urma studierii literaturii de specialitate, în ceea ce ține de *problema de cercetare*, autorul a evidențiat următoarele *direcții de soluționare a ei*: fundamentarea din punct de vedere științific, metodologic și practic a metodelor și instrumentelor manageriale de asigurare a dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol.

2 ANALIZA ANTREPRENORIATULUI POMICOL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

2.1. Caracteristica generală și tendințele de dezvoltare ale antreprenoriatului în Republica Moldova

Economia contemporană se prezintă printr-o mare diversitate de întreprinderi și structuri ale acestora, cu dimensiuni, roluri și caracteristici mult diversificate. În prezent, o deosebită atenție se atrage întreprinderilor mici și mijlocii, a căror existență în structura economică a unei țări este absolut indispensabilă. Se știe că ele au reprezentat dintotdeauna un rol deosebit în viața economică și socială a societății, aflându-se la baza revigorării multor economii [60, p. 73]. Referindu-se la sectorul IMM-lor, P. Drucker afirma că „micile afaceri reprezintă catalizatorul principal al creșterii economice”. Astfel, micile afaceri contribuie în mare măsură la realizarea unor obiective fundamentale ale oricărei economii naționale [46]. Nu există țară cu economie de piață în care n-ar exista întreprinderi mici și mijlocii (în continuare IMM). IMM-urile reprezintă un factor important de dezvoltare în economia fiecărei națiuni, supranumit și „coloană vertebrală a economiei”. Rolul și importanța IMM-lor în dezvoltarea economiei naționale se caracterizează prin unele trăsături, precum:

- contribuția nemijlocită la formarea Produsului Intern Brut din fiecare țară, de regulă, între 55-95%;
- crearea noilor locuri de muncă;
- stimularea concurenței;
- creșterea exporturilor;
- favorizarea inovațiilor și tehnologiilor.

În comparație cu întreprinderile mari, IMM-urile sunt mai flexibile, reacționează mai operativ la schimbările mediului de afaceri și la cerințele pieței, oferă personalului posibilitatea de a-și spori calificarea și de a putea aspira la posturi în întreprinderile mari, stimulează concurența, ajută la buna funcționare a întreprinderilor mari, pentru care prestează diferite servicii sau produc diferite subansambluri; fabrică produse și prestează servicii în condiții de eficiență.

Deci, sectorul respectiv al economiei naționale oferă posibilități reale de a pune în aplicare aptitudinile creative ale întreprinzătorului și capacitatea de lider, iar investițiile făcute în sectorul dat aduc venituri mai mari [66, p. 135].

Odată cu trecerea la noile relații de piață, interesul pentru afacerea proprie este în continuă creștere, mai mult ca atât, omenirea se află în faza unui nou tip de economie, economia bazată pe cunoștințe în care principala sa componentă o constituie firma bazată pe cunoștințe.

Evoluțiile de până acum și studiile specialiștilor, demonstrează că prototipul firmei bazate pe cunoștințe este întreprinderea mică și mijlocie. Aceste organizații au devenit din ce în ce mai importante în societatea contemporană, deoarece dezvoltarea sectorului dat asigură creșterea prosperității și a nivelului de trai al populației și, totodată reprezintă un șir de factori importanți de stabilitate socială, precum:

- ✓ Stimularea creșterii producției și economiei;
- ✓ Contribuția la crearea noilor locuri de muncă;
- ✓ Diversificarea produselor și serviciilor pe piață;
- ✓ Îmbunătățirea calității produselor și satisfacerea cererii consumatorilor;
- ✓ Autorealizarea diferitor persoane, asigurându-le libertatea economică;
- ✓ Creșterea bunăstării populației;
- ✓ Direcție investițională profitabilă și inițiată din sursele proprii;
- ✓ Ajustarea rapidă a sortimentului produselor și serviciilor la cererea pieței;
- ✓ Educarea spiritului de întreprinzător;
- ✓ Formarea clasei mijlocii de proprietari, care ar asigura stabilitatea în societate, etc [60, p. 74; 66, p. 72].

Deci, IMM-le, în primul rând, contribuie la ameliorarea situației economice și stimulează creșterea ei. Această creștere neapărat aduce prin sistemul de impozitare venituri statului, care pot fi repartizate ulterior celorlalți membri ai societății. De asemenea, o contribuție esențială aduc IMM-le la diversitatea produselor și serviciilor, creșterea calității lor și, în rezultat, este satisfăcută cererea consumatorilor.

Datorită caracteristicilor specifice, sectorul IMM prezintă un șir de avantaje, precum:

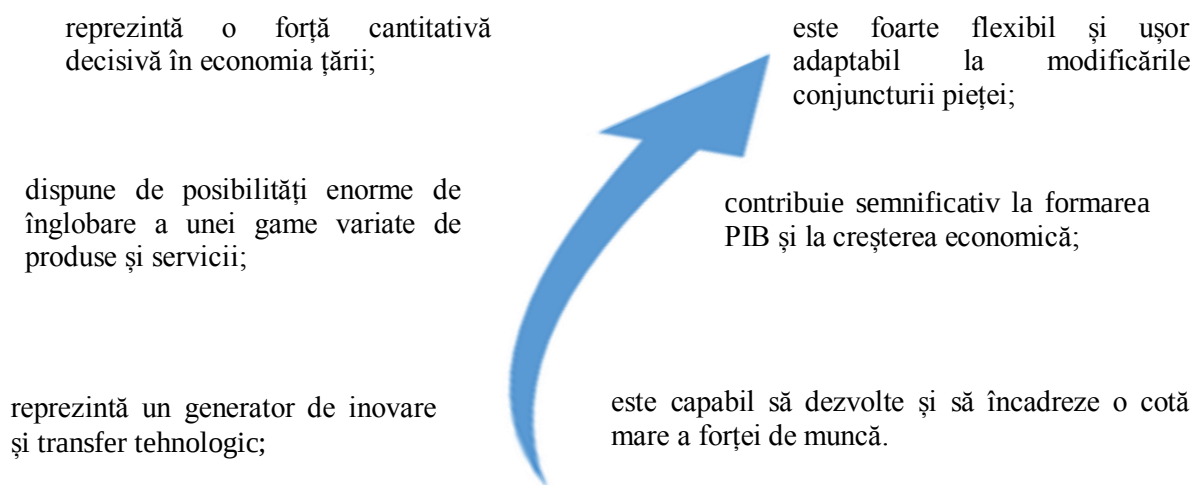

Fig. 2.1. Principalele avantaje ale sectorului IMM

Sursa: elaborată de autor în baza surselor analizate

De foarte multe ori, însă, se ajunge la concluzia că e nevoie de atras atenția și asupra dezavantajelor IMM-urilor, principalele dintre acestea fiind:

- existența unor cazuri de investiții nerentabile;
- impozite și cerințe prea mari;
- cerere prea mică pe piață pentru produsele sau serviciile oferite de unele întreprinderi mici sau mijlocii;
- întreprinzătorul nu poate poseda absolut toate aptitudinile necesare pentru administrarea afacerii, de aceea uneori pot apărea dificultăți în procesul de organizare a activităților, iar în cazul în care antreprenorul își propune să-și mărească sectorul de activitate și nu este suficient de pregătit pentru acest lucru, poate suferi un eșec;
- legislația, politica țării în care activează întreprinderea și situațiile de monopol, pot influența negativ asupra dezvoltării acesteia;
- pot apărea dificultăți la obținerea creditelor sau la convingerea investitorilor pentru a primi resursele financiare necesare dezvoltării afacerii. De asemenea, rata dobânzii înalte, deseori duce la imposibilitatea întreprinderii de a se adapta tuturor cerințelor și, în consecință, la falimentare.
- insuficiența informațiilor și a experienței în domeniu.

Cu toate acestea, dezvoltarea sectorului IMM reprezintă una dintre prioritățile de bază în creșterea economică a țării, fiind inclusă în cele mai relevante politici strategice. În Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020” una dintre cele șapte priorități de dezvoltare se referă direct la ameliorarea climatului de afaceri, care prevede dezvoltarea pe mai multe nivele măsurabile ale sectorului, cum ar fi: stimularea deschiderii afacerilor noi și simplificarea procedurii de înregistrare a unei afaceri; optimizarea cadrului de politici; diversificarea instrumentelor de suport; sporirea ponderii forței de muncă calificate încadrate în acest sector, etc. Pronosticul în urma implementării reușite a strategiei „Moldova 2020” în domeniul dezvoltării mediului de afaceri din țară, ar înscrie, în linii mari, rezultate precum: eliminarea sau reducerea barierelor regulatorii, creșterea investițiilor interne și străine, majorarea numărului de întreprinderi fiabile, crearea locurilor de muncă atractive, asigurarea productivității înalte și producției competitive orientate la export.

Reieșind din rolul și importanța deosebită a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii în asigurarea creșterii economice durabile a țării, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat *Legea nr. 206-XVI din 07.07.2006 „Cu privire la susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii”* [83] și *Legea nr.179 din 21.07.2016 „Cu privire la întreprinderile mici și mijlocii”*. Ținând cont

de prevederile legilor menționate, *după mărime* se disting trei categorii de agenți economici, clasificați în baza a trei indicatori: numărul angajaților, volumul anual al vânzărilor, valoarea de bilanț a activelor:

- *micro întreprindere* – constituită dintr-un număr mediu scriptic anual de salariați de cel mult 9 persoane, sumă anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 3 milioane de lei și valoarea totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 3 milioane lei;
- *întreprindere mică* – număr mediu scriptic anual de salariați de cel mult 49 de persoane, suma anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 25 milioane de lei și valoarea totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 25 milioane de lei;
- *întreprindere mijlocie* – număr mediu scriptic anual de salariați de cel mult 249 de persoane, suma anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 50 milioane de lei și valoarea totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 50 milioane de lei [66, p. 136].

Conform Art. 5(2) al prezentei legi, criteriul definitoriu constant folosit la clasificarea întreprinderilor mici și mijlocii în scopuri statistice este numărul mediu anual de salariați [83].

Pentru Republica Moldova, IMM-le reprezintă sectorul cheie al economiei, care a cunoscut o dezvoltare amplă la sfârșitul anilor 1990, odată cu trecerea de la economia centralizată la economia de piață liberă. Din acea perioadă, politicile promovate în domeniul dezvoltării antreprenoriatului din țară au condus la creșterea numărului de întreprinderi active, măcar că sectorul IMM întâmpină unele impedimente din punct de vedere financiar, legislativ, birocratic și altele.

Tabelul 2.1. Evoluția IMM în Republica Moldova în perioada 2010 – 2017

Anii	Numărul de întreprinderi		
	Total întreprinderi, mii unit.	IMM, mii unit.	Ponderea IMM în totalul întreprinderilor, %
2010	46,7	45,6	97,7
2011	48,5	47,3	97,5
2012	50,7	49,4	97,5
2013	52,3	50,9	97,4
2014	53,7	52,3	97,4
2015	51,2	49,8	97,2
2016	52,3	51,6	98,6
2017	54,3	53,6	98,7

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [8; 60, p. 75]

Conform datelor tabelului 2.1, este evident că în perioada 2010-2017 atât numărul total de întreprinderi, cât și al IMM-lor a înregistrat evoluții ascendente și descendente influențate de

diferiți factori. În anul 2010 IMM erau în număr de 45,6 mii unități, care a sporit până la 52,3 mii unități în anul 2014, perioadă în care s-a menținut un trend pozitiv de sporire a numărului de IMM. În anul 2015, însă, se resimt influențele negative ale crizei economice asupra dezvoltării sectorului dat și numărul IMM scade cu 2,5 mii unități sau cu 4,8% față de anul 2014. Începând cu anul 2016 se observă o tendință de sporire a lor. În anul 2017 numărul IMM-lor a sporit până la 53,6 mii unități, înregistrând o creștere cu 8,0 mii unități față de anul 2010 și cu 2,0 mii unități față de anul 2016. În anul 2017 sectorul IMM reprezintă circa 98,7% din numărul total de întreprinderi, restul 1,3% sunt reprezentate de întreprinderile mari. Grafic această situație este redată în figura 2.2.

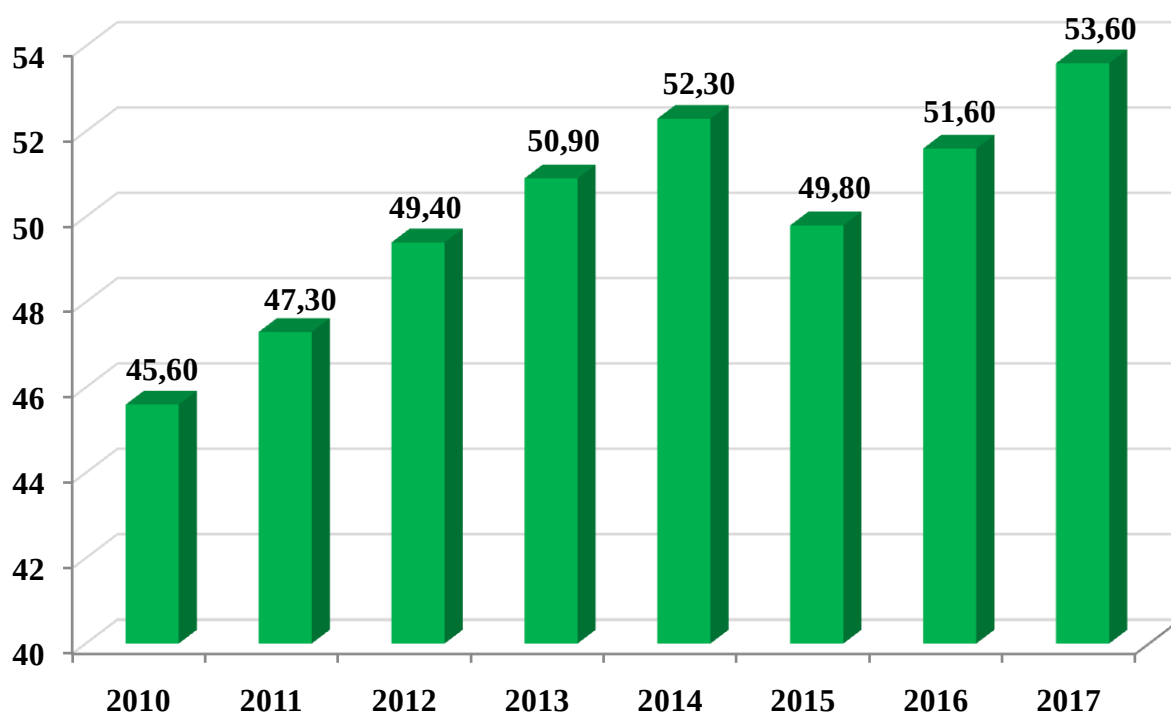

Fig. 2.2. Evoluția IMM în Republica Moldova în perioada 2010 – 2017, mii unități

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor tabelului 2.1

Activitatea antreprenorială se desfășoară pe teritoriul Republicii Moldova în conformitate cu prevederile *Legii nr.845 din 03.01.1992 cu privire la antreprenariat și întreprinderi*. Prezenta Lege stabilește agenții economici care au dreptul, în numele lor (firmelor lor), să desfășoare activitate de antreprenariat în Republica Moldova și determină principiile juridice, organizatorice și economice ale acestei activități. Activitatea de antreprenariat poate fi practică sub un șir de forme organizatorico-juridice [83]. Conform datelor Registrului de Stat al Instituției Publice „Agenția Servicii Publice”, la data de 01.01.2019, au fost înregistrate 166 217 persoane juridice și întreprinzători individuali, structura căroră după forma organizatorico-juridică de administrare este prezentată în Fig. 2.3.

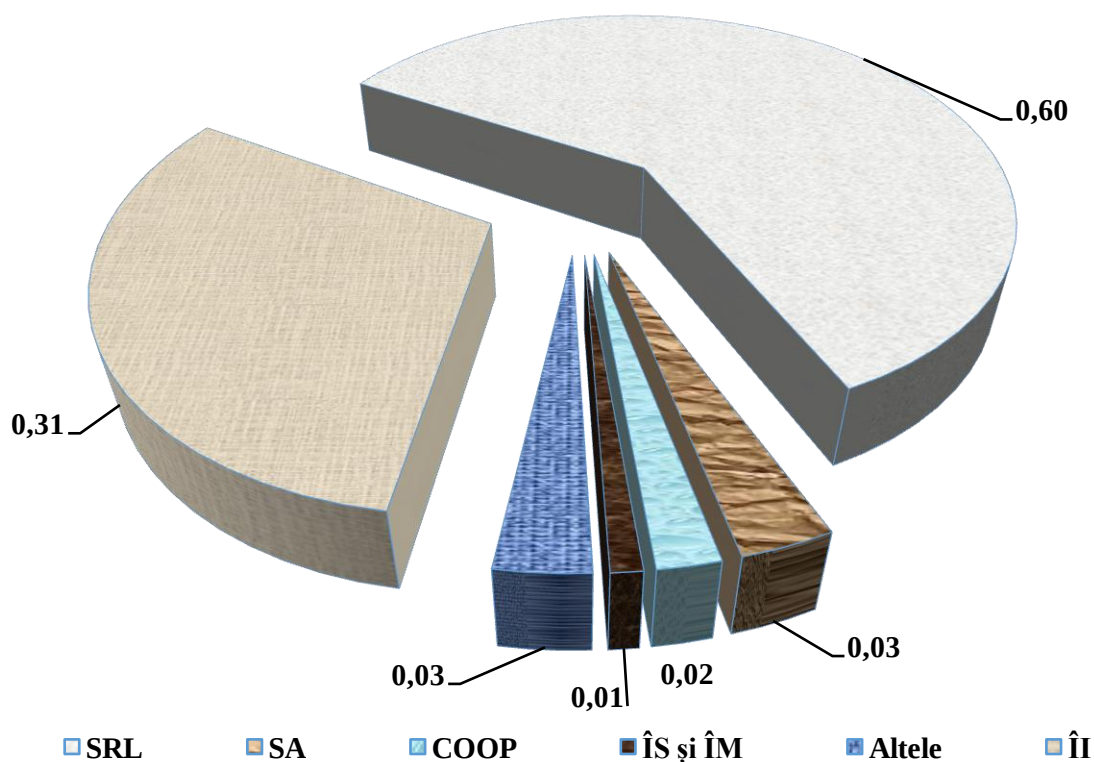

Fig. 2.3. Structura întreprinderilor după formele organizatorico-juridice pe teritoriul Republicii Moldova, anul 2019

Sursa: BNS [8]

Analizând datele prezentate în figura 2.3, este evident că cea mai mare cotă-parte de 60% o dețin societățile cu răspundere limitată, 31% - constituie întreprinderile individuale, 3% revin societăților pe acțiuni, 2% sunt reprezentate de cooperativele de producție, 1% - întreprinderile de stat și municipale și 3% alte forme.

Orice întreprindere, ca celulă de bază a economiei, tinde să se organizeze în vederea atingerii scopului pentru care a fost creată, acesta urmărind supraviețuirea și dezvoltarea sa. Pentru a realiza acest scop, întreprinderea trebuie să desfășoare o activitate eficientă, ceea ce impune o continuă adaptare, restructurare și definire a locului și rolului tuturor elementelor care o compun în procesul de organizare.

Domeniile de activitate ale IMM se diferențiază mult în dependență de dezvoltarea socio-economică a țării. În țările mai puțin dezvoltate IMM din domeniul agriculturii dețin până la 12,5% din numărul total de întreprinderi. Această situație se datorează, în primul rând, forței de muncă ieftine și, în al doilea rând, posibilităților limitate de a dezvolta și utiliza tehnologii avansate. În țările dezvoltate ponderea IMM din domeniul agricol este în jur de 1%.

Conform datelor Tabelului A. 9.1, în perioada analizată, preponderent, IMM și-au desfășurat activitatea în domeniul comerțului cu ridicata și amănuntul, atingând cifra de 20,6 mii

întreprinderi în anul 2017, alcătuind 38,4% din numărul total al întreprinderilor mici și mijlocii. În industria prelucrătoare au activat 4,5 mii de IMM sau 8,4% din totalul IMM. Un număr de 8,1 mii unități de IMM sau 15,1% din totalul întreprinderilor mici și mijlocii și-au desfășurat activitatea în direcția tranzacțiilor imobiliare, închirierilor și prestării serviciilor altor întreprinderi. Analizând datele IMM din agricultură, economia vânatului și silvicultură, putem menționa că în anul 2017 numărul lor a crescut față de anul 2016 cu 0,1 mii unități, constituind 7,1% în totalul IMM, iar față de anul 2015 cu 0,3 mii unități. Este de menționat că numărul IMM în agricultură a sporit de la 6,2% în anul 2015 până la 7,1% în anul 2017. Și numărul IMM din domeniul industriei hoteliere și restaurante se majorează în anul 2017 față de anii 2013-2016, cu 0,2 și, respectiv, 0,1 mii unități. Este evident, că numărul IMM înregistrat în anul 2017 este mai mare în comparație cu anii precedenți. Dacă în anul 2013 numărul lor era de 50,9 mii unități, atunci în anul 2017 s-a atins cifra de 53,6 mii unități, adică s-a mărit cu 2,7 mii unități, iar față de anul 2016 s-a majorat numărul IMM cu 2,0 mii unități. Referitor la tipul întreprinderilor ca mărime, se poate menționa că în anul 2017 în cadrul sectorului IMM predomină grupa întreprinderilor micro în număr de 46,2 mii unități din totalul de 53,6 mii unități și cele mici în număr de 6,1 mii unități, ceea ce constituie în mărime relativă, respectiv, 86,2% și 11,4 % din numărul total al IMM. Numărul întreprinderilor micro în anul 2017 față de anii precedenți, s-a majorat, respectiv cu 8,0 mii în anul 2015 și cu 1,7 mii unități față de anul 2016. Celelalte două tipuri de întreprinderi după mărime, cele mijlocii constiuie 1,3 mii unități sau 2,4% și 6,1 mii unități sau 11,4% cele mici din totalul IMM. Se poate concluziona că după mărime în perioada analizată 2013-2017, predomină întreprinderile micro și întreprinderile mici. În anul 2017 întreprinderile micro reprezintă 86,2% din totalul IMM-lor și cele mici 11,4%, restul revine întreprinderilor mijlocii. Aceste informații, încă o dată, demonstrează, că interesul pentru afacerea proprie este în continuă creștere. În datele Tabelului A.10.1 este prezentată informația detaliată cu referire la principalele genuri de activitate ale IMM și tipuri de întreprinderi în perioada anilor 2015-2017.

Starea actuală a IMM-lor poate fi caracterizată și de alți indicatori, precum: numărul de angajați sau salariați, mărimea veniturilor din vânzări și rezultatele financiare reflectate de profitul sau pierderile înregistrate. În perioada 2010-2017 la nivelul indicatorilor menționați au fost înregistrate atât creșteri, cât și descreșteri, ceea ce se prezintă prin datele tabelului 2.2.

Conform datelor prezentate în tabelul 2.2., numărul de salariați ai IMM-lor în anul 2010 era de 309,4 mii persoane, constituind 58,8 % din numărul total de angajați ai întreprinderilor, iar în următorii patru ani s-a redus, atingând cifra de 281,4 mii persoane anul 2015 sau cu 28 mii persoane mai puține față de anul 2010. Începând cu anul 2016, numărul angajaților a cunoscut o

creștere, și anume, față de anul 2010 s-a marit numărul lor cu 8,1mii persoane, iar față de anul 2015 în anul 2016 a sporit cu 32,1 mii de angajați. În anul 2017 la fel a sporit numărul salariaților cu 13,9 mii față de anul 2010. Numărul de salariați în medie pe o întreprindere în anul 2017 a constituit 6 persoane. O informație mai amplă este prezentată în datele Tabelului A. 11.1.

Tabelul 2.2. Evoluția numărului de salariați și a veniturilor din vânzări în IMM în perioada 2010-2017

Anii	Nr. de salariați, mii persoane			Venituri din vânzări, mln. lei		
	Total	IMM	Pondere IMM în total, %	Total	IMM	Pondere IMM în total, %
2010	526,2	309,4	58,8	177503,2	65263,2	36,8
2011	510,2	294,2	57,7	207676,8	71887,6	34,6
2012	519,9	300,2	57,7	211759,3	73057,0	34,5
2013	524,5	298,4	56,9	231601,4	77413,2	33,4
2014	519,4	291,7	56,2	263281,4	83650,3	31,8
2015	510,3	281,4	55,1	282253,4	86824,6	30,8
2016	512,5	313,5	61,2	300 733,4	124 954,4	41,5
2017	528,6	323,3	61,2	330 963,9	137 506,1	41,5

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [8]

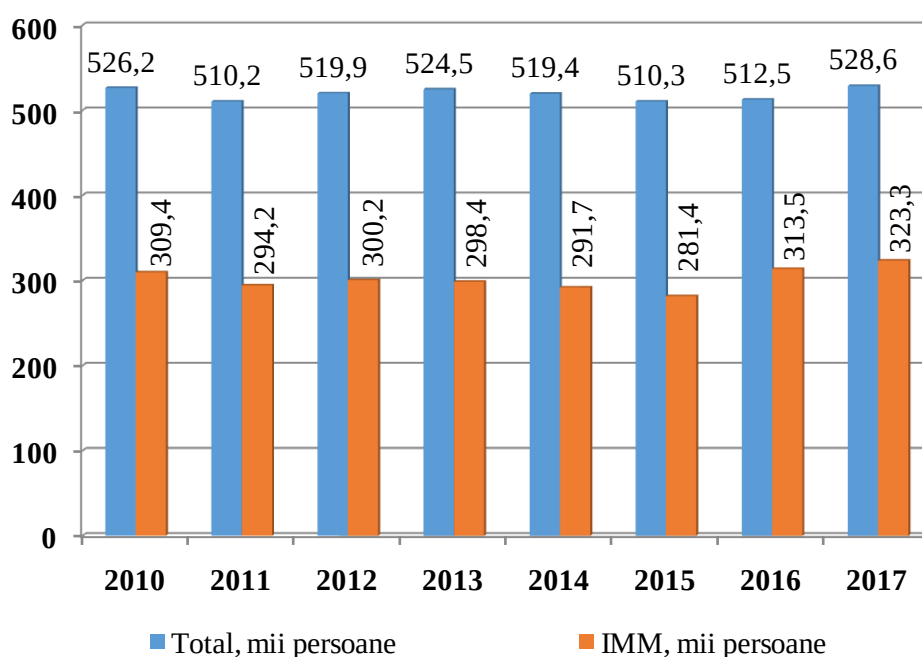

Fig. 2.4. Evoluția în dinamică a numărului de salariați în IMM, mii persoane.

Sursa: Elaborată de autor în baza tabelului 2.2.

Este evident că în perioada anilor 2010-2017 și mărimea veniturilor din vânzări a fost în continuă creștere, atingând suma de 137506,1 mln. lei sau 41,5% din veniturile totale din vânzări pe economie. Dacă în anul 2010 veniturile din vânzări erau în sumă de 65263,2 mln. lei, ceea ce alcătuiește 36,8% din totalul veniturilor înregistrate ale întreprinderilor, atunci în anul 2017 a fost înregistrată o valoare de 137506,1 mln. lei sau cu 72242,9 mln. lei mai mult față de anul 2010 sau de 2,1 ori mai mult. Analiza evoluției IMM ne indică creșterea veniturilor din vânzări în medie pe o întreprindere în anul 2017, care au constituit 2565,4 mii lei sau cu 146,3 mii lei mai mult față de anul 2016. Veniturile din vânzări ale IMM în medie pe un salariat la fel au crescut comparativ cu anul precedent cu 26,8 mii lei și au constituit 425,3 mii lei în medie pe un salariat.

IMM-le din Republica Moldova în activitatea lor înregistrează dezechilibre ale ponderii veniturilor din vânzări, cea mai mare contribuție fiind generată de întreprinderile mici. Această situație este condiționată de mai mulți factori obiectivi și subiectivi, precum: experiența relativ redusă de activitate a sectorului IMM (doar 25 de ani); insuficiența instrumentelor de suport corelate cu necesitățile sectorului; nivelul relativ redus de tehnologizare a afacerilor; cultura antreprenorială în proces de formare și dezvoltare.

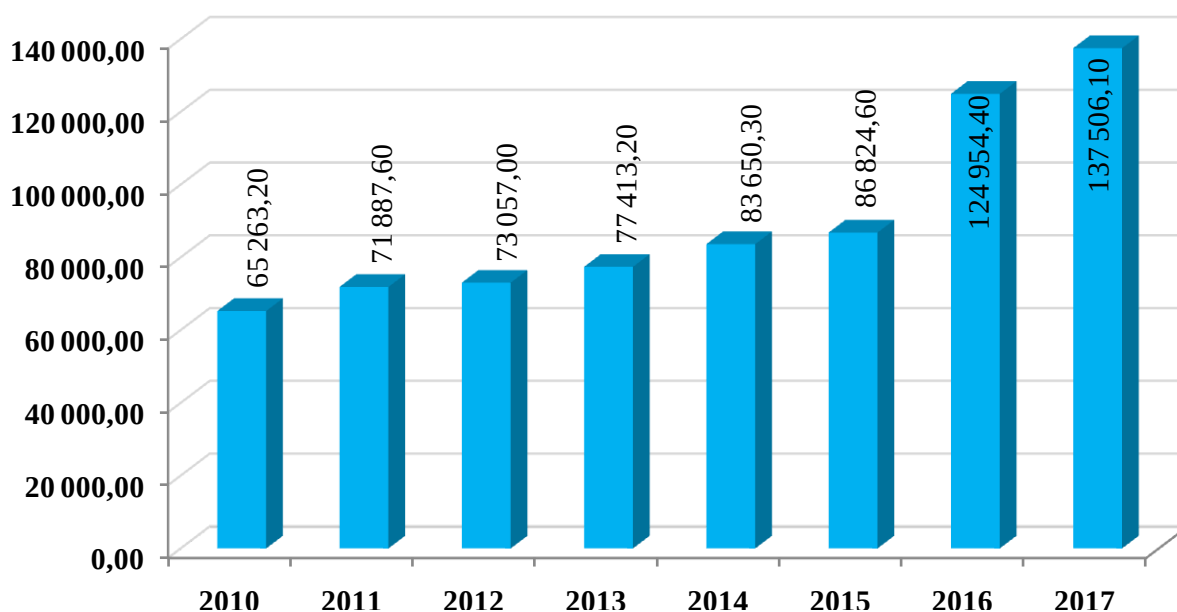

Fig. 2.5. Evoluția în dinamică a veniturilor din vânzări ale IMM, mln. lei

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor tabelului 2.2.

În rezultatul cercetării sectorului IMM din Republica Moldova, observăm că cele mai solicitate și profitabile domenii de activitate ale întreprinderilor sunt cele din sectorul comerțului cu ridicata și cu amănuntul, agricol, tranzacții imobiliare, închirieri și activități de prestare a serviciilor întreprinderilor. După conținut, aceasta denotă că sectoarele menționate nu presupun

un risc maxim, iar viteza înaltă de rotație a activelor oferă un termen scurt de recuperare a investițiilor, ceea ce prezintă un avantaj sporit pentru ele.

Din punct de vedere al distribuției teritoriale, ponderea IMM în totalul întreprinderilor, rămâne a fi una decisivă și importantă pentru dezvoltarea social-economică a regiunilor. În anii 2013-2017 ponderea IMM în totalul întreprinderilor indică asupra unei raportări destul de uniforme a procentului de IMM pe regiuni statistice. Totodată, se atestă o discrepanță semnificativă privind concentrarea IMM pe regiuni, cea mai mică pondere fiind înregistrată în regiunea de Sud și UTA Găgăuzia. Situația dată indică asupra unor rezerve privind stimularea activității antreprenoriale din regiuni.

Tabelul 2.3. Concentrarea IMM în profil teritorial în perioada 2013-2017

Regiune	Numărul de IMM, mii unit.					Structura, % din total IMM				
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017
Republica Moldova	50,9	52,3	49,8	51,6	53,6	100	100	100	100	100
Municipiul Chișinău	33,5	34,4	32,3	33,4	34,4	65,8	65,8	63,8	64,7	64,2
Regiunea Nord	6,0	6,2	6,1	6,3	6,6	11,8	11,9	12,1	12,2	12,3
Regiunea Centru	7,4	7,7	7,4	7,8	8,3	14,5	14,7	14,6	14,8	15,5
Regiunea Sud	2,6	2,7	2,6	2,7	2,8	5,1	5,2	5,1	5,2	5,2
UTAG	1,4	1,3	1,3	1,4	1,5	2,8	2,5	2,5	2,6	2,8

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [8]

Analizând concentrarea IMM-ilor în profil teritorial, putem menționa că, în perioada analizată, numărul lor a înregistrat atât creșteri, cât și descreșteri. Dacă în anul 2013 IMM erau în număr de 50,9 mii unități, atunci în anul 2017 au atins cifra de 53,6 mii unități. În anul 2015 numărul IMM scade față de anii precedenți, această scădere fiind influențată de încetarea activității de întreprinzător, în mai mare parte, la nivelul municipiului Chișinău, Regiunii de Centru, Nord și Sud. În anii 2016-2017 numărul IMM la nivelul regiunilor menționate anterior se mărește și, respectiv, se mărește și numărul total pe republică. În anul 2017 în municipiul Chișinău sunt dislocate 34,4 mii unități și constituie 64,2% din totalul IMM, în Regiunea de Nord - 6,6 mii unități cu ponderea de 12,3%, în Regiunea Centru - 8,3 mii unități cu ponderea de 15,5%, în Regiunea Sud - 2,8 mii unități cu ponderea de 5,2% și 1,5 mii - în UTA Găgăuzia cu

ponderea de 2,8%. Aceste date ne demonstrează că numărul IMM este în continuă creștere de la an la an, iar cea mai mare concentrare este la nivelul municipiului Chișinău și în Regiunea Centru. La fel și numărul de angajați, veniturile din vânzări și profitul/pierderile până la impozitare variază de la o regiune la alta.

Cea mai mare pondere în totalul veniturilor din vânzări în anul 2017 înregistrată în regiunea de Sud a fost de 73,6%, urmată de Centru cu 51,9%. Aceasta relatează asupra dependenței mai pronunțate a dezvoltării regiunilor respective de nivelul de dezvoltare al IMM.

Tabelul 2.4. Analiza veniturilor din vânzări ale IMM și structura lor în profil teritorial în perioada 2013-2017

Regiune	Anul									
	2013, mln. lei	Struc tura, %	2014, mln. lei	Struc tura, %	2015, mln. lei	Struc tura, %	2016, mln. lei	Stru ctur a,%	2017, mln. lei	Struc tura, %
Republica Moldova	77413,20	100,00	83650,3	100,00	86824,64	100,00	124954,36	100,00	137506,1	100,00
Municipiul Chișinău	48773,80	63,00	52490,8	62,75	55055,69	63,41	81043,86	64,86	87440,1	63,59
Regiunea Nord	11202,10	14,47	12140,2	14,51	12233,5	14,09	15849,57	12,68	19015,9	13,83
Regiunea Centru	10996,90	14,21	11872,2	14,19	12015,89	13,84	17737,81	14,20	19099,4	13,89
Regiunea Sud	4205,80	5,43	4956,8	5,93	5138,71	5,92	6670,74	5,34	7711,9	5,61
UTAG	2234,60	2,89	2189,8	2,62	2380,85	2,74	3652,37	2,92	4238,8	3,08

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [8]

Analiza situației pe raioane din cadrul regiunilor de dezvoltare denotă discrepante privind ponderea veniturilor din vânzări a IMM pe raioane. În regiunea Centru în anul 2017 cea mai mare pondere a veniturilor din vânzări a fost obținută de către IMM din două raioane de Centru–Călărași 82,0% și Dubăsari 80,2%; la Sud, în raioanele Leova și Basarabeasca, veniturile din vânzări din sectorul IMM constituie 100%; la Nord, în raioanele Briceni și Sângerei veniturile din vânzări a IMM constituie peste 95%, iar în raionul Ocnița 100% din totalul veniturilor din vânzări ale întreprinderilor din UTAG. Mai puțin dependente de veniturile IMM sunt raioanele Drochia cu 31,7%, Edineț –30,8% și mun. Bălți –36,7%, deoarece în aceste zone sunt prezente întreprinderi mari din diferite domenii, iar la Bălți este amplasată Zona Economică Liberă (informații detaliate în Tabelul A. 12.1).

O analiză detaliată privind rezultatele activității întreprinderilor mici și mijlocii pe raioanele din RDN în anii 2015- 2017 este prezentată în datele Tabelului A. 13.1. Este de

menționat că indicatorii analizați au înregistrat o creștere în ultimii trei ani. Din numărul total de 53,6 mii unități de IMM înregistrate, în RDN numărul lor este de 6,6 mii unități, ceea ce constituie 12,3 %. O mai mare parte din IMM regiunii de Nord este înregistrată în municipiul Bălți în număr de 2,6 mii unități, constituind 39,4 % din totalul IMM din regiune. Un număr de 0,7 mii unități de IMM este înregistrat în raionul Soroca, altele 0,5 mii unități aparțin raionului Drochia, cu câte 0,4 mii unități sunt specificate raioanele Florești, Râșcani și Sângerei, celelalte raioane din regiune au înregistrândun număr de 0,2-0,3 mii unități de IMM.

2.2. Analiza antreprenoriatului pomicol în Regiunea de Dezvoltare Nord a Republicii Moldova

În condițiile economiei de piață, interesul pentru activitatea de antreprenoriat este în continuă creștere. Activitatea antreprenorilor are un impact puternic asupra lumii, deși nu ei sunt cei care inventează lucruri noi, până la urmă, ei sunt cei care fac ca lucrurile să se miște și lumea să progreseze. Ei sunt cei care introduc noi tehnologii, promovează noi produse, stimulează descoperirea de noi resurse și mobilizează capitalul. Una din activitățile antreprenoriale dezvoltate în Republica Moldova este cultivarea plantațiilor pomicole, ramură care este și va rămâne una din ramurile prioritare ale agriculturii cu pondere considerabilă în economia țării și export.

Dintotdeauna, pomicultura a constituit o ramură importantă în economia Republicii Moldova, fiind favorizată de clima temperată, solurile fertile, îndeletnicirea profesională a populației, care permit creșterea celor mai bune soiuri de fructe și culturi bacifere, obținerea producției ecologic pure cu calități superioare gustative.

Pomicultura Republicii Moldova a parcurs mai multe etape, printre care modificarea raportului dintre proprietatea de stat și cea privată în favoarea proprietății private. Este suficient să menționăm că suprafața plantațiilor pomicole s-a redus foarte mult. De la 251 mii hectare în anul 1993 suprafața plantațiilor pomicole a scăzut până la 109,2 mii hectare în anul 2006. În același timp, producția globală de fructe a urmat același sens, în anul 1999 obținându-se cu 951,5 mii tone mai puține față de anul 1993. Producția medie la hectar și recolta globală de fructe au sporit de 1,7 și, respectiv, de 7,3 ori, atingând nivelul de 6,07 t/ha și 901 mii tone producție globală. Însă cele mai bune rezultate au fost obținute în anii 1986-1990 (perioada anterioară crizei), când de pe fiecare din cele 136,4 mii hectare de plantații pe rod s-au recoltat în medie 7,5 tone la o unitate de suprafață, recolta globală a constituit circa 1043 mii tone, iar nivelul rentabilității a depășit 100 procente (Tabelul A. 14.1).

A doua etapă cuprinde anul 1991, considerat ca an al începutului crizei, până în prezent. Conform datelor din tabelul A.14.1, această etapă, de fapt, constă din două subetape:

- ✓ prima subetapă cuprinde anii 1991-1999 ce se caracterizează prin reducerea bruscă a indicatorilor menționați. Ca excepție, în anii 1993 și 1997, au fost obținute la un nivel mult mai sporit producția medie la hectar și recolta globală de fructe. În anul 1999 suprafața livezilor s-a redus de 1,5 ori față de media anilor 1986-1990, iar a plantațiilor pe rod, dimpotrivă, s-a mărit cu circa 10 la sută. Această situație a influențat negativ asupra recoltei globale de fructe și a producției medii la hectar, care au scăzut, respectiv de 7,6 și 7,8 ori;
- ✓ a doua subetapă începe cu anul 2000 care, de fapt, este anul de stopare a declinului pomiculturii și de trecere la o creștere lentă în anii 2000-2002 a productivității și recoltei globale de fructe, după care urmează un salt esențial al indicatorilor nominalizați în anul 2003, urmat ulterior de reducerea lentă a acestora. Se poate menționa că această sporire a avut loc cu toate că s-a redus suprafața totală de livezi pe țară [58, pp. 255-262].

Tabelul 2.5. Dinamica dezvoltării ramurii pomicole în Republica Moldova

Anul	Suprafața totală de livezi, mii hectare	Suprafața pe rod, mii hectare	Recolta globală, mii tone	Recolta medie, t/ha
1986-1990	219,80	136,40	1042,60	7,50
1990	234,00	149,00	901,10	6,07
1995	184,80	143,00	528,20	3,55
2000	136,60	129,00	255,40	1,97
2005	110,00	103,50	386,17	3,67
2010	116,20	94,20	322,40	3,34
2015	132,6	107,7	480,8	4,41
2016	134,5	110,1	586,2	5,39
2017	135,5	113,0	667,2	5,72

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Din reprezentarea grafică (Fig. 2.6), putem demonstra interdependența dintre suprafața pe rod a plantațiilor multianuale și recolta globală de fructe, ceea ce demonstrează că, odată cu sporirea suprafeței pe rod, sporește și volumul producției globale de fructe.

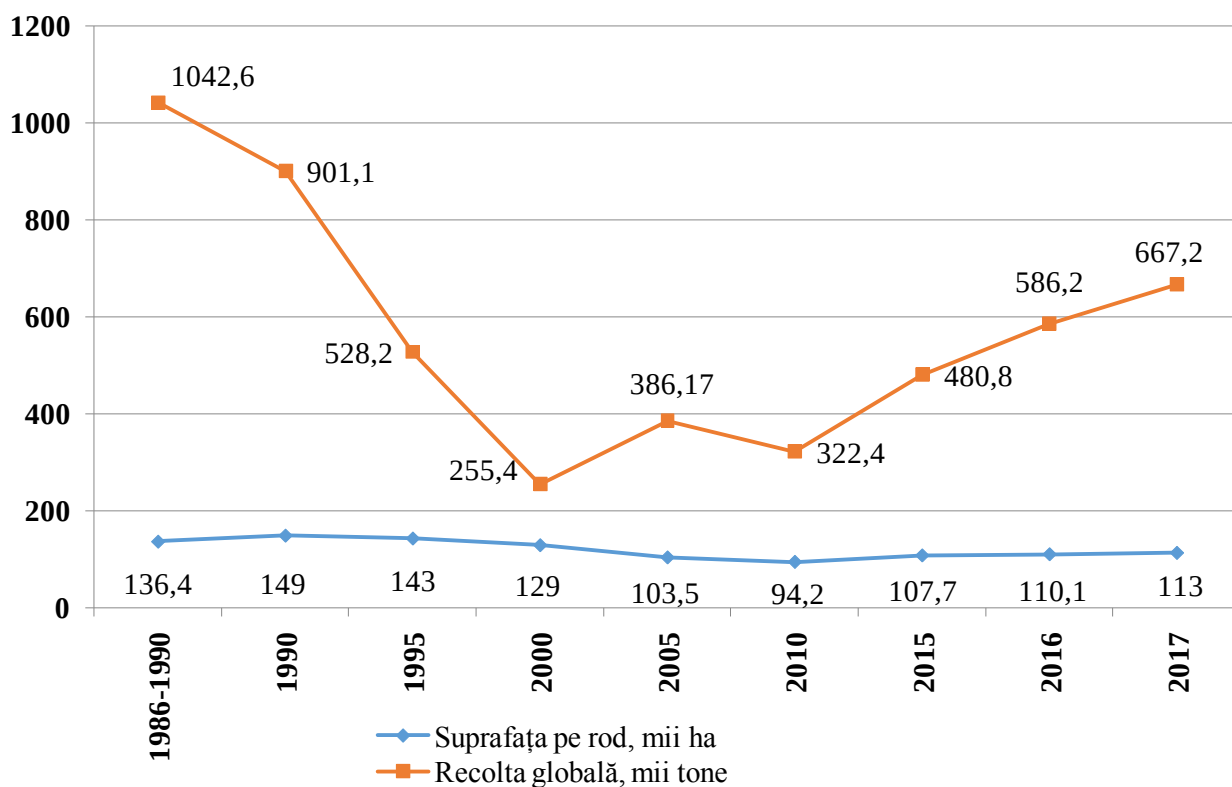

Fig. 2.6. Raportul dintre recolta globală și suprafața plantațiilor pe rod

Sursa: Elaborată în baza datelor tabelului 2.5

Analizând în dinamică mărimea fondului funciar și structura lui după modul de folosință în tabelul A. 15.1, observăm că în perioada analizată, suprafața fondului funciar rămâne neschimbată ocupând, 3384,6 mii hectare. Suprafața terenului agricol în medie pe 5 ani ocupă 2499,4 mii hectare, având o pondere de 73,9% și alte terenuri 26,1%. În structura fondului funciar sunt înregistrate unele modificări. În anul 2017 suprafața terenului agricol a fost în creștere cu 2,0 mii hectare față de anul 2013 și cu 0,3 mii hectare în descreștere față de anul 2014. La rândul lui, terenul agricol este constituit din teren arabil și plantații multianuale. Terenul arabil în anul 2017 ocupă suprafața de 1827,3 mii hectare și a cunoscut o creștere față de anii precedenți. Această modificare la nivelul terenului arabil a avut loc ca urmare a defrișării suprafețelor de vii și prelucrării pârluagelor. O altă componentă de bază a terenului agricol sunt plantațiile multianuale care în ultimii 5 ani alcătuiesc cca 11,68% în structura fondului funciar. Suprafața plantațiilor multianuale s-a micșorat de la 295,3 mii hectare în anul 2013 până la 288,8 mii hectare în anul 2017, adică cu 6,5 mii hectare sau 2,2% mărime relativă. Această micșorare a fost cauzată de defrișarea viilor și livezilor bătrâne. La nivelul celorlalte tipuri de terenuri nu sunt înregistrate schimbări esențiale.

Condițiile pedoclimatice ale Republicii Moldova favorizează creșterea unei mari diversități de specii și soiuri de fructe. Astăzi specialiștii în tehnologii de producere din cadrul

Proiectului USAID/APM menționează că fermierii trebuie să aleagă minuțios soiul fructelor pe care intenționează să-l cultive. Soiul ales trebuie să corespundă cerințelor pieții, să fie ușor de cultivat, să intre rapid pe rod și să asigure o recoltă înaltă. Nu trebuie de ignorat nici calitatea fructelor, să fie ușor de recoltat, să aibă o perioadă lungă de păstrare și să fie rezistente la boli pe perioada depozitării. În continuare, este efectuată analiza în dinamică a suprafețelor plantațiilor de fructe sămânțoase și sămburoase cultivate pe categorii de gospodării sub aspectul speciilor.

Din datele prezentate în tabelul 2.6 este evident că în perioada analizată, suprafața totală a plantațiilor de fructe sămânțoase și sămburoase înregistrează atât creșteri, cât și descreșteri. Dacă în anul 2013 suprafața totală a livezilor de fructe sămânțoase și sămburoase era de 107 mii hectare, atunci în anul 2014 a scăzut cu 12,0 mii hectare, constituind 95 mii hectare, care în anul 2015 a sporit tot cu 12,0 mii hectare, revenind la suprafața de 107 mii hectare. Această situație a fost influențată de majorarea suprafețelor de livezi ce au intrat pe rod. Suprafața plantațiilor pe rod a înregistrat o creștere de la 82 mii hectare în anul 2013, până la 92 mii hectare în anii 2015-2016, iar în anul 2017 suprafața pe rod a sporit cu o mie de hectare față de anul 2016. Cele mai mari suprafețe de livezi sunt ocupate de speciile sămânțoase, constituind cca 60% în totalul suprafețelor de fructe sămânțoase și sămburoase.

Tabelul 2.6. Evoluția suprafețelor plantațiilor de fructe sămânțoase și sămburoase în Republica Moldova în perioada 2013-2017

Indicatorii	Anul				
	2013	2014	2015	2016	2017
Suprafața totală, mii ha	107	95	107	104	105
Suprafața pe rod, mii ha	82	73	92	92	93
inclusiv, sămânțoase					
Suprafața totală, mii ha	66	59	65	62	62
Suprafața pe rod, mii ha	55	47	57	56	57
inclusiv, sămburoase					
Suprafața totală, mii ha	41	36	42	42	43
inclusiv, pe rod, mii ha	27	26	35	36	36

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

O mare însemnătate are recolta obținută în calcul la o unitate de suprafață. Cu cât acest indicator sporește, cu atât sporește și volumul producției globale. Chiar dacă suprafața rămâne neschimbată, iar recolta la hectar sporește, sporește și volumul producției globale. În datele tabelului de mai jos este analizată în dinamică recolta medie la hectar de fructe sămânțoase și sămburoase pe categorii de gospodării.

Tabelul 2.7. Recolta medie la hectar de fructe sămânțoase și sămburoase în întreprinderile agricole

Specificare	Anul				
	2013	2014	2015	2016	2017
Fructe sămânțoase, t/ha	8,18	9,29	6,76	8,97	11,99
Fructe sămburoase, t/ha	3,72	4,12	4,99	5,19	4,84

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Din datele prezentate în tabelul 2.7 se observă o situație flotantă privind recolta medie la un hectar de fructe, cauza fiind condițiile meteo diferite de la an la an. O sporire a recoltei medii de fructe sămânțoase la un hectar față de anii precedenți este înregistrată în anul 2017 și anume, față de anul 2016 cu 3,02 tone, față de anul 2015 cu 5,23 tone per hectar, iar față de anul 2013 cu 3,81 tone per hectar. Este evident, că în perioada analizată recolta la un hectar de fructe sămânțoase și sămburoase per hectar este în creștere cu mici abateri în cazul perioadelor în care au avut loc înghețuri de primăvară ce au afectat unele suprafețe de livezi.

Tabelul 2.8. Dinamica producției globale de fructe sămânțoase și sămburoase în Republica Moldova în perioada 2013-2017

Specificare	Anul				
	2013	2014	2015	2016	2017
Specii sămânțoase	313,5	376,5	316,0	419,1	495,7
Specii sămburoase	91,8	102,3	153,8	153,3	143,0
TOTAL, mii tone	405,3	478,8	469,8	572,4	638,7

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Conform datelor tabelului 2.8 se atestă că în anul 2017 volumul producției de fructe în total pe republică a înregistrat o sporire semnificativă comparativ cu anii precedenți. Dacă în anul 2013 au fost obținute 405,3 mii tone de fructe sămânțoase și sămburoase, atunci în anul 2017 au fost obținute 638,7 mii tone, ceea ce este cu 233,4 mii tone sau cu 57,6 % mai mult. Această situație se explică prin faptul că în anul 2017 s-au majorat atât suprafețele totale de livezi, cât și cele pe rod. O informație mai detaliată privind volumul total al producției de fructe poate fi obținută sub aspectul speciilor și soiurilor de fructe cultivate în Republica Moldova.

Analizând în dinamică volumul producției de fructe în toate categoriile de gospodării sub aspectul speciilor, putem spune că în perioada anilor 2013-2017 se înregistrează în dinamică, în special, o sporire a volumului producției de fructe sămânțoase.

Tabelul 2.9. Analiza în dinamică a producției de fructe sămânțoase și sămburoase în Republica Moldova sub aspectul speciilor

Specificare	Anul									
	2013	%	2014	%	2015	%	2016	%	2017	%
Specii sămânțoase, mii tone	313,50	77,35	376,50	78,63	316,00	67,26	419,10	73,22	495,70	77,61
Mere	307,20	97,99	370,00	98,27	307,70	97,37	411,80	98,26	487,20	98,29
Pere	4,70	1,50	5,00	1,33	6,00	1,90	4,90	1,17	6,00	1,21
Gutui	1,60	0,51	1,50	0,40	2,30	0,73	2,40	0,57	2,50	0,50
Specii sămburoase, mii tone	91,80	22,65	102,30	21,36	153,80	32,74	153,30	26,78	143,00	22,39
Cireșe	6,60	7,19	7,60	7,43	12,40	8,06	7,60	4,96	10,60	7,41
Vișine	2,80	3,05	4,50	4,40	6,30	4,10	4,10	2,67	5,00	3,50
Prune	55,60	60,57	72,80	71,16	100,10	65,08	99,70	65,04	93,20	65,17
Caise	9,90	10,78	7,20	7,04	10,40	6,76	21,50	14,02	13,10	9,16
Piersici	16,90	18,41	10,20	9,97	24,60	15,99	20,40	13,31	21,10	14,76
TOTAL, mii tone	405,3	100,00	478,8	100,00	469,8	100,00	572,4	100,00	638,7	100,0

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Conform datelor tabelului 2.9, în anul 2017 s-a înregistrat la speciile sămânțoase un volum al producției de 495,7 mii tone, ceea ce constituie cu 182,2 mii tone mai mult decât în anul 2013. Această majorare se explică, în mare parte, prin sporirea volumului producției de mere, care în anul 2017 a constituit 487,2 mii tone, reprezentând o creștere comparativă cu anul 2016 cu 75,4 mii tone, iar comparativ cu anul 2013 a sporit cu 180 mii tone. O situație puțin diferită este evidentă în cazul producției de fructe sămburoase, care în anul 2017 a înregistrat un volum de cca 143 mii tone sau cu 51,9 mii tone mai mult decât în anul 2013, ceea ce constituie 55,8%, iar față de anii 2015 și 2016 a scăzut, respectiv cu 10,8 mii tone și 10,3 mii tone. Este evident că din specia fructelor sămburoase un volum de producție sporit în perioada analizată se înregistrează la producția de prune, care în anul 2015 a constituit cca 100,1 mii tone sau cu 45,5

mii tone mai sporită față de anul 2013 și cu 28,3 mii tone mai mare față de anul 2014, pe când în anul 2017 scade volumul producției de prune până la 93,2 mii tone sau cu 7,9 mii tone față de anul 2015, iar față de anul 2016 cu 6,5 mii tone. Aceste rezultate au fost influențate în mare parte de înghețurile de primăvară. Producția de cireșe, vișine, caise, prune, piersici de asemenea este în continuă creștere datorită aplicării tehnologiilor moderne de cultivare a lor.

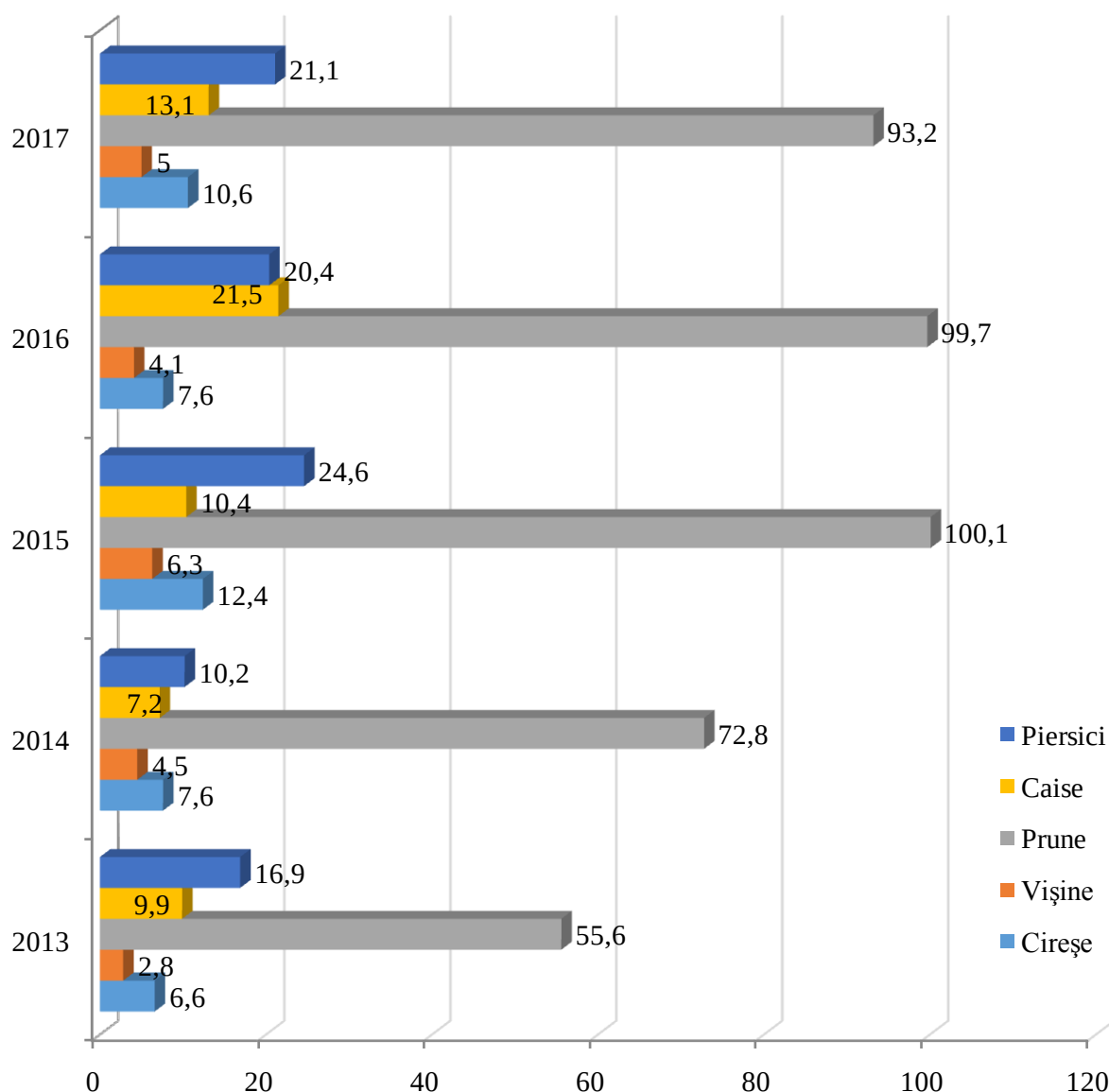

Fig. 2.7. Dinamica volumului producției fructelor sâmburoase în perioada 2013-2017, mii tone

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor tabelului 2.9

Piersicile se plasează pe locul doi, care în același an au înregistrat un volum de 24,6 mii tone, ceea ce este mai sporit față de anul 2013 și 2014, respectiv, cu 7,7 mii tone și 14,4 mii tone. Caisele dețin un loc important în componența speciilor sâmburoase, deoarece în ultimii doi ani înregistrează un volum de producție sporit. Dacă în anul 2013 au fost obținute 9,9 mii tone de caise, atunci în anul 2016 s-au obținut 21,5 mii tone, iar în anul 2017 producția de caise a scăzut

până la 13,1 mii tone. Referindu-ne la producția de vișine, putem menționa că un nivel scăzut al volumului global de producție a fost în anul 2013, constituind 2,8 mii tone. În următorii ani se observă o sporire a producției de vișine, până la 6,3 mii tone în anul 2015. În anul 2016 producția de vișine se reduce până la 4,1 mii tone, iar în anul 2017 a sporit până la 5,0 mii tone. Analizând și producția de cireșe, putem menționa că, din anul 2013, a fost în creștere de la 6,6 mii tone până la 12,4 mii tone în anul 2015. O diminuare a producției de cireșe este înregistrată în anul 2016 când a atins nivelul de numai 7,6 mii tone, fiind mai scăzută cu 4,8 mii tone față de anul 2015. Deja în anul 2017 a fost obținut un volum de producție de 10,6 mii tone de cireșe, ceea ce a sporit față de anul 2016 cu 3,0 mii tone. Aceste rezultate denotă faptul că în ultimii ani cultura cireșului în Republica Moldova a cunoscut tehnologii moderne de cultivare, care duc la sporirea recoltei la un hectar și, nemijlocit, a volumului de producție. O informație mai detaliată este prezentată în Tabelul A. 16.1.

Merele pot fi socotite un simbol al sănătății și vitaminelor. Nu în zadar englezii afirmă “One apple a day keeps the doctor away” (Un măr pe zi ține medicul departe). Un măr de dimensiuni medii are aproximativ 180 g și conține 94,6 kcal, cu 25 g carbohidrați, 0,5 g proteine și 0,3 g lipide. Este un fruct în care întâlnim micronutrienți ca vitamina B2 – riboflavin, vitamina B6 – piridoxina, vitamina C, vitamina K, potasiu, precum și fibre.

O informație detaliată privind producția de mere obținută la nivel național este prezentată în tabelul 2.10.

Tabelul 2.10. Suprafața cultivată și volumul producției de mere obținut în Republica Moldova în perioada 2013-2017

Indicatorii	Anul				
	2013	2014	2015	2016	2017
În total pe republică					
Volumul producției de mere, mii tone	307,2	370,0	307,7	411,8	487,2
Suprafața cultivată cu mere, mii ha	66,30	59,20	65,32	62,08	60,35
Suprafața pe rod cu mere, mii ha	55,50	47,00	57,41	55,83	56,20
Recolta medie la hectar, t	5,60	7,94	5,46	7,45	8,77
În întreprinderile agricole					
Volumul producției de mere, mii tone	199,42	238,71	159,18	191,83	267,09
Suprafața cultivată cu mere, mii ha	31,54	30,94	29,03	25,67	26,59
Suprafața pe rod cu mere, mii ha	23,29	25,20	23,05	20,82	21,68
Recolta medie la hectar, tone	7,26	9,20	6,38	8,75	11,70

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Analizând datele tabelului 2.10, putem menționa, că volumul producției de mere în anul 2017 s-a majorat cu 75,4 mii tone față de anul 2016, iar față de anul 2015 cu 179,5 mii tone. Această creștere a fost influențată de sporirea recoltei medii la hectar cu 3,31 tone la hectar în anul 2017 față de anul 2015 și cu 1,32 tone la hectar față de anul 2016.

Analizând producția de mere obținută în întreprinderile agricole, este evident că în anul 2017 a fost obținut un volum de 267,09 mii tone de pe suprafața de 26,59 mii hectare, inclusiv, 21,68 mii hectare pe rod cu recolta medie la un hectar de 11,70 tone.

Conform datelor tabelului, este evident că volumul producției de mere variază de la an la an, reieșind din recolta medie la hectar, suprafața livezilor pe rod, precum și influența factorilor climaterici. O informație mai detaliată este prezentată în Tabelul A. 17.1.

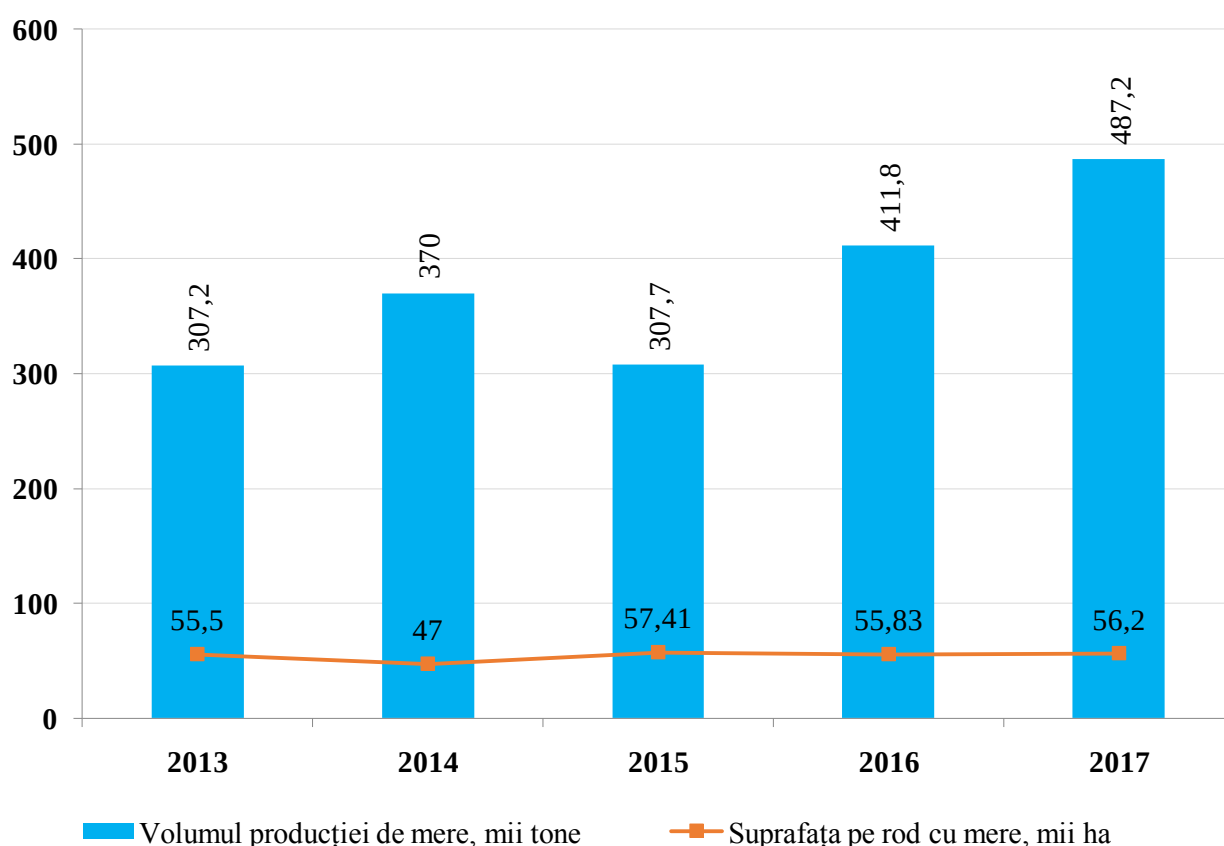

Fig. 2.8. Dinamica volumului producției și suprafeței cultivate cu mere în perioada 2013-2017

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor tabelului 2.10

Perele sunt considerate surorile merelor, deoarece fac parte din aceeași familie și ambele sunt numite poame. Au aproximativ aceeași perioadă de dezvoltare și conțin vitamina A, B2, B6, C, minerale de calciu, sodiu, potasiu și fosfor, dar în proporții diferite. Sunt consumate proaspete, uscate sau sub forma de gem, jeleuri sau sucuri. De obicei, se folosesc în combinații cu alte fructe.

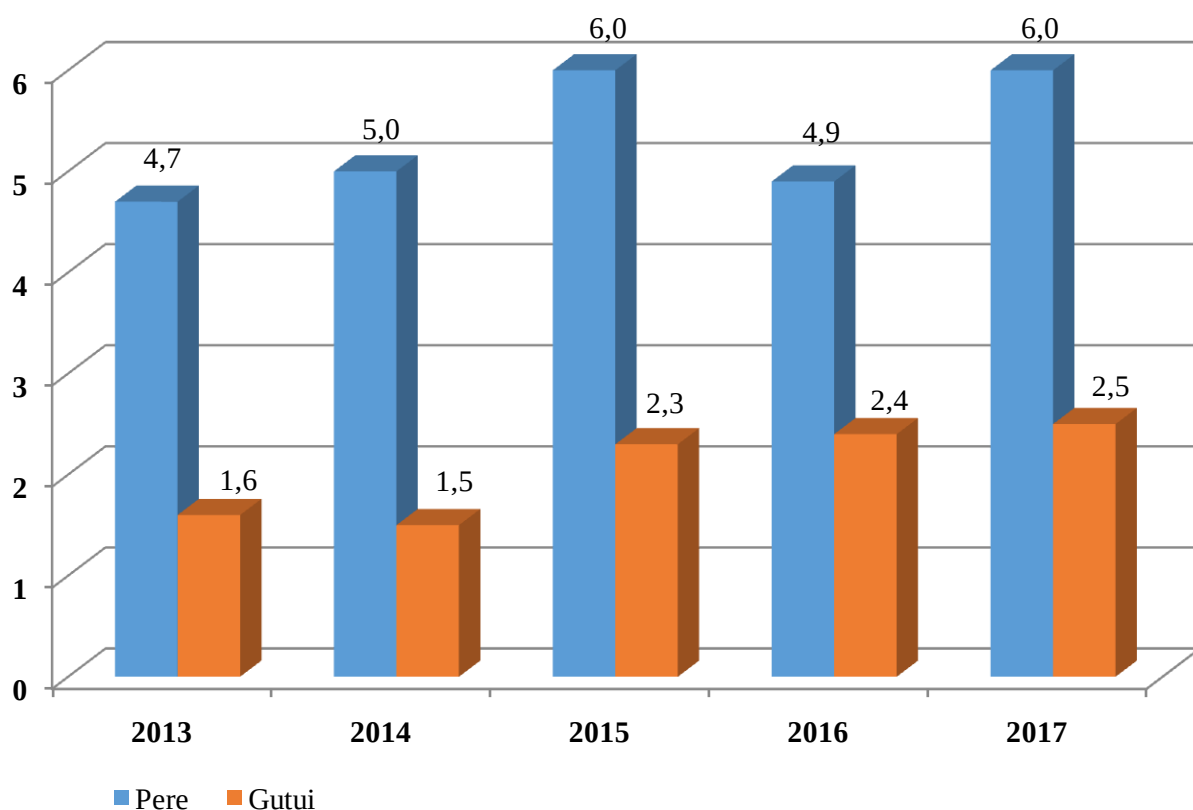

Fig. 2.9. Dinamica volumului producției de pere și gutui, mii tone

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor tabelului 2.9

Analizând datele tabelului 2.9 și figura 2.9, observăm că volumul global al producției de pere și gutui în perioada anilor 2013-2017 înregistrează o creștere. O sporire a producției de pere este evidentă în anii 2014-2015, care în anul 2015 sporește cu 1,3 mii tone față de anul 2013, iar în anul 2016 producția de pere scade până la 4,9 mii tone sau cu 1,1 mii tone mai puține față de anul 2015. În anul 2017 volumul producției de pere sporește până la 6,0 mii tone. În ceea ce privește volumul producției de gutui, în anul 2017 a constituit 2,5 mii tone, ceea ce reprezintă cu 0,4 mii tone mai mult față de anul 2016 și cu 0,9 mii tone mai mult față de anul 2013.

Axându-ne pe întreprinderile agricole din Regiunea de Dezvoltare Nord (RDN), este binevenit de a face o caracteristică succintă a acestora: RDN include municipiul Bălți și 11 raioane: Briceni, Edineț, Dondușeni, Drochia, Fălești, Florești, Glodeni, Ocnîța, Râșcani, Sângerei, Soroca, cu o suprafață de circa 10,014 km², ceea ce reprezintă aproximativ 32,9% din suprafața totală a Republicii Moldova. Populația constituie 1025 mii persoane (28,6 % din populația țării), inclusiv, populație urbană – 357 mii persoane sau aproximativ 34,8 % din totalul pe regiune. Totodată, aici sunt amplasate 571 localități, inclusiv, 20 orașe și 551 localități, din totalul de 1679 de localități din Republica Moldova. Ramurile de profil sunt reprezentate de industria ușoară, industria materialelor de construcție, industria constructoare de mașini, electroenergetică, producerea sticlei, etc. Industria prelucrătoare deține întâietatea în privința

volumului de producție și numărului de angajați, în structura căreia se evidențiază producția de zahăr (100% în totalul pe republică), ulei vegetal (două din cele trei combinate de uleiuri vegetale), produse lactate, tutun fermentat, produse din carne. Agricultură reprezintă un sector important în economia regiunii [68, p. 72].

Datorită condițiilor climatice favorabile RDN are un potențial agricol semnificativ, reflectat, în special, de producția și randamentele la culturile vegetale. Din totalul suprafeței RDN 70% sunt terenuri agricole, regiunea contribuind cu circa 41% la producția agricolă totală pe țară. Principalele produse agricole sunt cerealele, culturile tehnice și fructele. Grație solurilor fertile și climei favorabile RDN are avantaje semnificative și în cultivarea fructelor și legumelor. Producția globală de fructe și pomușoare a constituit în anul 2017 circa 47% din producția globală la nivel național, principalii cultivatori fiind raioanele Soroca, Briceni, Ocnița, Dondușeni, Edineț [68, p. 73].

Tabelul 2.11. Suprafața plantațiilor pomicole, recolta medie și globală de fructe pe regiuni teritoriale ale Republicii Moldova

Indicatorii	Anul				
	2013	2014	2015	2016	2017
Regiunea de Nord					
Suprafața plantațiilor, mii ha	25,24	24, 82	24, 04	21,46	22,65
din care pe rod	18, 82	20, 16	18, 36	16,70	9,25
Recolta medie la 1 ha, t	5,81	7,59	5,89	6,26	9,07
Recolta globală, mii tone	109,34	153,01	108,14	104,54	83,89
Regiunea de Centru					
Suprafața plantațiilor, mii ha	13,45	13,65	13,10	12,98	13,46
din care pe rod	9,72	9,95	9,86	9,69	9,82
Recolta medie la 1 ha, t	6,45	5,93	5,02	7,21	7,39
Recolta globală, mii tone	62,70	59,00	49,50	69,86	72,57
Regiunea de Sud					
Suprafața plantațiilor, mii ha	7,96	7,96	7,62	6,84	6,85
din care pe rod	5,36	4,06	5,80	5,26	4,83
Recolta medie la 1 ha, t	5,45	5,03	5,08	8,13	7,73
Recolta globală, mii tone	29,24	20,42	29,46	42,76	37,34

Sursa: Elaborat de autor în baza [6; 68, p. 73]

Analizând datele tabelului 2.11, putem menționa că, în general, cele mai mari suprafețe de livezi sunt cultivate în regiunea de Centru și Nord. În anul 2017 din totalul de 46,14 mii hectare de livezi în regiunea de Nord sunt cultivate 22,65 mii hectare, din care 9,25 mii hectare sunt pe rod. Este evident că atât suprafața totală, cât și cea pe rod au fost în scădere față de anii precedenți, ceea ce a influențat asupra volumului producției globale de fructe, care este în descreștere față de anii 2013-2016. În regiunea de Centru situația este alta din care rezultă că suprafețele plantațiilor pomicole se mențin la același nivel, înregistrând o sporire a recoltei medii la hectar, ce influențează asupra recoltei globale de fructe. O situație similară regiunii de Centru este în regiunea de Sud, unde suprafețele se mențin la același nivel, însă are loc sporirea recoltei medii la un hectar și a recoltei globale.

Tabelul 2.12. Suprafața totală și suprafața pe rod a plantațiilor de sămânțoase în întreprinderile agricole pe raioanele din RDN

RDN	Anul									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha	
	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod
Nord	21395	16364	21168	17362	20085	15654	17543	14031	18456	15508
Mun. Bălți	74	46	85	63	77	52	74	49	54	26
Briceni	3264	2196	3526	2358	3535	2562	2963	2314	3564	2907
Dondușeni	2364	1869	2450	2117	2322	1945	2424	2051	2497	2397
Drochia	1059	793	1123	803	952	662	863	462	939	604
Edineț	1334	1038	1368	1076	1738	1146	1156	828	1725	1367
Falești	666	630	625	591	406	341	356	273	336	231
Florești	2037	1610	2156	2121	2204	1931	1833	1677	1553	1455
Glodeni	1261	1155	1203	1125	1040	983	737	682	680	325
Ocnîța	2500	1891	2521	2039	2255	1977	2220	1964	2143	1951
Râșcani	1815	1198	1698	1660	1598	1350	1582	1236	1472	1327
Sângerei	1497	1337	1352	1069	1025	673	742	634	751	666
Soroca	3524	2601	3061	2340	2933	2032	2593	1861	2742	1952

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Analizând datele tabelului 2.12, putem menționa, că în anul 2017 suprafața totală pe RDN a constituit 18456 hectare, din care 15508 hectare sunt pe rod. Aceste date ne relatează atât o descreștere a suprafeței totale, cât și celei pe rod față de anii precedenți, care a avut loc ca

urmare a defrișării livezilor bătrâne. Cei mai mari cultivatori de fructe sămânțoase sunt raioanele Briceni – 3564 ha, Dondușeni – 2497 ha, Ocnîța – 2143 ha, Soroca – 2742 ha, Florești – 1553 ha, Râșcani – 1472 ha. Este evident că în această perioadă s-au înregistrat unele reduceri ale acestor suprafețe. Dacă în anul 2013 suprafața totală de fructe sămânțoase ocupa 21395 ha, atunci în anul 2017 era de 18456 ha, ceea ce este cu 2939 ha mai redusă sau cu 13,7% în mărime relativă. Rezultate foarte bune au fost înregistrate în raioanele Briceni și Dondușeni unde s-au mărit suprafețele de fructe sămânțoase atât totale, cât și cele pe rod de la an la an. O informație mai detaliată este prezentată în Tabelul A. 18.1.

Tabelul 2.13. Suprafața și structura plantațiilor de fructe sămânțoase în întreprinderile agricole din RDN

RDN	Anul									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	Suprafața totală, hectare	Structura, %	Suprafața totală, hectare	Structura, %	Suprafața totală, hectare	Structura, %	Suprafața totală, hectare	Structura, %	Suprafața totală, hectare	Structura, %
Total pe republică	32107	100,00	31622	100,00	29599	100,00	26297	100,00	27202	100,00
Nord	21395	66,64	21168	66,94	20085	67,86	17543	66,71	18456	67,85
Mun. Bălți	74	0,35	85	0,40	77	0,38	74	0,42	54	0,29
Briceni	3264	15,26	3526	16,66	3535	17,60	2963	16,89	3564	19,31
Dondușeni	2364	11,05	2450	11,57	2322	11,56	2424	13,82	2497	13,53
Drochia	1059	4,95	1123	5,31	952	4,74	863	4,92	939	5,09
Edineț	1334	6,24	1368	6,46	1738	8,65	1156	6,59	1725	9,35
Falești	666	3,11	625	2,95	406	2,02	356	2,03	336	1,82
Florești	2037	9,52	2156	10,19	2204	10,97	1833	10,45	1553	8,41
Glodeni	1261	5,89	1203	5,68	1040	5,18	737	4,20	680	3,68
Ocnîța	2500	11,68	2521	11,91	2255	11,23	2220	12,65	2143	11,61
Râșcani	1815	8,48	1698	8,02	1598	7,96	1582	9,02	1472	7,98
Sângerei	1497	7,00	1352	6,39	1025	5,10	742	4,23	751	4,07
Soroca	3524	16,47	3061	14,46	2933	14,60	2593	14,78	2742	14,86

Sursa: Elaborat de autor în baza [6; 60, p.109]

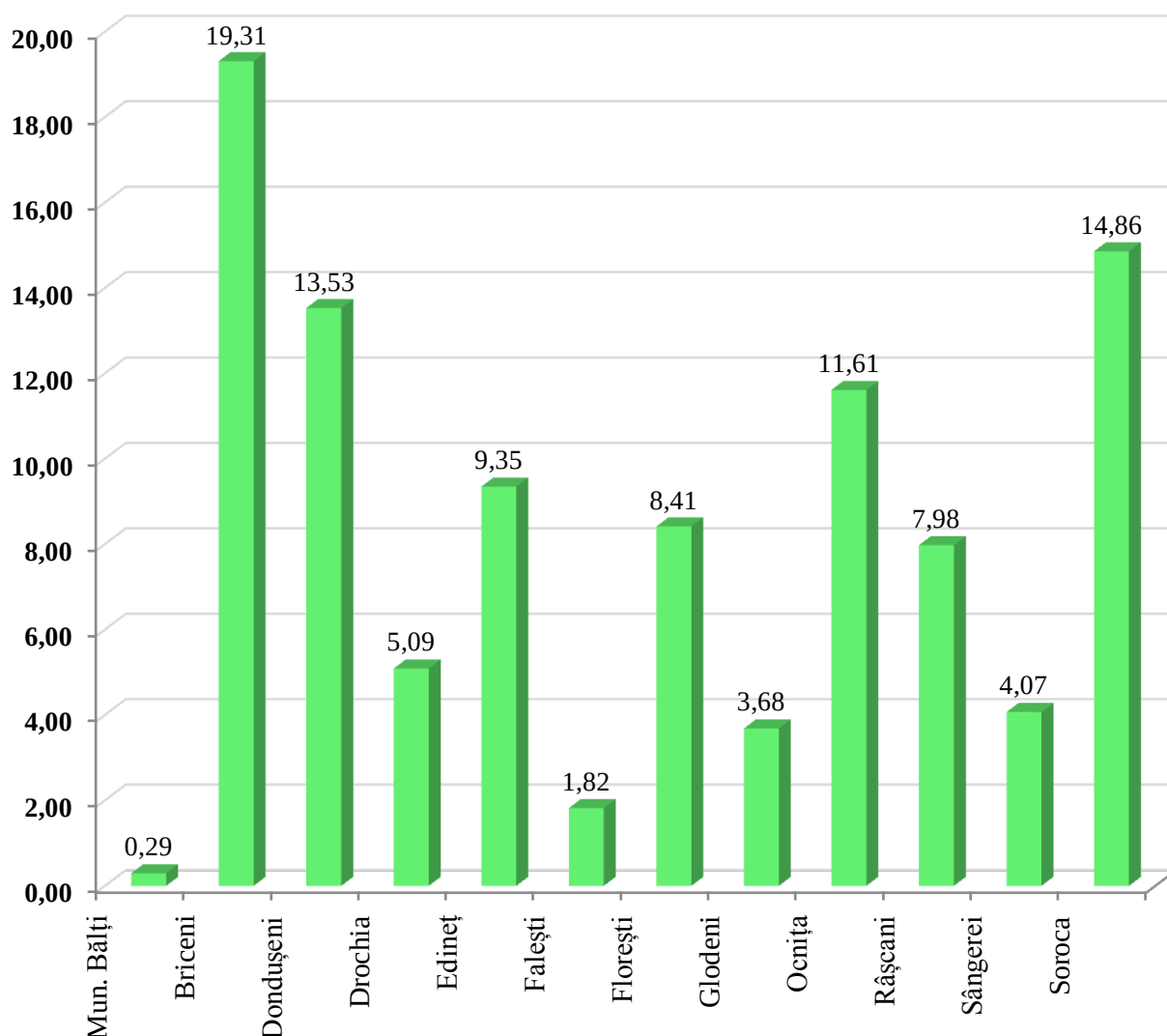

Fig. 2.10. Structura suprafețelor plantațiilor de fructe sămânțoase în întreprinderile agricole din RDN, 2017

Sursa: Elaborată de autor în baza BNS [6; 112]

O importanță deosebită în economia RDN au și fructele sămburoase. Reieșind din condițiile climaterice corespunzătoare regiunii de Nord, speciile sămburoase se cultivă pe o suprafață mai redusă în comparație cu cele sămânțoase.

Din datele tabelului 2.14, observăm în regiunea de Nord o majorare per total a suprafețelor cu fructe sămburoase în perioada anilor 2013-2017. În anul 2017 s-a înregistrat o majorare atât a suprafeței totale cu fructe sămburoase, cât și celei pe rod față de anul 2013, respectiv, cu 349 hectare și 549 hectare. După cum observăm din figura 2.11, cea mai mare pondere în structura suprafețelor de fructe sămburoase o dețin întreprinderile din raioanele Sângerei, cu o pondere de 17,9%, Fălești – 14,8%, Soroca – 14,2%, Florești – 13,1%, Edineț – 7,6%, Briceni – 6,9% etc. O informație mai detaliată este prezentată în Tabelul A. 19.1.

Tabelul 2.14. Suprafața totală și suprafața pe rod a plantațiilor de sâmburoase în întreprinderile agricole din RDN

RDN	Anul									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha	
	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod
Nord	3844	2454	3652	2803	3958	2710	3914	2665	4193	3003
Mun. Bălți	51	34	42	28	46	35	66	39	69	36
Briceni	251	169	252	155	193	141	222	162	290	220
Dondușeni	260	191	296	257	244	221	197	191	174	166
Drochia	134	98	128	83	129	91	145	97	152	85
Edineț	234	99	249	188	254	187	235	182	317	225
Fălești	519	408	488	379	563	362	534	329	623	454
Florești	591	415	465	453	626	443	577	508	549	488
Glodeni	219	196	226	197	241	210	226	177	258	217
Ocnîța	179	130	142	123	139	123	156	136	198	152
Râșcani	305	64	304	291	283	268	244	137	216	194
Sângerei	597	393	585	403	697	411	767	438	750	461
Soroca	504	257	475	246	543	218	545	269	597	305

Sursa: Elaborat de autor în baza [6; 59, p. 109]

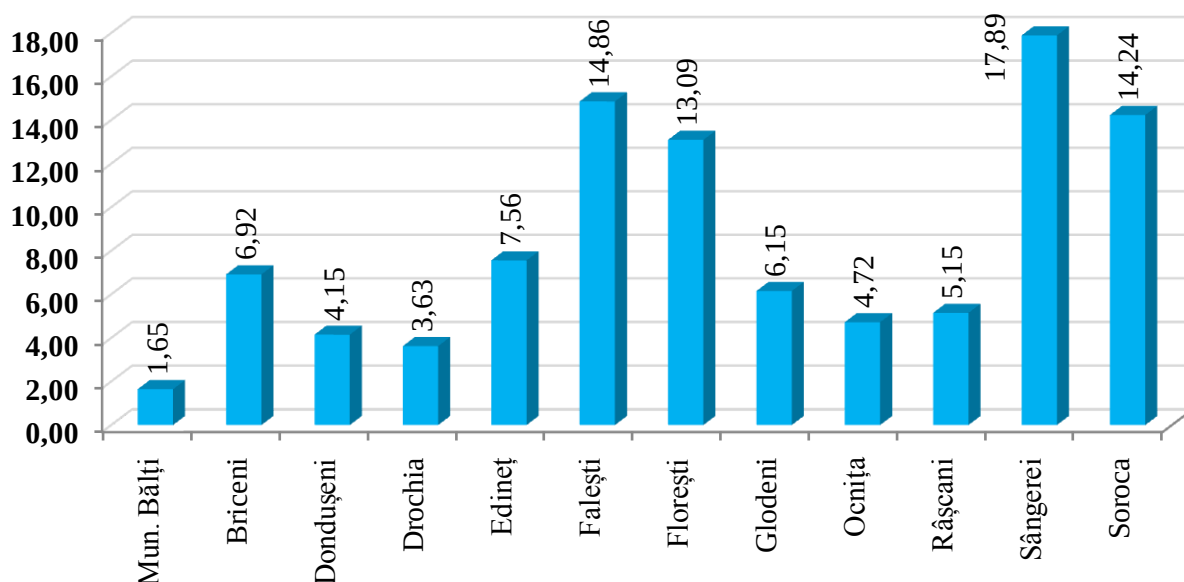

Fig. 2.11. Structura suprefețelor plantațiilor de fructe sâmburoase în întreprinderile agricole din RDN, 2017

Sursa: Elaborată de autor în baza BNS [6; 112]

Raionul Soroca este unul din raioanele cu tradiții ale Regiunii de Dezvoltare Nord, unde se cultivă masiv atât fructele sămânțoase, cât și sămburoase.

Din datele Tabelului A. 20.1, observăm că suprafața totală de fructe sămânțoase și sămburoase în raionul Soroca este de 3339 hectare în anul 2017, ceea ce este cu 137 hectare sau cu 3,9% mai mică față de anul 2015, cauza fiind defrișarea livezilor bătrâne, în special a livezilor de meri în anul 2016. Este îmbucurător faptul că suprafața pe rod se mărește cu 7 mii hectare în anul 2017 față de anul 2016, ceea ce se explică prin intrarea pe rod a noilor livezi. Fructele sămânțoase dețin o pondere de 82,12%, iar cele sămburoase – 17,88%. Merele ocupă 99,27% în suprafața fructelor sămânțoase, iar din totalul suprafețelor ocupă 81,52%. Perele și gutuile dețin o pondere de numai 0,62% și 0,11%. Prunul deține cea mai mare pondere în suprafața totală a fructelor sămburoase, și anume 62,48%, apoi urmează caisul cu 15,08%, cireșul cu 11,73%, vișinul cu 9,88%.

Analizând datele prezentate în Tabelul A. 21.1, putem menționa, că în întreprinderile agricole din r-nul Soroca, recolta medie la hectar de fructe sămânțoase în anul 2017 a sporit cu 23,99 % față de anul 2015 și cu 13,04 % față de anul 2016. Ca urmare a sporirii recoltei medii la hectar, a sporit și recolta globală de fructe sămânțoase, respectiv cu 23,78 % și 22,57 %. Această majorare a influențat recolta medie sporită la un hectar de meri cu 1,69 t/ha în anul 2017 față de anul 2016 și cu 2,72 t/ha față de anul 2015. În ceea ce privește producția de fructe sămburoase, observăm că în anul 2017 a sporit cu 19,65% față de anul 2015, iar față de anul 2016 a scăzut cu 11,81%. Această majorare s-a obținut ca rezultat al sporirii producției globale de prune cu 19,7 % în anul 2017 față de anul 2015.

2.3 Profilul antreprenoriatului pomicol din cadrul SRL „Domultera”

Producerea culturilor de valoare înaltă este una din afacerile profitabile care oferă, în special, cel mai bun potențial pentru creșterea veniturilor. Totodată, reprezintă o cale de ieșire din sărăcie pentru populația rurală. În țările europene se face agricultură modernă de zeci de ani și se investesc sume enorme de bani în afaceri de acest fel. Deși în Republica Moldova această activitate încă este, în mare parte, primitivă, s-au găsit totuși oameni care au construit adevărate imperii agricole, iar acestea i-ar face invidioși chiar și pe fermierii europeni. Una dintre minunile agricole de la noi este SRL „Domultera”, amplasată în apropiere de localitatea Domulgeni, raionul Florești. Aceasta poate fi observată de la o distanță de câțiva kilometri și este formată dintr-o livadă de meri, asigurată în proporție de 50 la sută cu plasă antigrindină și o hală unde sunt sortate și păstrate fructele. Bazele afacerii au fost puse încă în anul 2004, când proprietarii au înțeles, că vor avea viitor în domeniul achizițiilor și exporturilor doar companiile mari. Atunci

au decis să se lanseze în agricultură, pentru că, de fapt, asta le place. Ulterior au lansat afacerea prin care au început să vândă agricultorilor semințe de floarea-soarelui și porumb.

Trei ani mai târziu, când au constatat că veniturile obținute nu depășeau 10% din investiții, au luat decizia de a cultiva și o livadă de mere, o afacere care să îi asigure nu doar venituri, dar și satisfacție maximă. Astfel a luat naștere SRL „Domultera”, întreprindere specializată în producerea fructelor și cerealierele. În structura profitului brut în anul 2012 culturile cerealiere au avut o pondere de 70%, iar fructele 30%. În următorii ani planifică să-și modernizeze tehnologiile și să schimbe structura de producere în care fructele vor avea o pondere de 61%, iar cerealierele vor avea o pondere de 39%. Societatea arenda în acea perioadă 1160 hectare de terenuri agricole în satul Domulgeni, r-nul Florești, din care 1060 hectare erau ocupate cu culturi de câmp și 100 hectare cu plantații pomicole. Contractele de arendă erau încheiate pe o perioadă de 10 ani, cu excepția celor ocupate cu livadă, fiind pe o perioadă de 25 de ani.

Tabelul 2.15. Suprafața de livezi și recolta globală de fructe în perioada 2013-2017

Culturi agricole	Suprafața, ha	Recolta globală, tone					Recolta globală planificată, tone	
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Livada de meri superintensivă M-9	35	340	850	1750	1900	2100	2688	2726,4
Livada de meri intensivă M-26	5	x	x	x	100	155	198	231
Livadă de prun, în rod din 2016	15	x	x	x	80	140	157,5	165
Livadă de cireșe	5	x	x	35	37,5	50	55	60
Livadă de cireșe superintensive în rod din 2017	6	x	x	x	x	30	60	90
Livadă cireșe intensive în rod din 2017	4	x	x	x	x	8	32	48
Total	70	x	x	x	x	x	x	x

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor SRL „Domultera”

SRL „Domultera” în perioada 2013–2016 a fost o întreprindere semincieră, dispunând de licență în producerea și comercializarea semințelor de grâu și orz de categoria de elită și de prima reproducție. Din anul 2016 SRL „Domultera” se specializează doar în producerea fructelor sămânțoase și sămburoase prin aplicarea sistemelor de întreținere intensive și superintensive. Din specia sămânțoaselor se cultivă mărul, iar din cele sămburoase se cultivă prunul și cireșul.

Conform estimărilor investițiilor efectuate, SRL „Domultera” a atins un nivel maxim stabil de producție globală fructe în anul 2017, luând în considerare că toate tipurile de livezi au intrat deplin în rod în acel an. Conform datelor întreprinderii este evident că 70 ha sunt ocupate de livezi, dintre care 40 ha sunt ocupate cu livezi de meri, 15 ha – cu livezi de prun și 15 ha – cu livezi de cireși. Din cele 40 hectare de livezi de meri, 35,0 hectare este livadă superintensivă pe portaltoiul M-9 și 5,0 hectare este livadă de meri intensivă. Este de menționat că portaltoiul plantat a fost de doi ani, ceea ce a condus la intrarea pe rod la al doilea an de la plantare.

Întreprinderea cultivă cireșe pe o suprafață de 15 hectare, dintre care: 6 hectare sunt superintensive, 4 hectare sunt intensive și 5 hectare pe portaltoiul Mahaleb ce a intrat în rod în anul 2015 sau la al 5-lea an de la plantare cu recolta de 7 tone la un hectar. Livada superintensivă a intrat pe rod în anul 2017 cu recolta de 5 tone la un hectar și cea intensivă cu o recoltă de 2 tone la hectar. Livada de cireși superintensivă plantată pe 6 hectare va atinge un potențial de producere în condiții de irigare de până la 20 tone la hectar.

Tabelul 2.16. Planul de plantare a noii livezi în perioada 2013-2016

Soiul	Destinația	Suprafața, ha	Portaltoi	Schema de plantare, m	Puiet, mii buc.
Faza I -2013					
Fuji Kiku	Soi de bază	4,0	M-9	3,5 X 0,8	16,2
Granny Chalingher	Polenizator		M-9	3,5 X 0,8	1,2
Granny Chalingher	Soi de bază	4,0	M-9	3,5 X 0,8	14,39
Brerbum	Polenizator		M-9	3,5 X 0,8	1,15
Golden Delicious	Soi de bază	4,0	M-9	3,5 X 0,8	15,71
Red Delicious	Polenizator		M-9	3,5 X 0,8	1,26
Total 2013		12,0			49,91
Faza II -2014-2015					
Gala Delicious	Soi de bază	9,0	M-9	3,5 X 1,25	29,28
Golden Delicious	Polenizator		M-9	3,5 X 1,25	2,35
Golden Delicious	Soi de bază	9,0	M-9	3,5 X 1,25	17,78
Jonagold	Soi de bază	2,0	M-9	3,5 X 1,25	28,57
Simirencu	Soi de bază	3,0			
Total Faza II 2014-2016		23,0			77,98
Total		35,0			127,89

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor SRL „Domultera”

În anul 2011–2012 întreprinderea a plantat o livadă de prun pe o suprafață de 15 hectare, care a intrat efectiv pe rod din anul 2016. Inițial, a atins o recoltă de 5 tone la hectar, iar în

următorii ani va atinge un potențial de producere de cca 30 tone la hectar datorită sistemului de irigare instalat.

În anul 2013, în prima fază, au fost plantate 12,0 hectare de livadă pe portaltoi din Italia, fiind livadă cu perioada rapidă de intrare pe rod de 2 ani de la plantare, cu productivitate înaltă de cca 50 tone la hectar și uniformitatea fructelor. În a doua fază, în anii 2014–2015, au fost plantate 23,0 hectare. În prima fază, anul 2013, au fost plantate soiurile Fuji Kiku, Granny Chalinger și Golden Delicious. În faza a II-a au fost plantate soiurile de meri Gala Delicious, Golden Delicious, Jonagold și Simirenco.

Componența de soi selectată de întreprinderea SRL „Domultera” reflectă tendințele actuale în plantarea mărului din țările UE.

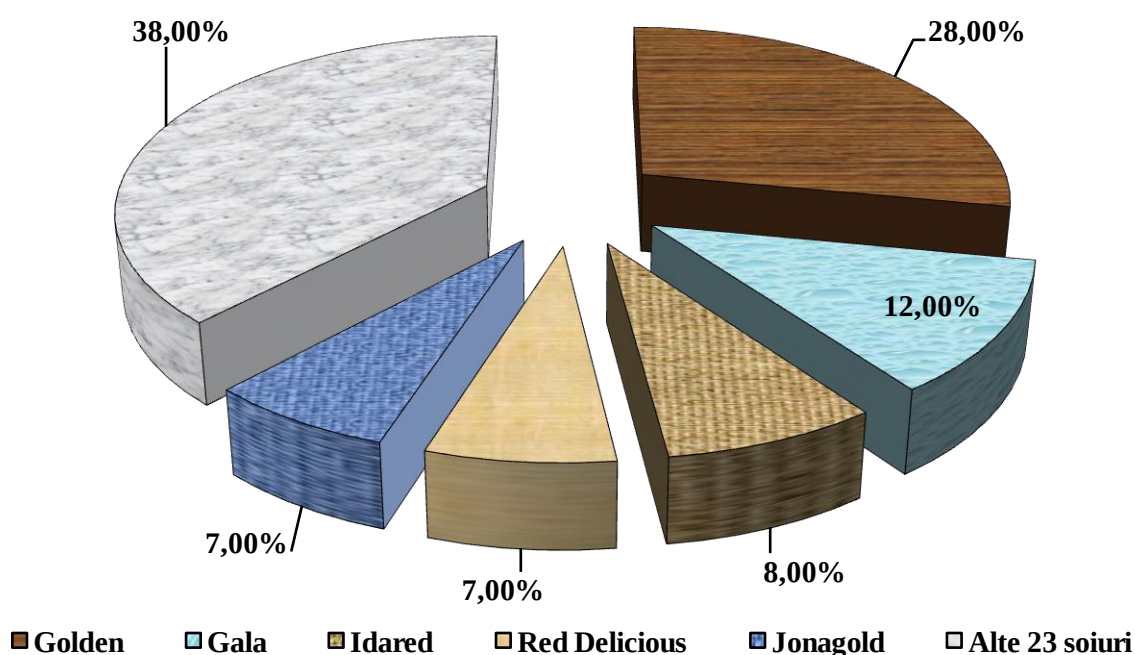
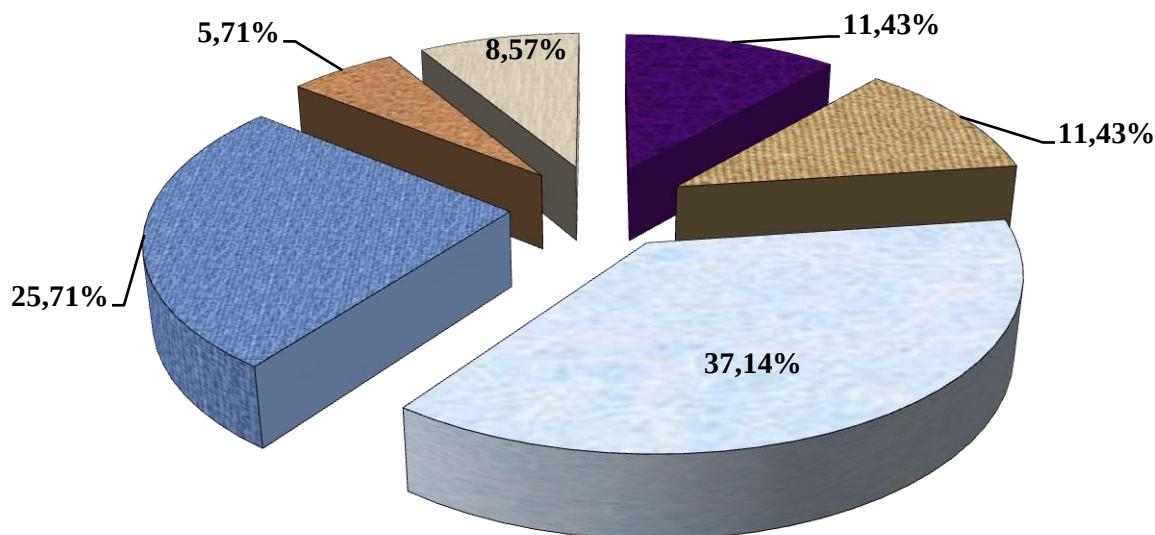

Fig. 2.12. Top 5 soiuri de măr în anul 2017 în UE

Sursa: Elaborată de autor în baza [108]

Prin datele prezentate în figura 2.12 se demonstrează că consumatorii dau preferințe soiurilor de mere de culoare roșie. Aceste preferințe sunt prezente și pe piețele din vecinătatea Republicii Moldova, ca Federația Rusă sau România, dar și pe piețele din Orientul Mijlociu, unde merele moldovenești au început a fi exportate. Astfel printre soiurile de mere roșii preferate sunt: Gala, Jonagold, Fuji Kiku, Idared, Red Delicious, etc. Rămân în continuare solicitate soiurile Red Delicios, Granny Smith, Idired și Golden Delicious.

Este de menționat faptul că proprietarii întreprinderii SRL „ Domultera” sunt interesați ca afacerea lor să prospere și cultivă soiurile cu potențial înalt de export, ca Gala Delicious, Fuji Kiku, Golden Delicious, Granny Chalinger, Idared, Jonagold și Renette Simirenco.

■ Fuji Kiku ■ Granny Chaling □ Golden Delicious ■ Gala Delicious ■ Jonagold □ Simirenco
Fig. 2.13. Soiurile de mere cultivate în SRL „Domultera”

Sursa: Elaborată de autor în baza tabelului 2.30

Materialul săditor a fost procurat de la producătorii certificați din Italia cu câte 7 euro un puiet de portaltoi, iar înființarea livezii a fost executată de către SRL „Vitalitifruit” din Republica Moldova, care este o companie specializată, cu experiență de mai mulți ani în prestarea serviciilor în agricultură.

Livada superintensivă a fost înființată pe portaltoiul M-9 cu o densitate de 3750 de pomi la un hectar pe suport din stâlpi de beton. Stâlpii de beton au destinația de a asigura suportul:

- 1) pentru pomi în rând cu scopul de a forma peretele de fructe;
- 2) pentru sistemul de irigare și fertilizare prin picurare;
- 3) pentru instalarea accesoriilor protectoare de grindină și soare.

Complexul de irigare a fost construit de către societate pe parcursul anului 2013 și constă în construcția conductei de aducțiune a apei din râul Răut către câmpurile întreprinderii și construcția unui bazin de acumulare cu geomembrană.

Întreprinderea este capabilă să comercializeze fructele pe o durată mai lungă de timp, inclusiv, și extra-sezon, utilizând capacitățile de păstrare ale partenerului de afacere SRL „KA-Grup”, care dispune de frigider modern pentru depozitarea fructelor. SRL „Domultera” și SRL „KA-Grup” sunt în relații de părți legate, și se ocupă preponderent cu comercializarea merelor.

Odată cu implementarea proiectului investițional, s-a propus:

- livada să fie dotată cu un sistem de irigare prin picurare ce va fi achiziționat prin Programul 2KR;
- producția de mere obținută să se păstreze în depozitul frigorific ce aparține fondatorului întreprinderii SRL „EDIT-PROM”;

- odată cu intrarea pe rod a livezilor, întreprinderea va oferi pe piață mere în stare proaspătă de soiurile: Golden Delicious, Fuji Kiku, Simirenco, Ionagold și Gala, soiuri ce vor fi livrate la export.

Ca urmare a celor propuse, s-a stabilit valoarea investiției care a fost acoperită din sursele FIDA IV-53%, resursele MAIB-8% și cele proprii-39%.

Tabelul 2.17. Partea investițională acoperită din sursele FIDA IV

Articole de investiție	Resurse FIDA IV	Resurse MAIB	Resurse proprii	Total
Țevi și accesorii pentru apeduct	150000	-	23312	173312
Geomembrana pentru bazin	-	22500	3862	26362
Lucrări de construcție ale bazinului	-	-	39854	39854
Lucrări de construcție ale apeductului	-	-	7448	7448
Stație de pompare a apei	-	-	24300	24300
Lucrări de proiectare	-	-	4098	4098
Cheltuieli de transport a țevelor	-	-	5800	5800
Total, dolari	150000	22500	108674	281174
Contribuția, %	53	8	39	100

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor SRL „Domultera”

Planul investițional al societății pentru perioada 2013–2016 a fost orientat spre realizarea obiectivelor de termen lung de stabilizare a situației economice a întreprinderii, fiind asigurat de aplicarea tehnologiilor moderne de producere la obținerea recoltelor planificate de produse agricole și diminuarea totală sau parțială a riscurilor climaterice.

SRL „Domultera” și-a planificat o investiție de înființare a unei livezi superintensive de măr, prin plantarea livezii și înzestrarea ei cu sistem de irigare, suport pentru sistemul de irigare și antigrindină, sistem de aducțiune a apei și a bazinului de acumulare cu geomembrană și geotextil pentru bazin. Întreaga investiție a fost finanțată din sursele proprii ale întreprinderii, din sursele FIDA IV și FIDA V, precum și din sursele MAIB.

SRL „Domultera” a negociat cu BC „Moldova Agroindbank” SA lansarea liniei de creditare din diferite surse: FIDA IV „Programul Servicii Financiare Rurale și Marketing (PSFRM)” în valoare de 150000 dolari pentru importul țevelor și accesoriiilor pentru apeduct și resursele băncii BC „Moldova Agroindbank” SA în sumă de 22500 dolari pentru procurarea unei geomembrane și geotextil pentru bazinul de acumulare.

Un alt plan investițional a avut scopul de a importa material săditor, accesorii pentru sistemul de suport al livezii și sistemul antigrindină. Cea mai mare parte a fost acoperită din sursele proprii, în proporție de 64%, cealaltă parte – din sursele FIDA V -32% și sursele MAIB-5%.

Tabelul 2.18. Partea investițională acoperită din sursele FIDA V

Articole de investiție	Resurse FIDA V	Resurse MAIB	Resurse proprii	Total
Material săditor pomicol	115385	17308	68647	201340
Stâlpi de spalier, beton	-	-	18738	18738
Accesorii sistem suport livadă	-	-	48600	48600
Sistem antigrindină	-	-	49000	49000
Lucrări instalare a stâlpilor și plasa antigrindină	-	-	21600	21600
Cheltuieli transport material săditor	-	-	20300	20300
Cheltuieli transport stâlpi de beton	-	-	3000	3000
Cheltuieli transport plasa antigrindină și accesorii sistem suport	-	-	2800	2800
Total, euro	115385	17308	232685	365378
Contribuția, %	32	5	64	100

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor SRL „Domultera”

În urma investiției date, întreprinderea urmărește scopul principal de a afla timpul necesar recuperării în întregime a investiției realizate sau termenul de recuperare al investiției.

Tabelul 2.19. Recuperarea investițiilor în SRL „Domultera”

Specificare	Anul						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Profit, mii lei	1077	2465	3651	3945	3945	4605	5209
Costul investiției (inițial/rămasă), mii lei	9656	-8578	-6113	-2462	-	-	-
Recuperarea investițiilor, mii lei	-8578	-6113	-2462	1483	-	-	-

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor SRL „Domultera”

Conform informației expuse în tabelul 2.19, putem determina termenul de recuperare a investițiilor efectuat de către întreprindere. După cum se vede, începând cu al 4-lea an,

întreprinderea obține profit. Deci, termenul de recuperare este de 4 ani, iar sursele disponibile din Programul FIDA au permis Societății de a efectua o investiție capitală importantă, fără a omite din circuitul monetar al Societății o sumă importantă de resurse financiare

Astăzi, SRL „Domultera” deține 70 hectare plantate cu livezi: 40 hectare livezi de meri, dintre care 35 hectare plantații superintensive și 5 hectare – intensivă; 15 hectare de cireși, din care: 5 hectare pe portaltoiul Mahaleb, cu un număr de 670 pomi la hectar, 6 hectare plantații superintensive pe portaltoiul Gizela 6, cu un număr de 1667 pomi la hectar și 4 hectare plantații intensivă cu un număr de 1250 pomi la hectar pe portaltoiul Maxima 14; 15 hectare de prun de soiul Stanley, plantație clasică cu un număr de 670 pomi per hectar. Toată suprafața este irigată cu suport de susținere și 35 hectare de livadă de meri sunt protejate cu plasă antigrindină.

Luând în considerare munca și efortul depus de către proprietarul întreprinderii SRL „Domultera”, este rațional de a determina eficiența economică a producției de fructe obținută prin aplicarea tehnologiilor moderne de cultivare.

Tabelul 2.20. Eficiența economică a producției de mere în modelul superintensiv în SRL „Domultera” în perioada 2015-2018

Indicatorii	Anul				Anul 2018 în % față de anii		
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017
Recolta la 1 ha, t	43,71	44,40	46,90	71,43	163,4	160,9	152,3
Consumuri directe de muncă la 1 tonă, om-ore	55,67	62,97	64,51	49,76	89,38	79,02	77,14
Costul 1 tone, lei	2490,00	2800,00	2356,00	2950,00	118,47	105,36	125,21
Prețul de vânzare al 1 tone, lei	3567,00	3810,00	5446,00	5492,00	153,97	144,18	100,8
Profitul la 1 tonă, lei	1038,99	1010,00	3055,00	2542,00	2,44 ori	2,51ori	83,2
Rata rentabilității,%	41,10	36,07	127,76	86,15	45,0 p.p.	50,1 p.p.	-41,6 p.p.

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor SRL „Domultera”

Studiul eficienței economice presupune, în fond, o analiză cauzală a factorilor care determină decizia în mediul de risc aferent.

Astfel, făcând o analiză a indicatorilor tabelului 2.20, observăm că la cultivarea merelor prin sistemul superintensiv pe suprafața de 35 hectare, se înregistrează din an în an o sporire a recoltei obținute de pe un hectar. Dacă în anul 2015 recolta a constituit 43,71 tone la hectar, atunci în anii 2016-2018 s-a majorat până la 71,43 tone, ceea ce în marime relativă a sporit în anul 2018 față de anii precedenți, respectiv, cu 63,4%; 60,9% și 52,3%.

Este îmbucurător faptul că prețul de realizare al unei tone depășește mărimea costului unei tone, ceea ce duce la obținerea profitului în calcul la o tonă.

Profitul în calcul la 1 tonă sporește în anul 2018 față de anii 2015 și 2016, respectiv de 2,44 ori și 2,51 ori, ceea ce se explică prin majorarea venitului obținut de la realizarea producției. Toate aceste rezultate au influențat asupra ratei rentabilității, care s-a majorat în anul 2018 față de anii 2015 și 2016 cu 45,0 p.p și, respectiv, cu 50,1 p.p, iar față de anul 2017 s-a redus cu 41,6 p.p, cauza fiind majorarea costurilor de producție și necomercializarea producției totale de fructe.

Aceste date ne demonstrează faptul că pentru SRL „Domultera” este eficient de a produce mere prin utilizarea tehnologiei de cultivare superintensive.

Tabelul 2.21. Eficiența economică a producției de mere în modelul intensiv în SRL „Domultera” în perioada 2016-2018

Indicatorii	Anul			Anul 2018 în % față de anii	
	2016	2017	2018	2016	2017
Recolta la 1 ha, t	17,40	8,20	27,40	157,47	3,3ori
Consumuri directe de muncă la 1 tonă, om-ore	51,49	52,29	53,00	102,93	101,36
Costul 1 tone, lei	3000,00	3243,90	3165,00	105,50	97,57
Prețul de vânzare al 1 tone, lei	3567,01	3809,02	5000	140,2	131,26
Profitul la 1 tonă, lei	567,00	565,12	1835,00	3,23 ori	3,25 ori
Rata rentabilității,%	18,90	17,42	52,96	34 p.p.	35,5 p.p.

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor SRL „Domultera”

Un alt tablou statistic este redat în tabelul 2.21, în care sunt prezentate datele obținute de la cultivarea merelor pe o suprafață de 5 hectare prin sistemul intensiv, doar pentru trei ani. Această situație se explică prin aceea că livada de meri cultivată intensiv a intrat în rod din anul 2016. Este cunoscut faptul că prin realizarea unui obiectiv de investiții se urmărește obținerea unui efect sau altul, dar efectele au un caracter complementar, influențându-se unele pe altele, iar determinarea eficienței se face prin cumularea tuturor efectelor.

Așa dar, în procesul de cultivare a merelor prin sistemul intensiv, care constă doar în aplicarea sistemului de irigare, de asemenea se obțin rezultate bune. Dacă în primul an de rod s-a obținut o recoltă de 17,4 tone la hectar, atunci în al treilea an s-au înregistrat 27,4 tone la hectar sau cu 57,47 % mai mult față de anul 2016.

Costul unei tone de mere s-a redus cu 2,41% în anul 2018 comparativ cu anul 2017, ca urmare a efectului principiului „economiei de scară”, adică prin sporirea producției globale de mere. Majorarea prețului de realizare în anul 2018 față de anii precedenți cu 40,06% și,

respectiv, cu 31,23% a influențat direct asupra sporirii profitului obținut în calcul la o tonă de mere. Rata rentabilității este în creștere cu 34 p.p în anul 2018 față de anul 2016 și cu 35,5 p.p față de anul 2017, ceea ce constituie, de fapt, și scopul scontat al tuturor agenților economici în urma lucrărilor de investiție pentru dezvoltare, modernizare și re tehnologizare a procesului de producție.

Tabelul 2.22. Eficiența economică a producției de prune cultivate în SRL „Domultera” în perioada 2016-2018

Indicatorii	Anii			Anul 2018 în % față de anii	
	2016	2017	2018	2016	2017
Recolta la 1 ha, t	2,42	6,22	14,96	6,2ori	2,4ori
Consumuri directe de muncă la 1 tonă, om-ore	55,67	51,49	48,66	87,4	94,50
Costul 1 tone, lei	2875,00	2057,00	2535,00	88,17	123,2
Prețul de vânzare al 1 tone, lei	3338,80	3169,45	3761,13	112,65	118,67
Profitul la 1 tonă, lei	463,61	1111,86	1225,39	2,6 ori	110,2
Rata rentabilității, %	16,12	54,04	48,32	32,2 p.p.	-5,7 p.p.

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor SRL „Domultera”

Nivelul eficienței economice este cu atât mai ridicat, cu cât este mai mare efectul util pe unitate de efort cheltuit sau cu cât este mai mic efortul consumat raportat la o unitate de efect util. Astfel, analizând indicatorii eficienței economice a producției de prune cultivate în SRL „Domultera” în perioada 2016-2018, am constatat, că efortul depus a generat obținerea efectelor scontate. În dinamica perioadei analizate s-a înregistrat o majorare considerabilă a recoltei de prune la hectar, de asemenea productivitatea muncii a sporit, ca urmare a promovării noilor tehnologii prin lucrări de re tehnologizare și reutilare. Cu toate că rata rentabilității în anul 2018 a înregistrat o diminuare cu 5,7 p.p comparativ cu anul 2017, totuși, producerea prunelor este eficientă. Deci, prin activitatea desfășurată și rezultatele ei, SRL „Domultera” este un actor important al businessului agricol din regiunea de Nord a republicii în ceea ce privește producerea și comercializarea fructelor. Iar dinamica pozitivă de dezvoltare a pieței și relațiile de business, a determinat întreprinderea să-și modernizeze sectoarele de producere a fructelor în scopul obținerii de profit maxim. În acest context, țin să menționez, că majoritatea pomicultorilor ce cultivă livezi intensive și superintensive, sunt pionieri în acest domeniu și trebuie să se orienteze să fie competitivi și pe piața locală.

2.4 Concluzii la capitolul 2

Baza activității antreprenoriale o constituie sectorul IMM-lor, care în perioada anilor 2010-2017, numărul lor a fost în creștere, constituind 98,7% din numărul total al întreprinderilor înregistrate în anul 2017. Ca excepție a fost anul 2015, în care se resimt influențele negative ale crizei bancare asupra sectorului dat, micșorându-se numărul lor cu 2,5 mii unități sau cu 4,8% față de anul 2014 (tabelul 2.1, p. 56).

Fiind influențat sectorul IMM de criza bancară din anul 2015, aceasta a avut un impact negativ și asupra numărului de salariați ai IMM-lor, care s-a redus de la 309,4 mii persoane în anul 2010 până la 281,4 mii persoane în anul 2015. Însă, începând cu anul 2016, numărul angajaților a sporit cu 32,1 mii persoane față de anul 2015, iar în anul 2017 numărul lor era de 323,3 mii persoane. Aceasta demonstrează, că IMM sunt în continuă creștere și pot crea locuri de muncă pentru populația activă (tabelul 2.2, p. 60).

Analizând numărul de IMM în profil teritorial, putem menționa, că în anul 2017 din totalul de 53,6 mii, în municipiul Chișinău sunt dislocate 34,4 mii unități, în regiunea de Nord – 6,6 mii unități, în regiunea Centru – 8,3 mii unități, în regiunea Sud – 2,8 mii unități și 1,5 mii unități – în UTA Găgăuzia. De asemenea și numărul de angajați, veniturile din vânzări și profitul/pierderile până la impozitare variază de la o regiune teritorială la alta (tabelul 2.3, 2.4, pp. 62-63).

Cercetând tema dată, menționăm, că pomicultura este una din ramurile de succes ale activității antreprenoriale din Republica Moldova. Este ramura care aduce plus valoare, fiind favorizată de clima temperată, solurile fertile, îndeletnicirea profesională a populației, ce permit creșterea celor mai bune soiuri de fructe și culturi bacifere, obținerea producției ecologic pure cu calități superioare gustative.

Analizând suprafața plantațiilor multianuale la nivel de țară, am constatat, plantațiile multianuale constituie 288,9 mii hectare din suprafața totală a terenurilor agricole de 3384,6 mii ha, ceea ce reprezintă 8,5% din suprafața totală a fondului funciar și 11,6% din totalul terenului agricol. Este de menționat, că suprafața plantațiilor multianuale în ultimii ani a suferit schimbări, micșorându-se de la 295,3 mii hectare în anul 2013 până la 288,8 mii hectare în anul 2017 (Tabelul A. 15.1, p. 160).

Cercetând ramura pomicolă sub aspectul speciilor de fructe, putem spune, că în anul 2017 producția de fructe sămânțoase a înregistrat un volum de 495,7 mii tone și cea de sămburoase – 143 mii tone din volumul total de 667,2 mii tone de fructe. Începând cu anul 2013, producția fructelor sămânțoase și sămburoase a fost în creștere ca rezultat al sporirii recoltei la hectar și suprafețelor intrate în rod. Din volumul total al fructelor, 77,61% le dețin sămânțoasele, din care:

merele au o pondere de 98,29%, perele – 1,17% și gutuiul 0,6%, iar restul 22,39% constituie sămburoasele, din care 65,17 % constituie prunul, cireșul – 7,4%, vișinul – 3,5%, caisul – 9,2% și piersicul – 14,76% (tabelul 2.9, p. 69).

Cât privește suprafața totală de sămânțoase și sămburoase pe raioanele RDN, observăm, că specia sămânțoaselor ocupă 18456 hectare, din care 15508 hectare sunt pe rod, iar cele sămburoase ocupă 4193 hectare, din care pe rod sunt 3003 hectare. Fructele sămânțoase dețin o pondere de 82,12%, iar cele sămburoase – 17,88%. Cei mai mari cultivatori de fructe sămânțoase sunt raioanele Briceni – 3564 ha, Dondușeni – 2497 ha, Ocnița – 2143 ha, Soroca – 2742 ha, Florești – 1553 ha, Râșcani – 1472 ha. Ponderea cea mai mare în structura suprafețelor de fructe sămburoase o dețin întreprinderile agricole din raioanele Sângerei cu 17,9%, Fălești – 14,8%, Soroca – 14,2%, Florești – 13,1%, Edineț – 7,6%, Briceni – 6,9% etc. (Tabelul A. 18.1, p. 163, Tabelul A. 19.1, p. 164).

SRL „Domultera” este o întreprindere agricolă bine cunoscută atât în Republica Moldova, cât și peste hotarele ei, prin aplicarea tehnologiilor moderne de producere a fructelor sămânțoase și sămburoase. Din informația primară a întreprinderii și calculele efectuate în teză, am constatat, că în SRL „Domultera” cultivarea plantațiilor pomicole prin aplicarea atât tehnologiei superintensive, cât și intensive este eficientă. Aceasta se explică prin reducerea costurilor de producție, sporirea producției globale de fructe, veniturilor din vânzări de la realizarea producției, profitului obținut și termenului de recuperare a investițiilor, care au influențat nivelul sporit al rentabilității de până la 127,76 % în anul 2017 și 86,15% în anul 2018 în cazul cultivării merelor prin sistemul superintensiv. De asemenea se înregistrează o sporire a eficienței economice la cultivarea merelor și prunelor prin aplicarea tehnologiei intensive (tabelul 2.20, 2.21, 2.22, pp. 86-88).

Se poate afirma cu certitudine că pomicultura modernă este una din ramurile ce crează plus valoare și condiții de bunăstare antreprenorilor, reprezentând o cale de ieșire din sărăcie pentru populația rurală. Mai mult ca atât, practicarea tehnologiilor moderne de astăzi în ramura pomicolă, creează condiții dezvoltării durabile ce reprezintă o continuitate a activității pe termen lung, adică se asigură viitorul, astfel încât să nu apară confruntări la un moment dat cu probleme insolubile pentru afacere și viața „actorilor” din domeniul dat.

3 DIRECȚII VIZÂND DEZVOLTAREA DURABILĂ A ANTREPRENORIATULUI POMICOL

3.1 Instrumentele dezvoltării durabile ale antreprenoriatului pomicol

Nici o economie, fie agrară, fie industrială, postindustrială sau informațională nu poate pretinde la dezvoltare, dacă nu este susținută financiar. În condițiile economiei de piață, investițiile, reprezintă unul dintre principalii indicatori ai situației economice și sunt tratate drept reper și promotor al dezvoltării economice contemporane. Ele constituie factorul primordial pentru modernizarea și dezvoltarea economiei naționale în general, iar pentru ramura pomicolă în special ele sunt vitale.

Majorarea producției agricole, care va atrage după sine o creștere economică a sectorului agrar se face desigur în funcție de intrările care au loc în acest sector, inclusiv, nivelul actual al capitalului (utilaje, echipamente sau terenuri), și în dependență de deciziile de investiții luate de agenții economici.

Din acest motiv, necesitatea de investiții în agricultură influențează direct capacitatea de producție, nivelul de competitivitate și eficiență economică, puterea de piață, precum și nivelul de modernitate și inovare. În plus, investițiile în agricultură sunt una dintre cele mai eficiente metode de reducere a sărăciei și consolidare a unui mediu durabil.

Încă un argument în favoarea necesității dezvoltării durabile a pomiculturii prin prisma creșterii investițiilor este faptul că, în ultimii ani se observă o creștere mare a cererii de fructe.

Pomicultura este un sector strategic pentru Republica Moldova, care dispune de un potențial înalt de dezvoltare. Antreprenorii din ramura pomicolă investesc în scopul utilizării tehnologiilor moderne, care vor favoriza dezvoltarea durabilă a: plantațiilor pomicole, veniturilor obținute, promovării și facilitării exporturilor de fructe atât în stare proaspătă, cât și procesată, protecției mediului, resurselor, echilibrului agro-ecologic și social.

Pentru dezvoltarea durabilă a unei afaceri, recomandăm antreprenorilor de a cunoaște și de a aplica un șir de metode și instrumente manageriale.

Unul din *instrumentele manageriale de dezvoltare durabilă* este *planul de afaceri*, care reprezintă, pe de o parte, *instrumentul intern* prin care poate fi condus și controlat întregul proces de demarare a activității antreprenoriale. În egală măsură, *planul de afaceri reprezintă și un instrument extern*, fiind și un instrument excelent de comunicare cu mediul economic. Acesta „transmite” tuturor celor din afara întreprinderii, precum clienți, furnizori, parteneri strategici, finanțatori, acționari, că afacerea este cu certitudine viabilă într-o economie de piață funcțională, iar partenerii de afaceri apreciază acest lucru și pot percepe antreprenorul ca pe un actor pertinent

al mediului economic. Un *plan de afaceri* de succes este un document care conține viziuni noi și descrie potențialul companiei. El reprezintă un set de proiecte. Spre exemplu: un plan poate fi în căutarea fondurilor pentru acoperirea cheltuielilor asociate cu dezvoltarea și marketing-ul unui produs nou sau poate fi utilizat pentru asigurarea unui credit pentru producerea unui echipament. Planul de afaceri, la fel ca și materialele promoționale și de reclamă, ar trebui să aducă avantaje firmei prin modul său de alcătuire - organizare, detalieri și realismul lui. Pentru a atinge aceste scopuri, *planul de afaceri* trebuie să conțină următoarele detalii importante:

- să pună în discuție scopurile și planurile companiei pentru perioadele de scurtă și de lungă durată;
- să indice cum aceste scopuri pot fi atinse;
- să demonstreze că realizarea planului va satisface cerințele consumatorilor.

Întru susținerea ideii, că un plan de afaceri este un instrument de atragere a investițiilor pentru acoperirea cheltuielilor asociate cu dezvoltarea durabilă a unui produs sau a unei afaceri la general, ne-am propus să efectuăm un studiu privind dezvoltarea durabilă a ramurii pomicole din SRL „Getodava”, s. Rudi, raionul Soroca. Această societate are ca obiectiv major de a deveni un bun producător și exportator de fructe prin aplicarea tehnologiilor moderne, dezvoltarea relațiilor reciproc avantajoase cu clienții și cu un renume bun pe piața locală și externă. Acest obiectiv a avut la bază plantarea livezii de măr de tip superintensiv, tehnologia și pomii fiind de origine italiană.

Prin studiul dat, s-au efectuat prognozele pentru întreprindere, reieșind din practica de producere a fructelor pe suprafața totală de circa 90 ha de livadă de soiurile Mantuan, Idared și Florina. Actualmente, livezile sunt în rod pe suprafața de 80,0 ha, iar 10 ha au fost plantate în rezultatul realizării prezentului proiect din anul 2018. Au optat pentru mere, deoarece pământul din regiune este perfect pentru a obține o recoltă bogată. Iar pentru a nu da greș și recolta să fie nu doar din belșug, ci și calitativă, a ales să cultive livezi superintensive de mere. Acum, dispun de 10 de ha de livadă de meri superintensivă, cu un potențial de roadă înalt și de intrare în rod începând cu al 2-lea an de la plantare. Este o investiție mult mai costisitoare decât livezile tradiționale, însă mult mai profitabilă.

În anul 2018 a fost plantată livada de soiul de mere Grani Smith după tehnologia italiană pe schema de plantare 0,8x3,5m, numărul de portaltoi la un hectar fiind de 3572 pomi. Costul proiectului a fost estimat pe baza furnizorilor și producătorilor de portaltoi de meri de origine Italiană, pecum și utilajului, și echipamentului necesar înființării plantației. Portaltoiul fiind procurat la un preț de 6,2 euro per unitate, costul materialului săditor a fost estimat la suma de 4519970 lei, restul valorii din proiectul dat se atribuie sistemului de irigare în valoare de 918693

lei, sistemului de suport – 1935821 lei, containerelor pentru păstrarea fructelor – 1200000 lei și pentru mijloacele circulante – 500000 lei. Această investiție corespunde cerințelor tehnologice de ultimă oră, care presupune un randament sporit al productivității la hectar și calitate superioară de mere.

În scopul soluționării problemei legate de investiția presupusă, SRL „Getodava” de la bun început, intenționa să apeleze la surse de finanțare proprii și din contul creditului investițional de la Banca Comercială MAIB.

Tabelul 3.1. Prezentarea investiției și a surselor de finanțare la plantarea a 10 ha livadă superintensivă

Specificare	Suma, lei	Sursa de finanțare			
		Contributia proprie, lei	Credit, lei		
			Credit pentru mijloace circulante	Credit pentru containere	Credit pentru plantarea livezii
Sistem de irigare	918693	918693			
Sistem de susținere- plasare	1935821	92590			1380030
Material săditor	4519970	463200			4519970
Subtotal pentru plantarea livezii	7374483	1474483			5900000
<i>Sursa de finanțare, %</i>		<i>20%</i>			<i>80%</i>
Containere pentru păstrarea fructelor	1200000	352000		848000	
Mijloace circulante	500000		500000		
Total	9074483	1826483	500000	848000	5900000
<i>Sursa de finanțare, %</i>		<i>20%</i>	<i>6%</i>	<i>9%</i>	<i>65%</i>

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor SRL „Getodava”

După cum observăm din datele tabelului 3.1, costul total al investiției a fost planificat în sumă de 9 mln. lei. Aportul personal a constituit 1,8 mln. lei, din care 463,2 mii lei au fost transferați în avans de către întreprindere către SRL „Vitalitifruit-Grup” pentru pomii fructiferi, restul contribuției, a fost achitată de către întreprindere din roada anului 2018. Este evident că pentru realizarea proiectului integral, este necesară finanțarea din exterior în mărime de 7,248 mln.lei, din care 5,9 mln. lei pentru plantația de livadă superintensivă după tehnologia Italiană cu

suprafața de 10 ha, iar 848 mii lei pentru procurarea containerelor și 500 mii lei pentru completarea mijloacelor circulante.

La elaborarea proiectului dat, ne-am propus ca scop de a demonstra că aplicarea tehnologiilor moderne de cultivare a plantațiilor pomicole, este unul din instrumentele manageriale de dezvoltare durabilă a acestora.

Metodologia de cercetare aplicată tradițional în procesul determinării prognozelor, este metoda statistico-matematică. Folosirea metodelor statistico-matematice adecvate asupra unei serii cronologice cu scopul de a extrage ceea ce este esențial, tipic pentru fenomenul sau procesul analizat este cunoscută sub numele de ajustare a seriei cronologice. În teoria și practica statistică sunt utilizate următoarele categorii de metode de ajustare: grafică, mecanică și analitică. După cum menționează și dna profesor Timofti E. În manualul „Statistică: Teorie și aplicații, editat în anul 2010, metoda aceasta presupune ”exprimarea tendinței centrale de evoluție printr-o funcție de timp, deși timpul nu este decât o variabilă reper, care ajută la ordonarea nivelurilor seriei cronologice.” Metoda dată are o aplicabilitate în cazul fenomenelor economice cu o perioadă mai lungă de timp. Referindu-ne la cazul SRL „Getodava”, nu am putut să aplicăm metoda dată, deoarece studiul este bazat pe livada nou plantată din anul 2018 și nu există informație din anii precedenți pentru baza de date. În cazul dat, ne-am bazat pe metoda presupunerii.

Pentru aceasta, am efectuat calculele aferente celor trei tipuri de tehnologii de cultivare a plantațiilor multianuale în SRL „Getodava” pe o suprafață de 10 hectare. Pronosticul volumului producției de mere s-a efectuat în baza planificării suprafețelor existente în întreprindere și recoltei la hectar conform tehnologiei.

Reieșind din datele prezentate în Fig. 3.1, observăm, că livada tradițională este una cu o productivitate mult mai scăzută. În cazul SRL „Getodava” a fost planificată producția globală mere de 75 tone sau 7,50 tone per hectar începând cu al 6-lea an de la plantare. Deja în al 7-lea an, observăm că producția globală de mere sporește de 2 ori. Livada de meri de tip intensiv are un potențial de producție mai sporit, dacă materialul săditor este de calitate. Încă din primul an, o livadă intensivă produce între 5 și 10 tone/ha, în al 2-lea an produce între 10 și 20 tone la hectar, iar în anul al 3-lea între 25-40 tone la hectar. Din reprezentarea grafică, se observă că pronosticul producției globale de mere din livada intensivă, a fost de 180 tone în al treilea an și de 450 tone începând cu al cincilea an de la plantare. Livada va intra treptat în rod începând cu anul 2021 cu un nivel mai sporit de recoltă de circa 20% de la potențial, ulterior pentru următorii ani, începând cu anul 2022, productivitatea livezii va spori esențial.

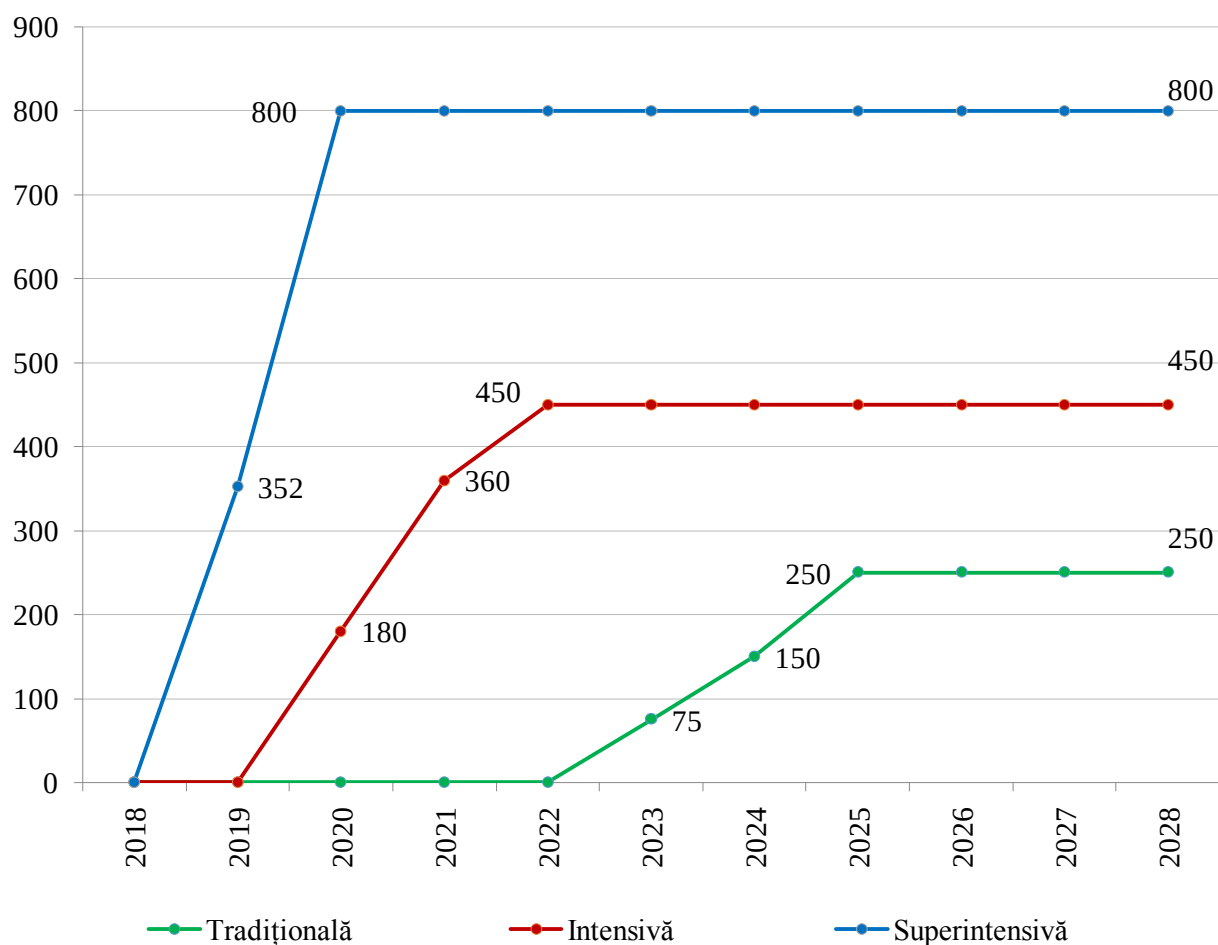

Fig. 3.1. Pronosticul volumului producției de mere, tone

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor SRL „Getodava”

Livada superintensivă, presupune cultivarea unui număr de pomi cu densitate mai mare și cantitatea recoltei prevalează comparativ cu cea a unei livezi clasice și intensive. Potențialul recoltei la hectar la livezile superintensive este de 80 tone la hectar și mai mult. Pronosticul volumului de producție în cazul dat, presupune recolta de 352 tone sau 35,2 tone la hectar în al doilea an de rod și 800 tone sau 80,0 tone la hectar începând cu al treilea an de fructificare. Datorită tehnologiei performante aplicate, circa 95% din recolta obținută va fi de o calitate superioară și va avea o destinație de comercializare în stare proaspătă. Ca ipoteză în prezentul proiect s-a admis că 5% din merele obținute vor fi comercializate la suc.

De rând cu pronosticul producției globale de mere pe tipuri de tehnologii, este rațional de planificat și consumurile privind producerea merelor în SRL „Getodova”, care au fost pronosticate reieșind din:

- pronosticul marjei brute pentru plantațiile multianuale;
- pronosticul prețurilor de achiziționare a materialelor, îngrășămintelor, chimicalelor, combustibilului, remunerarea muncii etc.

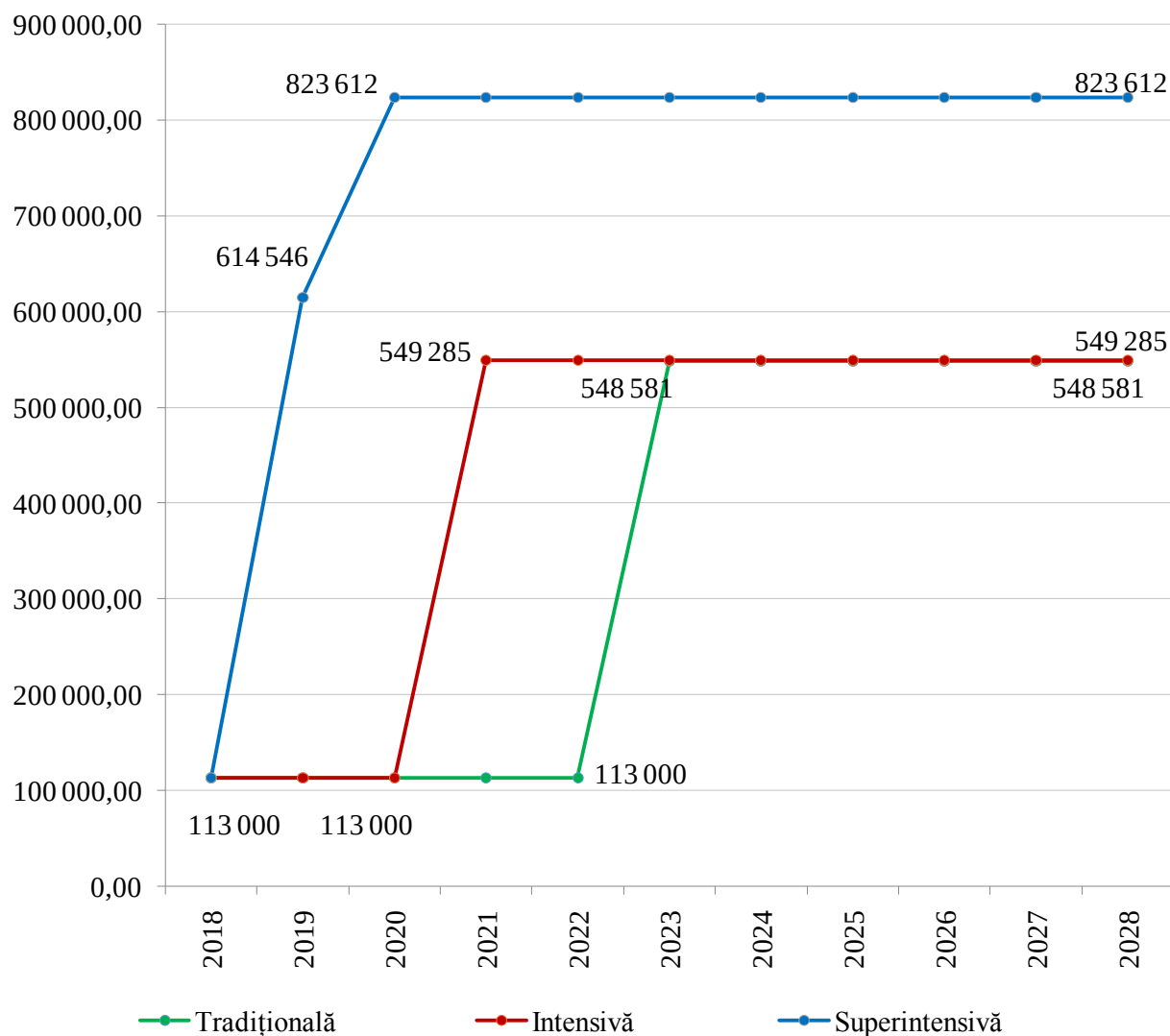

Fig. 3.2. Pronosticul costurilor de producție pe tipuri de tehnologii, lei

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor SRL „Getodava”

Analizând datele Fig. 3.2, putem menționa, că în cazul livezilor tradiționale costurile de producție în primii 5 ani de la înființare se planifică la nivelul de 113000 lei sau 11300 lei per hectar. Aceasta se explică prin faptul, că în perioada respectivă sunt efectuate lucrări minime de întreținere a ei, iar odată cu intrarea livezii în rod, începând cu al 6-lea an de fructificare, consumurile de producție se majorează. În cazul livezilor intensive și superintensive, inițial au fost pronosticate aceleași consumuri de producție de 113000 lei, care începând cu perioada de intrare în rod, se majorează, ajungând până la 549285 lei și, respectiv, 823612 lei în cazul livezilor superintensive. Aceste date ne demonstrează, că costurile de producție sunt diferite de la o tehnologie la alta, dar și așteptările la fel sunt diferite.

Analizând datele reprezentate în Fig. 3.3, ne demonstrează că investiția făcută în livada tradițională nu asigură în primii 6 ani după plantarea livezii un venit, ceea ce rezultă că marja brută este

negativă. Abia în al 7-lea an de exploatare, observăm o marjă brută pozitivă, ceea ce confirmă că au fost obținute venituri din realizarea producției de mere. O situație mult mai favorabilă, este înregistrată în cazul livezilor intensive și superintensive. La cele intensive, observăm că veniturile sunt obținute din al 3-lea an de la plantare și marja brută este în valoare de 715000 lei. În următorii ani, aceasta sporește în dependență de veniturile obținute și consumurile variabile. Livezile superintensive au o marjă brută începând cu al 2-lea an de la plantare și este în continuă creștere.

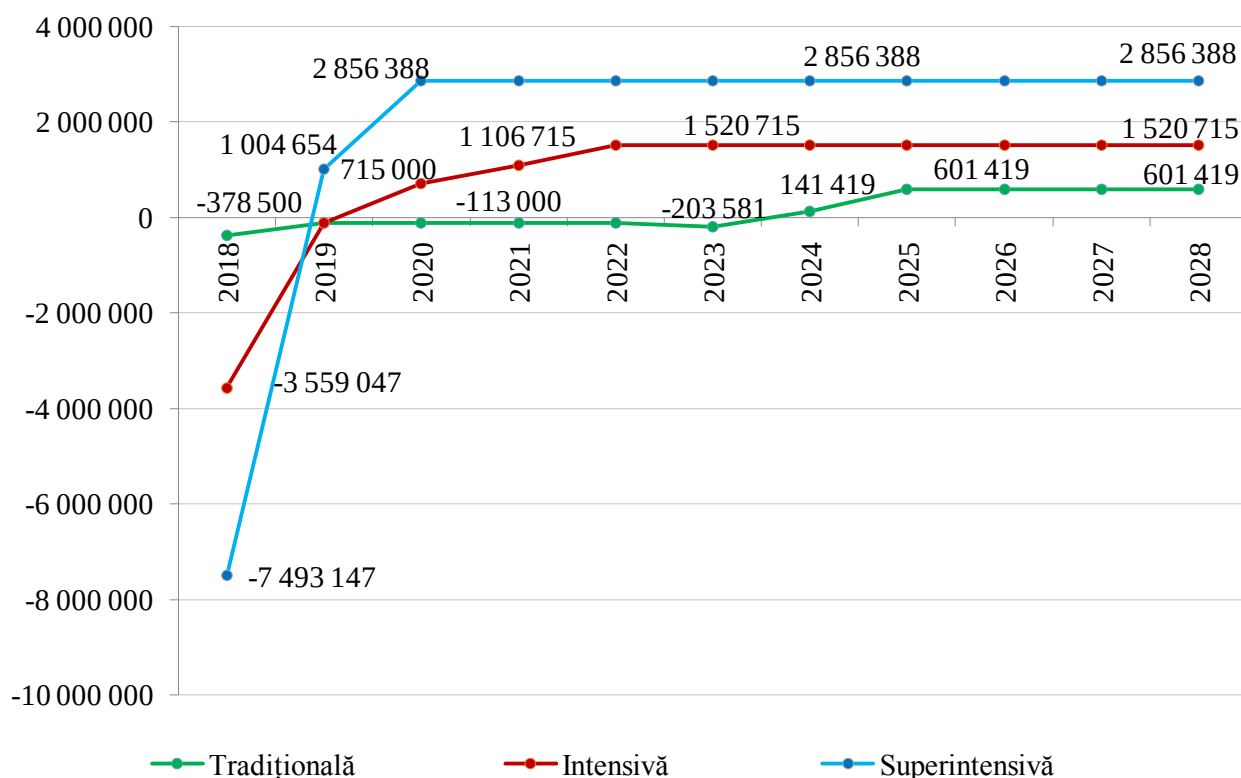

Fig. 3.3. Pronosticul marjei brute pe tipuri de tehnologii, lei

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor SRL „Getodava”

Un alt indicator ce ne caracterizează și demonstrează eficacitatea și durabilitatea desfășurării unei activități sau producerea unui produs sau serviciu, este termenul de recuperare a investiției. Calculul duratei de recuperare a investiției este deosebit de util și permite antreprenorului să estimeze numărul de ani, de luni sau de zile până când cheltuielile cu investiția vor fi recuperate integral. Atunci când facem o investiție, ne punem întotdeauna problema recuperării investiției inițiale într-un termen cât mai scurt, însă acest lucru depinde în principal de doi factori:

- valoarea investiției inițiale;
- mărimea profiturilor viitoare pe care noua investiție le generează.

Astfel, cu cât investiția este mai mare, iar profiturile mai mici, cu atât mai mult va dura până la recuperarea integrală a investiției inițiale. Din contra, dacă investiția inițială este mică, iar profiturile generate de afacere sunt importante, durata de recuperare va fi redusă.

De aici rezultă, că durata de recuperare a investițiilor realizate prin intermediul fondurilor nerambursabile este mai mare decât în cazul proiectelor susținute cu fonduri private (proprie, credite bancare).

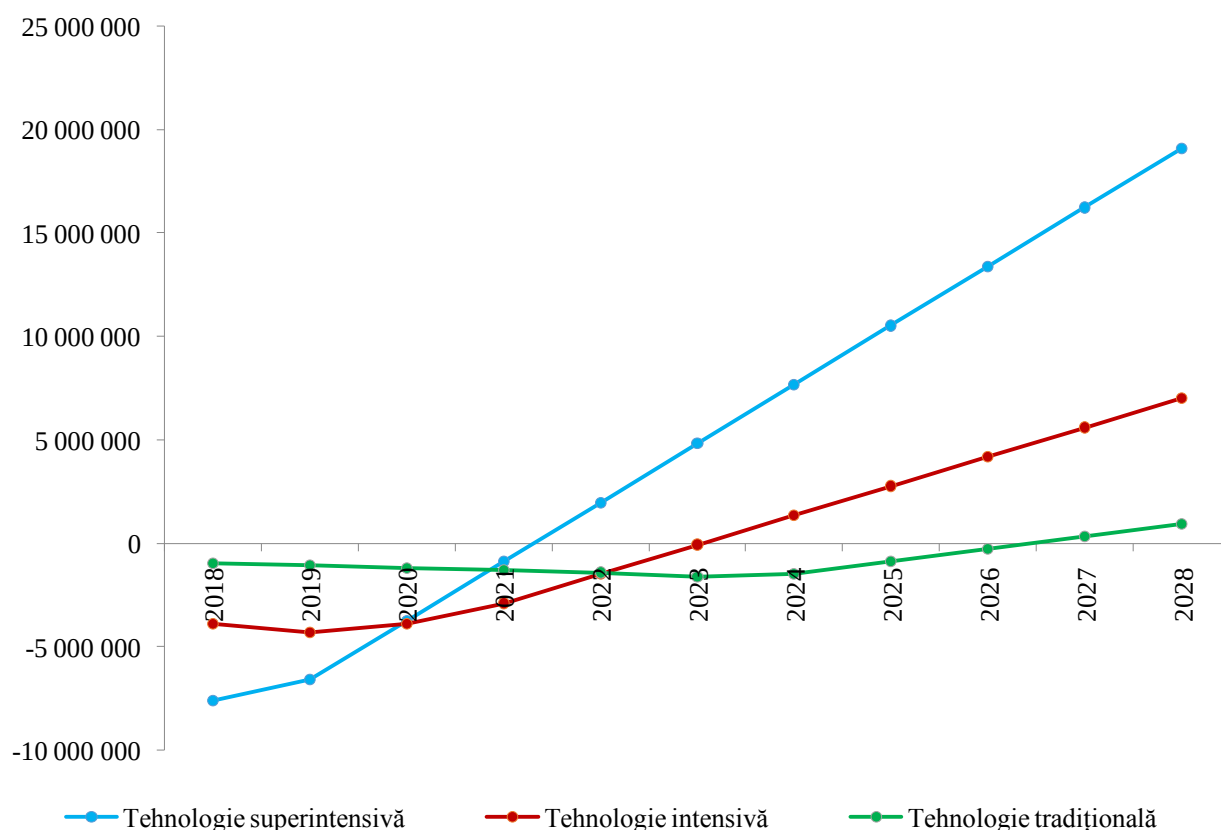

Fig. 3.4. Termenul de recuperare a investiției în SRL „Getodava”, ani

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor SRL „Getodava”

Reieșind din datele prezentate în Fig. 3.4 și datele din Tabelul A. 24.1, A. 24.2, și A. 24.3, observăm că termenul de recuperare a investițiilor, este diferit în cazul celor trei tipuri de tehnologii. În cazul tehnologiei tradiționale, investiția se recuperează în termen de peste 9 ani, la tehnologia intensivă în al 6-lea an și la cea superintensivă în termenul de peste 4 ani. Aceste rezultate demonstrează că tehnologia intensivă și superintensivă este mult mai eficientă, deoarece este cu un potențial de roadă mult mai înalt și fructificare precoce din anul doi, însă este o investiție foarte costisitoare în comparație cu tehnologia tradițională simplă. În astfel de plantații și termenul de recuperare a investiției este mult mai redus.

Un alt instrument care vine în susținerea dezvoltării durabile a ramurii pomicole prin prisma investițiilor, este aplicarea la programul de subvenționare din cadrul Agenției de Intervenție și Plăți pentru Agricultură (AIPA) care a fost creată prin Hotărârea de Guvern nr. 60 din 4 februarie 2010 ca organ administrativ subordonat Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, responsabilă de administrarea eficientă a mijloacelor fondului de

subvenționare a producătorilor agricoli, repartizarea mijloacelor pentru susținerea lor, precum și controlul asupra eficienței utilizării banilor publici în aceste scopuri [69].

Conform prevederilor *Legii cu privire la principiile de subvenționare a producătorilor agricoli nr. 276 din 16.12.2016*, subvenția constituie sprijin financiar nerambursabil și neimpozabil acordat din Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural pentru susținerea investițiilor efectuate în producția agricolă și în dezvoltarea infrastructurii rurale și care corespund criteriilor de eligibilitate [90].

Politica de subvenționare din Republica Moldova este bine expusă în:

- Strategia Națională de Dezvoltare Agricolă și Rurală pentru anii 2014-2020 aprobată prin Hotărârea de Guvern nr. 409 din 04.06.2014 [77];
- Legea cu privire la principiile de subvenționare a producătorilor agricoli nr. 276 din 16.12.2016, cu modificările ulterioare prin Legea nr. 281 din 29.11.2018 [90];
- Hotărârea de Guvern cu privire la modul de repartizare a mijloacelor Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural nr. 455 din 21.06. 2017, cu modificări ulterioare prin Hotărârea de Guvern nr.87 din 11.02.2019 [70];
- Hotărârea de Guvern nr. 507 din 30.05.2018 pentru aprobarea Regulamentului privind condițiile și procedura de acordare a subvențiilor în avans pentru proiectele start-up din Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural [71].

Statul, prin intermediul instituțiilor abilitate, promovează politica de subvenționare în scopul modernizării sectorului agroindustrial și dezvoltării rurale prin unele obiective și principii.

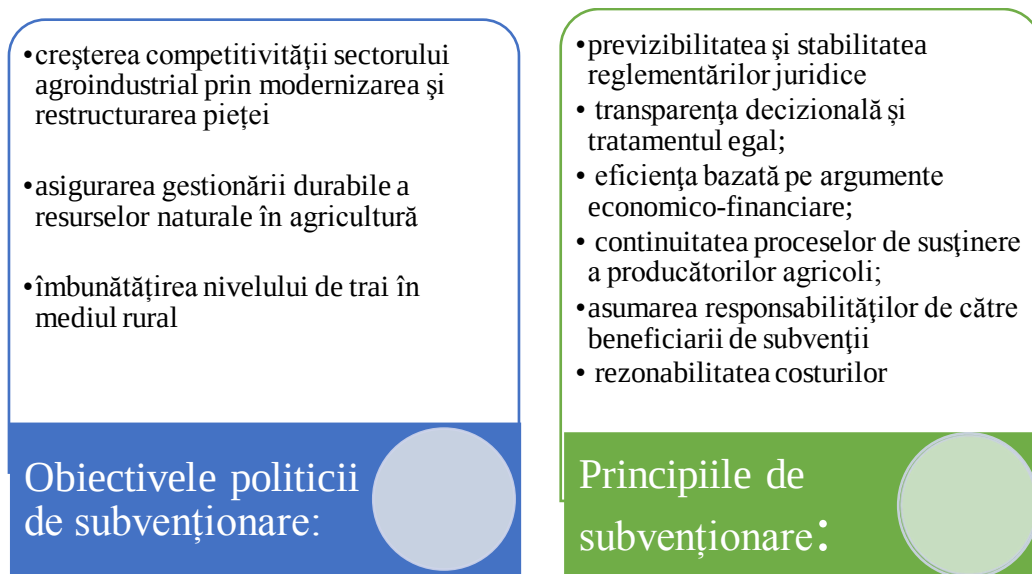

Fig. 3.5. Obiectivele versus principiile de subvenționare

Sursa: Elaborată de autor în baza AIPA [78]

Conform prevederilor Legii bugetului de stat, anual sunt alocate surse financiare pentru susținerea producătorilor agricoli prin intermediul Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural (în continuare – FNDAMR). Astfel, în anul 2018 Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură (AIPA), ca autoritate implementatoare a politicii de subvenționare, a gestionat 900,0 mln. lei, aceeași valoare ca în anul 2017, dar în comparație cu anul 2010 (perioada instituirii AIPA) FNDAMR a sporit de 2,25 ori.

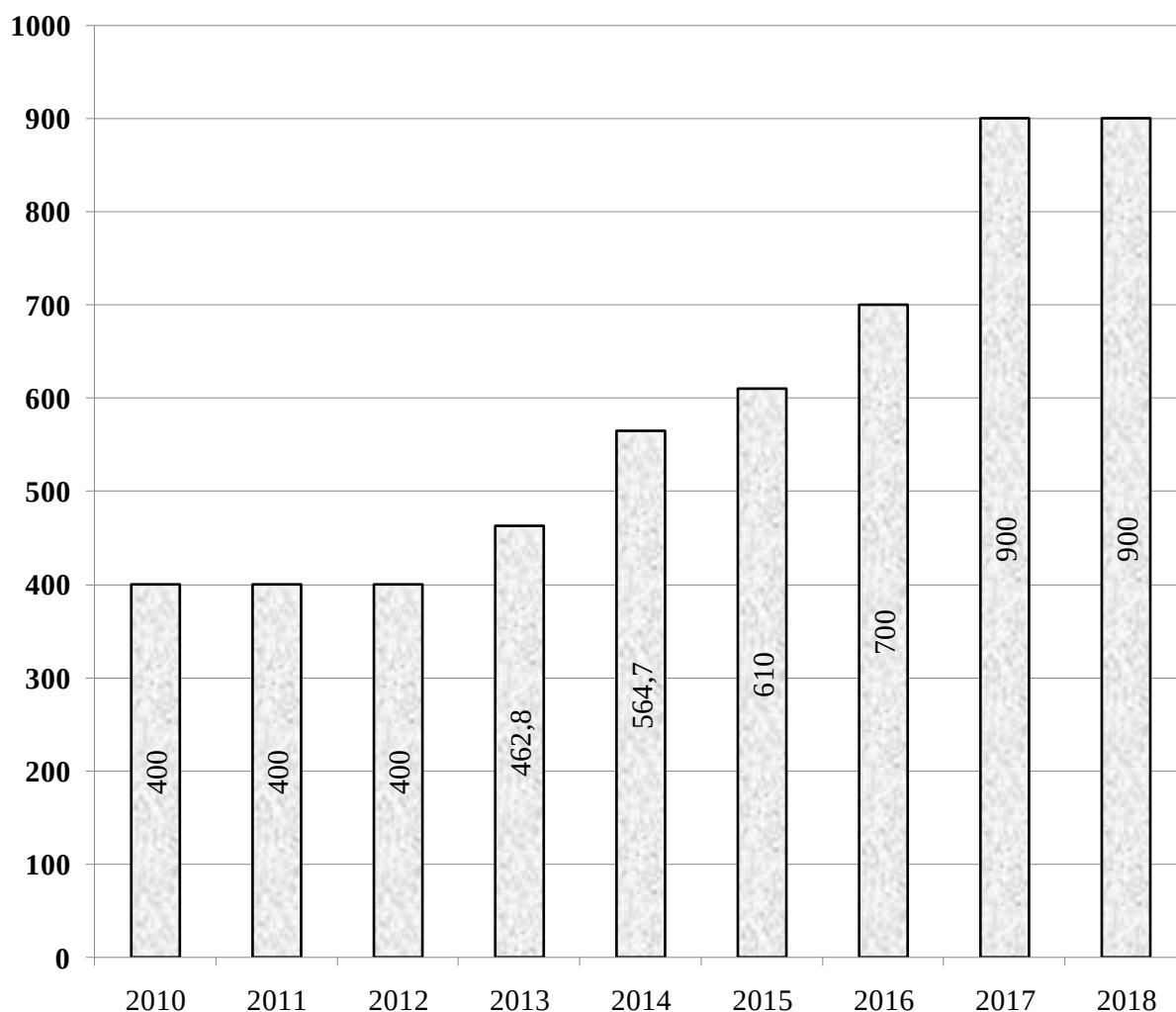

Fig. 3.6. Evoluția fondului de subvenționare a producătorilor agricoli în perioada 2010-2018, mln. lei

Sursa: Elaborată de autor în baza AIPA [78]

Sursele FNDAMR în anul 2018 au fost distribuite după cum urmează: 28,8 mln. lei contribuția statului pentru Fondul Național al Viei și Vinului, 221,4 mln. lei au constituit restanțele față de cererile depuse de producătorii agricoli în anul de subvenționare 2017, iar 631,8 mln. lei au constituit finanțarea cererilor producătorilor agricoli depuse pe parcursul anului 2018, aferente submăsurilor de sprijin.

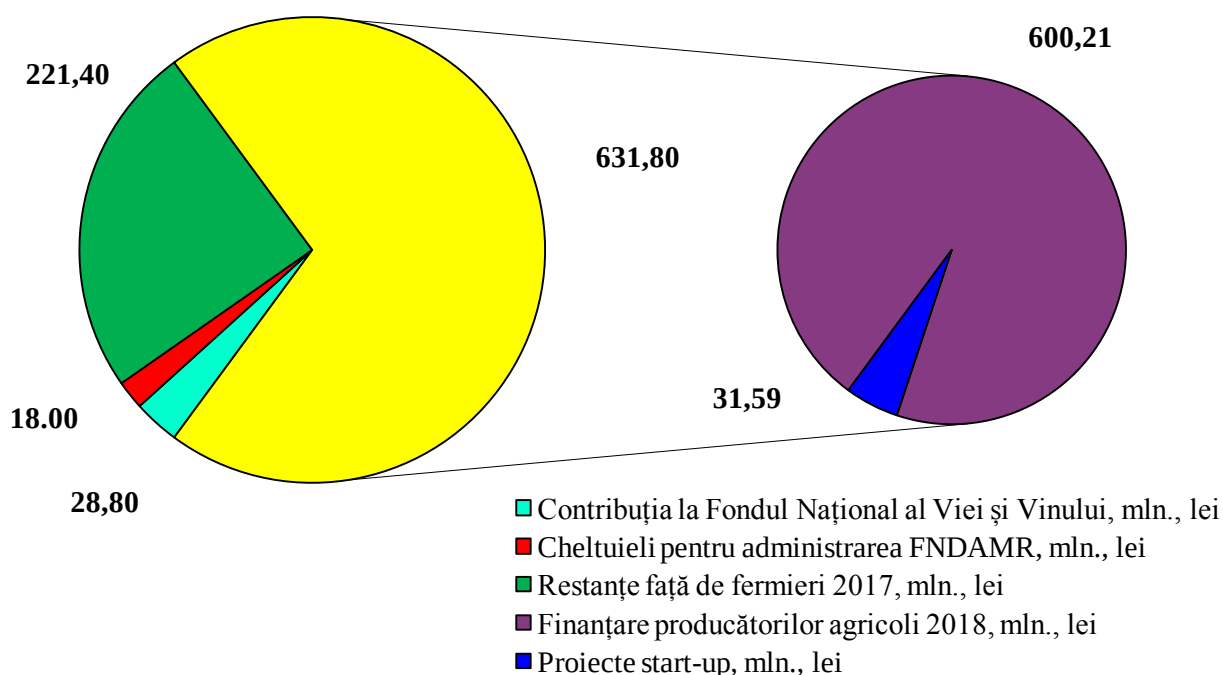

Fig. 3.7. Distribuția FNDAMR în anul 2018

Sursa: Elaborată de autor în baza AIPA [78]

Începând cu anul 2018, prin Hotărârea de Guvern nr. 507 din 30.05.2018 pentru aprobarea Regulamentului privind condițiile și procedura de acordare a subvențiilor în avans pentru proiectele start-up din Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural a fost aprobată o nouă schemă de plată destinată proiectelor start-up, și anume, subvențiile în avans pentru tineri fermieri și femei fermieri ce se lansează pentru prima dată într-o activitate economică. Din FNDAMR, conform prevederilor Legii cu privire la principiile de subvenționare a producătorilor agricoli nr. 276 din 16.12.2016, sunt direcționate 5% subvenții în avans, ceea ce constituie 45 mln.lei. Totodată, 18,0 mln.lei din valoarea totală a Fondului au constituit cheltuielile de administrare a FNDAMR – surse direcționate pentru întreținerea AIPA.

Pentru subvenționarea clasică (HG nr. 455 din 21.06. 2017), în anul 2018 în cadrul AIPA au fost depuse 7417 dosare de solicitare a sprijinului financiar pentru 4411 producători agricoli unici în valoare totală ce a depășit 1070,0 mln. lei.

Numărul dosarelor de solicitare a sprijinului financiar s-a majorat în anul 2018 cu 27% sau 1584 dosare față de anul 2017 și de peste 7 ori în comparație cu anul 2010. Urmare a subvențiilor solicitate, a fost posibilă atragerea investițiilor în sectorul agroindustrial de peste 6,0 mlrd. lei sau cu 15% mai mult față de investițiile efectuate de producătorii agricoli în anul 2017 (5,2 mlrd. lei). Investițiile efectuate au generat crearea a 4635 locuri noi de muncă.

Analizând datele expuse în fig. 3.7 și 3.8, putem concluziona că de la înființare AIPA a gestionat peste 5,3 mlrd.lei, surse ce au fost direcționate către peste 36 mii solicitări de subvenții.

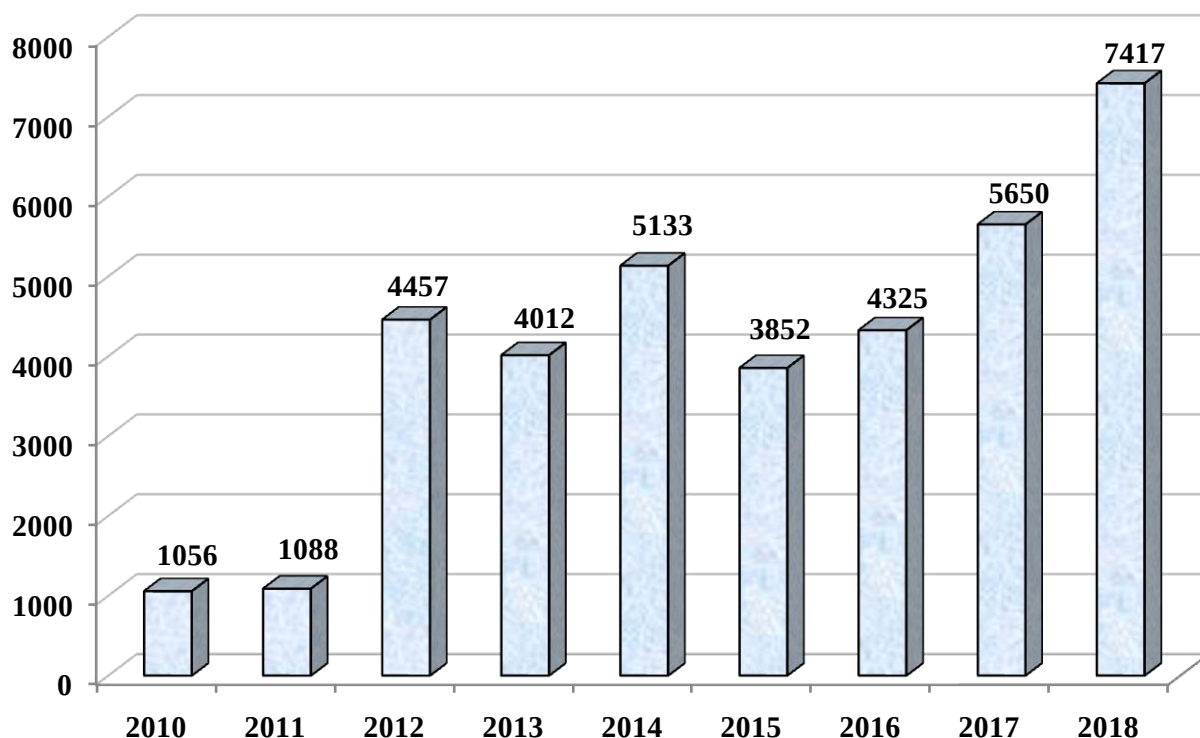

Fig. 3.8. Beneficiari de subvenții ce au solicitat sprijin financiar în anii 2010-2018

Sursa: Elaborată de autor în baza AIPA [78]

Conform prevederilor Articolului 17 din Legea nr. 276 din 16.12. 2016, cu privire la principiile de subvenționare a producătorilor agricoli, până la finele anul 2020 AIPA va implementa 17 măsuri/submăsuri de sprijin [78].

O informație detaliată este expusă în tabelul A.25.1 în care sunt reflectate datele pe submăsuri de sprijin și dosarele recepționate de AIPA pentru perioada anilor 2014-2018, inclusiv, mijloacele financiare ce au fost autorizate și, respectiv, trecute pe contul bancar al producătorilor agricoli.

Din datele tabelului A. 25.1, observăm, că în perioada 2014-2018 în cadrul AIPA au parvenit 27041 dosare de solicitare a sprijinului financiar și au fost alocate peste 3,0 miliarde lei.

Preponderent, cele mai mari solicitări de subvenții, în număr de 8662 dosare, în sumă de 662,7 mln. lei sau 32% din totalul solicitărilor sunt depuse de către producătorii agricoli pentru subvenționarea tehnicii și utilajului agricol procurat. Locul doi îl ocupă solicitarea subvențiilor pentru creditarea producătorilor agricoli prin rambursarea ratei dobânzii după datele Băncii Naționale a Moldovei. În perioada de raport au fost solicitate 7018 dosare de subvenționare în sumă de 253,6 mln. lei.

Stimularea înființării plantațiilor multianuale ocupă locul trei din totalul solicitărilor de subvenții. În perioada de analiză au fost depuse 5133 dosare de solicitare a subvenției, ceea ce constituie 19% din totalul solicitărilor de subvenții în sumă de 609 mln. lei pentru înființarea a peste 22,0 mii hectare de plantații multianuale. Putem menționa că această submăsură de sprijin a fost mereu populară în rândul producătorilor agricoli cointeresați în înființarea plantațiilor multianuale. Este evident, că în anul 2018 a sporit numărul dosarelor de solicitare a subvenției pentru înființarea plantațiilor multianuale cu 65% sau 579 dosare în comparație cu anul 2014. Această majorare a solicitărilor a fost cauzată de îmbunătățirea prevederilor Regulamentului de subvenționare, dar și de aprobarea acestuia pe o perioadă de 5 ani, garantând, că Guvernul nu va interveni cu schimbări majore (de înrăutățire) a acestuia.

Analizând solicitările de subvenții din anii 2014-2018 pe zonele geografice, putem menționa că din totalul solicitărilor în număr de 7417, cele mai multe au fost înregistrate în regiunea de Sud a republicii, într-un număr de 2498 dosare depuse cu subvenția solicitată în valoare de 367,6 mln. lei, ce au atras după sine investiții în valoare de 2012,4 mln. lei, fiind urmată de regiunea de Nord, cu un număr de 2478 dosare depuse cu subvenția solicitată în valoare de 321,9 mln. lei, ce au atras după sine investiții în valoare de 1760,7 mln. lei și regiunea de Centru, cu un număr de 2441 dosare depuse cu subvenția solicitată în valoare de 381,8 mln. lei, ce au atras după sine investiții în valoare de 2252,5 mln. lei.

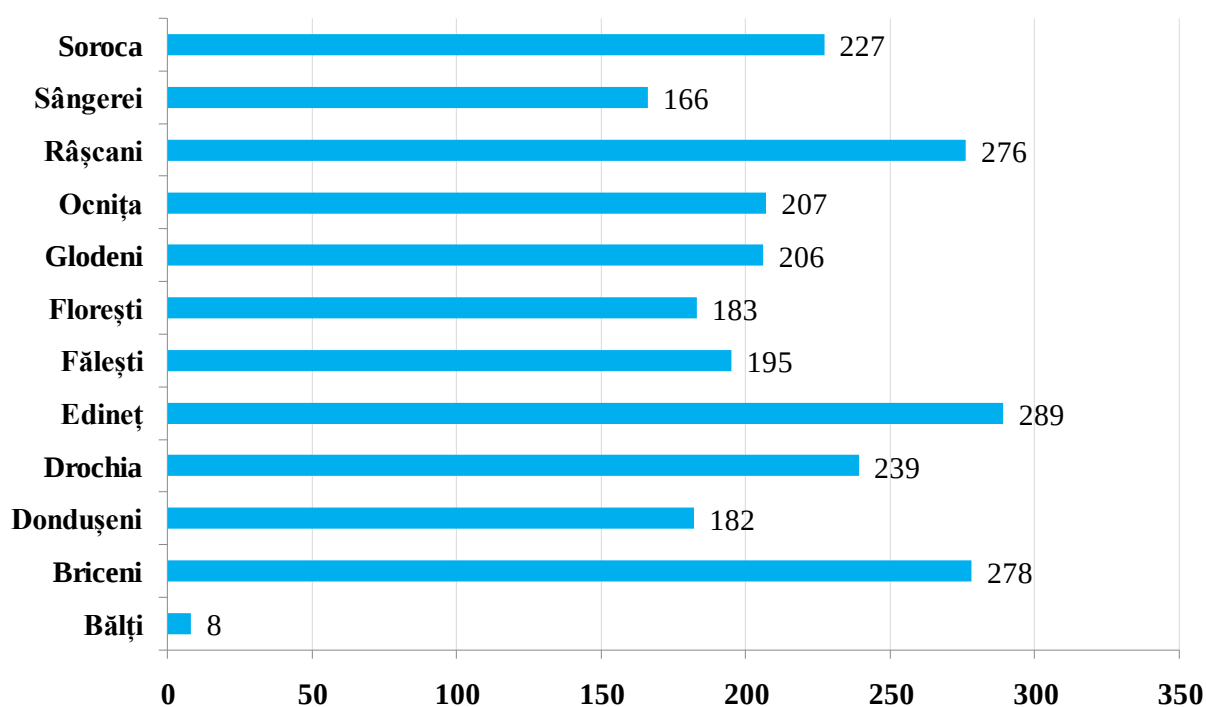

Fig. 3.9. Dosare depuse de producătorii agricoli din RDN în anul 2018

Sursa: Elaborată de autor în baza AIPA [78]

La nivel regional, în sudul republicii, cele mai multe solicitări de subvenții au fost înregistrate în raionul Cahul, cu un număr de 506 dosare în sumă de 66,3 mln. lei și raionul Comrat având depuse 343 dosare în sumă de 54,7 mln. lei. În zona Centru, cele mai multe investiții au fost efectuate în raionul Hâncești unde au fost depuse 297 dosare în sumă de 50,6 mln. lei și raionul Orhei cu un număr de 291 de dosare în sumă de 37,9 mln. lei. În zona de Nord raionul Edineț a depus un număr de 289 dosare în sumă de 43,2 mln. lei și raionul Briceni un număr de 278 dosare în sumă de 43,5 mln. lei. Putem menționa, că numărul dosarelor depuse s-a majorat de la an la an în perioada analizată 2014-2018, ceea ce înseamnă că interesul agricultorilor față de dezvoltarea afacerii este tot mai sporit (Figura A. 26.1).

Întregul proces de subvenționare are tangență cu dezvoltarea și modernizarea plantațiilor pomicole și în continuare propun să fie analizate investițiile efectuate de către producătorii agricoli la înființarea lor.

Conform prevederilor Hotărârii de Guvern cu privire la modul de repartizare a mijloacelor Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural nr. 455 din 21.06.2017, cu modificări ulterioare prin Hotărârea de Guvern nr.87 din 11.02.2019 [70], solicitant de subvenții pentru înființarea plantației pomicole poate fi acel producător agricol care a înființat plantația începând cu toamna anului de subvenționare, conform proiectului de înființare, a actelor de înființare a plantațiilor multianuale cu material săditor provenit din pepiniere autorizate (sau import), cu soiuri înscrise în Catalogul soiurilor de plante al Republicii Moldova și importate conform prevederilor art. 11 alin. (4) lit. c) din Legea nr. 68/2013 despre semințe și nesubvenționate anterior, a plantațiilor pomicole, inclusiv, de culturi nucifere (cu excepția plantațiilor de nuci de tip silvic, celor de aliniament, precum și a fâșiilor de protecție) și nu numai, dar și instalarea în plantații a echipamentului antigrindină, antiîngheț, antiploaie și sistemelor moderne de suporturi.

De menționat că suma subvenției variază în funcție de sistemul de cultură, tipul plantației, dar și densitatea pomilor la hectar. Astfel, suprafața minimă indivizibilă eligibilă pentru înființarea plantațiilor pomicole constituie 0,5 hectare, iar în cazul investițiilor pe teren protejat – 0,1 hectare.

Mărimea subvenției se calculează sub formă de quantum, exprimat ca sumă fixă la o unitate de suprafață utilă, după cum urmează:

- 1) *pentru înființarea plantațiilor pomicole*, în funcție de sistemul de cultură, tipul de portaltoi și densitatea pomilor la un hectar:
 - a) *pentru livezile de măr*, cu densitatea pomilor la hectar:
 - ✓ de la 833 până la 1 250 de bucăți – 3 mii lei/ha

- ✓ de la 1 251 până la 1 849 de bucăți – 12 mii lei/ha;
- ✓ de la 1 850 de până la 2 449 de bucăți – 30 mii lei/ha;
- ✓ de la 2450 de bucăți și mai mult – 40 mii lei/ha;
- ✓ de la 3100 bucăți și mai mult, inclusiv, pentru păr, cu pomi altoiți pe portaltoi vegetativ, cu vigoare slabă (măr – M-9; M- 26, Bud 62-396 și păr – gutui tip A și tip BA 29), conform schemelor de plantare indicate în proiectul de înființare a plantației multianuale – 70 mii lei/ha;
- b) *pentru livezile de cireș și prun altoit pe portaltoi vegetativ și dotate cu sisteme de irigare, cu densitatea pomilor la hectar:*
 - ✓ de la 1 001 la 1 250 de bucăți – 60 mii lei/ha;
 - ✓ de la 1 251 la 1 666 de bucăți – 75 mii lei/ha;
 - ✓ peste 1 667 de bucăți – 90 mii lei/ha;
- c) *pentru livezile de vișin și cais, precum și păr, gutui, altoiți pe portaltoi vegetativ și dotate cu sisteme de susținere și irigare, cu densitatea pomilor la hectar de peste 1 001 bucăți – 40 mii lei /ha;*
- d) *pentru livezile de vișin, cireș, cais, prun, piersic, nectarin, precum și păr, gutui cu densitatea pomilor la hectar:*
 - ✓ de la 400 până la 1 000 de bucăți – 15 mii lei/ha;
 - ✓ de la 1001 bucăți și mai mult – 20 mii lei/ha;
- e) *pentru înființarea livezilor de nuc altoit, migdal și alun – 18 mii lei/ha;*
- f) *pentru înființarea plantațiilor de cătină albă – 20 mii lei/ha;*
- g) *pentru înființarea plantațiilor de căpșun (cu densitatea plantelor la hectar de la 45 000 până la 50 999 de bucăți) - 45 mii lei/ha, de la 51000 de bucăți – 50 mii lei/ha și a plantațiilor de afin (în substrat artificial acid), dotate cu sisteme de irigare, inclusiv, plantate pe teren protejat – 50 mii lei/ha;*
- h) *pentru înființarea plantațiilor de arbuști fructiferi dotate cu sisteme de irigare:*
 - ✓ *zmeur și mure – 60 mii lei/ha;*
 - ✓ *coacăz, goji, agriș și aronia – 30 mii lei/ha [70].*

Până în anul 2017, condițiile de acordare a subvențiilor variaau de la an la an, dar odată cu aprobarea Hotărârii de Guvern cu privire la modul de repartizare a mijloacelor FNDAMR nr. 455 din 21.06. 2017, cu modificări ulterioare prin Hotărârea de Guvern nr.87 din 11.02.2019, se aplică aceleași prevederi ale regulamentului pentru investițiile efectuate în anii 2017-2021. Ca rezultat, pentru înființarea plantațiilor pomicole din fondul de subvenționare au fost alocate sume ce variază de la 14,9 mln. lei până la 72,4 mln. lei. Aceste date sunt expuse în figura de mai jos:

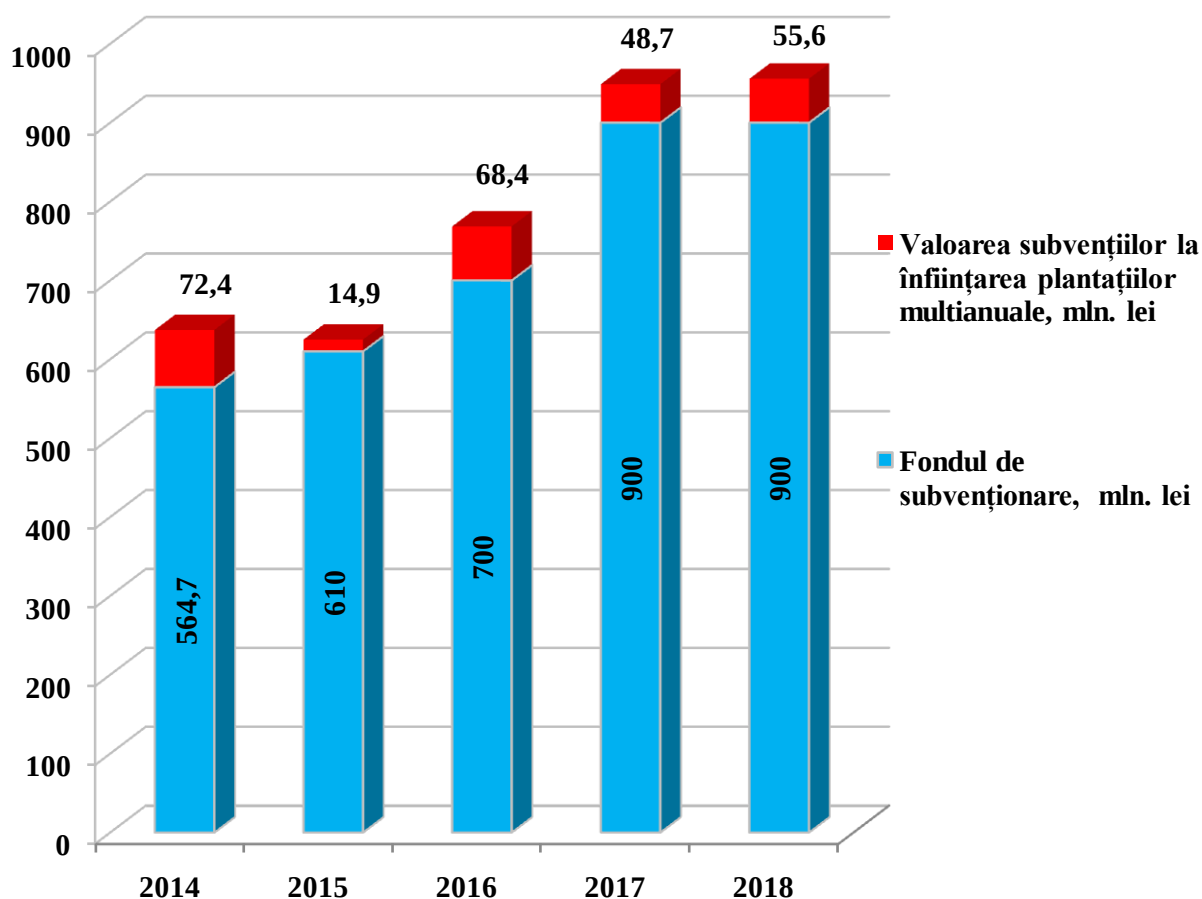

Fig. 3.10. Subvenții alocate pentru înființarea plantațiilor multianuale, mln. lei

Sursa: Elaborată de autor în baza AIPA [78]

Din datele prezentate în fig. 3.10, putem menționa că în anii 2014-2018 mijloacele financiare ale FNDAMR au fost în creștere, menținându-se la același nivel de 900 mln. lei în anii 2017-2018. Este evident că pentru înființarea plantațiilor pomicole cea mai mare sumă a fost alocată în anul 2014 în mărime de 72,4 mln. lei, ceea ce a constituit 12,8% din totalul fondului de subvenționare, în anul 2015 au fost alocate 14,9 mln. lei din 610 mln. lei, ceea ce constituia 2,4% din totalul fondului de subvenționare, în anul 2016 valoarea investițiilor a fost de 68,4 mln. lei, constituind 9,8% din totalul fondului de subvenționare, în anul 2017 au fost alocate 48,7 mln. lei din fondul de subvenționare de 900 mln. lei, ceea ce a constituit 5,4% și în anul 2018 valoarea subvențiilor a fost de 55,6 mln. lei sau 6,2% din fondul de subvenționare. Este evident că mărimea FNDAMR în anii 2014-2016 a fost în creștere de la 564,7 mln. lei în anul 2014 până la 700 mln. lei în anul 2016, iar în anii 2017-2018 se menține la același nivel de 900 mln. lei. Chiar dacă valoarea fondului de subvenționare sporește de la an la an, producătorii agricoli investesc mai puțin în înființarea plantațiilor pomicole. Rezultatele procesului de subvenționare pe tipuri de plantații pomicole pentru anii 2014-2018 se expun în tabelul de mai jos.

Tabelul 3.2. Tipurile și structura plantațiilor pomicole înființate și subvenționate în perioada 2014-2018

Tipul plantației	Suprafața plantațiilor înființate și structura lor									
	2014		2015		2016		2017		2018	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Plantații de nucifere	1153	31,9	1015	38,9	1293	42,2	925	38,1	1262	42,4
Plantații de măr	1124	31,1	412	15,8	377	12,3	388	16,0	521	17,5
Plantații de cais	189	5,2	123	4,7	131	4,3	188	7,7	149	5,0
Plantații de cireș	167	4,6	177	6,8	298	9,7	284	11,7	334	11,2
Plantații de prun	832	23,0	737	28,3	801	26,2	484	19,9	448	15,1
Plantații de vișin	5	0,14	71	2,7	115	3,7	130	5,4	201	6,7
Plantații de păr	75	2,1	25	1,0	22	0,7	14	0,6	11	0,4
Plantații de corcoduș	-	-	-	-	5	0,2	-	-	5	0,2
Plantații de piersic	59	1,6	46	1,8	14	0,5	12	0,5	45	1,5
Plantații de gutui	6	0,2	2	0,1	11	0,4	3	0,1	-	-
Total	3610	100	2608	100	3067	100	2428	100	2976	100

Sursa: Elaborat de autor în baza AIPA [78]

Analizând rezultatele subvenționării pe tipurile de plantații pomicole, putem menționa, că în anul 2018 suprafața plantațiilor pomicole înființate s-a mărit față de anii 2015 și 2017, respectiv cu 368 hectare și 548 hectare, iar față de anul 2016, este mai redusă cu 91 de hectare. Rolul de lider la capitoul înființarea plantațiilor pomicole revin culturilor nucifere, inclusiv, alun și migdal, cu peste 40% din totalul plantațiilor pomicole înființate, fiind urmate de măr – cca 15% și prun. Un interes sporit au producătorii agricoli ce investesc în plantațiile de cireș. Dacă în anul 2014 erau subvenționate 167 hectare, atunci în anul 2018 acestea s-au majorat de două ori, atingând suprafața de 334 hectare sau 11% din totalul plantațiilor înființate.

Un alt domeniu eligibil al submăsurii 1.2, „Stimularea investițiilor pentru înființarea, modernizarea și defrișarea plantațiilor multianuale”, îl constituie defrișarea plantațiilor multianuale și anume livezi și vii. Rezultatele subvenționării ne arată, că producătorii agricoli sunt interesați în defrișarea plantațiilor pomicole, mai mult ca atât, odată cu accesarea subvențiilor, producătorii sunt obligați ca terenul agricol defrișat să fie menținut conform bunelor practici agricole pentru următorii 3 ani și ulterior inclus în circuitul agricol ca teren arabil.

Conform datelor furnizate de AIPA, în anul 2018, pentru defrișarea plantațiilor multianuale au fost solicitate subvenții pentru 700 plantații multianuale, în sumă de 78,7 mln. lei pentru

defrișarea a 7646 ha plantații pomicole (296 solicitări), dintre care 40% sau 2986 ha constituie livezile și restul 60% sau 4660 hectare – viile. În comparație cu suprafețele defrișate în anii 2014 și 2015, se atestă o creștere de 3,6 ori și, respectiv, 2,7 ori sau cu 2149 hectare și 1865 hectare, iar față de anii 2016 și 2017 s-au redus suprafețele defrișate, respectiv, cu 925 hectare și 541 hectare plantații pomicole.

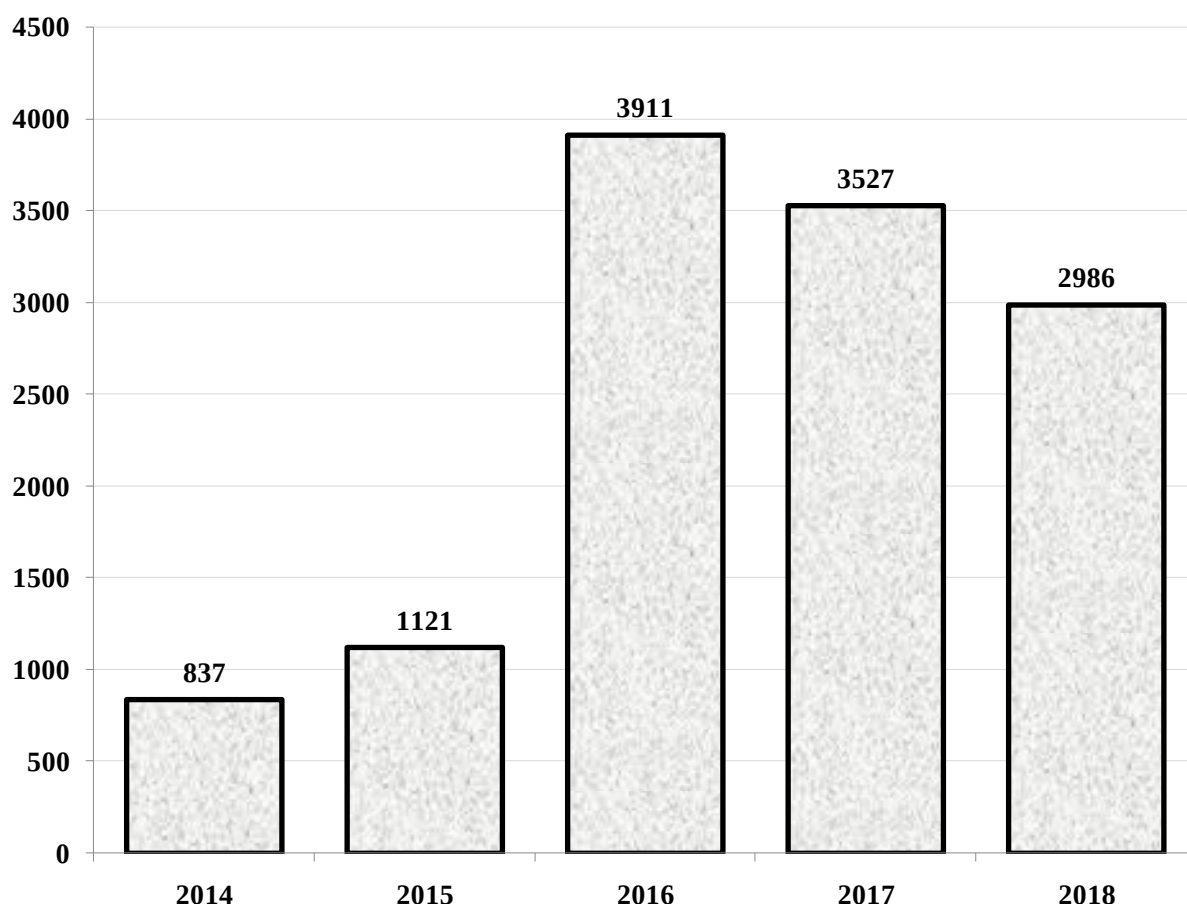

Fig. 3.11. Evoluția suprafețelor de plantații pomicole defrișate

Sursa: Elaborată de autor în baza AIPA [78]

Pentru modernizarea plantațiilor pomicole existente, au fost operate modificări la regulamentul de subvenționare prin identificarea de noi stimuli, și anume, subvenționarea investițiilor pentru echipament antigrindină, antiploaie, antiîngheț și suporturi, precum și pentru:

- echipament antigrindină nou, statul achită ca subvenții 50% din valoarea echipamentului, dar nu mai mult de 100 mii lei/ha;
- echipament antiploaie/antigrindină se alocă subvenție de 40% din valoarea echipamentului, dar nu mai mult de 100 mii lei/ha;
- plasa combinată – antiploaie și antigrindină – statul achită ca subvenții 40% din valoarea echipamentului, dar nu mai mult de 200 mii lei/ha.

Astfel, în anul 2018 au fost solicitate subvenții pentru 80,5 hectare de livadă dotate cu echipament antigrindină și plase combinate. Valoarea investiției efectuată de 10 producători agricoli a constituit 2,6 mln. lei, iar suma subvenției constituie 1,2 mln. lei.

Tabelul 3.3. Instalații antigrindină subvenționate

Anul									
2014		2015		2016		2017		2018	
instalații antigrindină									
Numărul de solicitări	Suprafața protejată, ha	Numărul de solicitări	Suprafața protejată, ha	Numărul de solicitări	Suprafața protejată, ha	Numărul de solicitări	Suprafața protejată, ha	Numărul de solicitări	Suprafața protejată, ha
1	17,5	2	11	6	53	9	70,4	10	80,5

Sursa: Elaborat de autor în baza AIPA [78]

Din datele prezentate mai sus, observăm, că tot mai mulți producătorii agricoli instalează echipamente de protecție antigrindină pentru livezile înființate. Astfel, dacă în anul 2014 de acest stimulent a beneficiat doar un singur producător agricol, atunci în anul 2018 numărul acestora a sporit de 10 ori și constituie 10 producători cu suprafața 80,5 hectare de livadă protejată. Mai mult ca atât, în anul 2018, în premieră, a fost subvenționată plasa combinată pentru 4 hectare de livadă.

Pentru obținerea sprijinului financiar în investițiile efectuate pentru instalarea sistemelor moderne de suport în plantațiile pomicole, producătorii agricoli trebuie să cunoască că subvenția este acordată doar plantațiilor pomicole tinere (până la intrarea pe rod), altoite pe portaltoi vegetativ și plantații bacifere tinere de tip spalier vertical, cu pari noi din beton armat sau lemn tratat antiseptic, utilizat pentru susținerea pomilor sau arbuștilor fructiferi pe direcția rândului. Subvenția solicitată de un producător agricol constituie 50% din valoarea sistemului de suport, fără TVA, dar nu mai mult de 40 mii lei/ha.

Astfel, în anul 2018 au fost solicitate subvenții pentru 478,8 hectare de plantații pomicole tinere în care au fost instalate sisteme moderne de suport. Valoarea investiției efectuată de 48 producători agricoli a constituit 82,3 mln. lei, iar suma subvenției a constituit 17,4 mln. lei.

Din datele prezentate în tabelul 3.4, putem menționa că tot mai mulți producători agricoli instalează sisteme moderne de suport pentru plantațiile pomicole tinere. Astfel, în comparație cu solicitările de subvenții din anul 2017, solicitările din anul 2018 s-au majorat cu 45% sau cu 15 beneficiari mai mult. La fel și suprafețele protejate cu ajutorul instalațiilor de suport în anul 2018 s-au majorat față de anul 2017 cu 163,1 hectare sau cu 51,7%.

Tabelul 3.4. Instalații ale sistemelor de suport subvenționate

Anul							
2017				2018			
Spalier vertical cu pari din aliaje de metale, mase plastice și dispozitive de fixare și tensionare		Spalier vertical cu pari din lemn confecționați, tratați cu antiseptici și dispozitive de fixare și tensionare		Spalier vertical cu pari din aliaje de metale, mase plastice și dispozitive de fixare și tensionare		Spalier vertical cu pari din lemn confecționați, tratați cu antiseptici și dispozitive de fixare și tensionare	
Numărul de solicitări	Suprafața protejată, ha	Numărul de solicitări	Suprafața protejată, ha	Numărul de solicitări	Suprafața protejată, ha	Numărul de solicitări	Suprafața protejată, ha
24	235,1	9	80,6	29	324,6	19	154,2

Sursa: Elaborat de autor în baza AIPA [78]

În urma celor relatate, putem concluziona că Republica Moldova are printre cele mai joase nivele de productivitate a producției agricole în comparație cu țările din UE. Pentru a schimba situația, politicile de subvenționare au fost orientate spre motivarea producătorilor agricoli pentru dezvoltarea agriculturii cu valoare adăugată înaltă. În acest sens, măsurile de subvenționare au fost orientate spre dezvoltarea sectorului horticola, zootehnic, procesării producției, dezvoltării infrastructurii și diversificării activităților economice prin dezvoltarea afacerilor în cooperare.

3.2 Direcțiile dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol prin prisma problemelor din ramură

Pentru a studia lumea înconjurătoare, a sistematiza faptele și a le expune sub formă de categorii științifice, legi, tendințe și modele, sunt aplicate un șir de metode ce se constituie dintr-o totalitate de mijloace și instrumente. În practica activității de cercetare științifică se utilizează un ansamblu de metode, procedee, reguli și postulate care, împreună cu teoria asupra metodelor utilizate de știința economică, formează metodologia acesteia.

Evoluția științei și a cercetării științifice au arătat că nu poate exista o metodă științifică universală. Chiar dacă cercetarea științifică are principii generale, totuși, metoda trebuie adaptată și concepută potrivit naturii și specificului fiecărei științe.

Printre metodele de cercetare economică, se regăsește și *chestionarul*, ce reprezintă un instrument de cercetare constituit dintr-o serie de întrebări și alte solicitări în scopul de a aduna informații. **Metodologia de cercetare** care a stat la baza utilizării chestionarului, a fost

vizita la fața locului cu colectarea datelor cantitative ce se referă la cifre și celor calitative ce se referă la motive, sentimente, opinii.

În cazul nostru a fost aplicat un chestionar de opinie mixt (vizează nu numai opiniile, dar și aspirațiile, trebuințele și valorile etc., conține întrebări închise și întrebări deschise). În procesul de elaborare a chestionarului au fost utilizați termeni simpli, iar întrebările au fost formulate clar, concis, fără a crea nedumeriri în rândul persoanelor chestionate (Anexa 27).

Chestionarul pentru antreprenori a fost aplicat în anul 2017 pe un eșantion de 55 agenți economici din raioanele regiunii de Dezvoltare Nord a țării.

Informația este strict confidențială. Chestionarul a fost constituit din trei compartimente:

2. *Informații generale*
3. *Activitatea întreprinderii*
4. *Analiza activității antreprenoriale în pomicultură.*

În compartimentul 1 „*Informații generale*” se includ date privind denumirea întreprinderii pe care o reprezintă persoana chestionată, adresa juridică, domeniul de activitate, tipul producției produse sau serviciului prestat, suprafața de teren disponibilă, efectivul de lucrători și câteva întrebări de ordin general.

În compartimentul 2 „*Activitatea întreprinderii*” sunt expuse șase întrebări cu referire la: durata activității întreprinderii, în ce an de activitate a luat amploare afacerea fiecărei persoane chestionate, care sunt elementele principale, după părerea fiecăruia, în direcția de a obține succes în activitatea antreprenorială, care sunt factorii principali ce împiedică desfășurarea activității antreprenoriale, cât de mulțumit este antreprenorul de afacerea sa.

În compartimentul 3 „*Analiza activității antreprenoriale în pomicultură*” au fost incluse șapte întrebări privind: cota-parte a veniturilor obținute în întreprindere din comercializarea fructelor, sistemul tehnologic de cultivare a plantațiilor pomicole, mărimea investițiilor capitale pentru înființarea și întreținerea unui hectar de livadă de meri, mărimea pierderilor suportate de către fiecare antreprenor ca urmare a embargoului rusesc la fructe și legume, principalele obstacole ce împiedică exportul producției pomicole din întreprindere, părerea proprie despre recomandările făcute de către MADRM cu privire la păstrarea producției pomicole în depozitele frigorifice și comercializarea ei ulterioară.

Chestionarul a fost elaborat cu scopul de a elucidă problemele stringente cu care se confruntă antreprenorii din ramura pomicolă din Regiunea de Dezvoltare Nord. În urma prelucrării informației chestionarului, s-au obținut următoarele rezultate: este clar, că în întreprinderile chestionate, predomină suprafețele ocupate cu culturi agricole de câmp, urmate de cele ocupate de fructe sămânțoase, culturi legumicole și fructe sămburoase.

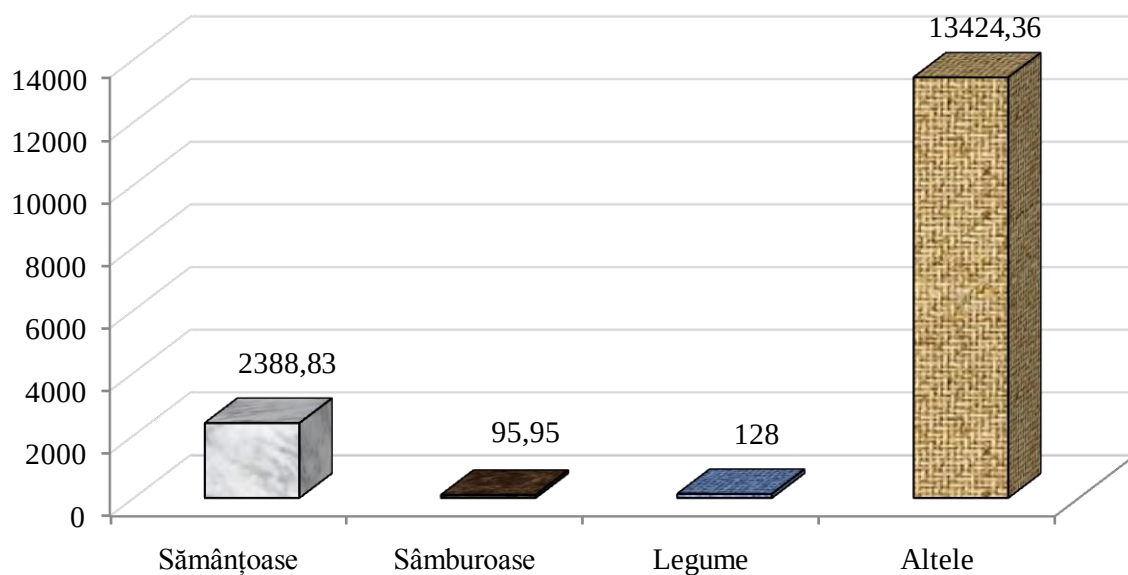

Fig. 3.12. Suprafețele cultivate de către antreprenori în anul 2017, ha

Sursa: Elaborată de autor în baza Anexei 27

Din datele Fig. 3.12 observăm, că principalele produse agricole obținute de către agenții economici chestionați sunt: fructe sămânțoase cultivate pe suprafața de 2388,83 ha, sâmburoase – 95,95 ha, legume – 128 ha și alte produse de pe 13424,36 ha.

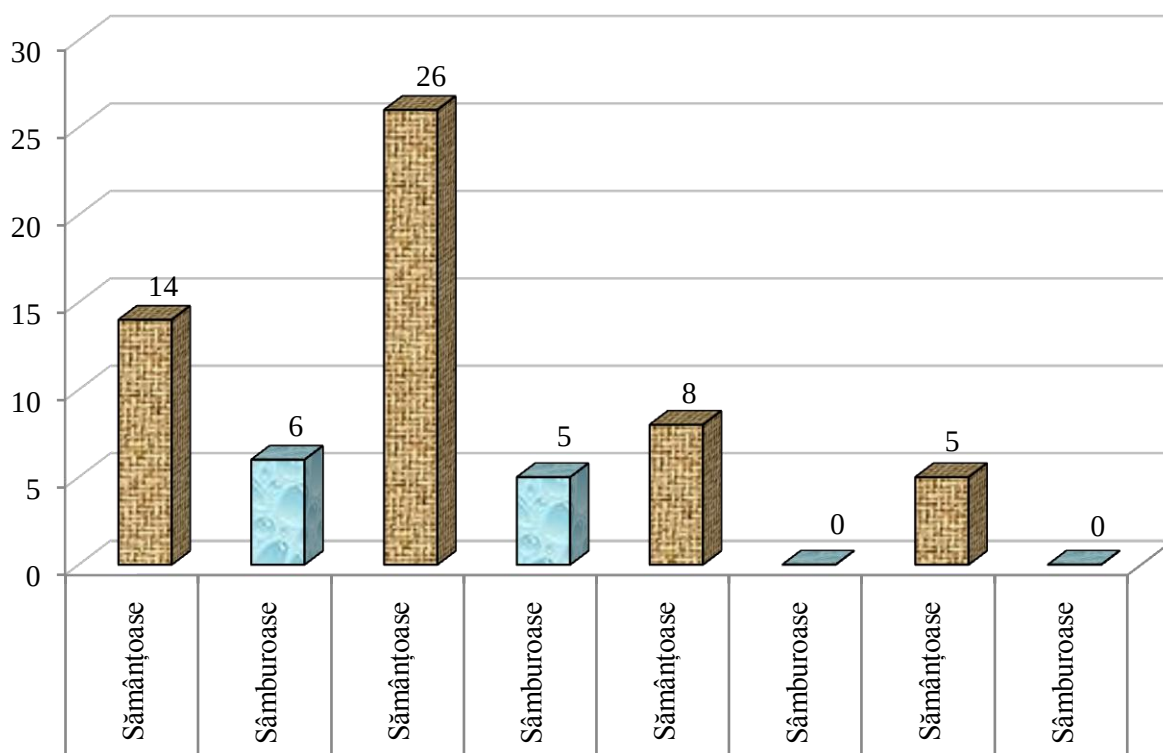

Fig. 3.13. Gruparea întreprinderilor chestionate după mărime și specia de fructe, unități

Sursa: Elaborată de autor în baza Anexei 27

Conform datelor din Fig. 3.13, ca urmare a grupării numărului total de întreprinderi după mărime și specia de fructe cultivată, am obținut următorul rezultat: cele mai multe întreprinderi, în număr de 26, se află în grupa cu suprafața de la 10–50 ha și cultivă fructele sămânțoase, 5 întreprinderi din această grupă cultivă și fructele sâmburoase, un număr mai mic de 14 și 6 întreprinderi, face parte din grupa întreprinderilor cu suprafața de până la 10 ha și cultivă, respectiv, și fructe sămânțoase, și sâmburoase. O altă situație este în grupa celor de la 50-100 ha, din care fac parte numai 8 gospodării și cultivă doar fructele sămânțoase, iar din grupa cu suprafața de 100 ha și mai mult fac parte 5 întreprinderi ce cultivă doar fructe sămânțoase.

Alte două întrebări au fost puse cu scopul de a afla care este perioada de activitate a întreprinderii și în ce an a luat amploare afacerea fiecărui antreprenor. Ca urmare a prelucrării informației din chestionar reprezentată în figura 3.14, am aflat că 30 de agenți sau 54,55% din numărul total de respondenți au o activitate de peste 10 ani și 25 sau 45,45% - 5-10 ani.

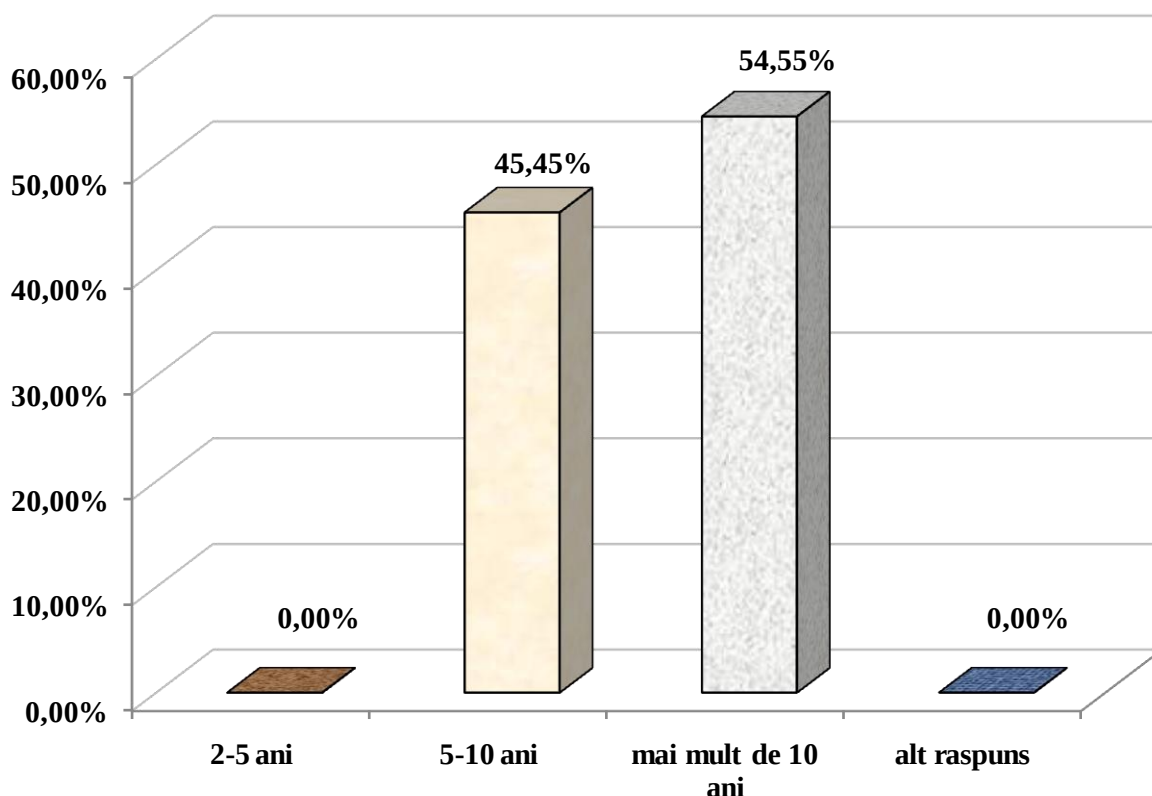

Fig. 3.14. Durata activității antreprenoriale, ani

Sursa: Elaborată de autor în baza Anexei 27

Referindu-ne la perioada în care a luat amploare afacerea respondenților, au fost obținute datele din Fig. 3.15.

Din numărul total de 55 de antreprenori respondenți, 47 sau 85,45% au răspuns că un rezultat așteptat din afacerea inițiată a fost atins în al patrulea an, 4 antreprenori sau 7,27% au

indicat chiar primul an de activitate, 1 antreprenor sau 1,82% a indicat al optulea an și 3 sau 5,45% au avut un alt răspuns, de felul: al treilea an sau din an în an tot mai rău (fig. 3.15).

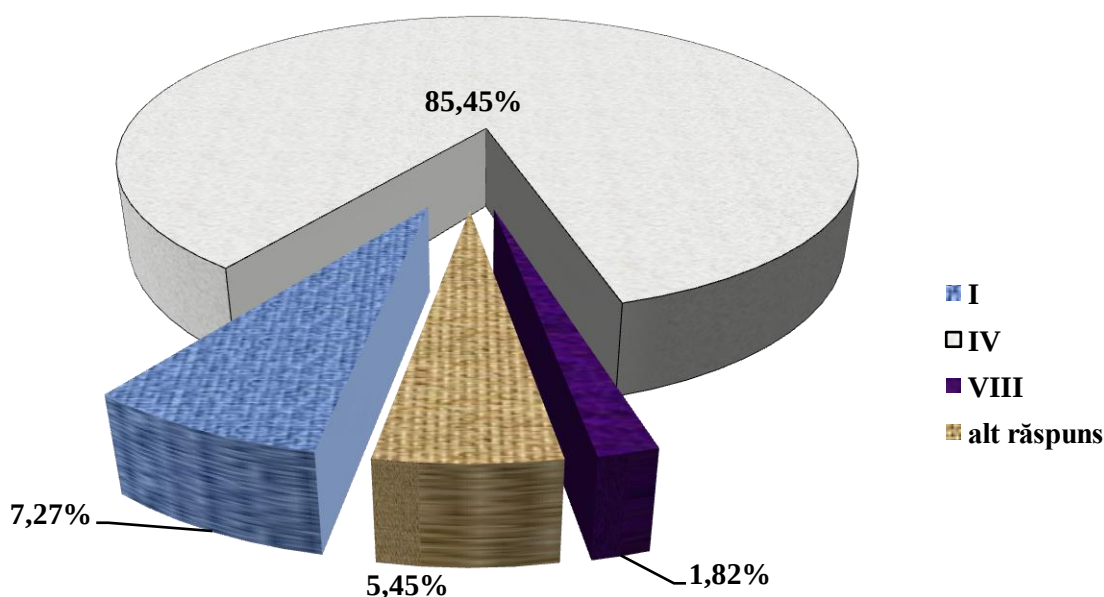

Fig. 3.15. Anul în care a luat amploare afacerea, ani

Sursa: Elaborată de autor în baza Anexei 27

Următorul pas în cercetarea noastră a fost de a afla de la antreprenori care sunt principalii factori ce împiedică desfășurarea pe bune a activității antreprenoriale. În cazul dat, a fost pusă întrebarea cu răspuns deschis, unde antreprenorii au avut libera exprimare. Informația este prezentată în Fig. 3.16.

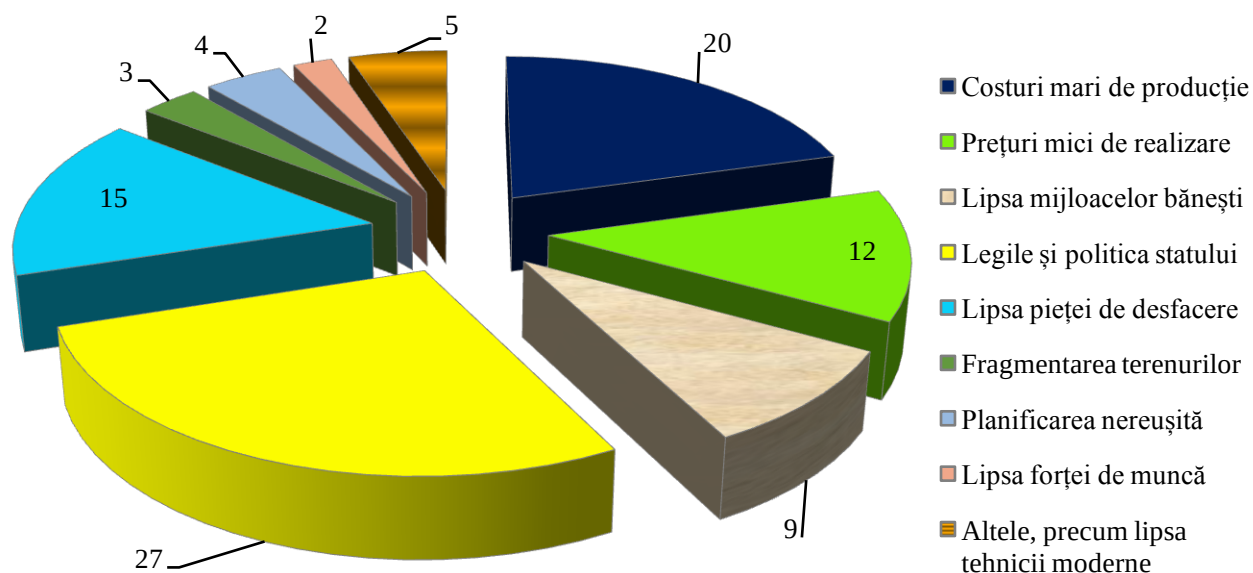

Fig. 3.16. Impedimentele în antreprenoriatul pomicol

Sursa: Elaborată de autor în baza Anexei 27

Exprimarea liberă a respondenților a făcut posibil de a afla toate impedimentele în desfășurarea activității date și anume: 27 persoane consideră că legile și politica statului împiedică activitatea dată, 20 de antreprenori sunt de părerea, că costurile de producție sunt mari, 15 persoane au dat răspuns că nu există o diversificare a pieței de desfacere sau realizare a producției, 12 persoane au răspuns că prețurile de realizare ale producției sunt mici, 9 antreprenori consideră că lipsa banilor la fel este un impediment, 5 au adus ca argument lipsa tehnicii agricole moderne, 4 consideră că o planificare nereușită a activității tot este o piedică, 3 agenți au indicat fragmentarea terenurilor și 2 sunt de părerea că lipsa de lucrători influențează negativ în desfășurarea activității.

Orice activitate trebuie să se bucure de succes. Au fost propuse cinci elemente ale succesului dintre care fiecare antreprenor a selectat ceea ce a considerat personal.

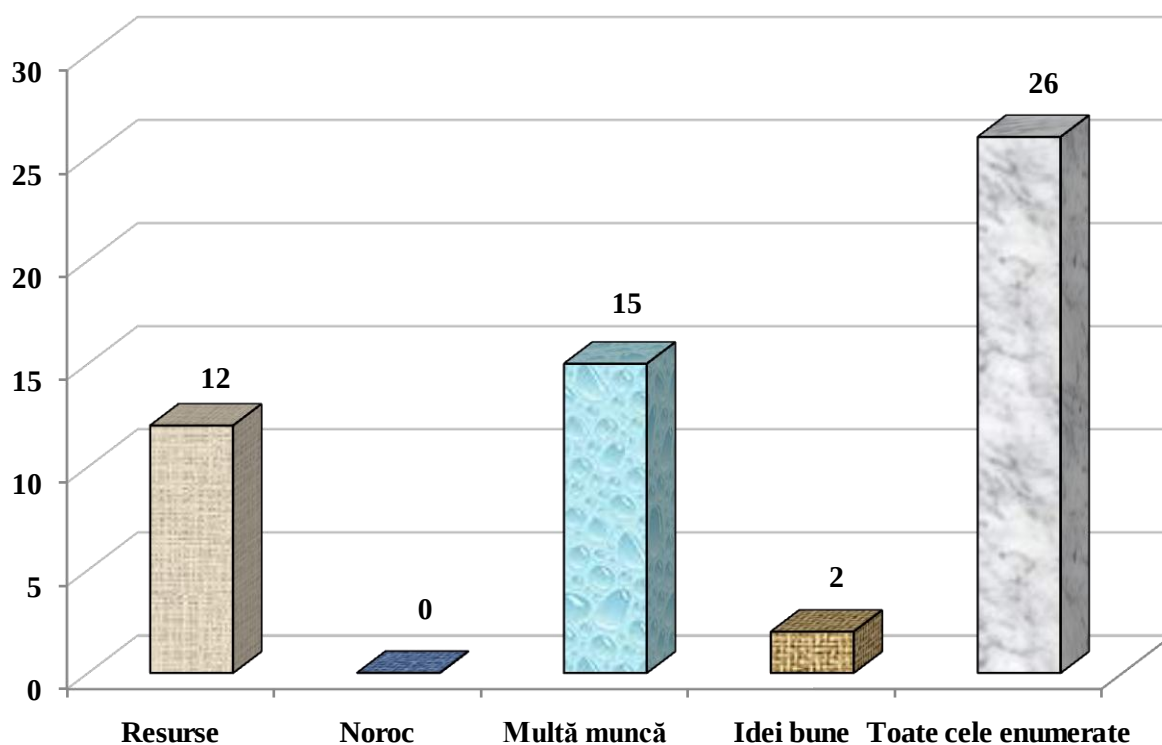

Fig. 3.17. Elementele succesului în activitatea antreprenorială

Sursa: Elaborată de autor în baza Anexei 27

Ca elemente ale succesului au fost enumerate următoarele: resurse, noroc, multă muncă, idei bune de afaceri, toate elementele menționate împreună. Din Fig. 3.17, este evident că 26 persoane sunt de părerea că pentru a avea succes este nevoie de toate elementele menționate, 15 persoane consideră că este nevoie de multă muncă, 2 persoane susțin că trebuiesă fie propuse idei bune în afacere și niciunul din respondenți nu se bazează doar pe noroc.

Orice muncă este firesc să-ți aducă satisfacție. Din activitatea de antreprenoriat la fel ar fi de dorit ca antreprenorul să obțină un nivel oarecare de satisfacție sau să poată să se exprime cât de mulțumit este de afacerea sa. Aceste rezultate sunt prezentate în Fig. 3.18.

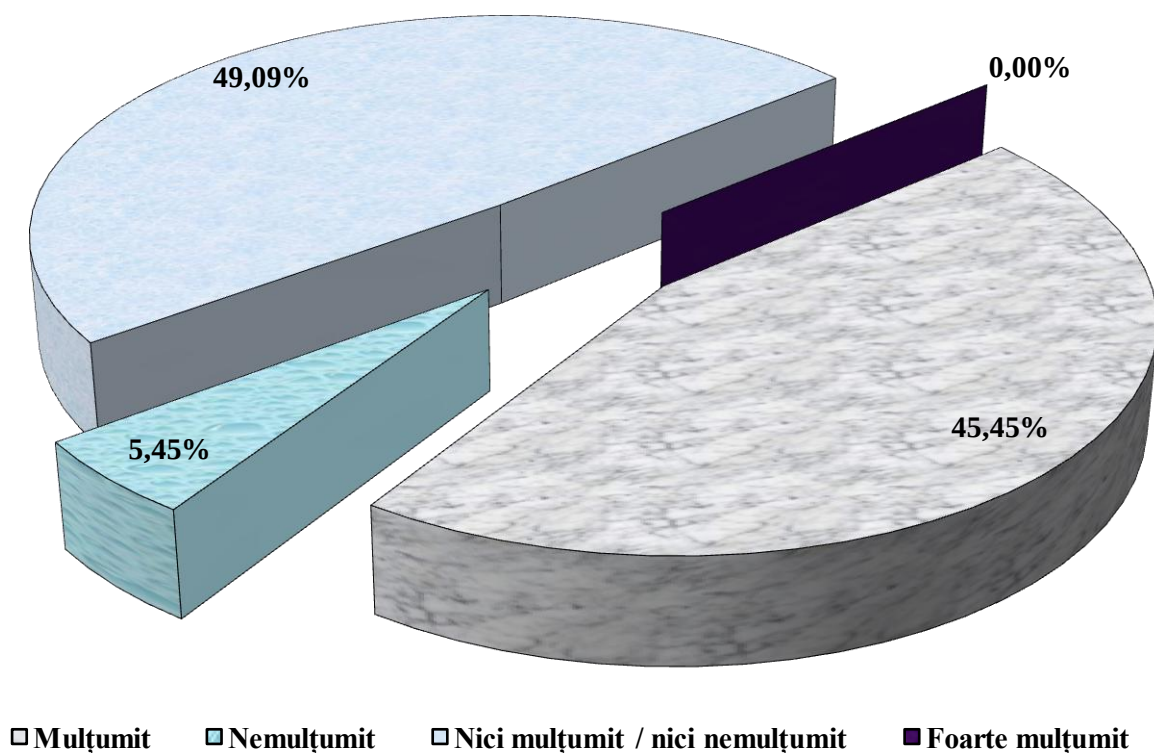

Fig. 3.18. Cât de mulțumit este antreprenorul de activitatea sa

Sursa: Elaborată de autor în baza Anexei 27

Din numărul total de 55 persoane respondente, 25 sau 45,45% s-au exprimat că sunt mulțumite, 27 sau 49,09% sunt nici mulțumite, nici nemulțumite și 3 persoane sau 5,45% sunt nemulțumite. Din aceste rezultate, totuși, putem concluziona că nu este atât de inaccesibilă activitatea de antreprenoriat.

Un alt scop a fost ca să aflăm care este mărimea medie a investițiilor capitale pentru înființarea unui hectar de livadă de măr. Analizând răspunsurile din chestionar, am obținut datele reprezentate în Fig. 3.19.

Din figura 3.19 este evident că 25 persoane au indicat suma investițiilor capitale pentru înființarea unui hectar de livadă de meri de 35-50 mii lei/ha, 23 persoane au indicat suma de până la 35 mii lei/ha, alte 5 persoane au indicat suma de 50 mii lei/ha și mai mult și alte 2 persoane nu au dat nici un răspuns. Indicând aceste mărimi ale investițiilor la înființarea unui hectar de livadă de meri, este evident că asemenea livezi sunt cele cultivate prin sistemul tradițional sau clasic.

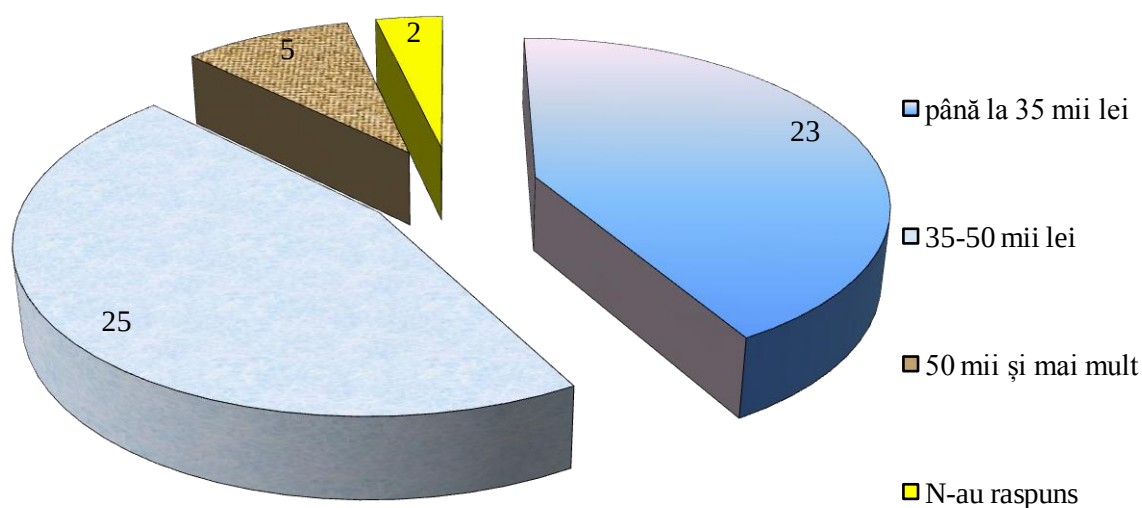

Fig. 3.19. Mărimea medie a investițiilor capitale pentru înființarea unui hectar de livadă de meri, mii lei

Sursa: Elaborată de autor în baza Anexei 27

Fiind întrebate ce părere au despre potențialele piețe de realizare a fructelor, au dat următoarele răspunsuri: 50,91% sau 28 persoane indică piețele țărilor CSI, 25,45% sau 14 persoane indică piața țărilor UE și 23,64% sau 13 persoane respondente indică alte piețe.

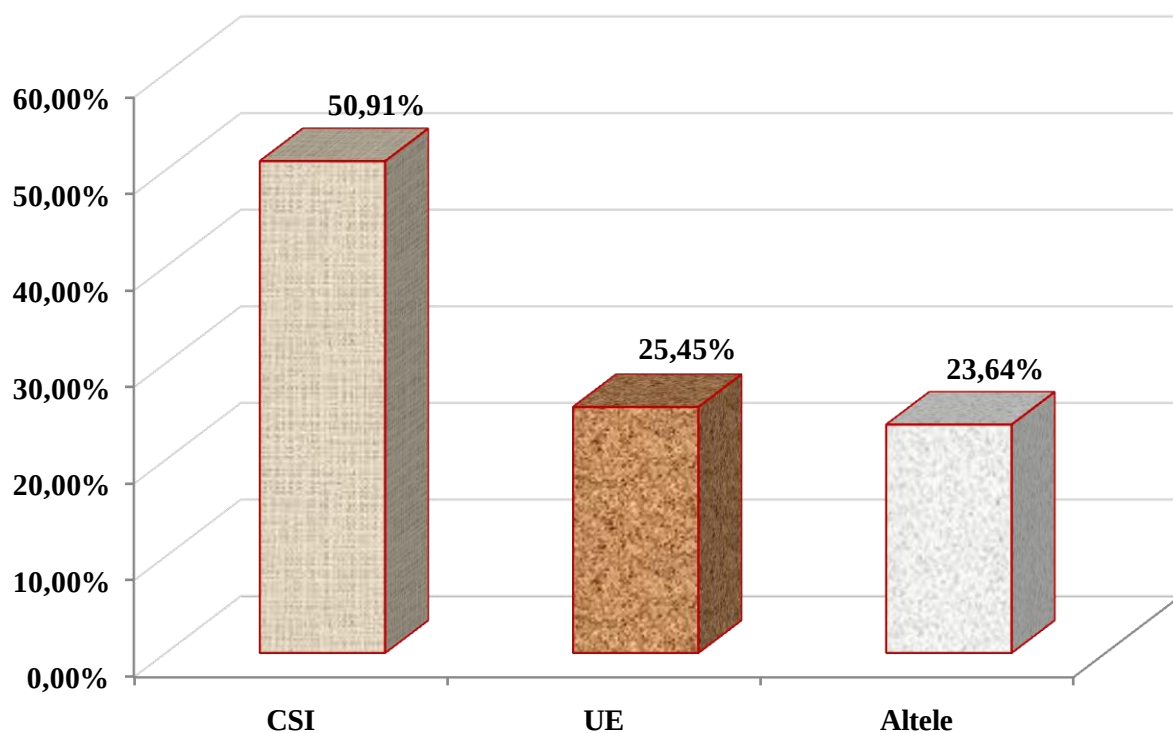

Fig. 3.20. Țările considerate ca potențiale piețe de realizare a fructelor

Sursa: Elaborată de autor în baza Anexei 27

Fiind puși în situația de a menționa principalele obstacole întâlnite în exportul fructelor, au dat răspunsul în felul următor: 34,55% din respondenți, recunosc că calitatea merelor lasă de dorit, 18,18% consideră că un obstacol al exportului sunt procedurile vamale, 16,36% dau vina pe politica țării, 14,55% consideră a fi prea dure cerințele față de certificarea producției, 9,09 % au fost de părerea că nu sunt informați îndeajuns și la momentul oportun și 7,27% din persoanele respondente au indicat alte obstacole, precum birocrația și gradul înalt de corupție la toate nivelele instituționale.

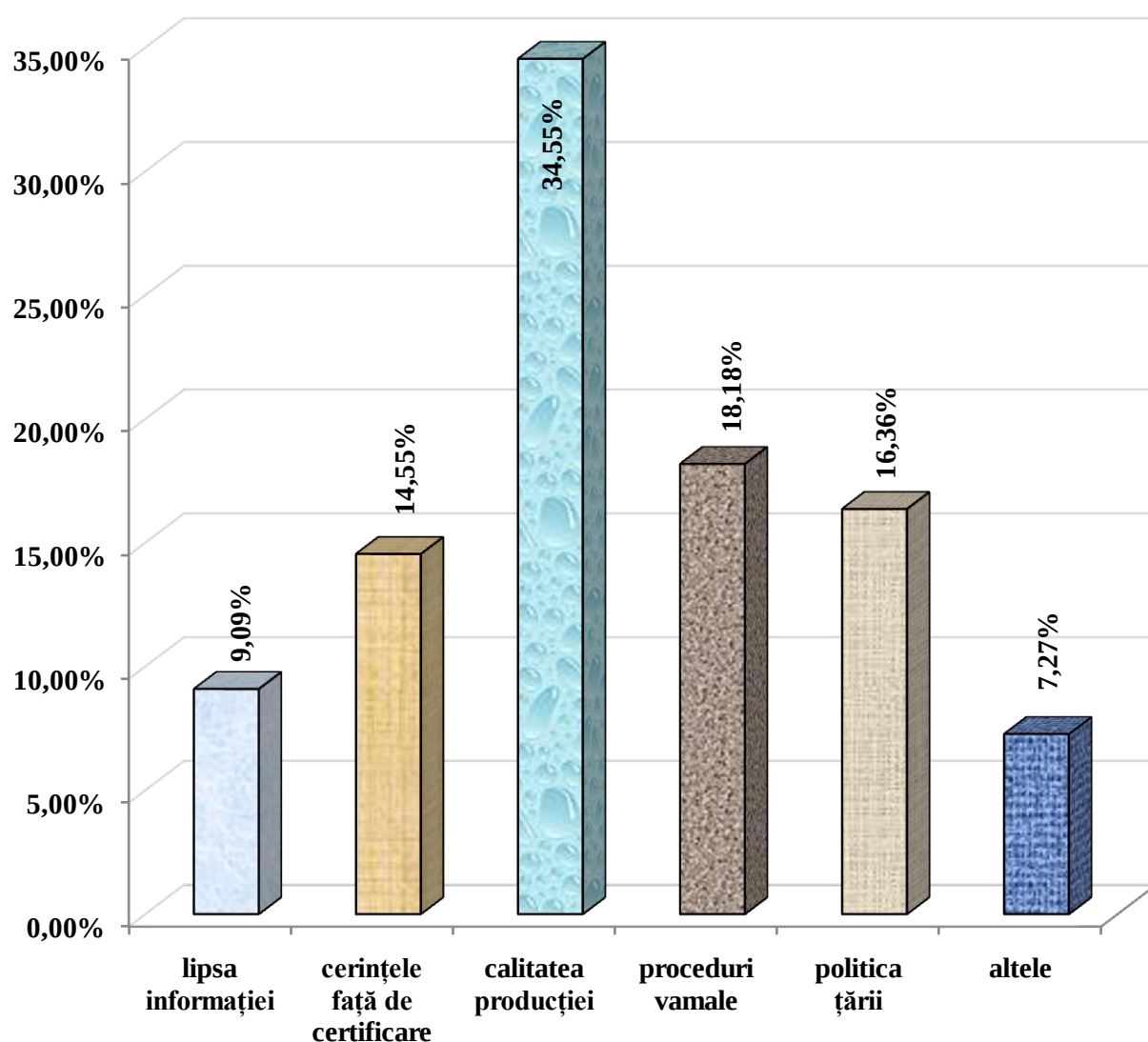

Fig. 3.21. Principalele obstacole în exportul producției pomicole

Sursa: Elaborată de autor în baza Anexei 27

Analizând cota-parte a veniturilor din realizarea producției pomicole, observăm că 23 persoane au indicat că obțin până la 50% venit din totalul veniturilor obținute, 10 persoane obțin 50-70% din venit, 15 persoane obțin venituri de 70-100 %, alte 7 persoane nu au dat răspuns.

Conform acestor date rezultă că majoritatea antreprenorilor cultivă și alte culturi agricole, precum cele de câmp și legumicole.

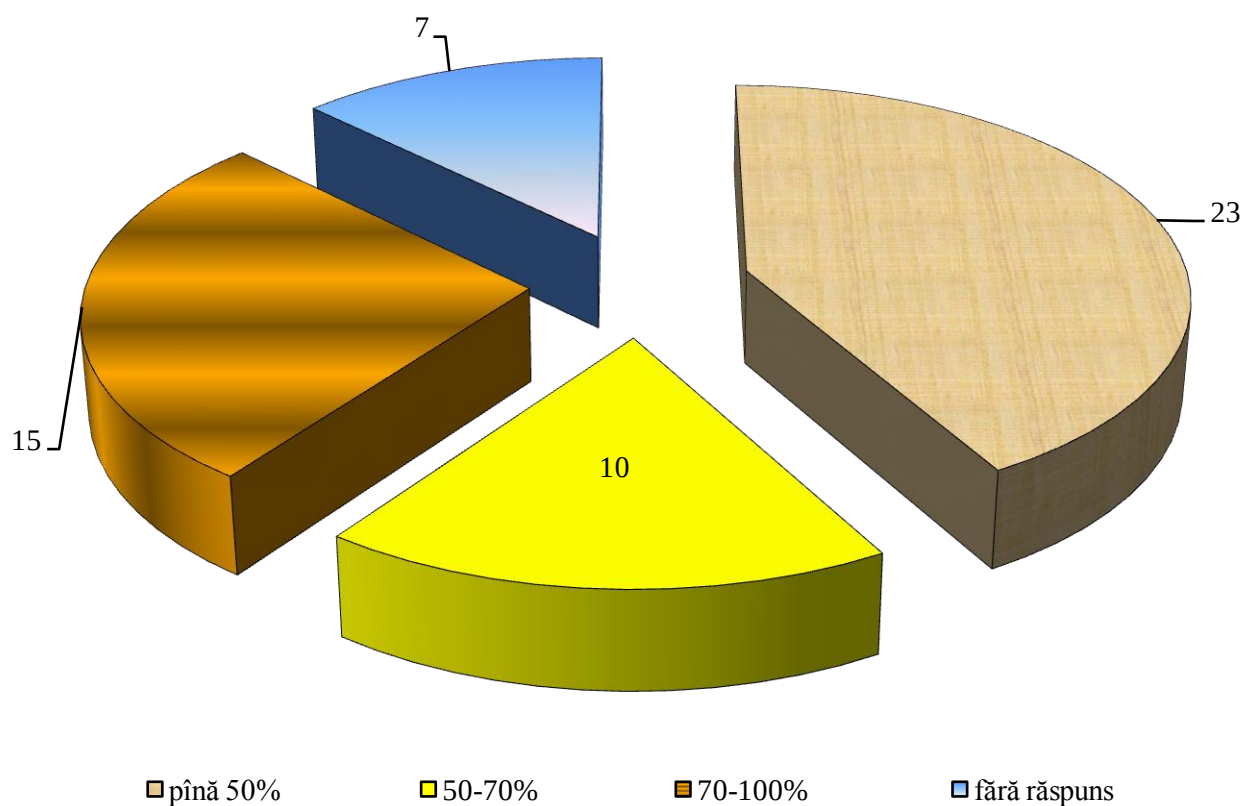

Fig. 3.22. Cota-parte a veniturilor obținute din realizarea producției pomicole

Sursa: Elaborată de autor în baza Anexei 27

În urma prelucrării informației chestionarului, pot fi scoase în evidență problemele de bază cu care se confruntă antreprenorii din ramura pomicolă. Este de menționat, că acestea din urmă, sunt caracteristice nu numai pentru antreprenorii intervievați, dar tuturor antreprenorilor din ramura dată. Astfel, cele mai mari impedimente ale producătorilor de fructe sunt:

- ✓ concurența sporită la comercializarea producției de fructe pe piața internă cu producția de import;
- ✓ diversificarea piețelor de desfacere, de asemenea, este influențată de un șir de probleme, spre exemplu, cu unele țări ale Orientului Mijlociu este pusă problema ce ține de logistică, iar, în general, susțin producătorii, comercializarea fructelor pe piețele externe este anevoioasă din cauza procedurilor vamale complicate;
- ✓ lipsa brațelor de muncă;
- ✓ lipsa surselor de apă pentru irigare în plantațiile pomicole;
- ✓ susținerea insuficientă din partea statului;

- ✓ calitatea fructelor este inferioară cerințelor pieței UE și altor piețe externe, cauzele fiind: lipsa liniilor de ambalare și calibrare, înghețurile frecvente de primăvară, care ar putea fi prevenite prin instaurarea sistemului antiîngheț, dar nu fiecare antreprenor își poate permite acest lux, din lipsa resurselor financiare și de apă, deoarece acest sistem funcționează în baza unui debit foarte mare de apă;
- ✓ înființarea plantațiilor noi cu soiuri de fructe cerute de piețele țintă este dificilă, deoarece calitatea materialului săditor autohton este nesatisfăcătoare, conformitatea de soi nu este garantată, iar portaltoiul importat este foarte scump;
- ✓ producătorii nu-și pot permite construcția căilor de acces spre infrastructura de producere și post-recoltare, apeducte și cele de conectare la rețelele de gaze și curent electric, fără de care este imposibil de a dezvolta o afacere profitabilă în sectorul fructelor;
- ✓ cerințele sporite de standardizare și certificare față de calitatea fructelor moldovenești;
- ✓ lipsa unei cooperări eficiente dintre producători, ceea ce cauzează probleme în procesul de realizare a producției, în special, pe piețele externe, de tipul instabilității asigurării cantităților suficiente cerințelor pieței pe parcursul întregului an calendaristic.

Analiza situației din ramură, efectuată prin intermediul chestionarului, în cadrul proiectului de stat „Dezvoltarea durabilă a sectorului horticola în contextul securității economice a Republicii Moldova”, nr. 65P, cifrul 15.858.06.02A din cadrul Programului de Stat „Securitatea economică în contextul integrării regionale și europene a Republicii Moldova”, ne permite a recomanda următoarele direcții, pârghii și instrumente, care ar veni în susținerea dezvoltării durabile a afacerilor din ramura pomicolă.

În primul rând, am dori să menționăm că una din problemele de bază cu care se confruntă antreprenorii autohtoni din domeniu, este lipsa de informații veridice și la timp. Reieșind din aceasta, credem că ar fi binevenit ca MADRM să susțină crearea unui *Centru de cercetare – dezvoltare în Pomicultură* înzestrat cu laboratoare și cadre științifice capabile în domeniu versus Oficiului Național al Viei și Vinului, ce ar oferi servicii de consultanță și expertiză în domeniu.

În al doilea rând, ar fi binevenită orientarea producătorilor autohtoni spre înființarea plantațiilor de fructe sâmburoase, rezistente la înghețurile de primăvară, care se bucură de o cerere sporită pe piață, lucru demonstrat și de realitatea condițiilor meteo din țară în ultimii ani.

Un lucru interesant care credem că are viitor, ar fi intrarea în competiție a producătorilor autohtoni cu producătorii importatori de fructe cum ar fi Peru, Africa de Sud, etc. prin tehnologii performante, soiuri competitive, infrastructură post-recoltare dezvoltată și dorința de a fi mai buni ca ei.

O altă direcție, care va influența pozitiv dezvoltarea durabilă, ar fi organizarea de conferințe și seminare, cu participarea mai multor experți străini, care au o experiență bogată în tehnologiile avansate, în urma cărora producătorii autohtoni de fructe ar avea posibilitatea să afle mai multe despre noile tehnologii de producere și procesare, de păstrare a fructelor, să se familiarizeze atât cu strategia de dezvoltare a ramurii în contextul integrării în UE, cât și despre evoluția prognozelor și strategiilor de business.

Aderarea la un grup-țintă de beneficiari ce aparține unor proiecte și programe, susținând persoanele ce doresc să investească în lansarea sau/și dezvoltarea unei afaceri proprii – ar fi o altă modalitate de dezvoltare durabilă a afacerilor. În acest sens, se propun următoarele proiecte și programe, care susțin atât antreprenorii, cât și pe cei ce doresc să se lanseze în afaceri:

- Programul de atragere a remitențelor în economie „Pare 1+1” este aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 972 din 18.10.2010 și este implementat de către Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM);
- Programul național de abilitare economică a tinerilor „PNAET” – un program destinat persoanelor tinere, cu vârsta cuprinsă între 18-30 de ani, care doresc să-și dezvolte abilități antreprenoriale, să lanseze sau să extindă o afacere proprie în zonele rurale sau să dezvolte o afacere în domeniul agriculturii, producerii sau prestări de servicii;
- Programul „Gestiunea Eficientă a Afacerii” este un program destinat antreprenorilor de orice vârstă ce practică activități economice sub orice formă de organizare juridică, care doresc să-și sporească abilitățile în domeniul antreprenorial pentru asigurarea gestionării eficiente a afacerii;
- Programul de stimulare a participării agenților economici la târguri și expoziții prin care IMM pot beneficia de compensare parțială a spațiului expozițional;
- Fondul Special de Garantare a Creditelor care are ca obiectiv facilitarea accesului întreprinderilor micro și mici la resursele financiare și acordarea garanției la credite agenților economici care nu dispun de suficient gaj;
- Programul – pilot „Femei în afaceri” care are ca scop promovarea abilităților economice și sociale ale femeilor din zonele rurale prin reducerea inegalității de gen, prin creșterea și dezvoltarea afacerilor, schimbarea percepției inovaționale, sporirea accesului la resurse, servicii și tehnologii moderne;
- Proiectul „Business Academy for Women”, obiectivul principal fiind promovarea abilităților economice și sociale ale femeilor din zonele rurale, reducând inegalitatea de gen, sporirea accesului acestora la resurse financiare, servicii, tehnologii inovaționale și oportunități de dezvoltare, facilitarea accesului femeilor la tehnologii productive în scopul

consolidării și creșterii capacității de maximizare a veniturilor întreprinderilor gestionate de femei;

- Proiectul „Livada Moldovei” ce oferă asistență tehnică și finanțare pentru sectorul de creștere și procesare a produselor horticole, o linie de creditare oferită de către Banca Europeană de Investiții Guvernului Republicii Moldova, care, la rândul său, acordă acest împrumut băncilor comerciale participante;
- Portalul de finanțare www.gov.md, prin care Guvernul Republicii Moldova, în vederea dezvoltării sectorului privat, mobilizează de la partenerii săi de dezvoltare bani în condiții preferențiale. Beneficiind de această asistență (scheme de credit, granturi sau subvenții), antreprenorii moldoveni pot să-și dezvolte afacerile, să-și crească semnificativ calitatea și capacitatea de export a produselor, astfel, devenind mai competitivi și creând noi locuri de muncă. Ratele dobânzii la aceste finanțări preferențiale sunt mai joase sau, în cadrul granturilor și subvențiilor, nu există. De asemenea, perioada de rambursare a împrumuturilor este de câteva ori mai mare decât la creditele comerciale, multe din ele având și perioade de grație;
- Unitatea Consolidată pentru Implementarea Programelor IFAD (UCIP – IFAD) prin Programul Rural de Reziliență Economico-Climatică Incluzivă (IRECR – IFAD VI), oferă granturi competitive pentru finanțarea dezvoltării infrastructurii publice cu caracter economic.

Un lucru binevenit pentru antreprenorii din sectorul pomicol ar fi asocierea în cooperative sau asociații de producători, ce ar stimula crearea de grupuri de inițiativă ale fermierilor locali, oferind asistență și consultanță în pomicultură, cu scopul valorificării pe piață a producției de fructe, creșterii eficienței și dezvoltării economice și sociale a comunităților locale, astfel înfruntând provocările mediului concurențial acerb.

Fiind cunoscut faptul că forța de muncă este tot mai deficitară, atât a specialiștilor calificați, cât și a muncitorilor zilieri, producătorii din ramura pomicolă, ar trebui să creeze locuri de muncă atractive, înalt tehnologizate și bine remunerate. De asemenea, producătorii agricoli trebuie să contribuie direct și interesat la dezvoltarea învățământului de specialitate și la dezvoltarea sectorului de cercetare-dezvoltare prin aplicarea diferitor pârghii, precum efectuarea practicii de producție în cadrul întreprinderilor agricole de către studenții UASM etc.

O altă direcție prioritară pentru dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol este aplicarea tehnologiilor moderne de cultivare a plantațiilor pomicole, care prezintă un șir de avantaje, atât pentru pomicultor, cât și pentru societate:

- ✓ sporește competitivitatea fructelor care asigură obținerea valorii adăugate;

- ✓ sporește capacitatea pomilor de a face față factorilor de stres sau risc, cum ar fi: seceta, frigul, insectele, agenții patogeni;
- ✓ reduce termenul de recuperare a investițiilor;
- ✓ sporește randamentul producției de fructe;
- ✓ sporește densitatea de plantare care a evoluat de la 400-600 pomi/ha în anii 1970, la circa 1250-3500 pomi/ha astăzi;
- ✓ reduce perioada de intrare pe rod în anul 3-4 de la plantare, datorită utilizării rapide a spațiului rezervat de geometria livezii pentru ansamblul vegetativ;
- ✓ asigură randamente precoce și sporite prin folosirea materialului biologic de vigoare mică asociat cu o densitate de plantare sporită a pomilor, în acest sens, s-a generalizat folosirea portaltuiurilor pitici ca M-9;
- ✓ în anul doi de la plantare, producția de fructe atinge productivitatea de 18-20 t/ha, iar în anul patru ajunge la nivelul maxim de 60-80 t/ha [108].

Actualmente, majoritatea producătorilor se orientează la exportul de materie primă. Acest lucru, însă nu poate crea o plus valoare necesară pentru menținerea durabilă a sectorului dat. De aceea, recomandăm ca producătorii de fructe să se orienteze în direcția de procesare a producției, ce ar conduce la sporirea competitivității sectorului dat prin modernizarea utilajului și dezvoltarea infrastructurii post-recoltare și procesare și ar permite susținerea, încurajarea antreprenorilor autohtoni și relansarea pomiculturii moldovenești la cote de înaltă competitivitate impuse de Uniunea Europeană.

3.3 Concluzii la capitolul 3

În rezultatul cercetărilor, am determinat că în scopul dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol, pot fi utilizate unele instrumente manageriale, ca: desfășurarea inevitabilă a planificării ca funcție managerială atât la nivelul întreprinderii, cât și la nivel de ramură, bazată pe planul de afaceri, precum și subvenționarea antreprenorilor. Ca rezultat al calculelor obținute prin pronosticul datelor, am demonstrat că utilizarea tehnologiilor moderne în comparație cu cea tradițională, este mult mai avantajoasă, permițând să fie obținute producții de fructe mai sporite, de o calitate superioară cu termeni de recuperare a investițiilor mult mai reduși (cap.3, subcapit.3.1, tabelul A. 22.1, A.23.1, A. 24.1, A. 24.2, A. 24.3, pp. 166-169).

Prognostând și costurile de producție pe tehnologii aparte, putem menționa, că în cazul livezilor tradiționale costurile de producție în primii 5 ani de la înființare se planifică la nivelul de 113000 lei sau 11300 lei per hectar. Aceasta se explică prin faptul, că în perioada respectivă sunt efectuate lucrări minime de întreținere a ei, iar odată cu intrarea livezii în rod, începând cu al 6-lea an, consumurile de producție se majorează. În cazul livezilor intensive și superintensive, inițial au fost pronosticate aceleași consumuri de producție de 113000 lei, care începând cu perioada de intrare în rod, la fel se majorează, ajungând până la 549285 lei în cazul livezilor intensive și, respectiv, 823612 lei în cazul livezilor superintensive (Fig. 3.2, p. 96).

Analizând datele privind investiția făcută, menționăm, că livada tradițională nu asigură în primii 6 ani de viață un venit, ceea ce rezultă că marja brută este negativă. Abia în al 7-lea an, marja brută este pozitivă, ceea ce înseamnă că au fost deja obținute venituri din realizarea producției de mere. O situație mult mai bună, este înregistrată în cazul livezilor intensive și superintensive. La cele intensive, observăm că veniturile sunt obținute din al 3-lea an de la plantare și marja brută este în valoare de 715000 lei, care în următorii ani, aceasta sporește în dependență de veniturile obținute și consumurile variabile. Livezile intensive au o marjă brută începând cu al 2-lea an de la plantare și este în continuă creștere. (Fig. 3.3, p. 97).

Conform datelor privind termenul de recuperare, observăm, că este diferit în cazul celor trei tipuri de livezi cultivate diferit: la livada tradițională, investiția se recuperează în al 9-lea an, la cea intensivă se recuperează în al 6-lea an și la cea superintensivă se recuperează în al 4-lea an. Aceste rezultate demonstrează că livada intensivă și superintensivă este mult mai eficientă, deoarece este cu un potențial de roadă mult mai înalt și de intrare în rod din anul doi, este o investiție mult mai costisitoare decât livezile simple, dar și termenul de recuperare al lor este mult mai redus (Fig. 3.4, p. 98, Tabelul A. 24.1, A. 24.2 și A. 24.3, p. 169).

După informația AIPA, cea mai mare pondere a solicitărilor sunt direcționate către: *tehnica și utilajul agricol – 33,8% (2225 dosare), restituirea dobânzii achitate de producătorii*

agricoli la accesarea creditelor – 25,5% (1890 dosare); stimularea investițiilor în înființarea, modernizarea și defrișarea plantațiilor multianuale – 20% (1467 dosare). Analizând solicitările producătorilor agricoli, putem menționa că în anul 2018, cele mai mari solicitări de subvenții au fost la *dezvoltarea infrastructurii post-recoltare și procesare*, astfel, numărul dosarelor în această direcție este de 595 unități, în sumă de 257,8 mln. lei. (Tabelul A. 25.1, p. 170).

Întregul proces de subvenționare are tangență cu dezvoltarea și modernizarea plantațiilor pomicole. Un rol de lider la înființarea plantațiilor pomicole revine mărului – cca 15% și prun. Un interes sporit au producătorii agricoli ce investesc în plantațiile de cireș. Dacă în anul 2014 erau subvenționate 167 hectare, atunci în anul 2018 acestea s-au majorat de două ori atingând suprafața de 334 hectare sau 11% din totalul plantațiilor înființate (tab. 3.2, p. 107).

De asemenea se subvenționează și defrișarea plantațiilor multianuale. În anul 2018 în comparație cu suprafețele defrișate în anii 2014 și 2015 se atestă o creștere de 3,6 ori și 2,7 ori, respectiv, cu 2149 hectare și 1865 hectare, iar față de anii 2016 și 2017 s-au redus suprafețele spre defrișare, respectiv, cu 925 hectare și 541 hectare plantații pomicole (fig. 3.11, p. 108).

La instalarea plasei antigrindină, la fel se solicită subvenții. În anul 2018 au fost solicitate subvenții pentru 80,5 hectare de livadă dotate cu echipament antigrindină și plase combinate. Putem menționa că tot mai mulți producători agricoli instalează echipamente de protecție antigrindină pentru livezile înființate, care în anul 2018 numărul acestora a sporit de 10 ori în comparație cu anul 2014 și constituie 10 producători cu suprafața 80,5 hectare de livadă protejată. Mai mult ca atât, în anul 2018, în premieră a fost subvenționată plasa combinată pentru 4 hectare de livadă (tab. 3.3, p. 109).

Instalarea sistemelor moderne de suport în plantațiile pomicole la fel este solicitată de către producători. În anul 2018 au fost solicitate subvenții de către 48 de producători pentru 478,8 ha de plantații pomicole tinere în care au fost instalate sisteme moderne de suport. Valoarea investiției efectuată a constituit 82,3 mln. lei, iar suma subvenției a constituit 17,4 mln. lei. În comparație cu solicitările de subvenții din anul 2017, solicitările din anul 2018 s-au majorat cu 45% sau cu 15 beneficiari mai mult. La fel și suprafețele protejate cu ajutorul instalațiilor de suport în anul 2018 s-au majorat față de anul 2017 cu 163,1 ha sau cu 51,7% (tab. 3.4, p. 110).

Ca rezultat al analizei chestionarului, por fi făcute următoarele concluzii: în întreprinderile chestionate, predomină suprafețele ocupate cu culturile agricole de câmp, urmate de fructele sămânțoase, culturile legumicole și în cele din urmă, fructele sămburoase; cel mai mare număr de întreprinderi este situat în grupa celor cu suprafața cuprinsă între 10-50 de hectare și cultivă atât fructe sămânțoase cât și sămburoase; activitatea antreprenorială ia

amplouare în al patrulea an; producătorii întâlnesc un șir de obstacole în desfășurarea activității; niciunul din respondenți nu se bazează pe noroc în businessul agricol (fig. 3.12 – 3.22, pp. 112-119).

Poate fi menționat cu certitudine, că aceste impedimente sunt caracteristice nu numai antreprenorilor intervievați, dar tuturor persoanelor ce au o afacere proprie și urmăresc scopul de a o dezvolta în continuare, iar direcțiile propuse în p. 3.2 al cap. 3, ar facilita dezvoltarea durabilă a afacerilor în ramura pomicolă.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Ca urmare a cercetărilor științifice și investigațiilor proprii cu privire la dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol din întreprinderile agricole ale Regiunii de Dezvoltare Nord, pot fi formulate următoarele *concluzii*:

1. Odată cu tranziția la economia de piață, Republica Moldova a cunoscut un șir de probleme, care au creat efecte negative asupra economiei țării. Fiind expuși în această situație, o mare parte din cercetători, savanți, economiști în domeniu, au încercat să identifice factorii, principiile, metodele, tehnicile și instrumentele manageriale, care ar redresa situația. Prin urmare, s-a ajuns la concluzia că, unul din factorii de dinamizare a economiei și de îmbunătățirea nivelului de trai, este *antreprenoriatul* (cap. 1, subcapit 1.1).
2. Antreprenoriatul este un gen de activitate și este considerat forța motrică a economiei naționale. Interesul pentru activitatea de antreprenoriat în condițiile economiei de piață, este în continuă creștere. Aceasta se demonstrează prin faptul că anual în Republica Moldova își deschid propria afacere mii de persoane, dorind să-și asigure un nivel de trai decent. Pe parcursul anilor 2010-2017 Republica Moldova a cunoscut o creștere a numărului de IMM de la 45,6 mii întreprinderi în anul 2010 până la 53,6 mii de întreprinderi în anul 2017, reprezentând 98,7% din numărul total de 54,3 mii de întreprinderi înregistrate în anul 2017 (cap. 2, subcapit 2.1).
3. Analizând structura fondului funciar după modul de folosință din anul 2017, observăm că în totalul terenurilor agricole de 3384,6 mii ha, suprafața ocupată de plantații multianuale constituie 288,8 mii ha, ceea ce reprezintă 8,5% din totalul suprafeței și 11,55% în totalul suprafeței terenului agricol. Este de menționat că suprafața plantațiilor multianuale în ultimii ani a suferit schimbări, micșorându-se de la 295,3 mii ha în anul 2013 până la 288,8 mii ha în anul 2017 (cap. 2, subcapit 2.2, tabelul A. 15.1).
4. Sub aspectul speciilor de plantații pomicole, speciile sămânțoase în anul 2017 constituie 77,61% și cele sămburoase constituie 22,39% din volumul total de fructe. Mărul deține o pondere de 98,29%, părul – 1,21% și gutuiul - 0,5%. Referindu-ne la fructele sămburoase, putem spune ca din volumul total de fructe, 65,17 % îi revin prunului, cireșului – 7,4%, vișinului – 3,5%, caisului – 9,16% și piersicului – 14,76% (tabelul A.16.1).
5. Conform rezultatelor obținute, putem menționa, că în SRL „Domultera” cultivarea plantațiilor pomicole pe suprafața de 70 ha atât după tehnologia intensivă, cât și cea superintensivă este eficientă. Aceasta a permis de a spori recolta de fructe la un hectar, veniturilor din vânzări și a profitului obținut, care au generat un nivel al rentabilității sporit (tabelele 2.20, 2.21, 2.22, pp.84-86).

6. În rezultatul cercetărilor am determinat, că în scopul dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol, pot fi utilizate unele instrumente manageriale, ca: desfășurarea inevitabilă a planificării ca funcție managerială atât la nivelul întreprinderii, cât și la nivel de ramură, bazată pe planul de afaceri, precum și subvenționarea activității antreprenoriale. Ca rezultat, am demonstrat că utilizarea tehnologiilor moderne în comparație cu cea tradițională, este mult mai avantajoasă, permițând să fie obținute producții de fructe mai sporite, de o calitate superioară cu termenii de recuperare a investițiilor mult mai reduși (cap. 3, subcapit. 3.1, tabelul A. 22.1, A.23.1, A. 24.1, A. 24.2, A. 24.3).
7. Guvernul și alte instituții abilitate aplică măsuri compensatorii financiare prin subvenționare, în scopul susținerii ramurii cu valoare înaltă și dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol din Republica Moldova. În baza datelor AIPA, numărul solicitanților de subvenții de la an la an sporește, domeniile și formele de sprijin sunt variate, printre care o *pondere însemnată o dețin solicitările în direcția stimulării investițiilor în înființarea, modernizarea și defrișarea plantațiilor multianuale* – 1467 dosare ce constituie 20% din fondul de subvenționare și *dezvoltarea infrastructurii post-recoltare și procesare, cât și alte măsuri iligibile subvenționării* (cap. 3, subcapit. 3.1, tabelul A. 25.1).
8. În ultimii ani, un loc aparte în subvenționarea la înființarea plantațiilor pomicole, revine culturilor nucifere, inclusiv, alun și migdal cu peste 42,4% din totalul plantațiilor pomicole înființate, fiind urmate de măr cu 17,5% și prun cu 15,1%. Un interes sporit au producătorii agricoli ce investesc în plantațiile de cireș. Dacă în anul 2014 erau subvenționate 167 ha, atunci în anul 2018 acestea s-au majorat de două ori atingând suprafața de 334 ha sau 11,2% din totalul plantațiilor pomicole înființate (cap.3, subcapit. 3.1, tabelul 3.2; 3.3; 3.4).
9. Elaborarea și aplicarea chestionarului antreprenorilor din RDN, a scos în evidență impedimentele cu care se confruntă agenții economici din ramură (cap. 3, subcapit. 3.2).

În baza investigațiilor efectuate, în scopul asigurării unei dezvoltări durabile a antreprenoriatului pomicol din Republica Moldova, **propunem:**

1. Pentru susținerea dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol, se propune *Guvernului Republicii Moldova* de a adopta programe sau regulamente ce ar stimula Rețelele de comercializare din țară să introducă în asortimentul lor producție autohtonă (în special, fructe) – cel puțin 40% (cap. 3, subcapit. 3.2);
2. În scopul determinării direcțiilor și priorităților de dezvoltare durabilă a ramurii pomicole, propunem *Guvernului Republicii Moldova*, de a introduce mecanismul specializării inteligente. Acesta presupune un exercițiu de identificare a priorităților de dezvoltare a ramurii pe o perioadă îndelungată, concentrând mediul academic, antreprenorial, executiv și

reprezentanții societății. Drept avantaje pot fi considerate – folosirea maximă a potențialului științific în mediul de afaceri și accesarea mai ușoară a fondurilor europene (cap. 3, subcapit 3.2);

3. Crearea unui *Centrul de cercetare pentru Pomicultură durabilă*, în cadrul *MADRM sau UASM*, în scopul oferirii serviciilor de consultanță și expertiză, înzestrat cu laboratoare și cadre științifice competente în domeniu (cap. 3, subcapit 3.2);
4. *Pentru susținerea producătorilor din domeniul pomicol*, se propune *AIPA* de a acorda plăți compensatorii pentru productivitatea și calitatea producției obținute. Plata compensatorie să varieze în dependență de soiul plantației și de perioada de vegetație a acesteia (cap. 3, subcapit. 3.1);
5. *În scopul valorificării producției pomicole pe piață*, creșterii eficienței și dezvoltării economice și sociale a comunităților rurale, se propune *pentru antreprenori* – asocierea în continuare în cooperative sau asociații de întreprinzători, ce ar stimula crearea de grupuri de inițiativă ale fermierilor locali (cap. 3, subcapit 3.2);
6. *Pentru antreprenori* orientarea în direcția de diversificare și procesare a producției pomicole, aplicarea tehnologiilor moderne de cultivare a plantațiilor pomicole, ce ar influența competitivitatea ramurii prin modernizarea utilajului și dezvoltarea infrastructurii post-recoltare (cap. 3, subcapit 3.2);
7. În scopul facilitării identificării potențialilor clienți, recomandăm *pentru antreprenori*, elaborarea și utilizarea Sortimentului de specii și soiuri pomicole – drept instrument eficient în promovarea speciilor și soiurilor pomicole proprii (elaborat și implementat de către autor, Anexa 28) (cap. 3, subcapit 3.2).

BIBLIOGRAFIE

1. ACULAI, E. Caracteristicile de bază și specificul IMM-urilor în țările cu piața emergentă. Articol științific de sinteză. În: Economie și Sociologie, 2013, nr. 3. Ediție suplimentară. 66 p. <http://iefs.md/ro/activitatea-ince/publicacii/357-caracteristicile-de-bază-si-specificul-imm-urilor-cu-piața-emergentă.html>, [accesat 24.03.2018]
2. ACULAI, E. [et al.] Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii: contribuție, provocări și direcții de perspectivă; Inst. de Econ., Finanțe și Statistică; Acad. de Științe a Moldovei. - Chișinău : IEFS, 2012. 332 p. ISBN 978-9975-4381-2-4.
3. ACULAI, E. Condițiile de creare și dezvoltare a întreprinderilor: analiză prin prisma de gen, Chișinău, Nova- Imprim, 2009. ISBN-978-9975-9792-9-0.
4. ACULAI, E., VINOGRADOVA, N., PERCINSCHI, N., NOVAC, A., CLIPA, V. Contribuția sectorului întreprinderilor mici și mijlocii la dezvoltarea economică regională. În: Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii: contribuție, provocări și direcții de perspectivă – Chișinău: IEFS, 2012, p. 24-85. 332p. (contribuția personale - 3,8 c.a.).
5. Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development; United Nations headquarters in New York, 1990, Disponibil: <https://www.google.com/search?q=Agenda+21>, [accesat 11.07.2016].
6. Agricultura. Disponibil: <http://www.statistica.md/category.php>, [accesat 21.09.2018].
7. ANDRIEȘ, A., VLAD, P., CANȚER, V. Bazele conceptuale ale dezvoltării durabile a Republicii Moldova, Chișinău : [s. n.], 2003. 133 p.
8. Antreprenoriat. Disponibil: <http://www.statistica.md/category.php>, [accesat 11.09.2017].
9. Antreprenoriat: inițierea afacerii, Disponibil: http://www.business.mmu.ac.uk/research/wps/papers/wp01_18.pdf, [accesat 20.07.2016].
10. BĂCESCU, M., BĂCESCU-CĂRBUNARU, A. Compendiu de macroeconomie, Editura Economică, București, 1997. ISBN 973-9198-69-4.
11. BAJURA, T., STRATAN, A., SCOBIOALĂ, P. Tarife și costuri în agricultură: Ghid practic. Academia de Științe a Moldovei, Institutul Național de Cercetări Economice, Ministerul Economiei al Republicii Moldova, Ediția a 2-a, Chișinău, INCE, 2016, 157 p., ISBN 978-9975-4453-2-0
12. BALAN, V., CIMPOIEȘ, Gh., BARBAROȘIE, M. Pomicultură. Chișinău, 2001, 452 p. ISBN 9975-906-39-7.
13. BARTA, P. Promovarea antreprenoriatului ca factor cheie pentru dezvoltarea economică, Fundația Post-Privatizare, 2012, Colecția de working papers ABC-UL LUMII FINANCIARE WP nr. 7/2018

14. BOBOC, R., COVAȘ, L., SOLCAN, A., Stihi, L. Antreprenoriat. Inovație. Risc, Chișinău : ASEM, 2003. 107 p. Bibliogr. pp. 106-107. ISBN 9975-75-206-3.
15. BROWN, L. Eco-economia, Editura Tehnică, București, 2001, p.86 ISBN 0-333-68347-1.
16. BUCUREAN, M. Management și creativitate în micile afaceri. București: Editura Tribuna Economică, 2001, 286 p. ISBN 978-973-739-428-6.
17. BUGAIAN, L., TIMOTIN, L. Rolul spiritului antreprenorial în dezvoltarea economiei naționale. În: Meridian ingineresc. Chișinău, 2008, vol. 2, pp. 42-46. ISBN 978-9975-9892-0-6
18. BUGAIAN, L., TIMOTIN, L., NISTOR, D. Dezvoltarea spiritului și abilităților antreprenoriale. În: Conferința națională cu participare internațională „Strategii și politici de management în economia contemporană”, ASEM ediția a II-a, 29–30 martie 2013, pp. 162-166.
19. BUGAIAN, L., CATANOI, V., COTELNIC, A. ș.a. Antreprenoriat: inițierea afacerii. Chișinău: Chișinău: „Elena V.I.”, 2010. 344 p. ISBN 978-9975-9649-4-4.
20. BUGAIAN, L., ROȘCOVAN, M., SOLCAN, A., TODIRAȘCU, Ș. Cum să-ți inițiezi o afacere. Ghid practic pentru antreprenori. Chișinău: SRL Multi Art-SV, 2010, 228 p. ISBN 978-9975-4089-1-2.
21. BUJOR, T., **GRINCIUC, L.** Analiza dezvoltării durabile în spațiul rural în Republica Moldova. În: *Materialele Conferinței Internaționale Științifico-Practică „Creșterea economică în condițiile internaționalizării”*, Chișinău, IEFS, 2011, pp. 21-27., 0,6 c.a. ISBN 978-9975-4176-7-9.
22. BUJOR, T., **GRINCIUC, L.** Rolul antreprenoriatului în dezvoltarea economiei Republicii Moldova. În: *Materialele Conferinței științifico-practică internațională „Politici economice și financiare pentru o dezvoltare competitivă”*, Chișinău, ULIM 2013, pp. 79-84. 0,53 c.a. ISBN978-9975-124-30-0.
23. BUJOR, T., **GRINCIUC, L.**, ȚURCAN-ȘUȘU, A., BUJOR, I. Evaluarea indicatorilor de dezvoltare durabilă al sectorului rural. În: *Materialele Conferinței Internaționale Științifico-Practică „Creșterea economică în condițiile globalizării ”*, Chișinău, IEFS, 2012, pp. 298-304., 0,53 c.a., ISBN 978-9975-4381-1-7.
24. BUMBU, I. Dezvoltarea durabilă, curs de prelegeri. Ed. UTM 2005. ISBN 978-9975-45-132-1.
25. BURDUȘ, E., CIOCHINĂ, L., ISTOCESCU, A. Întreprinzătorul. București: Pro Universitaria, 2010, 410 p. ISBN 978-973-129-533-6.

26. BUTTON, D., GHERCIU, V., RUSU, V. 100 idei de afaceri, Chișinău: [s. n.], 2003. 144 p. ISBN 9975-9575-4-4.
27. Camera Înregistrării de Stat. Datele Camerei Înregistrării de Stat, . Disponibil: <http://www.cis.gov.md/statistica#a>, [accesat 20.01.2019]
28. CÂMPEANU, V. (coordonator) Dimensiunea globală a dezvoltării durabile, Editura Expert, 2006, pp. 11-16, ISBN 978-973-7885-53-1.
29. CERTAN, S. Management: modalități de eficientizare. Chișinău: CEP, USM, 2007, pp. 213-231. ISBN 978-9975-70-480-9.
30. CERTAN, S. Managementul Afacerilor, CEP USM, Curs universitar, Chișinău 2005, 351 p. ISBN 9975-70-572-3.
31. CERTAN, S. Teoria administrării afacerilor, Universitatea de Stat din Moldova, Fac. de Științe Economice. Ed. a 2-a, completată. Chișinău: USM, 2012. 400 p. ISBN 978-9975-71-213-2.
32. CHIȘLARI, E., Antreprenoriatul: diversitatea modelelor și mecanismelor de realizare / E. Chișlari. Chișinău: ASEM, 2005. 217 p. Bibliogr. pp. 209-217. ISBN 9975-75-311-0.
33. CIMPOIEȘ, Gh. Pomicultură specială. Chișinău, 2002, 336 p. ISBN 9975-9645-9-1.
34. CIMPOIEȘ, Gh., BALAN, V., BARBĂROȘIE, M. Pomicultura. Chișinău, 2001, 452 p. ISBN 9975-906-39-7.
35. CIUMAC, Gh. Bazele antreprenoriatului: (note de curs) / Ghenadie Ciumac Acad. de Studii Econ. a Moldovei. Chișinău: ASEM, 2013. 126 p. Bibliogr.: p. 126. ISBN 978-9975-75-621-1.
36. COLE, Gerald A. Management: teorie și practică, Chișinău, Știința, 2006, 444 p. ISBN 978-9975-67-537-6.
37. COVAȘ, L., COVAȘ, L., Dezvoltarea durabilă a businessului. În: Conferința Științifică Internațională Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii, 25-26 sept. 2009, Vol. 1, pp. 232-235.
38. CRUDU, R., CEBOTARI, E. Mediul de afaceri în Republica Moldova: constrângeri și perspective. În: Economica, nr. 3 (89), 2014, pp. 23-34, ISSN 1810-9136.
39. DELIU, N., **GRINCIUC, L.** Analiza activității de instruire și administrare profesională a personalului în Republica Moldova. În: *Materialele conferinței internaționale științifico-practice „Teoria și Practica Administrării Publice”*, Academia de Administrație Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, Chișinău, 2011, pp. 263-264. 0,1 c.a. ISBN 978-9975-4241-0-3.
40. Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române, Chișinău, Editura Gunivas, 2007, 2280 p., ISBN 978-9975-908-04-7.

41. Dicționarul Universal de Comerț, editat la Paris în anul 1723.
42. DOBRESCU, E., ALBU, L. Dezvoltarea durabilă în România: modele și scenarii pe termen mediu și lung. București: Expert, 2005. 382 p. ISBN 973-618-069-7.
43. DONICĂ, A. Dezvoltarea durabilă a ramurii pomiculturii în Republica Moldova: Teză de dr. în agricultură. Disponibil; <https://www.scribd.com>, [accesat 04.05.2018].
44. DONICĂ, I., DONICĂ, A. Starea actuală și perspectiva pomiculturii în Republica Moldova/ I. Donică, A. Donică. În: Akademos, 2009, Nr. 2, pp. 71-76. Disponibil www.akademos.asm.md/files/Akademos__PDF.pdf, [accesat 04.08.2017].
45. DONICĂ, I., DONICĂ, A., DONICĂ, N. Dezvoltarea durabilă a ramurii pomiculturii în Republica Moldova / Donica Ilie, Donica Andrei, Donica Nicolai. În: Businessul agricol, An 2010, Nr. 1, pp. 78-80.
46. DRUCKER, Peter F. Inovația și sistemul antreprenorial: practică și principii / Peter F. Drucker. București: Editura Enciclopedică, 1993. 176 p. ISBN 973-45-0043-0.
47. DUMITRESCU, M. Introducere în management și management general. Oradea, 1995, 464 p. ISBN 973-96239-6-4.
48. FISTUNG, D., ANTONESCU, D., MIROIU, R. Dezvoltarea regională durabilă. Între actualitate și necesitate București: Centrul de Informare și Documentare Economică, 2005. 74 p. Bibliogr. p. 73-74. ISBN 973-7940-90-3.
49. GAVRILĂ, T., LEFTER, V. Managementul general al firmei. București, Editura Economică, 2002, 301 p. ISBN 973-590-718-6.
50. Genurile de activitate declarate la momentul înregistrării până la data de 01.01.2016 Disponibil: <http://www.cis.gov.md/statistica>, [accesat 28.12.2018].
51. GEORGESCU, T., CARAIANI, Gh. Managementul afacerilor. București: Lumina Lex, 2003. - 658 p. ISBN 973-588-710-X.
52. GHENEA, M. Antreprenariat: drumul de la idei către oportunități și succes în afaceri, Editura Universul Juridic, 2011, 330 p. ISBN 978-973-127-516-1.
53. Ghid privind argumentarea economică a activităților din agricultura Republicii Moldova : (sectorul vegetal) / A. Stratan [s. a.] ; Academia de Științe a Moldovei (Ch.), Universitatea Agrară de Stat din Moldova (Ch.), Federația Națională a Agricultorilor "AGROinform". – Chișinău : UASM, 2009. - 215 p. ISBN 978-9975-64-147-0
54. GOROBIEVSCHI, S. Antreprenariat: aspecte fundamentale manageriale. Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea de Inginerie și Management în Construcție de Mașini. - Chișinău: TEHNICA-INFO, 2009, 326 p. ISBN 978-9975-45-119-2.

55. GOROBIEVSCHI, S. Cum să reușim în afaceri? Ghid didactico-practic. Chișinău, Editura Pontos, 2008. ISBN 978-9975-72-130-1.
56. GORTOLOMEI, D., MARIN, S. Economia de piață, dicționar explicativ, Editura „COMPASINTER”, Chișinău 1995, pp. 36-38, ISBN 9975-928-40-4.
57. GORTOLOMEI, V. Planificarea afacerii: ghid pentru antreprenori, instructori și consultanți / V. Gortolomei, C. Roman, A. Solcan. Chișinău: [s. n.], 2003. 96 p. ISBN 9975-928-38-2.
58. **GRINCIUC, L.,** BUJOR, T. Starea actuală și perspectivele antreprenoriatului pomicol în Republica Moldova, Materialele Seminarului Internațional „Simulation for entrepreneurschip”, Colegiul Economic „Dimitrie Cantemir”, Suceava, 2016, pp. 255-262., 0,8 c.a. ISBN 978-973-0-21439-0.
59. **GRINCIUC, L.** Analiza producerii fructelor în Regiunea de Dezvoltare Nord a Republicii Moldova, În materialele Conferinței Актуальные научные исследования в современном мире, vol. 6(38) partea 4, Ucraina, 2018, pp. 106-111. ISSN 2524-0986.
60. **GRINCIUC, L.,** BUJOR, T. *Antreprenoriatul – segmentul principal al inovației*, Vector European Nr. 1, Chișinău, 2014, pp. 73-81. ISSN 2345-1106.
61. **GRINCIUC, L.,** BUJOR, T. *Dezvoltarea rurală durabilă și indicatorii de evaluare a ei.* În: *Materialele Conferinței Științifice Naționale „Tendințe moderne de dezvoltare economică și financiară a spațiului rural”*, Chișinău, UASM, 2012, vol. 31, pp. 261-267., 0,7 c.a. ISBN 978-9975-64-235-4.
62. **GRINCIUC, L.,** BUJOR, T. Analiza comerțului exterior al produselor horticole din Republica Moldova. În: *Materialele Conferinței științifico-practică internațională „Politici economice și financiare pentru o dezvoltare competitivă”*, Chișinău, ULIM 2013, pp. 336-339., 0,2 c.a. ISBN 978-9975-124-30-0.
63. **GRINCIUC, L.** Evoluția ramurii pomicole în întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești din Regiunea de dezvoltare Nord a Republicii Moldova. În: *Materialele Simpozionului Științific Internațional dedicat aniversării a 85 de ani de la fondarea UASM*, Chișinău 2018, vol.50, pp. 167-170., 0,5 c.a., ISBN 978-9975-64-299-6.
64. **GRINCIUC, L.,** LITVIN, A. Entrepreneurship – a major factor in the development of moldovian economy. International Conference „Agriculture for Life, Life for Agriculture”, București 2013, pp. 175-181. 0,53 c.a. Cat.B+, E-ISSN 2285-3952.
65. **GRINCIUC, L.** Aspectul social al dezvoltării durabile în Republica Moldova. În: *Materialele Conferinței Științifice Naționale „Tendințe moderne de dezvoltare economică*

și financiară a spațiului rural”, Chișinău, UASM, 2012, vol. 31, pp. 254-261., 0,7 c.a. ISBN 978-9975-64-235-4.

66. **GRINCIUC, L.** The small and medium enterprises as the basic component of the entrepreneurial activity in the Republic of Moldova. International Conference „Agriculture for Life, Life for Agriculture”, București 2015, pp. 135-140. 0,6 c.a. Cat.B+, E-ISSN 2285-3952.
67. **GRINCIUC, L.** Dimensiunile dezvoltării durabile și modul de abordare în spațiul rural. Revista științifico-didactică „ECONOMICA”, An.XXVIII, nr.2 (108), Categoria „B”, Editura ASEM, Chișinău, 2019, pp. 66-78, 0,64 c.a., ISSN 1810-9136.
68. **GRINCIUC, L.** Starea actuală și perspectivele antreprenoriatului pomicol în regiunea de dezvoltare Nord a Republicii Moldova. Revista teoretico-științifică „ECONOMIE ȘI SOCIOLOGIE”, nr.1, Categoria „B”, Editura INCE, 2019, pp. 71-78, 0,6 c.a., ISSN 1857-4130, E-ISSN 2587-3172.
69. Hotărârea Guvernului cu privire la crearea Agenției de Intervenție și Plăți în Agricultură: nr. 60 din 04.02.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 20-22, 98.
70. Hotărâre de Guvern cu privire la modul de repartizare a mijloacelor Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural: nr. 455 din 21.06. 2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 201-213, 537.
71. Hotărâre de Guvern pentru aprobarea Regulamentului privind condițiile și procedura de acordare a subvențiilor în avans pentru proiectele start-up din Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural: nr. 507 din 30.05.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 176-180, 558.
72. Hotărâre de Guvern cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020: nr. 409 din 04.06.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 152, 451.
73. Hotărâre de Guvern cu privire la Programul de stat de susținere a dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2009-2011: nr. 123 din 10.02.2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 37-40, 170.
74. Hotărâre de Guvern al Republicii Moldova cu privire la Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020: nr. 685 din 13.09.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 198-204/740 (4236-4242).
75. Hotărâre de Guvern cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare durabilă a complexului agroindustrial al Republicii Moldova (2008-2015) : nr. 282 din 11.03.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 57-60, 362.

76. Hotărâre de Guvern cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare durabilă a complexului agroindustrial al Republicii Moldova (2008-2015): nr. 282 din 11.03.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 57-60, 362.
77. Hotărâre de Guvern cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020: nr. 409 din 04.06.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 152, 451.
78. <http://www.aipa.gov.md/>, [accesat 21.12.2018].
79. <https://www.contabilsef.md/ro-snc-capital-propriu-i-datorii-ru-en>, [accesat 09.12.2018].
80. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/050207/04A_FT\(2013\)050207_RO.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/050207/04A_FT(2013)050207_RO.pdf), [accesat 04.06.2019].
81. Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi: nr. 845-XII din 03.01.1992. În: Monitorul Parlamentului, 1994, nr. 2.
82. Legea privind gospodăriile țărănești (de fermier) nr. 1353-XIV din 03.11.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.02.2001, nr. 14-15.
83. Legea privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii: nr. 206 XVI din 07.07.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 126-130, 605.
84. Legea cu privire la comerțul interior: nr. 231 din 23.09.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.10.2010, nr. 206-209.
85. Legea cu privire la înregistrarea de stat a întreprinderilor și organizațiilor: nr. 1265 din 05.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.03.2001, nr. 31-34.
86. Legea privind asigurarea subvenționată a riscurilor de producție în agricultură: nr. 243 din 08.07.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 132-137, 704.
87. Legea cu privire la producția agroalimentară ecologică: nr. 115 din 09.06.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 95-97, 447.
88. Legea cu privire la pomicultură: nr. 728 din 06.02.1996. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 52-53, 161.
89. Legea privind grupurile de producători agricoli și asociațiile acestora: nr. 312 din 20.12.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 47-48, 90.
90. Legea cu privire la principiile de subvenționare a producătorilor agricoli: nr. 276 din 16.12.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 67-71, 93.
91. Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova: nr. 438-XVI din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 21-24, 68.
92. Legea cu privire la patenta de întreprinzător: nr. 93-XIV din 15.07.1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 06.08.1998, nr. 72-73/485.

93. Legea cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător: nr. 235 din 20.07.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 11.08.2006, nr. 126-130.
94. Legea privind aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”: nr. 166 din 11.06.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, , nr. 245-247, din 30.11. 2012, art. 791
95. Lege pentru aprobarea Strategiei națională de dezvoltare regională pentru anii 2016-2020: nr. 239 din 13.10.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 30-39, 65.
96. LITVIN, A. Antreprenoriatul rural. UASM, Chișinău, 2003, 271 p. ISBN 9975-946-70-4.
97. LITVIN, A. Managementul promovării exportului producției agroalimentare al Republicii Moldova, Chișinău, 2013.
98. MANOLIU, M, IONESCU, C. Dezvoltarea durabilă și protecția mediului, H.G.A., București, 1998, 183 p., ISBN 973-98077-8-X
99. Micul business Disponibil <http://www.antreprenor.su/2012/03/antreprenor-intreprinzator.html>, [accesat 21.12.2018].
100. MOLDOVANU, D. Doctrinile economice. Editura ARC., București, 2003, 259 p., ISBN 9975-61-278-4.
101. NICOLESCU, O. Managementul întreprinderilor mici și mijlocii: concepte, metode, aplicații, studii de caz. București: Editura Economica, 2001, 448 p. ISBN 973-590-429-2.
102. NICOLESCU, O., NICOLESCU, C. Întreprenoriatul și managementul întreprinderilor mici și mijlocii: concepte, abordări, studii de caz, București: Editura Economică, 2008. 456 p. ISBN 978-973-709-420-9.
103. Oportunități de finanțare a antreprenoriatului în Republica Moldova: ghid informativ. - Chișinău: [s. n.], 2005. - 104 p.
104. Organizația Mondială a Comerțului Disponibil: <https://mei.gov.md/ro/content/organizatia-mondiala-comertului>, [accesat 20.03.2018].
105. PEȘTEANU, A. Efectul rării manuale a merelor asupra productivității și calității fructelor. Lucrări științifice, vol. 16. Chișinău, 2008, pp. 83-86.
106. PEȘTEANU, A. Productivitatea plantației de măr prin utilizarea diferitor metode de rărare a organelor reproductive. În: Lucrări științifice, UASM. Chișinău, 2013, vol. 36 (I) (Horticultură, viticultură și vinificație, silvicultură și grădini publice, protecția plantelor), pp. 65-68.
107. PETRESCU, I. Introducere în managementul dezvoltării durabile: Editura fundației România de mâine, 2009. 320 p. ISBN 978-973-163-390-9.

108. Piața merelor în 2017 și perspectivele pentru anul viitor Disponibil: <https://www.gazetadeagricultura.info/pomicultura/598-pomi-fructiferi/20481-piata-merelor-in-2017-si-perspectivele-pentru-anul-viitor.html> [accesat 09.02.2019].
109. POHOAȚĂ, I. Dezvoltarea durabilă, Note de curs. <https://www.google.com>, [accesat 09.04.2019].
110. POPESCU, C., DOBROTĂ, N. (coordonator) Dezvoltarea economică durabilă. Dicționar de economie, Editura Economică, 1999, p. 169. ISBN 973-590-080-7.
111. POPESCU, D, CHIVU, Iu. Conducerea afacerilor. București: Editura Economica, 1998, 208 p. ISBN 973-590-133-1.
112. PORTER, M. Avantajul concurențial: manual de supraviețuire și creștere a firmelor în condițiile economiei de piață, Editura Teora, București, 2001, 512 p. ISBN 973-20-0268-9.
113. Profilul socio-economic al regiunii de dezvoltare nord Disponibil: http://adrnord.md/public/files/regiunea_nord/Profilul_socio-economic_al_RDN_2017.pdf, [accesat 15.01.2017].
114. Protecția mediului în contextul Dezvoltării Durabile Disponibil: http://141.85.31.54/strategie/TehnologiaInformatiei/Tehnologia_Informatiei.htm, [accesat 25.06.2016].
115. PRUTIANU, Ș. Manual de comunicare și negociere în afaceri, Editura Polirom, Iași 2000, 280 p. ISBN 973-683-456-5.
116. SASU, C., BERNIER, R. Enciclopedia întreprinzătorului. București: Editura Economică, 1999, pp. 141-144. ISBN 973-590-172-2
117. SASU, C. Inițierea și dezvoltarea afacerilor. Iași: Editura Polirom, 2003, 280 p. ISBN 973-681-290-1.
118. SOLCAN, A. Bazele antreprenoriatului: Inițierea unei mici afaceri. Chișinău, 2006, 117 p. ISBN 978-9975-9892-3-7.
119. SOLCAN, A. Managementul micului business, Editura ASEM, Chișinău, 2001, 301 p. ISBN 9975-75-131-8.
120. STOICA, M. Investițiile și Dezvoltarea Durabilă, Editura Universitară, București, 2005, 321 p., ISBN 978-973-7787-24-2.
121. STIHI, L. Provocările de participare activă și echilibrată a femeilor din Republica Moldova în activitatea de antreprenoriat. Strategii și politici de management în economia contemporană. Editia V-a. 2016, ASEM, pp. 7-16., 0,47 c.a., ISBN 978-9975-75-791-1
122. STRATAN, A. Perspectivele dezvoltării antreprenoriatului inovațional în Republica Moldova / Alexandru Stratan, Natalia Percinschi // AKADEMOS. 2010. Nr 3 (18). pp. 28-32. Abstract în lb. engl. Bibliogr.: p. 32. ISSN 1857-0461.

123. Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020”. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/parties/strategia-moldova-2020.pdf>,
http://wwwundp.md/publications/doc/RAPORT_21.pdf [accesat 18.07.2018, 19.04.2019].
124. TALMACIU, M., MIHAI, C. Politica de Dezvoltare Rurală Durabilă a Uniunii Europene – o nouă abordare, Iași, 2004, pp. 462-468, Disponibil: <http://anale.feaa.uaic.ro> (accesat 05.11.2018).
125. TIMOFTI, E., ȘARGO, A. „Investițiile din sectorul agrar al Republicii Moldova” În: revista Tribuna economică, Nr. 12, 25.03.15, București: 2015, p.58-62
126. URSUL, A., CAPCELEA, A., RUSANDU, I. Dezvoltarea durabilă: abordări metodologice și de organizare. Chișinău: Î.E.P Știința, 2009, 252 p. ISBN 978-9975-67-634-2.
127. VĂDINEANU, A., ș.a. Dezvoltarea durabilă: teorie și practică, vol.I, București, 1999. ISBN: 97335752565.
128. VĂDINEANU, A. Managementul Dezvoltării: o abordare ecosistemică. București, Editura Ars Docendi, 2004. 396 p. ISBN 973-558-070-5.
129. VĂDINEANU, A., NEGREI, C., LISIEVICI, P. Dezvoltarea Durabilă: Teorie și practică, Vol 2,– Mecanisme și instrumente, partea a-II-a, cap. V: 214-227, Editura Universității din București, 1999. ISBN 973-575-333-2.
130. VĂDUVA, S. Antreprenoriatul: practici aplicative în România și în alte țări în tranziție, București: Editura Economică, 2004. 240 p. Bibliogr. pp. 223-240. ISBN 973-590-978-2.
131. VERBONCU, I., ZALMAN, M., Management și performanțe. București: Editura Universitară, 2005. ISBN 978-973-7787-91-9.
132. VEVERIȚA, V., ACULAI, E. Elaborarea politicii de susținere a clusterelor IMM: propuneri pentru Republica Moldova. În: Fin-Consultant, 2010, nr. 11, pp. 75-81.
133. VINOGRADOVA, N., ACULAI, E., PERCINSCHI, N., NOVAC, A., CLIPA, V. Principalele bariere în dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii. În: Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii: contribuție, provocări și direcții de perspectivă, Chișinău: IEFS, 2012, p. 332.

Surse în limba engleză:

134. ANAND, S., SEN, A. „Human development and economic sustainability”, World Development, vol. 28, pp. 2029-2049, 2000
135. BARDE, J.P. Economie et politique de l’environnement, Paris, PUF, 1992
136. BYGRAVE, W., ZACHARAKIS, A. The portable MBA in entrepreneurship, 3 ed., New Jersey: John Wiley & Son, Inc., 2004. ISBN-978-0-470-48131-8.

137. CALVIN, A., KENT, Donald L. Encyclopedia of entrepreneurship, Prentice-Hall, 1982, 425 p.
138. DAVIDW, Pearce, JEREMY, J., WARFORD. World Without End. Economics, Environment and Sustainable Development, Oxford University Press, 1994.
139. JEAN MARIE HARRIBEY. Le Développement soutenable, Economica, Paris, 1998.
140. KEVIN, C. Entrepreneurship Education. Quorum Books, New York, 1990. ISBN 84-88957-48-3.
141. MINER, J. The Expanded Horizont for achieving Entrepreneurial Success, Organizational Dynamics, nr.4, 1997. Disponibil: [https://doi.org/10.1016/S0090-2616\(97\)90047-4](https://doi.org/10.1016/S0090-2616(97)90047-4), [accesat 02.06.2018].
142. NORTON, R. Agricultural Development Police – concept and experiens, FAO, England, 2004, p. 528. ISBN 0-470-85778-1.
143. ROBERTS, Michael J., HOWARD H. Stevenson, WILLIAM, A. SAHLMAN, Paul Marshall and RICHARD, G. Hamermesh, eds. New Business Ventures and the Entrepreneur. 6 th ed. New York: McGraw-Hill/Irwin, 2006.
144. SCHUMPETER, J. Capitalism, Socialism et Democratie. Dunod, Paris, 1950, ISBN 978-0-06-156161-0, Disponibil: <http://www.scrigroup.com/afaceri/CONCEPTUL-DE-ANTREPRENORIAT11696.php>, [accesat la 08.09.2018]
145. STEVENSON, Howard H. „A Perspective on Entrepreneurship”, Harvard Business School Background, Note 384-131, October 1983 Disponibil: <https://hbr.org/product/A-Perspective-on-Entrepre/an/384131-PDF-ENG>, [accesat la 28.06.2018]
146. STEVENSON, Howard H., and Shirley M. Spence. Getting to Giving: Fundraising the Entrepreneurial Way. Belmont, MA: Timberline LLC, 2011.
147. The Concise Oxford Dictionary, ISBN 978-0-19-860436-5
148. TOULOUSE, J.M. Definition de l'entrepreneurship. L' entrepreneurship, in Quebec Montreal, Fides, 1997. ISSN: 0840-853X.
149. WEI-SKILLERN, J., JAMES, A., HERMAN, L., and HOWARD S. Entrepreneurship in the Social Sector. SAGE Publications, 2007, Disponibil: <https://www.hbs.edu>, accesat: 01.03.2018

Surse în limba rusă:

150. БЛИНОВ, А. Малое предпринимательство. Теория и практика. Учебник. Москва: «Ось-89», 1998. 336 с. ISBN 5-94798-125-4.

151. БУСЫГИН, А.В. Предпринимательство. Основной курс: Учебник для вузов. Москва: Интерпракс, 1994 г. ISBN 5-85235-164-4, <http://lib.mgppu.ru>
152. ВЕБЕР, М. Избранные произведения. М., 1990. 805 с. ISBN 5-01-001584-6.
153. ГОРФИНКЕЛЬ, В.Я., ШВАНДАРА, В.А. Курс предпринимательства. Малый бизнес. Москва: ЮНИТИ, 2012. 495 с. ISBN 978-5-238-01115-8.
154. **ГРИНЧУК, Л.** Antreprenorul – Promotorul activității antreprenoriale și cheia succesului unei afaceri. Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції „Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації” 31 січня 2019 року Вип. 43.
155. СЫРБУ, И. М. Администрирование предпринимательства в условиях рыночных отношений (обзор). Кишинэу: МЭА, 2013, 335 с.

ANEXE

Tabelul A. 1.1. Succesul antreprenorial în viziunea autorilor clasici

Economistul	Pentru a începe ca întreprinzător	Pentru a avea succes ca întreprinzător	Pentru a fi un întreprinzător de succes
Cantillon			Vigilent și prevăzător, purtător al riscului
Say	Reputație suficientă pentru a obține capital	Discernământ, perseverență, cunoaștere a lumii, a domeniului, a ocupației	Purtător al riscului
Marshall	Tânăr, iubitor de risc	Intelegență, abilitate generală (depinde de mediul familial și de educație), cunoaștere a activității, acceptare a riscului, abilități de lider, capital propriu (preferabil)	Noroc, tată întreprinzător, (preferabil)
Schumpeter	Dorință de a începe (mai mult, lipsa altor oportunități de diferențiere socială, mai multă ambiție, creativitate)		Abilități de lider
Knight	Abilitatea de a obține capital, dorința și motivația sunt importante	Abilitate de a suporta incertitudinea: încredere în sine, prevedere, capacitate intelectuală	Noroc
Kizner	Vigilență	Creativitate și abilități de lider, abilitatea de a exploata oportunitățile de profit	

Sursa: preluat de autor [130, p. 39]

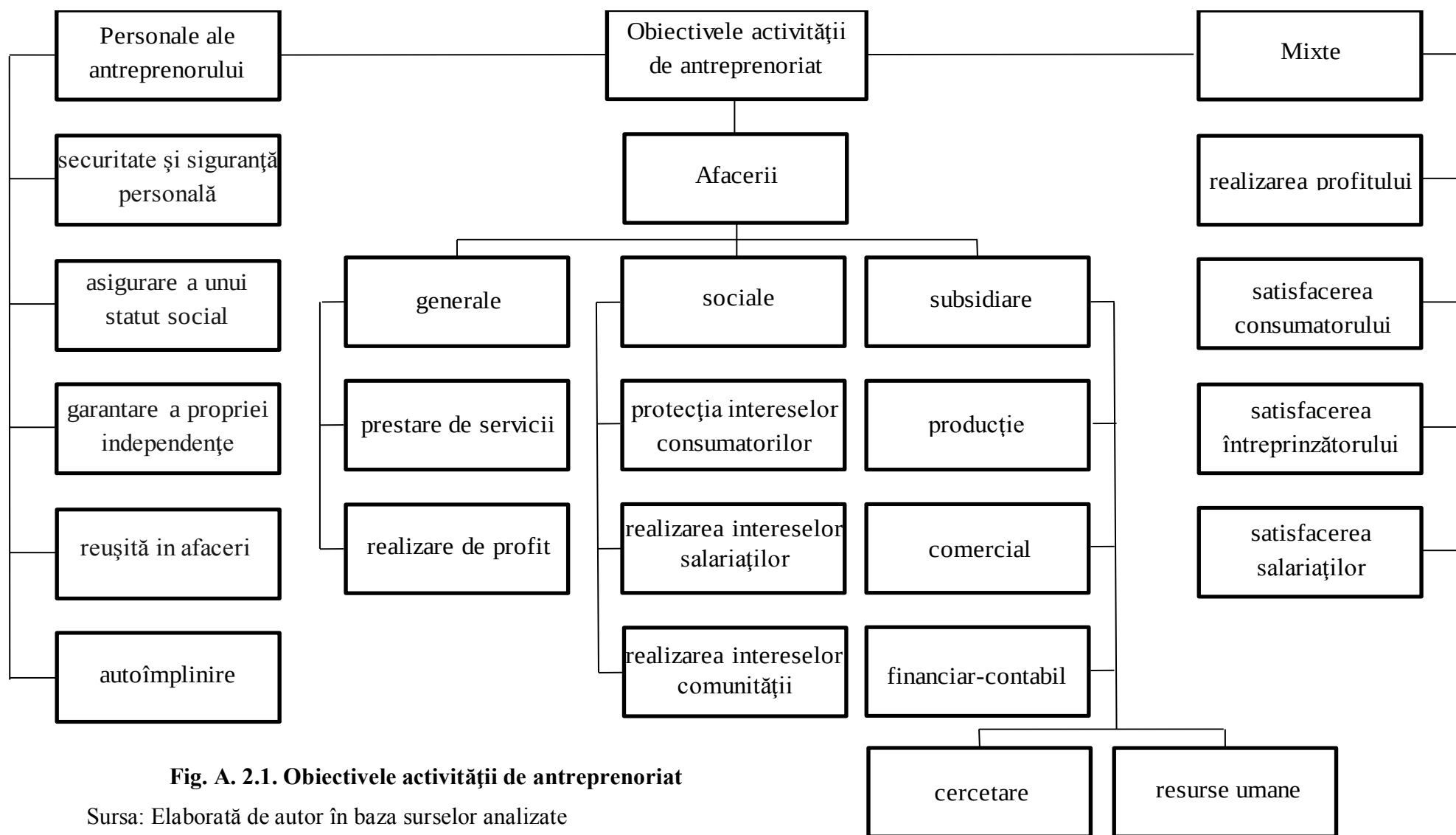

Fig. A. 2.1. Obiectivele activității de antreprenoriat

Sursa: Elaborată de autor în baza surselor analizate

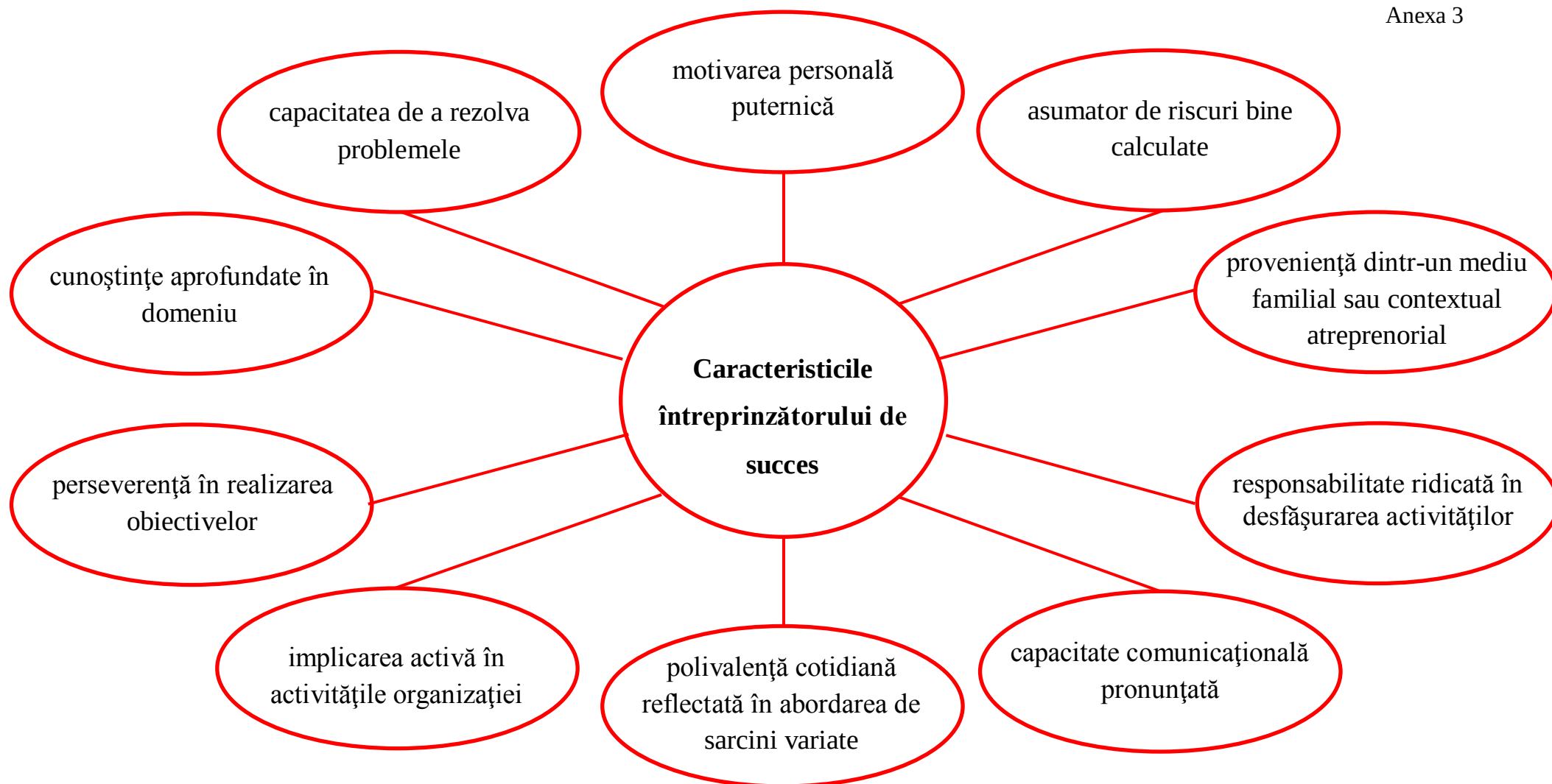

Fig. A. 3.1. Caracteristicile întreprinzătorului de succes

Sursa:Elaborată de autor

Tabelul A. 4.1. Satisfacții și insatisfacții ale întreprinzătorului

Satisfacții	
Independența (autonomia)	este câștigată, în urma inițierii unei afaceri, deoarece el este cel care ia decizii și face ca lucrurile să aibă o anumită direcție stabilită de el însuși. Pentru antreprenor, afacerea presupune și un grad ridicat de responsabilitate. Și în această situație, întreprinzătorul dorește să și-o asume. Libertatea de decizie și acțiune care este conferită de deținerea unei afaceri apare pentru el ca o necesitate asumată
Autorealizarea	întreprinzătorul, deținând o afacere proprie, nu mai întâmpină piedici în autorealizare, singurele fiind cele determinate de propria sa capacitate și creativitate
Posibilitatea unui câștig nelimitat	cei mai mulți întreprinzători obțin mult mai mult câștig decât dacă ar lucra pentru alții. Întreprinzătorul, în cazul în care are succes, poate obține un profit care să-i acopere dobânda la capitalul împrumutat și care ar putea recompensa riscul asumat, efortul depus, talentul și propria capacitate antreprenorială și managerială
Siguranța muncii	este un alt aspect pentru întreprinzătorul care are siguranța unui loc de munca și avantajul că poate lucra atâta timp cât este capabil de muncă, fără să fie obligat să iasă la pensie
Angajarea membrilor familiei	în cazul în care afacerea înregistrează rezultate bune, întreprinzătorul își va putea angaja toți membrii familiei. Acesta este un alt aspect avantajos, deoarece afacerea va avea continuitate prin preluarea ei de către copii. Pe de alta parte, în afacerea derulată de membrii familiei, poate exista o morală și o încredere mai bună
Folosirea independentă a capitalului acumulat	întreprinzătorul poate să-și plaseze capitalul în propria afacere, în loc să investească în afacerile deținute de alții și care pot fi riscante sau în loc să-și țină banii în depozite bancare
Aplicarea cunoștințelor și abilităților proprii	pentru unele persoane găsirea unui loc de muncă adecvat cunoștințelor proprii poate fi o problemă (datorită excesului de forță de muncă în domeniul respectiv). În felul acesta, un întreprinzător poate iniția o afacere, unde cunoștințele și abilitățile sale să constituie un avantaj
Ieșirea din rutină	este o altă problemă, des întâlnită. Sunt persoane care simt nevoia unei schimbări, care doresc să părăsească o activitate monotună, de rutină. Inițierea unei afaceri reprezintă o ocazie pentru a împlini aceasta satisfacție personală
Putere și influență	oricărui întreprinzător afacerea îi conferă putere și influență, deoarece el este cel care ia deciziile, influențează cursul acțiunilor, decide soarta întreprinderii, iar toate aceste aspecte îi creează o satisfacție psihologică deosebită

Tabelul A. 4.1. (continuare)

Insatisfacții	
Incertitudinea veniturilor	datorită oscilațiilor, în evoluția afacerii pot să apară fluctuații ale veniturilor. În multe cazuri întreprinzătorul va fi ultimul care va fi plătit datorită numeroaselor plăți financiare
Riscul pierderii capitalului investit	mulți întreprinzători contribuie cu bunuri sau cu sume importante de bani. Acestea pot fi pierdute în cazul unei afaceri nereușite
Povara responsabilității totale	în caz de esec sau succes în afaceri, întreprinzătorul este singurul răspunzător. Odată cu mărirea firmei, cresc și responsabilitățile. Dacă pentru unele persoane munca de conducere este atractivă, pentru altele ea poate constitui o adevărată povară. Deciziile luate îi afectează nu numai pe întreprinzători și firmă, ci și pe clienți, salariați. De aceea, multe persoane preferă să lucreze pentru alții, limitându-și responsabilitatea la sarcinile de muncă în cadrul programului lor de lucru
Periclitarea carierei	în caz de eșec, una din marile probleme întâlnite la unele persoane care doresc să devină întreprinzători, este că ele nu vor mai fi capabile să se întoarcă la vechiul lor loc de muncă în caz de esec. Această preocupare o au persoanele care au un loc de muncă bine plătit
Apelarea la experți	deoarece un întreprinzător nu poate fi cunoscător în toate domeniile de activitate, el se vede nevoit, să apeleze la experți și să asculte recomandările lor. Acest lucru reprezintă o lezare a spiritului lor de interdependență
Frustrarea în caz de succes	în cazul dezvoltării firmei va trebui suplimentat numărul de salariați și atribuite unele prerogative, ceea ce pentru unii întreprinzători poate părea frustrant. Cea mai neplăcută decizie în caz de creștere a afacerii este, pentru unii întreprinzători, aceea de a ceda o parte din control sub formă de societate pe acțiuni
Abaterile de la etică	uneori, în caz de succes, se impune o abatere de la valorile de etică profesională. În cazul în care practicile vin în conflict cu etica întreprinzătorului, se pot crea stări de nemulțumire
Program de lucru foarte încărcat	întreprinzătorul nu are un program de lucru fix. El este primul care vine și ultimul care pleacă. În fazele de început ale afacerii, el trebuie să facă totul 14 ore pe zi, 7 zile pe săptămână, fără concediu
Deteriorarea relațiilor familiale	datorită programului de lucru prelungit și consumului de energie și timp, întreprinzătorul are puțin timp pentru familie și cei dragi
Afectarea stării de sănătate	munca îndelungată, stresul prelungit, consumul nervos și de energie aduc organismul într-o stare de epuizare, făcând loc frecvent apariției unor boli

Sursa: Elaborat de autor în baza [22, pp. 82-83]

Tabelul A. 5.1. Tipologia întreprinzătorilor

Nr. d/o	Tipurile de întreprinzător	Autorii	Anul
1	– Întreprinzătorul administrator – Întreprinzătorul independent	D.Colins și D.G. Moore	1964 și 1970
2	– Întreprinzătorul tehnician sau meseriaș – Întreprinzătorul „oportunist” sau „centrat” economic	N.R. Smith	1967
3	– Întreprinzătorul manager sau inovator – Întreprinzătorul proprietar, orientat spre dezvoltare economică – Întreprinzătorul care refuză dezvoltarea, fiind axat pe eficiență imediată – Întreprinzătorul tehnician – Întreprinzătorul care muncește singur – Întreprinzătorul constructor de echipe – Întreprinzătorul care repetă modelele întreprinderilor existente	J.C. Laufer	1974
4	– Întreprinzătorul care valorifică economiile de scală (prin firme mari) – Întreprinzătorul care acumulează capital – Întreprinzătorul contractor – Întreprinzătorul artist, care cumpără și vinde – Întreprinzătorul care construiește conglomerate – Întreprinzătorul speculant – Întreprinzătorul manipulator de „valori” aparente	K.H.Vesper	1980
5	– Întreprinzătorul PIG, concentrat pe perpetuare, independență și creștere – Întreprinzătorul GAP, axat pe creștere, autonomie și perpetuare	P.A. Julien și M.Marchesnay	1987 și 1998
6	– Întreprinzătorul specialist – Întreprinzătorul orientat pe risc (aventurier) – Întreprinzătorul centrat pe familie – Întreprinzătorul managerial	Lafuente și V.Salas	19889
7	– Întreprinzătorul tehnician – Întreprinzătorul promotor – Întreprinzătorul managerial profesionist	R.W.Harnady	1990
8	– Întreprinzătorul clasic – Întreprinzătorul focalizat pe creștere – Întreprinzătorul manager	J.B.Miner și N.R. Smith	1990
9	– Întreprinzătorul operațional – Întreprinzătorul vizionar	J.L.Fillon	1994 și 1996
10	– Întreprinzătorul cetățean de vază – Întreprinzătorul „work alcoholic”(care manifestă „alcoolia” muncii – Întreprinzătorul „înotător” – Întreprinzătorul idealist – Întreprinzătorul axat pe tehnica de vârf	W.S.Sin	1996

Sursa: preluat de autor [101]

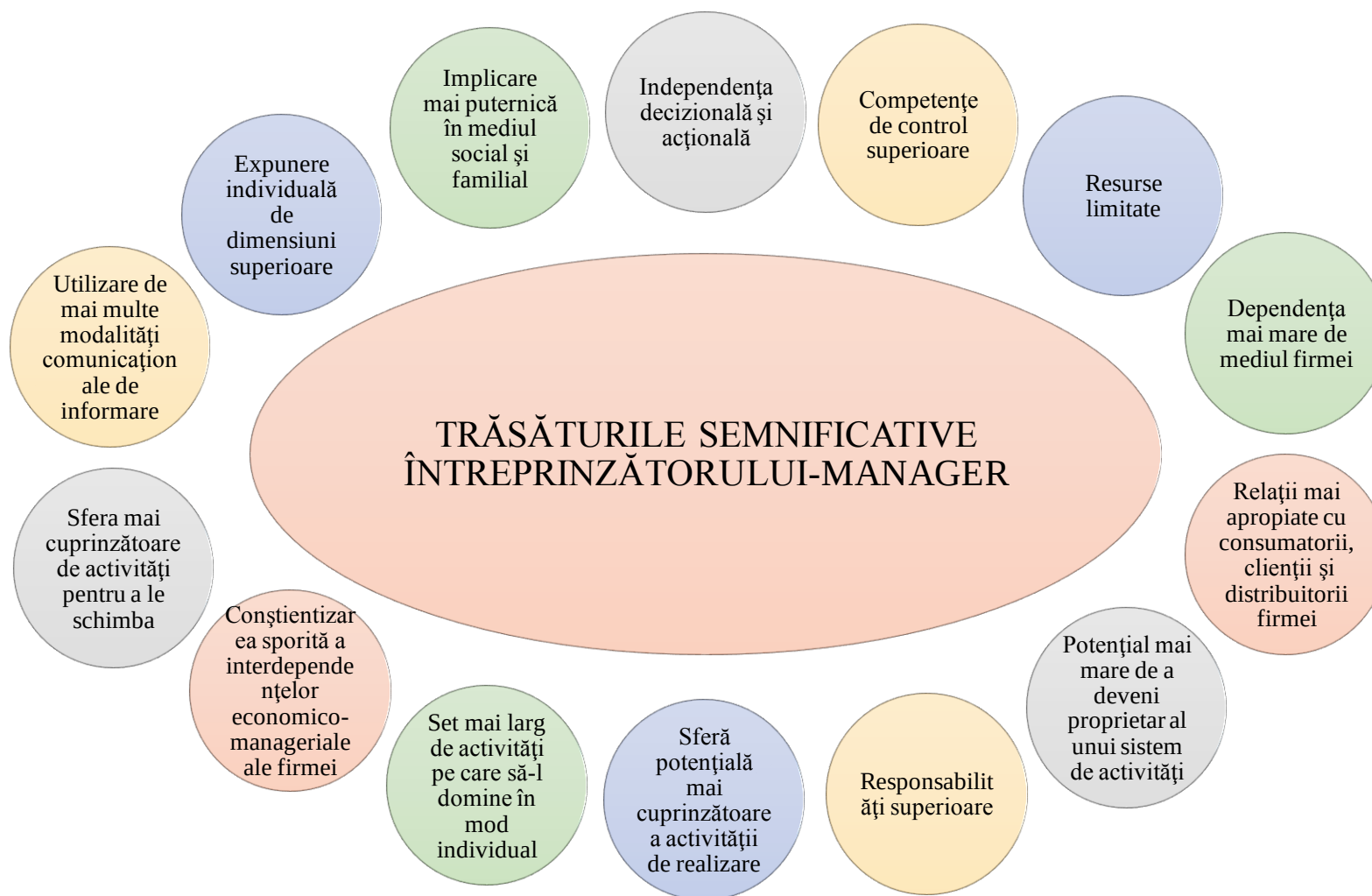

Fig. A. 6.1. Trăsăturile semnificative întreprinzătorului-manager

Tabelul A. 7.1. Principiile dezvoltării durabile aprobate la Conferința de la Rio

Principiul 1	Oamenii stau în centrul preocupărilor dezvoltării durabile. Ei au dreptul la o viață sănătoasă și productivă, în armonie cu natura.
Principiul 2	Statele, în acord cu Carta Națiunilor Unite și cu principiile dreptului internațional, au dreptul suveran de a-și exploata propriile resurse ca urmare a politicilor lor de mediu și de dezvoltare, și responsabilitatea de a asigura faptul că activitățile desfășurate sub jurisdicția sau controlul lor nu cauzează daune mediului altor state sau zonelor aflate dincolo de limitele jurisdicției naționale.
Principiul 3	Dreptul la dezvoltare trebuie îndeplinit astfel încât să întrunească nevoile de dezvoltare și de mediu ale generațiilor prezente și viitoare.
Principiul 4	Pentru atingerea dezvoltării durabile, protecția mediului trebuie să constituie parte integrantă a procesului de dezvoltare și nu poate fi considerată izolată de acesta.
Principiul 5	Toate statele și toți oamenii trebuie să coopereze în scopul esențial al eradicării sărăciei, ca cerință indispensabilă a dezvoltării durabile, pentru a diminua inegalitățile între standardele de viață și pentru a satisface mai bine nevoile majorității oamenilor lumii.
Principiul 6	Situației speciale și nevoilor țărilor în curs de dezvoltare, îndeosebi a celor mai puțin dezvoltate și a celor mai vulnerabile cu privire la mediu, trebuie să li se acorde prioritate. Acțiunile internaționale în domeniul mediului și dezvoltării trebuie, de asemenea, să se adreseze intereselor și nevoilor tuturor țărilor.
Principiul 7	Statele trebuie să coopereze într-un spirit de parteneriat global, pentru conservarea, protecția și refacerea sănătății și integrității ecosistemului Pamântului. Dată fiind contribuția diferită la degradarea mediului la nivel global, statele au responsabilități comune, dar diferențiate. Țările dezvoltate recunosc responsabilitatea pe care o poartă în atingerea dezvoltării durabile la nivel internațional, având în vedere presiunile pe care societățile lor le au asupra mediului global și tehnologiile și resursele financiare pe care le dețin.
Principiul 8	Pentru a atinge dezvoltarea durabilă și o calitate mai bună a vieții pentru toți oamenii, statele trebuie să reducă și să elimine modelele nesustenabile de producție și consum și să promoveze politici demografice potrivite.
Principiul 9	Statele trebuie să coopereze pentru a-și întări capacitatea administrativă internă pentru dezvoltarea durabilă, prin creșterea nivelului de înțelegere științifică prin schimburi de cunoștințe științifice și tehnologice și prin intensificarea dezvoltării, adaptării, răspândirii și transferului tehnologiilor, inclusiv, a tehnologiilor noi și inovatoare.
Principiul 10	Problemele de mediu sunt cel mai bine tratate prin participarea tuturor cetățenilor de la nivelul relevant. La nivel național, fiecare individ trebuie să aibă acces corespunzător la informații de mediu care sunt deținute de autoritățile publice, inclusiv, la informații asupra activităților și materialelor periculoase de la nivelul comunităților lor, și oportunitatea de a participa la procesul de luare a deciziilor. Statele trebuie să faciliteze și să încurajeze conștientizarea și participarea publicului, făcând informația disponibilă la nivel cât mai larg.

Tabelul A. 7.1. (continuare)

Principiul 11	Statele trebuie să promulge legislație de mediu eficace. Standardele de mediu, obiectivele de management și prioritățile trebuie să reflecte contextul de mediu și de dezvoltare cărui li se aplică. Standardele aplicate de unele țări pot fi nepotrivite și cu un cost economic și social nejustificat pentru alte țări, în special pentru țările în curs de dezvoltare.
Principiul 12	Statele trebuie să coopereze pentru a promova un sistem economic internațional deschis, care să conducă la creștere economică și dezvoltare durabilă în toate țările, pentru a se adresa mai bine problemelor privind degradarea mediului. Măsurile de politică comercială în scopuri legate de mediu nu trebuie să constituie mijloace de discriminare arbitrară sau nejustificată sau vreo constrângere ascunsă asupra comerțului internațional. Acțiuni unilaterale care să se ocupe cu probleme de mediu din afara jurisdicției țării importatoare trebuie să fie evitate. Măsurile de mediu care se adresează problemelor de mediu transnaționale sau globale trebuie, cât mai mult posibil, să se bazeze pe un consens internațional.
Principiul 13	Statele trebuie să dezvolte legislația națională privind obligația și despăgubirea pentru victimele poluării și ale altor pagube de mediu. Statele trebuie, de asemenea, să coopereze într-o manieră promptă și mai hotărâtă pentru a dezvolta legi internaționale privind obligativitatea și despăgubirea pentru efectele adverse ale pagubelor de mediu cauzate de activități de subjurisdicția sau controlul lor zonelor aflate dincolo de jurisdicția acestora.
Principiul 14	Statele trebuie să coopereze în mod eficace pentru a descuraja sau preveni mutarea și transferul către alte state a oricăror activități sau substanțe care cauzează degradarea severă a mediului sau care se descoperă ca sunt periculoase pentru sănătatea umană.
Principiul 15	Pentru a proteja mediul, abordarea precaută trebuie să fie larg aplicată de către state conform capacităților lor. Acolo unde există amenințări de pagube serioase și ireversibile, lipsa de certitudine științifică deplină nu trebuie să fie folosită ca argument pentru amânarea măsurilor eficiente din punct de vedere al costurilor de prevenire a degradării mediului.
Principiul 16	Autoritățile naționale trebuie să se străduiască să promoveze internaționalizarea costurilor de mediu și utilizarea instrumentelor economice, luând în considerare modul de abordare conform căruia poluatorul trebuie, în principiu, să suporte costul poluării, având datoria privind interesul public, fără a distorsiona comerțul internațional și investițiile.
Principiul 17	Evaluarea impactului asupra mediului, ca instrument național, trebuie întreprinsă pentru activități propuse pentru care există posibilitatea să aibă un impact advers semnificativ asupra mediului și care sunt supuse deciziei unei autorități naționale competente.
Principiul 18	Statele trebuie să anunțe imediat alte state cu privire la orice dezastre naturale sau alte pericole ce au probabilitatea de a produce efecte dăunătoare subite asupra mediului acelor state. Toate eforturile vor fi făcute de către comunitatea internațională pentru a ajuta statele astfel lovite.

Tabelul A. 7.1. (continuare)

Principiul 19	Statele trebuie să furnizeze înștiințări prealabile și în timp util, ca și informații relevante statelor potențial afectate, asupra activităților ce ar putea avea un efect advers transnațional de mediu semnificativ și trebuie să se consulte cu acele state într-un stadiu timpuriu și în bună-credință.
Principiul 20	Femeile dețin un rol vital în managementul mediului și dezvoltare. Participarea lor deplină este de aceea esențială pentru atingerea dezvoltării durabile.
Principiul 21	Creativitatea, idealurile și curajul tinerilor lumii trebuie să fie mobilizate pentru crearea unui parteneriat global pentru a atinge dezvoltarea durabilă și pentru a asigura un viitor mai bun pentru toți.
Principiul 22	Locuitorii indigeni și comunitățile lor, ca și alte comunități locale dețin un rol vital în managementul mediului și dezvoltare datorită cunoștințelor și obiceiurilor lor tradiționale. Statele trebuie să le recunoască și să le susțină în mod just identitatea, cultura și interesele și să le permită participarea eficientă la atingerea dezvoltării durabile.
Principiul 23	Mediul și resursele naturale ale oamenilor sub asuprire, dominație sau ocupație trebuie să fie protejate.
Principiul 24	Războiul este în mod intrinsec distructiv pentru dezvoltarea durabilă. Statele trebuie de aceea să respecte legile internaționale care furnizează protecție pentru mediu în timp de conflict armat și să coopereze la dezvoltarea în continuare a acestora, dacă este necesar.
Principiul 25	Pacea, dezvoltarea și protecția mediului sunt interdependente și inseparabile.
Principiul 26	Statele trebuie să își rezolve toate disputele legate de mediu în mod pașnic și prin mijloace potrivite în acord cu Carta Națiunilor Unite.
Principiul 27	Statele și oamenii trebuie să coopereze în bună credință și într-un spirit de parteneriat la îndeplinirea principiilor cuprinse în această Declarație și la dezvoltarea în continuare a legilor internaționale în domeniul dezvoltării durabile.

Sursa: [120, pp. 21-24].

Tabelul A. 8.1. Indicatorii dezvoltării durabile la nivelul Uniunii Europene

Temele	Subtemele
Dezvoltarea economică	Investiții, competitivitate, piața forței de muncă
Riscul de sărăcie după transferuri sociale	Sărăcie monetară, accesul la piața forței de muncă, alte forme
Societatea în proces de îmbătrânire	Adecvarea pensiei, schimbări demografice, sustenabilitatea finanțelor publice
Sănătate publică	Protecția sănătății și stiluri de viață, siguranța și calitatea alimentelor, managementul produselor chimice, riscurile pentru sănătate generate de condițiile de mediu
Modele de producție și consum	Eco-eficiență, modele de consum, agricultură responsabilitate corporativă
Managementul resurselor naturale	Biodiversitate, ecosisteme marine, resurse de apă utilizarea pământului
Transport	Creșterea înregistrată în domeniul transportului, prețul transportului, impactul social și de mediu al transportului
Buna guvernare	Coerența politicilor, participare publică
Parteneriat global	Globalizarea schimbului, finanțarea dezvoltării durabile, managementul resurselor
Schimbarea climatică și energia	Scenarii referitoare la consecințe, mutații în evoluția structurilor, surse și tendințe, dinamica politicilor de susținere

Sursa: Preluat de autor [107, p. 26]

Tabelul A. 9.1. Evoluția în dinamică și structura IMM pe principalele genuri de activitate în Republica Moldova în perioada 2013-2017

Genuri de activitate ale întreprinderilor	Anul									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	IMM (mii unități)	Structura, %	IMM (mii unități)	Structura, %	IMM (mii unități)	Structura, %	IMM (mii unități)	Structura, %	IMM (mii unități)	Structura, %
Total, inclusiv, pe genuri principale de activitate a întreprinderilor:	50,9	100	52,3	100	49,8	100	51,6	100	53,6	100
Agricultura, economia vânatului și silvicultura	2,7	5,3	2,9	5,5	3,1	6,2	3,4	6,6	3,8	7,1
Industria prelucrătoare	4,9	9,6	4,8	9,2	4,2	8,4	4,4	8,5	4,5	8,4
Energie electrică, gaze și apa	0,3	0,6	0,3	0,6	0,4	0,8	0,5	1,0	0,5	0,9
Construcții	2,7	5,3	2,8	5,4	2,9	5,8	3,0	5,8	3,1	5,8
Comerț cu ridicata și cu amănuntul	20,4	40,1	20,5	39,2	19,8	39,8	20,3	39,3	20,6	38,4
Hoteluri și restaurante	1,7	3,3	1,7	3,3	1,7	3,4	1,8	3,5	1,9	3,5
Transporturi și comunicații	3,4	6,7	3,5	6,7	2,6	5,2	2,7	5,2	2,8	5,2
Tranzacții imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate întreprinderilor	9,0	17,7	9,6	18,4	7,6	15,3	7,7	14,9	8,1	15,1
Alte activități	6,0	11,8	6,3	12,0	5,5	11,0	5,8	11,2	6,1	11,4

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [8]

Tabelul A. 10.1. Numărul IMM pe principalele genuri de activitate și tip de întreprindere în perioada 2015-2017

Genuri de activitate ale întreprinderilor	IMM - total, mii unități			din care:								
	2015	2016	2017	întreprinderi mijlocii, mii unități			întreprinderi mici, mii unități			întreprinderi micro, mii unități		
				2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Total	49,8	51,6	53,6	1,6	1,3	1,3	10,0	5,8	6,1	38,2	44,5	46,2
Agricultură, silvicultură și pescuit	3,1	3,4	3,8	0,2	0,2	0,2	1,1	0,7	0,7	1,8	2,5	2,9
Industria prelucrătoare	4,2	4,4	4,5	0,2	0,2	0,2	1,0	0,8	0,8	2,9	3,4	3,5
Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat	0,1	0,1	0,1	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	0,3	0,4	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,3	0,3	0,3
Construcții	2,9	3,0	3,1	0,1	0,1	0,1	0,8	0,5	0,5	2,0	2,4	2,5
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	19,8	20,3	20,6	0,5	0,3	0,3	3,5	1,7	1,8	15,8	18,3	18,5
Transport și depozitare	2,6	2,7	2,8	0,1	0,1	0,1	0,8	0,5	0,5	1,7	2,1	2,2
Activități de cazare și alimentație publică	1,7	1,8	1,9	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,3	1,4	1,5	1,6
Informații și comunicații	2,0	2,0	2,2	0,0	0,0	0,0	0,3	0,2	0,2	1,6	1,8	2,0
Tranzacții imobiliare	3,4	3,3	3,4	0,1	0,0	0,0	0,8	0,3	0,3	2,5	3,0	3,1
Activități profesionale, științifice și tehnice	4,2	4,4	4,7	0,0	0,0	0,0	0,4	0,2	0,2	3,7	4,2	4,4
Alte activități	5,5	5,8	6,1	0,2	0,2	0,2	0,9	0,6	0,7	4,4	5,0	5,3

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [8]

Tabelul A. 11.1. Veniturile din vânzări ale IMM pe principalele genuri de activitate în perioada 2015-2017

Genuri de activitate ale întreprinderilor	Anul 2015				Anul 2016				Anul 2017			
	Total, mln. lei	IMM, mln. lei	Ponderea IMM în:		Total, mln. lei	IMM, mln. lei	Ponderea IMM în:		Total, mln. lei	IMM, mln. lei	Ponderea IMM în:	
			total întreprinderi , %	total IMM, %			total întreprin deri, %	total IMM, %			total întreprinderi, %	total IMM, %
Total, inclusiv, pe genuri principale de activitate a întreprinderilor:	282253,4	86824,64	30,76	100,00	300733,4	124954,4	41,5	100,0	330 963,91	137 506,1	41,55	100,00
Agricultura, economia vânatului și silvicultura	11835,5	7837,61	66,22	9,03	14421,4	10366,8	71,9	8,3	15 983,76	12 194,5	76,29	8,87
Industria prelucrătoare	43130,3	9996,02	23,18	11,51	45944,3	13787,6	30,0	11,0	50 024,37	14 820,9	29,63	10,78
Energie electrică, gaze și apa	23240,9	425,30	1,83	0,49	22586,1	195,9	0,9	0,2	24330,32	1029,6	4,23	0,75
Construcții	15056,0	6862,09	45,58	7,90	15158,9	8675,1	57,2	6,9	17 129,11	9 573,8	55,89	6,96
Comerț cu ridicata și cu amănuntul;	127836,0	39227,13	30,69	45,18	137914,6	60750,7	44,0	48,6	154 592,32	67 235,6	43,49	48,90
Hoteluri și restaurante	2489,3	1756,10	70,55	2,02	2817,0	2130,4	75,6	1,7	3 141,90	2 389,1	76,04	1,74
Transporturi și comunicații	11686,6	9364,8	80,13	10,79	11959,7	3469,7	29,0	2,8	31413,36	13 588,5	43,26	9,88
Tranzacții imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate întreprinderilor	3797,4	2082,8	54,85	2,40	4149,9	3474,9	83,7	2,8	9108,24	7 396,8	81,21	5,38
Alte activități	20810,3	9272,8	44,56	10,68	22411,2	8393,6	37,5	6,7	25 240,53	9 277,4	36,76	6,75

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [8]

Tabelul A. 12.1. Rezultatele activității întreprinderilor mici și mijlocii în profil teritorial în anul 2017

Specificare	Numărul de unități		Numărul de salariați		Venituri din vânzări		Profit până la impozitare
	mii unități	în % față de total UAT	mii persoane	în % față de total UAT	mil. lei	în % față de total UAT	mil. lei
Total	53,6	98,6	323,3	61,2	137 506,1	41,5	10 568,9
Municipiul Chișinău	34,4	98,6	175,0	54,8	87 440,1	37,0	7 141,5
Nord	6,6	98,6	56,0	63,3	19 015,9	48,0	1 254,7
Municipiul Bălți	2,6	98,6	15,7	48,3	6 079,0	36,7	276,9
Briceni	0,3	99,6	3,7	92,3	1 230,2	97,8	154,7
Dondușeni	0,2	97,6	2,0	64,0	832,6	65,3	58,5
Drochia	0,5	98,7	4,4	64,7	1 416,0	31,7	91,6
Edineț	0,3	96,1	4,0	62,2	1 516,9	30,8	143,6
Fălești	0,3	98,5	3,9	67,3	1 047,2	77,9	60,8
Florești	0,4	97,7	4,0	59,8	1 344,4	54,1	88,0
Glodeni	0,3	99,2	3,2	91,9	821,8	80,8	26,5
Ocnîța	0,2	100,0	2,7	100,0	759,3	100,0	19,0
Râșcani	0,4	99,3	3,8	85,0	1 095,0	76,1	113,2
Sângerei	0,4	99,5	3,3	90,5	1 350,7	93,6	130,3
Soroca	0,7	98,3	5,3	59,8	1 522,9	57,5	91,7
Centru	8,3	98,9	54,4	76,3	19 099,4	51,9	1 117,9
Anenii noi	0,7	99,2	5,3	72,0	1 958,4	52,6	137,0
Călărași	0,4	99,5	3,4	89,0	968,6	82,0	31,4
Criuleni	0,5	98,2	3,1	74,8	1 087,8	48,1	49,2
Dubăsari	0,2	99,5	1,5	99,1	511,1	80,2	28,1
Hâncești	0,8	98,8	5,2	79,3	1 784,4	57,5	152,1
Ialoveni	1,2	98,2	6,7	66,2	2 893,0	40,8	179,1
Nisporeni	0,4	99,2	2,4	71,9	776,9	49,4	18,2
Orhei	1,3	99,3	7,5	73,6	2 503,9	57,0	94,7
Rezina	0,3	98,8	3,1	89,9	1 227,7	41,7	65,3
Strășeni	0,9	98,7	5,4	82,9	2 170,0	55,8	139,3
Șoldănești	0,2	98,8	1,8	97,2	432,9	71,4	61,7
Telenești	0,3	98,9	2,4	94,7	638,3	61,1	47,1
Ungheni	1,1	99,4	6,7	67,2	2 146,3	49,2	114,7
Sud	2,8	99,0	26,5	80,2	7 711,9	73,6	668,7
Basarabeasca	0,1	100,0	1,4	100,0	293,5	100,0	24,3
Cahul	0,8	98,7	7,5	75,4	2 024,1	77,8	154,4
Cantemir	0,2	96,0	1,8	55,5	664,9	45,7	79,8
Căușeni	0,5	99,4	4,5	86,0	1 430,7	89,7	72,5
Cimișlia	0,4	98,9	3,7	88,0	1 140,6	66,4	129,1
Leova	0,2	100,0	1,9	100,0	551,6	100,0	47,9
Ștefan Vodă	0,3	98,9	3,0	76,9	846,7	68,9	96,9
Taraclia	0,3	99,6	2,8	84,0	759,9	73,1	63,9
UTA Găgăuzia	1,5	98,2	11,4	69,5	4 238,8	56,7	386,1

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [8]

Tabelul A. 13.1. Rezultatele activității întreprinderilor mici și mijlocii în RDN în perioada 2015-2017

Regiunea	2015				2016				2017			
	Numărul de unități, mii unități	Numărul de salariați, mii persoane	Venituri din vânzări mil. lei,	Profit până la impozitare, mil. lei	Numărul de unități, mii unități	Numărul de salariați, mii persoane	Venituri din vânzări mil. lei,	Profit până la impozitare, mil. lei	Numărul de unități, mii unități	Numărul de salariați, mii persoane	Venituri din vânzări mil. lei,	Profit până la impozitare, mil. lei
Total	49,8	281,41	86824,64	3037,60	51,63	313,53	124954,36	5878,53	53,60	323,30	137506,10	10568,90
Nord	6,13	49,74	12233,50	406,14	6,30	53,44	15849,57	650,66	6,60	56,00	19015,90	1254,70
Municipiul Bălți	2,36	13,32	3500,99	196,82	2,47	15,24	4870,29	272,09	2,60	15,70	6079,00	276,90
Briceni	0,26	3,26	745,15	22,16	0,27	3,48	948,82	15,73	0,30	3,70	1230,20	154,70
Dondușeni	0,19	1,66	517,18	13,96	0,20	2,17	886,33	38,41	0,20	2,00	832,60	58,50
Drochia	0,45	4,07	1026,27	9,91	0,45	4,00	1196,90	39,32	0,50	4,40	1416,00	91,60
Edineț	0,27	3,79	1120,92	36,30	0,29	4,01	1291,40	23,03	0,30	4,00	1516,90	143,60
Fălești	0,33	3,75	847,55	44,25	0,32	3,95	1067,62	51,43	0,30	3,90	1047,20	60,80
Florești	0,32	3,16	771,36	0,57	0,36	3,08	1014,31	34,10	0,40	4,00	1344,40	88,00
Glodeni	0,25	2,87	543,30	28,21	0,25	2,89	600,70	28,26	0,30	3,20	821,80	26,50
Ocnîța	0,19	2,04	310,16	23,62	0,17	2,37	512,78	13,52	0,20	2,70	759,30	19,00
Râșcani	0,44	3,66	759,99	6,40	0,45	3,92	984,59	43,34	0,40	3,80	1095,00	113,20
Sângerei	0,43	3,51	995,72	9,48	0,43	3,29	1145,39	38,15	0,40	3,30	1350,70	130,30
Soroca	0,64	4,66	1094,92	14,46	0,64	5,05	1330,45	53,27	0,70	5,30	1522,90	91,70

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [8]

Tabelul A. 14.1. Dinamica dezvoltării ramurii pomicole în Republica Moldova

Anii	Suprafața totală de livezi, mii ha	Plantații pe rod, mii ha	Recolta globală de fructe, mii t	Producția medie, t/ha
1986-1990	219,80	136,40	1042,60	7,50
1990	234,00	149,00	901,10	6,07
1991	214,70	154,60	697,50	4,97
1992	243,70	161,10	511,30	3,10
1993	251,00	173,50	1087,80	6,10
1994	233,00	174,30	665,10	3,72
1995	184,80	143,00	528,20	3,55
1996	173,80	146,10	521,20	3,53
1997	165,20	149,40	946,60	6,30
1998	156,30	146,10	367,20	2,49
1999	145,50	140,20	136,30	0,96
2000	136,60	129,00	255,40	1,97
2001	122,00	118,10	317,10	2,67
2002	120,20	116,80	327,10	2,82
2003	114,30	108,00	617,20	5,71
2004	111,00	103,60	430,40	4,20
2005	110,00	103,50	386,17	3,67
2006	109,20	102,10	329,21	3,09
2007	112,20	101,20	277,16	2,64
2008	114,10	99,10	370,50	3,55
2009	114,70	95,90	307,97	3,17
2010	116,20	94,20	322,40	3,34
2011	118,80	93,80	378,40	3,97
2012	119,50	94,80	379,80	3,94
2013	122,20	89,90	417,90	4,70
2014	122,30	91,9	491,9	5,43
2015	132,6	107,7	480,8	4,41
2016	134,5	110,1	586,2	5,39
2017	135,5	113,0	667,2	5,72

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Tabelul A. 15.1. Fondul funciar și structura lui după modul de folosință

Specificare	Suprafața, mii ha					Structura, %				
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017
Terenuri – total	3384,6	3384,6	3384,6	3384,6	3384,6	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
din care:										
Terenuri agricole	2497,8	2500,1	2499,7	2499,6	2499,8	73,80	73,87	73,86	73,85	73,86
din acestea:										
– teren arabil	1814,1	1816,1	1817,4	1822,9	1827,3	72,63	72,64	72,70	72,93	73,10
– plantații multianuale	295,3	295,3	291,7	288,9	288,8	11,82	11,81	11,67	11,56	11,55
din care:										
– livezi	122,2	122,3	132,6	134,5	135,5	41,38	41,42	45,46	46,56	46,92
– vii	173,1	173	159,1	154,4	153,3	58,62	58,58	54,54	53,44	53,08
pășuni	348,9	348	346,4	345	342,8	13,97	13,92	13,86	13,80	13,71
fânețe	2,1	2,1	2,2	2,1	2,1	0,08	0,08	0,09	0,08	0,08
pârloagă	37,4	38,6	42	40,6	38,8	1,50	1,54	1,68	1,62	1,55
Păduri și alte terenuri cu vegetație forestieră	464,2	465,2	464,5	465,2	465,3	13,72	13,74	13,72	13,74	13,75
Râuri, lacuri, bazine și bălți	99,2	96,9	96,8	96,7	96,1	2,93	2,86	2,86	2,86	2,84
Alte terenuri	323,4	322,4	323,6	323,1	323,4	9,56	9,53	9,56	9,55	9,56

Sursa: Elaborat de autor în baza [6; 59, p. 107]

Tabelul A. 16.1. Analiza în dinamică a producției de fructe sămânțoase și sămburoase în toate categoriile de gospodării sub aspectul speciilor

Specificare	Anul							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Specii sămânțoase, mii tone:	217,49	278,10	290,50	313,50	376,5	316,0	419,1	495,7
Mere	207,90	268,80	281,80	307,2	370,0	307,7	411,8	487,2
Pere	7,64	7,30	7,00	4,7	5,0	6,0	4,9	6,0
Gutui	1,90	1,90	1,70	1,6	1,5	2,3	2,4	2,5
Specii sămburoase, mii tone:	91,52	84,80	79,30	91,8	102,3	153,8	153,3	143,0
Cireșe	7,13	8,50	8,60	6,6	7,6	12,4	7,6	10,6
Vișine	11,30	17,40	8,00	2,8	4,5	6,3	4,1	5,0
Prune	53,82	35,00	49,30	55,6	72,8	100,1	99,7	93,2
Caise	4,74	8,50	5,20	9,90	7,2	10,4	21,5	13,1
Piersici	14,54	15,40	8,20	16,9	10,2	24,6	20,4	21,1
Total fructe sămânțoase și sămburoase	309,0	362,9	369,8	405,3	478,8	469,8	572,4	638,7
TOTAL FRUCTE, mii tone:	322,39	378,40	379,80	419,0	491,90	480,8	586,2	667,2

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Tabelul A. 17.1. Volumul producției și suprafața cultivată cu mere în întreprinderile agricole în perioada 2010-2017

Indicatorii	Anul							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Gospodăriile de toate categoriile								
Volumul producției de mere, mii tone	207,90	268,80	281,80	307,2	370,0	307,7	411,8	487,2
Suprafața cultivată cu mere, mii ha	32,49	31,73	31,57	31,54	30,94	29,03	62,08	60,35
Suprafața pe rod cu mere, mii ha	26,06	23,76	24,03	23,90	25,16	23,05	55,83	56,20
Recolta medie la hectar, t	3,56	4,78	5,01	5,66	8,25	5,59	7,45	8,77
Întreprinderile agricole								
Volumul producției de mere, mii tone	113,62	135,68	148,70	199,42	238,71	159,18	191,83	267,09
Suprafața cultivată cu mere, mii ha	32,48	31,73	31,57	31,54	30,94	29,03	25,67	26,59
Suprafața pe rod cu mere, mii ha	26,06	23,76	24,03	23,29	25,20	23,05	20,82	21,68
Recolta medie la hectar, t	3,56	4,55	5,45	7,26	9,20	6,38	8,75	11,70

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Tabelul A. 18.1. Suprafața totală și suprafața pe rod a plantațiilor multianuale de sămânțoase în întreprinderi agricole pe raioane din RDN

RDN	2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017	
	Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha	
	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod
Nord	21 454	17 501	21550	16245	21 256	16 474	21 395	16 364	21 168	17 362	20 085	15 654	17 543	14 031	18456	15508
Municipiul Bălți	72	51	73	56	82	56	74	46	85	63	77	52	74	49	54	26
Briceni	2 579	1 728	2 582	1 746	2 866	1 904	3 264	2 196	3 526	2 358	3 535	2 562	2 963	2 314	3564	2907
Dondușeni	2 180	1 699	2 358	1 793	2 292	1 827	2 364	1 869	2 450	2 117	2 322	1 945	2 424	2 051	2497	2397
Drochia	1 131	1 025	1 312	973	953	733	1 059	793	1 123	803	952	662	863	462	939	604
Edineț	1 449	1 067	1 397	885	1 366	839	1 334	1 038	1 368	1 076	1 738	1 146	1 156	828	1725	1367
Falești	956	834	955	925	670	607	666	630	625	591	406	341	356	273	336	231
Florești	2 519	2 218	1 927	1 498	2 634	2 299	2 037	1 610	2 156	2 121	2 204	1 931	1 833	1 677	1553	1455
Glodeni	1 394	1 319	1 186	1 103	1 268	1 158	1 261	1 155	1 203	1 125	1 040	983	737	682	680	625
Ocnița	2 138	1 836	2 501	1 836	2 426	1 874	2 500	1 891	2 521	2 039	2 255	1 977	2 220	1 964	2143	1951
Râșcani	1 787	1 477	1 679	1 318	1 693	1 219	1 815	1 198	1 698	1 660	1 598	1 350	1 582	1 236	1482	1327
Sângerei	1 400	1 218	1 480	1 193	1 401	1 214	1 497	1 337	1 352	1 069	1 025	673	742	634	751	666
Soroca	3 849	3 029	4 100	2 919	3 605	2 744	3 524	2 601	3 061	2 340	2 933	2 032	2 593	1 861	2742	1952

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Tabelul A. 19.1. Suprafața totală și suprafața pe rod a plantațiilor multianuale de sămburoase în întreprinderi agricole pe raioane din RDN

RDN	2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017	
	Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha		Suprafața, ha	
	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod	totală	pe rod
Nord	3 589	2 714	3 618	2 638	3 554	2 440	3 844	2 454	3 652	2 803	3 958	2 710	3 914	2 665	4193	3003
Municipiul Bălți	47	27	58	29	61	36	51	34	42	28	46	35	66	39	69	36
Briceni	225	155	230	166	223	159	251	169	252	155	193	141	222	162	290	220
Dondușeni	206	166	234	163	249	171	260	191	296	257	244	221	197	191	174	166
Drochia	151	127	163	129	91	82	134	98	128	83	129	91	145	97	152	85
Edineț	225	182	187	101	210	111	234	99	249	188	254	187	235	182	317	225
Fălești	527	443	515	444	468	399	519	408	488	379	563	362	534	329	623	454
Florești	479	307	507	364	513	269	591	415	465	453	626	443	577	508	549	488
Glodeni	262	250	213	201	211	200	219	196	226	197	241	210	226	177	258	217
Ocnița	180	131	185	127	174	121	179	130	142	123	139	123	156	136	198	152
Râșcani	331	301	282	279	313	263	305	64	304	291	283	268	244	137	216	194
Sângerei	534	344	581	357	552	355	597	393	585	403	697	411	767	438	750	461
Soroca	422	281	463	278	489	274	504	257	475	246	543	218	545	269	597	305

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Tabelul A. 20.1. Suprafața totală și suprafața pe rod a speciilor sămânțoase și sămburoase în întreprinderile agricole din r. Soroca, anii 2015-2017

Specificare	Indicatorii											
	Suprafața totală, ha						Suprafața pe rod, ha					
	2015	%	2016	%	2017	%	2015	%	2016	%	2017	%
Fruite sămânțoase, total	2933	84,38	2593	82,63	2742	82,12	2032	90,31	1861	87,37	1952	86,49
Mere	2913	99,32	2573	99,23	2722	99,27	2030	99,9	1859	99,89	1934	99,08
Pere	17	0,58	17	0,66	17	0,62	2	0,1	2	0,11	15	0,77
Gutui	3	0,1	3	0,12	3	0,11	-	-	-	-	3	0,15
Fruite sămburoase, total	543	15,62	545	17,37	597	17,88	218	9,69	269	12,63	305	13,51
Vișine	67	12,34	66	12,11	59	9,88	-	-	2	0,74	1	0,33
Cireșe	61	11,23	62	11,38	70	11,73	17	7,8	19	7,06	21	6,89
Caise	82	15,1	81	14,86	90	15,08	34	15,6	45	16,73	79	25,90
Piersici și nectarine	5	0,92	7	1,28	5	0,84	5	2,29	5	1,86	5	1,64
Prune	328	60,41	329	60,37	373	62,48	162	74,31	198	73,61	199	65,25
Total	3476	100	3138	100	3339	100,00	2250	100	2130	100	2257	100,00

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Tabelul A. 21.1. Recolta medie și producția globală a speciilor de fructe sămânțoase și sămburoase în întreprinderile agricole din r. Soroca, anii 2015-2017

Specificare	Indicatorii									
	Roada medie la 1 hectar, t					Producția globală, t				
	2015	2016	2017	anul 2017 față de, %		2015	2016	2017	anul 2017 față de,%	
				2015	2016				2015	2016
Fructe sămânțoase	10,84	11,89	13,44	123,99	113,04	22036,9	22254,5	27278,1	123,78	122,57
Mere	10,83	11,86	13,55	125,12	114,25	21983,9	22176,5	27236,5	123,89	122,82
Pere	26,5	39	27,1	102,26	69,49	53	78	40,6	76,60	52,05
Fructe sămburoase	10,39	11,28	8,82	84,89	78,19	2265,2	3073,3	2710,3	119,65	88,19
Vișine	-	0,4	11,3	-	de 28 ori	-	8	11,3	-	141,25
Cireșe	3,64	1,11	7,31	de 2 ori	de 6,5 ori	61,8	21,1	153,5	de 2,5 ori	de 7,3 ori
Caise	6,74	9,25	2,61	38,72	28,22	229,1	452,1	205,9	89,87	45,54
Piersici și nectarine	7,74	5,45	4,52	58,40	82,94	38,7	27,2	22,6	58,40	83,09
Prune	11,95	12,98	11,54	96,57	88,91	1935,6	2572,1	2317	119,70	90,08

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Anuarelor statistice [6]

Tabelul A. 22.1. Pronosticul volumului producției globale de mere

Specificare	Anul										
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Pentru livada superintensivă											
Recolta globală, t	0	352000	800000	800000	800000	800000	800000	800000	800000	800000	800000
Producție destinată realizării în stare proaspătă	0	316800	720000	720000	720000	720000	720000	720000	720000	720000	720000
Producție destinată realizării pentru suc	0	35200	80000	80000	80000	80000	80000	80000	80000	80000	80000
Pentru livada intensivă											
Recolta globală, t	0	0	180000	360000	450000	450000	450000	450000	450000	450000	450000
Producție destinată realizării în stare proaspătă	0	0	162000	324000	405000	405000	405000	405000	405000	405000	405000
Producție destinată realizării pentru suc	0	0	18000	36000	45000	45000	45000	45000	45000	45000	45000
Pentru livada tradițională											
Recolta globală, t	0	0	0	0	0	75000	150000	250000	250000	250000	250000
Producție destinată realizării în stare proaspătă	0	0	0	0	0	67500	135000	225000	225000	225000	225000
Producție destinată realizării pentru suc	0	0	0	0	0	7500	15000	25000	25000	25000	25000

Sursa: *Calcululele autorului în baza datelor SRL „Getodava”*

Tabelul A. 23.1. Pronosticul veniturilor din comercializarea producției de mere

Producție spre comercializare	Anul										
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Livada superintensivă											
Mere pentru realizare în stare proaspătă	0	1584000	3600000	3600000	3600000	3600000	3600000	3600000	3600000	3600000	3600000
Mere pentru realizare la procesare	0	35200	80000	80000	80000	80000	80000	80000	80000	80000	80000
Total, lei	0	1619200	3680000	3680000	3680000	3680000	3680000	3680000	3680000	3680000	3680000
Livada intensivă											
Mere pentru realizare în stare proaspătă	0	0	810000	1620000	2025000	2025000	2025000	2025000	2025000	2025000	2025000
Mere pentru realizare la procesare	0	0	18000	36000	45000	45000	45000	45000	45000	45000	45000
Total, lei	0	0	828000	1656000	2070000	2070000	2070000	2070000	2070000	2070000	2070000
Livada tradițională											
Mere pentru realizare în stare proaspătă	0	0	0	0	0	337500	675000	1125000	1125000	1125000	1125000
Mere pentru realizare la procesare	0	0	0	0	0	7500	15000	25000	25000	25000	25000
Total, lei	0	0	0	0	0	345000	690000	1150000	1150000	1150000	1150000

Sursa: *Calcululele autorului în baza datelor SRL „Getodava”*

Tabelul A. 24.1. Perioada de recuperare a investiției în livada superintensivă

Specificare	Ani	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Investiția din credite investiționale, lei		-7493147										
Flux net din activitatea operațională, lei		-113000	1004654	2856388	2856388	2856388	2856388	2856388	2856388	2856388	2856388	2856388
Flux net cumulativ, lei		-7606147	-6601493	-3745105	-888718	1967670	4824058	7680445	10536833	13393221	16249608	19105996
Perioada de recuperare a investiției, ani	4,3											

Sursa: Calculele autorului în baza datelor SRL „Getodava”

Tabelul A. 24.2. Perioada de recuperare a investiției în livada intensivă

Specificare	Ani	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Investiția din credite investiționale, lei		-3785047										
Flux net din activitatea operațională, lei		-113000	-414480	413520	1001006	1415006	1415006	1415006	1415006	1415006	1415006	1415006
Flux net cumulativ, lei		-3898047	-4312527	-3899007	-2898000	-1482994	-67987	1347019	2762026	4177032	5592039	7007045
Perioada de recuperare a investiției, ani	6,0											

Sursa: Calculele autorului în baza datelor SRL „Getodava”

Tabelul A. 24.3. Perioada de recuperare a investiției în livada tradițională

Specificare	Ani	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Investiția din credite investiționale, lei		-830500										
Flux net din activitatea operațională, lei		-113000	-113000	-113000	-113000	-113000	-203581	141419	601419	601419	601419	601419
Flux net cumulativ, lei		-943500	-1056500	-1169500	-1282500	-1395500	-1599081	-1457662	-856244	-254825	346594	948013
Perioada de recuperare a investiției, ani	9,4											

Sursa: Calculele autorului în baza datelor SRL „Getodava”

Tabelul A. 25.1. Numărul dosarelor recepționate și sumelor autorizate din mijloacele FNDAMR pentru perioada 2014-2018

Domeniile și formele de sprijin	2014		2015		2016		2017		2018		TOTAL	
	Nr. dosare recepționate	Suma autorizată, mil. lei	Nr. dosare recepționate	Suma autorizată, mil. lei	Nr. dosare recepționate	Suma autorizată, mil. lei	Nr. dosare recepționate	Suma autorizată, mil. lei	Nr. dosare recepționate	Suma autorizată, mil. lei	Nr. dosare recepționate	Suma autorizată, mil. lei
Producerea legumelor și a fructelor pe teren protejat	241	50,9	168	19,5	67	14,6	58	10,9	81	8,8	615	104,7
Stimularea investițiilor pentru înființarea, modernizarea și defrișarea plantațiilor multianuale	888	94,0	655	61,5	943	136,4	1180	153,9	1467	163,2	5133	609,0
Stimularea investițiilor pentru procurarea tehnicii și a utilajului agricol	2054	117,9	1090	61,9	1413	110,6	1850	168,5	2255	203,8	8662	662,7
Stimularea investițiilor pentru utilizarea și renovarea tehnologică a fermelor zootehnice	151	47,2	99	20,9	92	34,8	153	38,5	223	45,2	718	186,6
Stimularea procurării animalelor de prăsilă și menținerii fondului genetic al acestora	125	47,4	58	24,0	45	22,9	52	10,1	70	10,3	350	114,7
Stimularea investițiilor pentru dezvoltarea infrastructurii post-recoltare și procesare	324	141,3	251	76,4	269	108,8	406	181,2	595	257,8	1845	765,5
Creditarea producătorilor agricoli	1349	15,8	1138	26,9	1178	76,4	1463	72,0	1890	62,4	7018	253,5
Asigurarea riscurilor în agricultură	113	29,4	137	30,9	118	9,1	83	4,5	123	5,6	574	79,5
Stimularea constituirii și funcționării grupurilor de producători agricoli	0	0	0	0	0	0	2	0,03	8	1,1	10	1,13
Stimularea activităților de promovare pe piețele externe	0	0	0	0	0	0	1	0,04	1	0	2	0,04
Consolidarea terenurilor agricole	9	0,5	4	0,02	2	0,02	2	0,03	0	0	17	0,57
Stimularea investițiilor în procurarea echipamentului de irigare	37	4,4	149	8,2	179	21,8	213	31,1	232	25,0	810	90,5
Stimularea producătorilor agricoli pentru compensarea cheltuielilor la irigare	0	0	44	1,1	50	3,2	52	3,7	37	25,0	183	33,0
Promovarea și dezvoltarea agriculturii ecologice	0	0	0	0	14	0,6	31	1,6	72	1,7	117	3,9
Îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii rurale	0	0	45	2,2	52	4,2	49	8,7	100	12,3	246	27,4
Servicii de consultanță și formare	0	0	0	0	6	0,01	15	1,1	13	0,5	34	1,61
TOTAL	5291	548,8	3951	346,1	4549	561,1	5833	740,5	7417	848,6	27041	3045,1

Sursa: Elaborat de autor în baza AIPA [78]

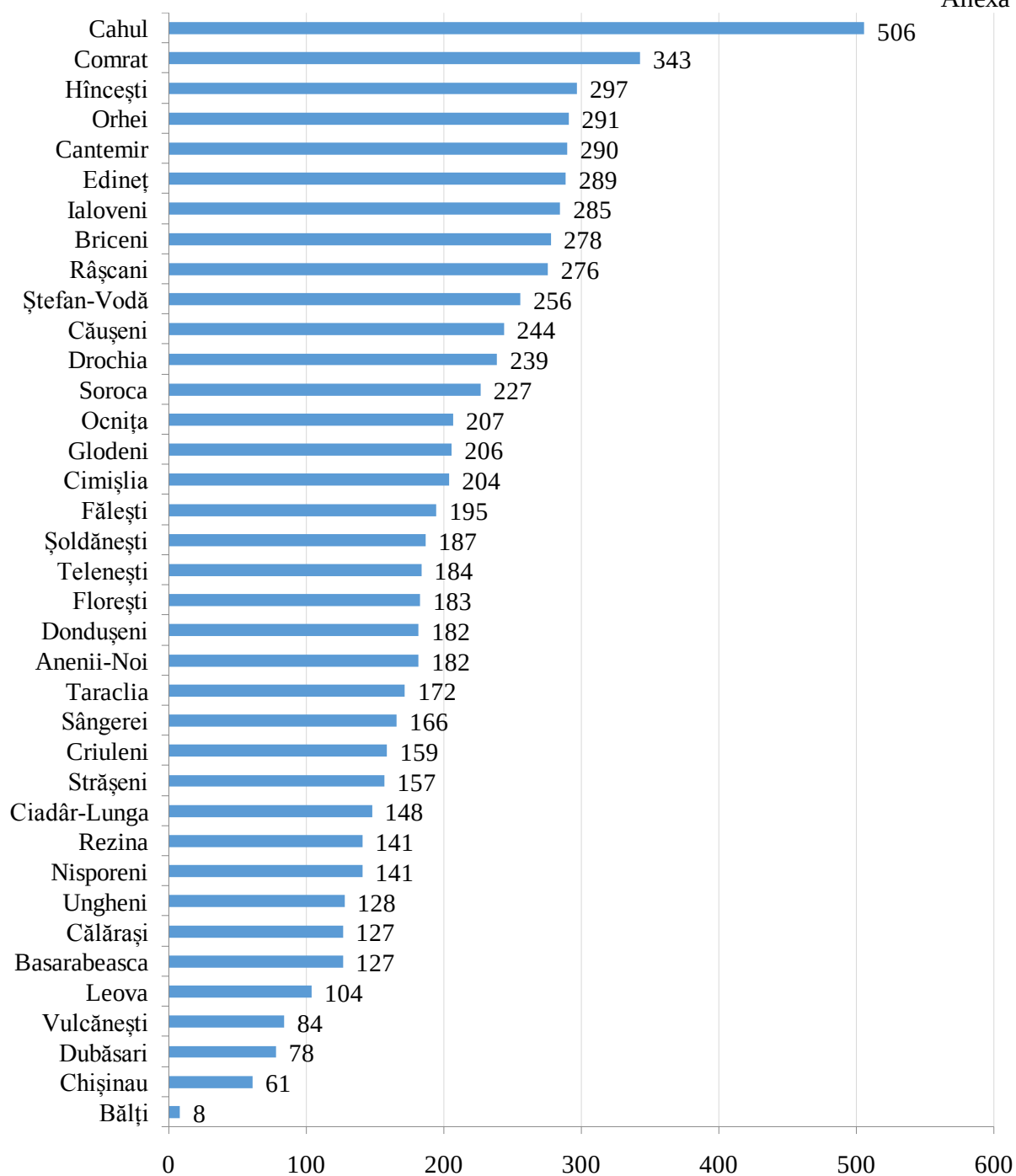

Fig. A. 26.1. Dosare depuse la subvenționare de producătorii agricoli în anul 2018

Sursa: AIPA [78]

Chestionar pentru antreprenori
(Toată informația este strict confidențială)

I. Informații generale

1. Denumirea întreprinderii.....
2. Adresa juridică:.....
.....
3. Domenii de activitate:.....
4. Produse/servicii principale:
 - a)
 - b)
 - c)
5. Suprafața de teren disponibilă....., ha
6. Suprafața ocupată cu plantații multianuale, ha, inclusiv:
 - a) sămânțoase.....ha
 - b) sîmburoase.....ha
7. Efectivul de lucrători....., persoane
8. Bifați răspunsul conform opiniei D-voastră:
 - a) înainte de a începe un lucru, prefer să întocmesc un plan, de obicei, anume eu determin consecutivitatea acțiunilor, atunci când echipa se pregătește de activitate;
 - b) toate lucrurile decurg bine în situații ordinare, dacă apar probleme, este posibil să abandonez lucrul început;
 - c) dacă totul este deja organizat și apare o situație de problemă, eu las lucrurile să se rezolve de la sine;
 - d) deseori în desfășurarea activității întreprinderii iau în considerare opiniile și propunerile angajaților.
9. Ce atitudine aveți față de oameni? Încercuiți răspunsul ce Vă caracterizează:
 - a) reușesc să colaborez foarte bine cu subordonații, fiind preocupat de starea de bine a acestora;
 - b) recunosc contribuția angajaților în realizările și reușitele din activitate;
 - c) asigur acces echitabil la oportunități de dezvoltare pentru toți angajații;
 - d) uneori impun angajaților cerințe excesive, care depășesc posibilitățile acestora.

10. Cum obișnuieți să luați decizii? Încercuiți răspunsul dorit:

- a) decid singur, fără să mă consult;
- b) deciziile sunt luate în comun cu angajații;
- c) nu-mi plac situațiile când trebuie să iau decizii și le deleghez unor subordonați;
- d) acord libertate de acțiune angajaților, cu precizarea limitelor și condițiilor de desfășurare a muncii.

II. Activitatea întreprinderii

1. Care este durata activității întreprinderii Dvs.?

- a) 2-5 ani
- b) 5-10 ani
- c) Mai mult de 10 ani
- d) Alt răspuns (precizați).....

2. În care an de activitate a luat amploare afacerea Dvs.?

- a) Primul an
- b) Al patrulea an
- c) Al optulea an
- d) Alt răspuns (precizați).....

3. Pentru a obține succes în activitatea antreprenorială, este nevoie de:

- a) Resurse
- b) Noroc
- c) Multă muncă
- d) Idei bune
- e) Toate cele de mai sus

4. Care sunt principalii factori, după părerea Dvs, ce împiedică activitatea antreprenorială? Enumerați unii din aceștea.....

.....
.....
.....

5. Aveți contracte comerciale încheiate cu agenți economici? Care este gradul de realizare a contractelor comerciale ale întreprinderii Dvs.?(%)

- a) Realizate.....
- b) Nerealizate.....

6. Cît de mulțumit sunteți, în prezent, de afacerea Dvs?(bifați un singur răspuns)

Nemulțumit	Nici mulțumit, nici nemulțumit	Destul de mulțumit	Foarte mulțumit

III. Analiza activității antreprenoriale în pomicultură

1. Care este cota-parte a veniturilor obținute în întreprindere din comercializarea fructelor?
Indicați % de venit
obținut.....

2. Care este sistemul tehnologic de întreținere a plantațiilor pomicole în întreprinderea Dvs.?

- Superintensiv
- Intensiv
- Altul.....

3. Care este mărimea medie a investițiilor capitale pentru înființarea și îngrijirea unui hectar de livadă de măr?
Indicați valoarea.....

4. Care au fost pierderile suportate de către întreprinderea Dvs. în rezultatul introducerii embargoului rusesc la fructe și legume?.....

5. Pe care din următoarele țări le considerați ca piețe potențiale de desfacere?(apreciați cu note de la 1-5)

- CSI (numiți concret țara).....
- UE (numiți concret țara).....
- Orientul Mijlociu.....

6. Care sunt principalele obstacole ce împiedică exportul producției pomicole din întreprinderea D-astră?

- Lipsa informației cu privire la piețele de desfacere;
- Cerințele față de certificare;
- Calitate;
- Procedurile vamale;
- Politica țării
- Altele

7. Ce părere aveți despre recomandările făcute de către experții MADRM cu privire la păstrarea producției pomicole în depozitele frigorifice și comercializarea ei ulterioară?
Expuneți părerea proprie.....

.....
.....
.....

Data /...../...../.....

**SORTIMENTUL DE SPECII ȘI SOIURI
POMICOLE CULTIVATE ÎN
ÎNTRERINDEREA AGRICOLĂ
SRL „DOMULTERA”,**

S. DOMULGENI, RAIONUL FLOREȘTI REPUBLICA MOLDOVA

**ASSORTIMENT OF FRUIT SPECIES
AND VARIETIES CULTIVATED IN
THE AGRICULTURAL ENTERPRISE
"DOMULTERA" Ltd,**

**VILLAGE DOMULGENI, DISTRICT FLOREȘTI, REPUBLIC OF
MOLDOVA**

CHIȘINĂU, 2019

GOLDEN DELICIOUS

Acest soi a fost descoperit în Virginia de Vest, SUA. Mărul este de mărime mijlocie, cu o piele ușor aspră, de culoare galben-verzuie.

Pulpa este albă spre crem sau pal galbuie, fină, succulentă, crocantă, dulce și ușor acidulată.

Perioada recomandată de recoltare este cuprinsă între sfârșitul lunii septembrie și începutul lunii octombrie.

Poate fi păstrat în camerele frigorifice între 160-220 de zile. Pe lângă aprecierea în stare proaspătă, acest soi este utilizat și în industrializare.

This variety was discovered in West Virginia, USA. The apple is medium size, with slightly rough skin, yellowish-green.

The pulp is white to cream or pale yellow, fine, juicy, crisp, sweet and slightly acidic.

The recommended harvest period is between late September and early October.

It may be stored in cold rooms between 160-220 days. In addition to considering fresh, this variety is used in industrialization.

FUJI KIKU

Soiul a fost descoperit în Japonia și se individualizează prin forma sferică alungită și marimea mare.

Pelița fructului este netedă, de culoare verde gălbuie, acoperită cu roșu portocaliu cu striuri pe mai mult de jumătate din suprafața mărului, iar pulpa este de culoare albă-verzuie, tare, succulentă, crocantă și slab acidulată.

Soiul necesită o perioadă de vegetație mai îndelungată. Se recomandă recoltarea la începutul lunii octombrie.

Fructele pot fi păstrate, în dependență de tipul frigoriferelor, de la 190 până la 290 de zile. Soiul este apreciat pentru consumul în stare proaspătă.

The variety was discovered in Japan and is distinguished by elongated spherical shape and large size.

The peel of the fruit is smooth, yellowish green, covered with red orange streaked on more than half of the apple and green flesh is white, firm, juicy, crisp and slightly acid.

The variety requires a longer growing season. It is recommended to harvest in early October.

The fruit may be stored, depending on the type frigoriferelor from 190-290 days. The variety is appreciated for fresh consumption.

GALA DELICIOUS

Acest soi se înregistrează în toate zonele pomicele din Republica Moldova.

Pomul se caracterizează printr-o rezistență bună la ger, secetă și arșiță. Mărul este de mărime mijlocie, cu o piele netedă, galben-vierzuie, acoperită de o culoare roșu-portocaliu cu striuri.

Perioada propice de recoltare este cuprinsă între sfârșitul lunii august și începutul lunii septembrie. Fructele sunt rezistente la manipulare și transport.

Soiul este foarte apreciat pentru consumul în stare proaspătă. În camerele frigorifice poate fi păstrat timp de peste 180 de zile.

This variety is recorded in all areas of Moldovan fruit.

The tree is characterized by good resistance to frost, drought and heat. The apple is medium size, with smooth skin, yellow-green covered by a red-orange streaked.

Favorable harvesting period is between late August and early September. Fruits are resistant to handling and transport.

The variety is very appreciated for fresh consumption. It may be stored in cold rooms for more than 180 days.

GRANNY SMITH CHALLENGER

Acest soi a fost depistat în Franța și se individualizează prin mărime mijlocie și formă sferică ușor alungită.

Fructul are o piele tare, netedă, slab unsuroasă și de culoare verde.

Pulpa mărului este tare, crocantă, succulentă, de culoare alb-verzuie până la crem-verzuie și are un gust acidulat.

Perioada recomandată pentru recoltare este începutul lunii octombrie. Fructele pot fi păstrate, în funcție de camerele frigorifice, de la 200 până peste 240 de zile. Soiul este apreciat, în special, pentru consumul în stare proaspătă.

This variety has been found in France and is distinguished by medium-sized and slightly elongated spherical form.

The fruit has a skin firm, smooth, slightly greasy and green.

Apple pulp is hard, crisp, juicy, greenish-white to cream-green and tastes sour.

Recommended period for harvesting is early October. The fruit may be stored, according to the refrigeration rooms, from 200 to over 240 days. Variety is appreciated, especially for fresh consumption.

JONAGOLD

Acest soi a fost descoperit de Henry Coster în Belgia. Fructul se caracterizează prin forma sa conică și mărimea mare. Are o piele ușor aspră, galben-verzuie, acoperită cu roșu striat pe aproape toată suprafața mărului, iar pulpa este albă spre crem sau pal-gălbui, fină, succulentă, crocantă, dulce și ușor acidulată.

Se recomandă recoltarea de la sfârșitul lunii septembrie până la începutul lunii octombrie. În camerele frigorifice acest soi poate fi păstrat între 160-200 de zile și este apreciat atât pentru consumul în stare proaspătă, cât și pentru utilizarea în industrializare.

This variety was discovered by Henry Coster in Belgium. The fruit is characterized by its conical shape and large size. It has a slightly rough husk, yellow-green, covered with red apple streaked almost everywhere, and the flesh is white to cream or pale yellow, fine, juicy, crisp, sweet and slightly acidic.

It is recommended to harvest in late September to early October. In chillers this variety can be kept between 160-200 days and is appreciated for both fresh consumption and for industrial use.

RENET SIMIRENCO

Acest soi este originar din Anglia. Fructul este de mărime mijlocie până la mare, cu formă variabilă de la conică-globuloasă spre globuloasă-aplatizată, asimetrică.

Mărul este de culoare verde la recoltare și galbenă-verzuie până la galbenă-pai după păstrare. Pulpa, în perioada recoltării, este de culoare verde, tare, crocantă, succulentă, dulce-vinurie, iar după perioada păstrării de culoare albă-gălbui, fină, dulce, puțin acidulată.

Perioada propice recoltării este cuprinsă între sfârșitul lunii septembrie și începutul lunii octombrie. Fructele pot fi păstrate între 180-220 de zile și sunt apreciate pentru consumul în stare proaspătă.

This variety is originally from England. The fruit is medium-sized to large, conical shape-variable from globular to globular-flat, asymmetrical.

The apple harvest is green and yellow-green to yellow-straw after storage. Pulp, at harvest time is green, hard, crisp, juicy, sweet taste and preservation after the white-yellowish, fine, sweet, slightly acidic.

Favorable harvest period is between late September and early October. The fruit can be kept between 180-220 days and are rated for fresh consumption.

STANLEY

Fructul este mijlociu ca mărime (35–40 g), invers-ovoid, de culoare violacee-închisă.

Pulpa de culoare galben-verzuie, crocantă, succulentă, dulce, ușor acidulată, neaderentă la sâmbure.

În Republica Moldova este apreciat ca soi cu potențialul ridicat de productivitate, fructe aspectuoase, rezistente la transport și păstrare, bune pentru consum în stare proaspătă și deshidratate.

The fruit is medium in size (35-40 g), reverse-ovoid, dark purplish-closed.

Yellow-green flesh, crisp, juicy, sweet, slightly acidic, adhering to the core.

Moldova is appreciated as a variety with high potential pro-conductivity, showy fruits, resistant to transport and storage, good for fresh consumption and dehydrated.

BOABĂ DE COTNARI

Fructul este mijlociu până la mare, cordiform, cu piele de grosime medie, de culoare roz-gălbui.

Pulpa, de culoare crem-deschis, crocantă, suculentă, fermitate mijlocie, este dulce și armonios acidulată, cu calități gustative înalte.

Pomii au rezistență la ger și secetă și slab atacați de cocomicoză.

Este apreciat pentru calitatea fructelor, bune pentru consum în stare proaspătă și rezistența pomilor la condițiile climatice.

The fruit is medium to large, cordiforme, skins of medium thickness, yellowish pink.

Pulp, creamy pale, crisp, juicy, medium firm, sweet and harmonious acid, with high taste qualities.

The trees are resistant to frost and drought and weak cocomicoză attacked.

It is appreciated for the quality of fruit, good for fresh consumption and resistance to climatic conditions the trees.

STELLA

Fructul este mijlociu, cu o forma sferică-alungită, are pielea de grosime mijlocie, de culoare roșie.

Pulpa este roșie, succulentă, dulce, fin acidulată.

Se distinge prin calitatea fructelor bune pentru consum în stare proaspătă și industrializare.

The fruit is medium, with a spherical-elongated shape, it has a medium-thick peel of red color.

The pulp is red, juicy, sweet, finely acidified.

It is destined by the quality of good fruits for fresh consumption and industrialization.

VAN

Fructele sunt mari, sferice-aplatizate, cu pielea roșie lucioasă.

Pulpa cu sucul slab colorat, crocantă.

Se distinge prin calitatea fructelor bune pentru consum în stare proaspătă și prelucrate, sub forma de compot, dulceață, gem, sucuri și nectaruri

The fruit is large, spherical-flattened, with the red-glossy skin.

Pulp with slightly colored, crispy juice.

It is destined by the quality of good fruits for fresh consumption and processed, as a compote, jam, jam, juices and nectars

KORDIA

Fructe de circa 9-10 grame, culoarea fructului „pielei” roșu-închis până la negru-lucios în forma de inimă, pulpa crocantă și succulentă, dulce, echilibrat cu o aromă discretă.

Se distinge prin calitatea fructelor bune pentru consum în stare proaspătă și industrializare.

Fruits of about 9-10 grams, fruit color „skin” red-dark to black-glossy heart-shaped, crunchy and succulent, sweet, balanced flavor.

It is destined by the quality of good fruits for fresh consumption and industrialization.

REGINA

Fructede circa 10-11 grame, culoarea fructului „pielei” roșu-aprins până la roșu-închis în forma de inimă, pulpa crocantă și suculentă, dulce, echilibrat cu o aromă discretă.

Se distinge prin calitatea fructelor bune pentru consum în stare proaspătă și industrializare.

Fruitsof about 10-11 grams, the color of the „skin” red in a dark red heart-shaped, crispy and juicy, sweet, balanced with a discreet flavor.

It is destined by the quality of good fruits for fresh consumption and industrialization.

MARINA

Fructe de circa 7-8 grame, bicoloră, galbenă acoperită cu roșu la maturitatea deplină, rezistentă la crăpare, în formă de inimă alungită, pulpa crocantă și suculentă, alb-gălbuie, cu suc incolor.

Fructele acestui soi sunt destinate pentru prelucrare sub formă de compot și confiate.

Fruitsof about 7-8 grams, bicolour, yellow covered with red at full maturity, crack-resistant, in the shape of an elongated heart, crispy and juicy, white-yellow, colorless juice.

Fruits of this variety are intended for processing as a compote and candied

SUMMIT

Fructul este gigantic, de peste 3 cm diametru și de 8-10 grame, sâmburele este foarte mic în raport cu fructul, culoarea fructului este roșie strălucitoare, are aspect atractiv, în forma de inimă.

Pulpa cu sucul colorat, crocantă, suculentă, fermitate mijlocie, dulce acidulată, neaderentă la sâmbure.

Se distinge prin calitatea fructelor bune pentru consum în stare proaspătă

The fruit is gigantic, over 3 cm in diameter and 8-10 grams, the core is very small in relation to the fruit, the color of the fruit is bright red, it looks attractive, heart-shaped.

The pulp juice colorful, crisp, juicy, medium firmness, sweet acid, adhering to the core, with high taste qualities.

It is destined by the quality of good fruits for fresh consumption

CERTIFICAT DE IMPLEMENTARE

Prin prezenta, confirm că studiul efectuat asupra indicatorilor eficienței economice a producției de fructe cultivate prin sistemul intensiv și super intensiv în întreprinderea agricolă prezentat în teza de doctor cu titlul **„Dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol în Republica Moldova”** (în baza datelor întreprinderilor agricole din Regiunea de dezvoltare Nord), au fost implementate cu succes la nivel de întreprindere în cadrul Serviciului economic, iar Catalogul speciilor și soiurilor de fructe cultivate în întreprinderea agricolă SC „Domultera” SRL, s. Domulgeni, raionul Florești propus de către dna Liliana Grinciuc și elaborat în două limbi, română și engleză, își va găsi cu certitudine o mare aplicabilitate în promovarea continuă a producției de fructe atât la nivel național, cât și internațional.

Directorul companiei SC „Domultera” SRL

MINISTERUL
AGRICULTURII,
DEZVOLTĂRII REGIONALE
ȘI MEDIULUI
AL REPUBLICII MOLDOVA

МИНИСТЕРСТВО
СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА,
РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ И
ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

**Direcția politici de producție, procesare și reglementare a calității produselor de
origine vegetală**

Bir. 714 A, str. Constantin Tănase 9, MD-2005, Chișinău, tel.: 022 204 514
E-mail: sarban.vasile@madrm.gov.md, WEB: www.madrm.gov.md

Nr. 24-124 din 28.12.2018

Certificat de implementare

Prin prezentul, confirmăm că, recomandările elaborate în cadrul tezei de doctor „Dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului pomicol în Republica Moldova” (în baza datelor întreprinderilor agricole din Regiunea de Dezvoltare Nord), a Dnei Grinciuc Liliana, au fost implementate în cadrul Direcției „*Politici de producție, procesare și reglementare a calității produselor de origine vegetală*” din Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului al Republicii Moldova.

În particular, autoarea a propus unele măsuri ale dezvoltării durabile a antreprenoriatului pomicol, care se vor regăsi în prevederile Programului de dezvoltare a horticulturii pentru anii 2019-2025.

**Șef Direcție Politici de producție,
procesare și reglementare a calității
produselor de origine vegetală**

Șarban Vasile

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, Liliana GRINCIUC, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Numele, prenumele

Liliana GRINCIUC

Semnătura

Data

INFORMAȚII PERSONALE

Grinciuc Liliana

Adresa

Mircești 22/2, 2049 Chișinău, Republica Moldova

Telefon

(+373) 68068627

E-mail

lgrinciuc@gmail.com

Data nașterii

04.11.1974

Naționalitatea

Republica Moldova

Locul de muncă vizat

Lector universitar, UASM

Experiență profesională

01.08.1997 – prezent

Lector universitar, catedra Business și administrare, UASM

27-28.06.2018

Workshop-ul „Tehnologii performante în educație”, UST, Chișinău

12.10.2018

UASM, cursuri cu tema: „Sporirea abilităților tinerilor antreprenori în domeniul economic pentru gestionarea eficientă a afacerii”, UASID, Chișinău

03.05.2018

UASM, catedra Business și administrare, Lecție publică pe tema „Potențialul turistic al Letoniei”, petrecută de prof. Ilgvas Ābols, Universitatea, Vidzems din or. Valmiera, Letonia, Chișinău

14-15.03.2018

IRIM, Facultatea Economie mondială și relații economice internaționale, Masă rotundă „Oportunități de dezvoltare a pieței republicii Moldova în condițiile globalizării: probleme și perspective”, Chișinău

14.03.2018

UASM, catedra Economie generală, Masă Rotundă „Dimensiunea economică și socială a dezvoltării regionale a Republicii Moldova”, Chișinău

15.12.2017

UASM, catedra Business și administrare, Conferința Națională „Mecanismele de susținere și promovare a dezvoltării afacerilor tinerilor antreprenori”, Chișinău

29.11.2017

UASM, catedra Marketing și achiziții, Masă Rotundă „Dezvoltarea pieței agroalimentare în condițiile noilor provocări economice”, Chișinău

02.12.2016

UASM, catedra Business și administrare, Masă Rotundă „Dezvoltarea durabilă a spațiului rural al republicii Moldova: realități și perspective”, Chișinău

27-28.10.2016

UASM, seminarul „Management personnel”, AUF, Chișinău

19.04.2016

Seminarul Internațional „Simulation for entrepreneurship”, Proiectul Erasmus+KA2, or. Suceava, România

Educație și formare

01.10.2012-31.05.2016

Studii de Doctorat, specialitatea 521.03 - Economie și Management, UASM

01.09.1992-31.05.1997

Studii licențiate, Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Chișinău

Perfecționări

19.04.2016

Stagiu de perfecționare la USV „Ștefan Cel Mare”, Suceava, România

20.09-08.10.2010

Stagiu de perfecționare IEFS, Chișinău, Republica Moldova

Practicări în proiecte

Proiectul „Dezvoltarea durabilă a sectorului horticol în contextul securității economice a Republicii Moldova”, nr. 65P, cifrul 15.858.06.02A din cadrul Programului de Stat „Securitatea economică în contextul integrării regionale și europene a Republicii Moldova

Limba(i) maternă(e)

româna

Alte limbi străine cunoscute

ÎNȚELEGERE	VORBIRE	SCRIERE
------------	---------	---------

Franceză

Rusă

Engleză

Competențe
organizaționale/manageriale
Competențe dobândite la
locul de muncă
Competență digitală

Ascultare	Citire	Participare la conversație	Discurs oral	
B2	B2	B1	B1	B2
C1	C2	C1	C1	C2
A2	A2	A2	A1	A2
Niveluri: A1 și A2: Utilizator elementar - B1 și B2: Utilizator independent - C1 și C2: Utilizator experimentat				

bune competențe organizaționale și manageriale

o bună cunoaștere a specificului obiectelor citite în cadrul catedrei

AUTOEVALUARE

Procesarea informației	Comunicare	Creare de conținut	Securitate	Rezolvarea de probleme
Utilizatorelementar	Utilizator elementar	Utilizatorindepende nt	Utilizatorindepende nt	Utilizatorelementar